

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RAVZÜ'R-REYÂHÎN FÎ HİKÂYÂTİ'S-SÂLİHÎN
TERCÜMESİ: METİN-İNCELEME (162a- 320b)

SEZER AYDINLIK

2501121381

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi DERYA BAŞ

İSTANBUL - 2018

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : SEZER AYDINLIK Numarası : 2501121381
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : TEMEL İSLAM BİLİMLERİ Danışmanı : DR. ÖĞRETİM ÜYESİ DERYA BAŞ
Tez Savunma Tarihi : 23.03.2018 Saati : 15:00
Tez Başlığı : "RAVZÜ'R-REYÂHİN FÎ HİKÂYÂTİ'S-SÂLİHİN TERCÜMESİ: METİN-İNCELEME (162A-320B)"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. REŞAT ÖNGÖREN		KABUL
2- DR. ÖĞRETİM ÜYESİ DERYA BAŞ		Kabul
3- DR. ÖĞRETİM ÜYESİ ADALET ÇAKIR		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DR. ÖĞRETİM ÜYESİ NECDET YILMAZ		
2- DR. ÖĞRETİM ÜYESİ MUHAMMED BEDİRHAN		

ÖZ

Ravzü'r-Reyâhîn Fî Hikâyâti's-Sâlihîn Tercümesi: Metin-İnceleme (162a-320b)

Sezer AYDINLIK

Ebû Muhammed Afifüddîn Abdullâh b. Es'ad b. Alî b. Süleymân b. Fellâh el-Yâfiî eş-Şâfiî el-Yemenî (ö. 768/1367) Müslüman düşünür ve mutasavvıflardandır. Yemen'de dünyaya gelip Mekke, Medine ve Kudüs gibi çeşitli şehirlerde hayatını geçirmiş, son olarak geldiği Mekke'de vefât etmiştir. Tasavvufla alakalı eserlerinde kerâmet konusu üzerinde bilhassa durmuş ve tasavvufun Sünnî İslâm ile uyumunu göstermeye çalışmıştır. Bunun yanı sıra tasavvufun nazarî yönüne de ilgi duymuştur. Yâfiî'nin tasavvufî eserlerinden birisi olan *Ravzü'r-reyâhîn fî hikâyâti's-sâlihîn* bu tezin konusunu oluşturmaktadır.

Ravzü'r-reyâhîn fî hikâyâti's-sâlihîn, Yâfiî'nin, sûfilerin kerâmet ağırlıklı menkıbelerini anlattığı ve velîlerden zuhûr eden kerâmetleri esas alarak kerâmet meselesini savunmacı bir üslupla ele aldığı eserdir. Bu çalışmamız da bu eser muvâcehesinde İmâm Yâfiî'nin tasavvuf müdâfaası ve kerâmet hakkındaki görüşlerini ortaya koymaya çalıştık. Çalışmamızın birinci bölümünde İmâm Yâfiî'nin hayatını ve ilmî şahsiyetini ele aldık. Bunun yanında mevcut olan ve olmayan eserlerini verdik. İkinci bölümde *Ravzü'r-reyâhîn fî hikâyâti's-sâlihîn*'in yazma ve matbu nüshalarını verdik. Aynı bölümde İmâm Yâfiî'nin tasavvufa dair görüşlerini ortaya koyduk. Ayrıca eserin menâkıb yazma geleneğindeki yerini tespit etmeye çalıştık. Üçüncü bölümde eserin Müezzinzâde Ahmed Çelebi (ö. 1054/1644) tarafından yapılan Osmanlı Türkçesi tercümesinin yarısını günümüz harflerine çevirdik.

Anahtar Kelimeler: İmâm Yâfiî, Ravzü'r-Reyâhîn, Tasavvuf, Kerâmet, Menkıbe.

ABSTRACT

Ravzü'r-Reyahin Fi Hikayati's-Salihin Translation: Text-Review (162a-320b)

Sezer AYDINLIK

Ebu Muhammed Afifüddin Abdullah b. Es'ad b. Ali b. Süleyman b. Fellah el-Yafi eş-Şafi el-Yemeni (d. 768/1367) is one of muslim thinkers and sufis. He was born in Yemen and spent his life in various cities like Mecca, Medina and Jerusalem, and finally he died in Mecca. In his works related to sufism, he particularly stood on the subject of oracle and tried to show that Sufi-religion approach is harmony with Sunni Islam. In addition to this, he also interested in the theoretical aspects of sufism. One of the sufi works of Yafi, *Ravzü'r-reyâhîn fî hikâyâti's-sâlihîn* constitutes the subject of this thesis.

Ravzü'r-reyâhîn fî hikâyâti's-sâlihîn is Yafi's work largely The Sufis' oracle events were mentioned and dealt with the oracle subject in a defensive style. In this work, we tried to reveal the defense of Imam Yafi for sufism and miracle. In the first part of our study, we discussed Imam Yafi's life and scientific personality. Also, we presented his existing and non-existing works. In the second part, we have described the writings and printed copies of *Ravzü'r-reyâhîn fî hikâyâti's-sâlihîn*. We put forward the defense of Imam Yafi for sufism and oracle in the same chapter. We also tried to determine the place of the work in the tradition of writing menakıb (stories). In the third chapter, we translated half of the work of Ottoman Turkish translation made by Müezzinzâde Ahmed Çelebi (d. 1054/1644) into Latin letters.

Keywords: İmam Yafi, Ravzü'r-Reyahin, Sufism, Oracle, Story.

ÖNSÖZ

Hicrî II. asırdan itibaren bir zühd hareketi olarak ortaya çıkan tasavvuf zamanla ilmî bir gelişim göstermiş, sistemleşmiş ve bir bilim dalı olarak günümüze kadar ulaşabilmiştir.

Tasavvufun mâhiyetini ve târihini anlayabilmemizin yolu ona katkıda bulunan mutasavvıfların fikirlerini bilmekten ve onların eserlerini incelemekten geçmektedir. Tasavvuf târihinde önemli şahıslarla ve onların eserleriyle alakalı yapılacak çalışmalar hem tasavvuf düşüncesine hem de tasavvufun doğru bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Bir Kadirî şeyhi olan İmâm Yâfiî, aynı zamanda tasavvuf düşünce târihinin önemli şahsiyetlerinden birisidir. Çünkü o, kendi dönemine kadar gelen tasavvufî mirası amelî ve nazarî yönleriyle devralan, bu mirasa katkılar sağlayarak sonraki nesillere aktaran, gerek fıkıh, hadis, tasavvuf gibi dînî ilimlerde gerekse coğrafya, astroloji gibi müsbet ilimlerde uzmanlaşmış olan Yemen’li bir âlimdir.

Çok yönlü bir bakış açısına sahip olan İmâm Yâfiî, XIII. asrın sonundan XIV. asrın ortasına kadar yaşamış ve bu zaman diliminde Kur’ân, hadis, tasavvuf, târih, şiir gibi birçok ilmî alanda eserler kaleme almıştır. Tasavvufla alakalı Arapça eserlerinden birisi olan Ravzü’r-reyâhîn fî hikâyâti’s-sâlihîn, sûfilere ve kerâmetlerine karşı bir tepkinin baş gösterdiği, bununla birlikte Haşeviyye, Cehmiyye gibi bâtil fırkaların fikirlerinin yayıldığı bir dönemde yazılmış olması açısından önem arz etmektedir.

Bu çalışmamızda Yâfiî’nin hayatını, eserlerini anlatmaya, tasavvuf ve bilhassa kerâmet konusundaki görüşlerini ortaya koymaya çalıştık. Ayrıca Mesnevî şârihi olan Muslihuddîn Mustafa b. Şâban el-Gelibolî es-Surûrî’nin (ö. 969/1562) eseri Osmanlı Türkçesine tercüme etmesi dikkatimizi çekti. Fakat eserin nâ-tamam oluşu bizi bu düşüncemizden vazgeçirdi. Bunun yanında Kâniî mahlaslı bir şâir olan Ulu Câmî müezzinlerinden Müezzinzâde Ahmed Çelebi tarafından yapılmış olan bir başka tercümeyi tesbit ettik. Eser tamam olduğu için çalışmamıza konu ettik. Bu

çalışmamızda Müezzinzâde Ahmed Çelebi (ö. 1054/1644) tarafından yapılan Osmanlı Türkçesine çevirisinin yarısını günümüz harflerine aktardık.

Teze konu olan eser hakkında günümüze kadar herhangi metin-inceleme tarzında çalışma yapılmamıştır. İmâm Yâfiî'nin bilhassa kerâmet meselesinde temerküz eden tasavvufî görüşlerini ortaya koyan çalışmaya ihtiyaç vardır. Araştırmamıza konu olan eserin bu eksikliği gidereceğini umut ediyoruz.

Tez; üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde İmâm Yâfiî'nin hayatını ve ilmî şahsiyetini ele aldık. Bununla birlikte mevcut olan ve olmayan eserlerini verdik.

İkinci bölümde Ravzü'r-reyâhîn fî hikâyâti's-sâlihîn'in yazma ve matbu nüshalarını verdik. Aynı bölümde "Tasavvuf Müdâfaası Olarak Ravzü'r-Reyâhîn" başlığı altında İmâm Yâfiî'nin tasavvuf ve sûfilerin kerâmetleri hakkındaki görüşlerini ortaya koyduk. Ayrıca eserin menâkıb yazma geleneğindeki yerini tespit etmeye çalıştık.

Üçüncü bölümde müellifin Ravzü'r-reyâhîn fî hikâyâti's-sâlihîn isimli eserinin Müezzinzâde Ahmed Çelebi tarafından yapılan Osmanlı Türkçesine tercümesinin yarısını günümüz harflerine aktardık. Metinde geçen âyet ve hadîslerin köşeli parantez içinde tercümelerini verdik.

Bu çalışmamda bana yol gösteren, tezimi özen ve sabırla okuyarak fikir ve önerilerini esirgemeyen danışman Hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Derya Baş Hanımefendi'ye en derin saygılarımı ve şükranlarımı sunarım. Ayrıca çalışmam için gereken ortamı sağlayan, fikirleriyle beni aydınlatan ve hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan değerli eşime teşekkürü bir borç bilirim.

Sezer AYDINLIK

İstanbul 2018

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	III
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	IX

BİRİNCİ BÖLÜM

İMÂM YÂFÎ VE HAYATI

A. HAYATI	1
B. ESERLERİ	5
1. Mevcut Olan Eserler	5
a. Mir'atü'l- cenân ve ibretü'l yakkân fî mârifet-i havâdisi'z-zamân	5
b. Ed-Dürrü'n-nazîm fî havâssi'l-Kur'âni'l-Azîm ve'l-âyât ve'z-zikri'l hakîm.....	6
c. Neşrü'l-mehâsini'l-gâliye fî fazli meşâyihî's-sûfiyye ashâbi'l makâmâtî'l-âliye.....	7
d. El-İrşâd ve't-tatrîz fî fazli zikrillâh ve tilâveti Kitâbihi'l-Azîz	8
e. Merhemü'l-ileli'l-mu'dile fî def'i'ş-şübhe ve'r-red ale'l-Mu'tezile.....	9
f. Zikrû mezâhibi'l-firakisneteyn ve seb'îne'l-muhâlefeti li's-sünneti ve'l-mübtediîn	9
g. Hülâsatü'l-mefâhir fî menâkıbi'ş-Şeyh Abdilkâdir.....	10
h. Et-Terğîb ve't-terhîb.....	11
2. Mevcut Olmayan Eserler	11

İKİNCİ BÖLÜM

RAVZÜ'R-REYÂHÎN FÎ HİKÂYÂTİ'S-SÂLİHÎN ADLİ ESERİ

A. YAZMA VE MATBU NÜSHALARI.....	13
1. Ravzü'r-Reyâhîn fî Hikâyâti's-Sâlihîn Arapça Yazma Nüshaları	13
2. Ravzü'r-Reyâhîn fî Hikâyâti's-Sâlihîn Osmanlıca Yazma Nüshaları	14
3. Ravzü'r-Reyâhîn fî Hikâyâti's-Sâlihîn Arapça Matbu Nüshaları.....	15
4. Ravzü'r-Reyâhîn fî Hikâyâti's-Sâlihîn Türkçe Matbu Nüshaları	16
B. TASAVVUF MÜDÂFAASI OLARAK RAVZÜ'R-REYÂHÎN.....	17
1. İmâm Yâfiî'nin Tasavvuf Müdâfaası	17
2. Kerâmet Konusundaki Görüşleri	36
3. Menkıbe Yazarlığı.....	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÜEZZİNZÂDE'NİN RAVZÜ'R-REYÂHÎN FÎ HİKÂYÂTİ'S- TERCÜMESİNİN METNİ

MÜEZZİNZÂDE'NİN RAVZÜ'R-REYÂHÎN FÎ HİKÂYÂTİ'S-SÂLİHÎN TERCÜMESİNİN METNİ.....	56
SONUÇ.....	273
BİBLİYOGRAFYA	275

KISALTMALAR LİSTESİ

a.e.	: Aynı eser
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.t.	: Adı geçen tez
bkz.	: Bakınız
bs.	: Baskı
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Ed.	: Editör
EKEV	: Erzurum Kültür Eğitim Vakfı
haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
İFAV	: Marmara Üniverstesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
Ktp.	: Kütüphanesi
mstnh.	: Müstensih
nr.	: Numara
s.	: Sayfa
say.	: Sayı
Slm.	: Süleymaniye
ss.	: Sayfa sayısı
thk.	: Tahkîk eden
trc.	: Tercüme eden
t.y.	: Târih yok
ö.	: Ölüm târihi

vb. : Ve benzeri
vr. : Varak
yay. : Yayınlar
y.y. : Yayın yeri yok

BİRİNCİ BÖLÜM

İMÂM YÂFÎ VE ESERLERİ

A. HAYATI

Ebû Muhammed Afîfüddîn Abdullâh b. Es'ad b. Alî b. Süleymân b. Fellâh el-Yâfî eş-Şâfî el-Yemenî, Kadiriyye tarîkatının Yâfiyye kolunun kurucusudur. 699/1298 yılında Yemen'in Aden şehrinde doğdu. Yemen'de bulunan Himyer kabilesinin Yâfî koluna mensuptur. "İmâm Yâfî" olarak tanınır. Künyesi Ebû Muhammed, Ebü'l-Berekât olup lakabı Afîfüddîn'dir. Kutb-i Mekke olarak da bilinir.¹

İmâm Yâfî iyi ve doğru bir ortamda yetişti. Henüz küçük bir çocuk iken zamanının çocuklarının oynadığı oyunlardan uzak durdu. Babası ondaki üstün yetenekleri fark ettikten sonra ilim ile meşgul olması için Aden'e yolladı. İlim öğrenmeye iştîyâkı olan İmâm Yâfî, burada "Bassâl" diye bilinen Allâme Cemâleddin Muhammed b. Ahmed ez-Züheybî ve Aden kadısı ve müftüsü Şerefeddin Ahmed b. Ali el-Harrâzî'den ders aldı. 712/1313 yılında Mekke-i Mükerreme'ye hacca gitti. Aden'e döndükten sonra Allâh kendisine halveti ve insanlardan uzaklaşmayı, dağlarda seyâhat etmeyi sevdirdi. Kendisini tasavvuf ve tarîkat yoluna sokan Şeyh Ali b. Abdullâh el-Yemenî et-Tavâşî'nin (ö. 748/1348) sohbet halkasına dâhil oldu. O sıralar ilim ya da tasavvuftan birini tercih etmek gönlünden geçiyordu. Bu hususta kendisine yardımcı olabilecek, kalbine bir ilham gelmesi için sıklıkla okuduğu bir kitabı açıp okumak istedi. Azîz ve Vehhâb olan Allâh'ın adıyla açtı. Kitapta o zamana kadar hiç görmediği bir kâğıt gördü. O kâğıtta daha önce hiç bir yerde ve hiç kimsenin dîvânında bulunmayan bir şiir yazılıydı. Şiir şöyle idi:

¹ Derya Baş, "Yâfî", *DİA*, c. XLIII, s. 175; Ebü't-Tayyib Takıyyüddîn Muhammed b. Ahmed b. Ali Fâsî, *el-İkdü's-semîn fi târihi'l-beledi'l-emîn*, thk. Fuad Seyyid, Kâhire 1385/1966, c. V, s. 104; Ebü'l-Felâh Abdülhay b. Ahmed b. Muhammed İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb fi ahbâri men zeheb*, thk. Abdülkadir Arnaut, Mahmûd Arnaut, Dâru İbn Kesir, Beyrut 1991, c. VIII, s. 363.

Üzüntülerini at işini kazaya bırak
Bazen darlık açılır bazen dar olur fezâ
Nice iş vardır ki yorucudur yapana
Sıkıntının ardından bakarsın gelir rızâ
Allah dilediğini yapar itiraz etme ona

Bu şiirin tesiriyle canının sıkıntısı geçti ve Allâh Teâlâ onun kalbini ilim öğrenmeye açtı.²

İlimde daha ileri seviyelere ulaşmak için 718/1318 yılında Mekke-i Mükerreme'ye bir daha gitti ve oraya yerleşip evlendi. Mekke'deki âlimlerin derslerine katıldı. Kur'ân, hadis, fıkıh, tasavvuf, târih, edebiyat, coğrafya ve astroloji alanında derinlemesine bilgi sâhibi oldu. Mekke kadısı Necmeddin et-Taberî'den (ö. 730/1438) *el-Hâvi's Sağîr* isimli kitabı okudu. Kitabı bitirdiğinde Kadı Necmeddin orada hazır bulunanları etrafında toplayıp; "Şâhit olun ki, Yâfî bu kitabın içindekiler hakkında benim şeyhimdir" dedi. İmâm Yâfî, bununla birlikte Kadı Necmeddin et-Taberî'den *Müsned-i Şâfî'i*yi, *Fezâil-i Kur'ân*'ı ve *Târih-i Mekke*'yi okudu. Şeyh Radıyyüddin et-Taberî'den *İbn-i Mâce* dışında Kütüb-i Sitte'yi, *Müsned-i Dârimî*, *Sahîh-i İbn-i Hibbân*, *Sîret-i İbn-i İshâk* ve İbn-i Salâh'ın *Ulûmu'l Hadîs*'ini okudu. Bunun yanı sıra bir tasavvuf eseri olan Sühreverdi'nin *Avârifü'l Meârif* adlı eserini okudu. Zeccâcî'nin ise Arap gramerine dâir *el-Cümelü'l-Kübrâ*'sını ezberledi.³

Daha sonra âilesini bırakarak Mekke'den ayrıldı ve on sene insanlardan uzak uzlet hayatı yaşadı. Bu müddet zarfında Mekke ile Medine arasında gidip geliyordu. Bazen Mekke'de bazen Medine'de kalıyordu. 734/1334 senesinde Şam'a ve Kudüs'e seyâhat etti. Yüz gün el-Halîl'de kaldı. Oradan Şam'a, sonra da aynı yılın sonunda Mısır'a giderek İmâm Şâfî hazretleri ve Zünnûn-ı Mısırî'nin türbelerini ziyâret etti.

² Ebû Muhammed Cemâleddin Abdürrahim b. el-Hasan İsnevî, *Tabakâtü's-Şâfiyye*, thk. Abdullah Muhammed el-Cüburi, Dâru'l-Ulum, Riyad 1981, c. II, s. 579-580; İbnü'l-İmâd, *a.g.e.*, s. 362; İbn Hacer Askalânî, *a.g.e.*, c.II, s. 248.

³ Fâsî, *a.g.e.*, s. 104-105; İsnevî, *a.g.e.*, s. 580-581; Ebû'l-Meali Muhammed b. Rafi' İbn Râfî'u's-Selâmi, *el-Vefeyât*, thk. Salih Mehdi Abbas, Beşşâr Avvâd Ma'ruf, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1402/1982, c. II, s. 314.

Kâhire'nin dışında bulunan Hikr'de, Şeyh Hüseyin Hâkî'nin câmisinde vaaz meclislerine katıldı. Bir ara Şeyh Abdullah el-Münûfî el-Mâlikî'nin (ö. 748/1348) yanında Sâlihiyye medresesinde kaldı. Yine Saîdü's-Süadâ'nın⁴ şeyhi olan Huveyzâvî'nin yanında kaldı. Bu günlerde Mısır'da şöhretinin yayılmasından endişe duyarak Hicaz'a geçti. Sonra Mısır'ın denize yakın şehirlerini dolaştı; Şeyh Muhammed el-Mürşidî'yi ziyâret etti ve ona bazı şeyler müjdeledi. Burada biraz kaldıktan sonra Hicaz'a dönüp Medine'de bir müddet ikamet etti. Daha sonra Mekke-i Mükerreme'ye gidip ilim ve amel ile iştigal oldu. Orada yeniden evlendi ve birkaç çocuğu oldu. 738/1337 senesinde şeyhi olan Ali el-Ma'rûf et-Tavaşî'yi ziyâret için Yemen'e kısa bir seyâhatte bulundu. Onu ziyâret ettikten sonra Yemenli âlimlerin ve sâlihlerin hayır duâlarını aldı. Yaptığı bu yolculuklarında hiçbir hac ibâdetini kaçırmadı. Yemen'den Mekke'ye döndüğünde kendi hâlini anlatan şu şiiri söyledi:

Asasını attı ve kendisinden uzaklaştırdı

Geri dönen yolcuyla gözlerin aydınlanması gibi

Mekke'ye yerleşen İmâm Yâfî, çeşitli ilim dallarında, çoğu tek bir konuyu ele alan küçük hacimli eserler vermeye başladı. Farklı ilim dallarında eserler kaleme almasının yanında daha çok sûfî kişiliğiyle tanındı. Kendisinin tarîkat silsilesi Radiyyüddin et-Taberî ve Necmeddin Abdullah b. Muhammed el-İsfahânî, İzzeddin Ahmed el-Vâsitî el-Fârisî, Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Cemâleddin Yûnus el-Kassâr vasıtasıyla Abdülkâdir-i Geylânî'ye ulaşır. Pîri olduğu Yâfiyye tarîkatı ise Kâdiriyye, Medyeniyye, Ekberiyye, Sühreverdiyye, Rifâiyye ve Şâzeliyye'nin bir terkibi olarak görülür. Diğer taraftan îtikattaki mezhebi olan Eş'arîliği İbn Teymiyye'ye karşı savunarak Sünnî akîdenin gelişmesini sağladı. Bunun yanı sıra insanlara İslâmiyet'in emir ve yasaklarını anlatıp talebe yetiştirmeye devam etti. Talebelerine karşı çok özen gösterip onların tüm ihtiyaçlarını karşıladı. Mekke'de bulunduğu zamanda hac ibâdeti için İslâm memleketlerinden gelen ve onun şöhretini duyan pek çok âlim, velî ve sâlih kimse onun ilim meclisine ve sohbetlerine katıldı.

⁴ Saîdü's-süadâ (Salâhiyye), Kâhire'de bulunan bir hankâhtır. Bkz. Semih Ceyhan, "Tilimsânî, Afîfüddin", *DİA*, c. XLI, s. 163.

Meclisine katılan, mânevî rehberliğini talep edenler arasında Ni‘metullâhiyye tarikatının pîri Ni‘metullâh-ı Velî de bulunmaktaydı.⁵

20 Cemâziyelâhir 768 (21 Şubat 1367) târihinde pazar gecesi sabaha karşı Mekke’de vefât etti. Cenaze masrafları, geriye kalan cübbe ve takkesi satılarak karşılandı. Ertesi gün Muallâ Mezarlığı’nda Fudayl b. İyâz’ın yakınına defnedildi.⁶

İmâm Yâfiî, ince yapılı ve orta boylu bir yapıya sahip olup yaşadığı devirde Mekke’nin en fazîletli kişisi olarak tanınırdı. Ebtah⁷ şehrinin tanınmış bir âlimi olmakla birlikte aynı zamanda ibâdet ehliydi. Allâh’dan korkar, haramdan ve gûnahtan sakınır, dînî buyrukları titizlikle yerine getirirdi. Duâlarının bereketiyle belâların kalktığı, yağmurlar yağdığı rivâyet edilmiştir.⁸

İnsanları kendisine tercih eden, kendi ihtiyacı olsa dahi başkalarına sadaka verip yardım eden biri olarak tanındı. Fakirlere karşı alçak gönüllü, zenginlere karşı onurlu bir duruş sergiledi. Zenginlerin ellerindeki tenezzül etmeyen bir yapıya sahipti. Dünya işlerine dalmış gaflet ehli kimseleri uyardığı, hatalarını düzeltmeleri için onlara nasihat ettiği kişiliği hakkında nakledilen bilgiler arasındadır.⁹

İnsanların arasında bir fitne çıktığında müdâhale ettiğine dâir hakkında şu anekdot anlatılmıştır: Bir keresinde Mesfele ve Ma’lât¹⁰ halkı arasında büyük bir fitne çıkar. Her iki taraf savaşın eşiğine gelir. Mesfele halkı bu sıkıntıyı gidermede aciz kalınca meselenin çözümü için İmâm Yâfiî’ye başvururlar. Ondan Ma’lât halkına gitmesini ve bu savaştan vazgeçmeleri gerektiğini söylemesini isterler. Onların isteklerini geri çevirmez ve arabulucu sıfatıyla Ma’lât halkına gider. Savaşın son bulması için gittiğinde Ma’lât halkı arabuluculuğunu kabul etmez ve Mesfele

⁵ Baş, “Yâfiî”, s. 175; Ebü’l-Abbâs Şehabeddîn Ahmed b. Ahmed b. Abdüllatif Zebîdî, *Tabakâtü’l havas ehlü’s-sıdk ve’l-ihlâs*, ed-Dârü’l-Yemeniyye, Beyrut 1406/1986, s. 172-174; İbn Hacer Askalânî, *a.g.e.*, s. 248; İbnü’l-İmâd, *a.g.e.*, s. 362-363; İsnevî, *a.g.e.*, s. 580-581.

⁶ İsnevî, *a.g.e.*, s. 582.

⁷ Mekke ile Mina arasında bulunan bir şehirdir. Bkz. Salim Ögüt, “Ebtah”, *DİA*, c. X, s. 82.

⁸ İsnevî, *a.g.e.*, s. 582; İbnü’l-İmâd, *a.g.e.*, s. 362; Fâsî, *a.g.e.*, s. 106-110.

⁹ İbn Hacer Askalânî, *a.g.e.*, s. 248; İbnü’l-İmâd, *a.g.e.*, s. 362; Fâsî, *a.g.e.*, s. 106-110.

¹⁰ İslâm’dan önce Mekke’nin ayrılmış olan iki kısımdan birisidir. Yukarı şehrine Ma’lât denilirken aşağı şehrine Mesfele denilmiştir. Günümüzde Ma’lât, Cennetü’l Muallâ mezarlığının olduğu alandır. Bkz. Mustafa Fayda, “Cennetü’l Muallâ”, *DİA*, c. VII, s. 387.

halkıyla savaşmaya karar verirler. Savaş bitiğinde Ma'lât halkından çok insan ölürken, Mesfele halkına karşı mağlup durumuna düşmüşlerdir.¹¹

İmâm Yâfiî çok yönlü âlim kişiliği ile tanınmış bir sûfidir. O, şöhreti her tarafa yayılmış, önderliği kabul edilmiş bir imâm, fıkıh, usûl-i fıkıh, usul-i hadîs ve ferâiz gibi ilim dallarında âlim, tasavvuf sahasında irfan sâhibi, pek çok güzel şiiri yorulmadan söyleyebilen ve yirmiden fazla ilmi ihtivâ eden kadîsesesiyle edib, sarf ve nahiv ilminde mahâret sâhibi, Kur'ân, hadis ve târih ilimlerinde derin bilgiye sahip bir sûfidir.¹² Bütün bu dinî ilimlerin yanında onun coğrafya, astroloji gibi alanlarda da söz sâhibi olduğu bilinmektedir.¹³

B. ESERLERİ

İmâm Yâfiî döneminin diğer âlimleri gibi hayatını ilim tadrîsine ve eser telifine adanmıştır. Şiir, edebiyat, tasavvuf, hadis ve târih gibi birçok alanda sayısız eserler kaleme almıştır. Birçok eser telif etmesine rağmen bunlardan bir kısmı günümüze ulaşabilmiştir. Bu bölümde Yâfiî'nin günümüzde mevcut olan eserlerini tanıyacağız. Mevcut olmayan eserlerinin de isimlerinin listesini vereceğiz.

1. Mevcut Olan Eserler

a. Mir'atü'l-cenân ve ibretü'l-yakzân fî mârifet-i havâdisi'z-zamân

Eserin birinci baskısı hicri 1337/1917 yılında Hindistan/Haydarabad'da yapılmış olup dört ciltten oluşmaktadır. İkinci baskısı ise hicri 1417/1997 yılında Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye tarafından Beyrut'ta yapılmış olup yine dört ciltten meydana gelmektedir. Hâşiyesi ise Halil Mansur tarafından yapılmıştır.

¹¹ Fâsî, *a.g.e.*, s. 107.

¹² Abdullah Muhammed b. Ali b. Muhammed Havlânî Şevkânî, *el-Bedrü't-tâli' bi-mehâsin men ba'de'l-karni's-sâbi'*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut [t.y.], c. V, s. 378; Fâsî, *a.g.e.*, 105; İsnevî, *a.g.e.*, s. 581-82.

¹³ Baş, "Yâfiî", s. 176.

Tabakât ve târih kitabı olan eser *Târîhü'l-Yâfiî* olarak da bilinir. İmâm Yâfiî, bu kitabında târih ve siyer ilmiyle uğraşan âlimlere yer vermiştir. Bununla birlikte eserde Peygamber Efendimiz'in (s.a.v) gazveleri, sıfatları, mûcizeleri, ashâbının menkıbeleri, padişahların, halifelerin vasıfları ve soyları ve zamanlarında gerçekleşen olaylar çok ayrıntıya girilmeden verilmiştir. Müellif kitabında menkıbeleri ve şemâilleri aktarırken Tirmizî'nin *Sünen*'ine dayanmış olup târihlerin zikrinde Zehebî'ye¹⁴ isnâd etmiştir. Aynı zamanda eserde İbn-i Hallikân'ın eserinden naklen bazı nüktelere ve fıkralara yer verilmiştir.¹⁵ Müellif anlatımda eleştireci bir yöntem kullanmış, haberlerle ilgili şüpheleri ortaya koyduktan sonra kendi kanaatini açıklamıştır. Bilgiler ise okuyucuyu sıkmadan özet bir şekilde aktarılmıştır. Hicretin birinci yılından başlayıp 750 yılına kadar gelen komutanlara, âlimlere, edebiyatçılara, şâirlere ve sûfilere dâir bilgiler verilmiştir. Eserde müellifin birçok şiiri yer alırken fıkıh, tefsir ve hadis gibi ilimlere de değinilmiştir. Müellifin eserleri arasında zikredilen, Yemen'deki meşâyihini anlattığı "*Bâhiyetü'l-mahyâ fî medhi şüyûhi'l-Yemen 'il-asfiyâ*" adlı kasîdesi de bu eserde yer almaktadır.¹⁶

b. Ed-Dürrü'n-nazîm fî havâssi'l-Kur'âni'l-Azîm ve'l-âyât ve'z-zikri'l hakîm

Eser ilk olarak hicri 1307/1890 yılında basılmış olup tahkîki Şeyh Ali Muhammed ed-Dibâ' tarafından yapılmıştır. İkinci baskısı 1321/1903 yılında Kâhire'de bulunan Matbaatü'l-Hamîdiyye tarafından yapılmıştır. Üçüncü baskısı ise 1420/2000 yılında Beyrut'ta bulunan Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye tarafından yapılmıştır.

İmâm Yâfiî bu eseri İbnü'l-Haşşâb'ın *ed-Dürrü'n-nazîm fî fezâili'l-Kur'âni'l-Azîm* adlı kitabından özetlemiş ve her iki müellif de eserlerini Ebû Bekir el-

¹⁴ Eser için bkz. Ebû Abdullah Şemseddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman Zehebî, *Târîhü'l-İslâm ve vefeyatü'l-meşahir ve'l-a'lâm*, thk. Ömer Abdüsselâm Tedmürî, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut 1988.

¹⁵ Afifüddin Abdullah b. Es'ad b. Ali el-Yemenî el- Yâfiî, *Mirâtü'l-cenân ve ibretü'l-yakzân fî mârifet-i havâdisi'z-zamân*, Abdullah Muhammed el-Cüburî, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1405/1984, c. I, s. 5.

¹⁶ Baş, "Yâfiî", s. 176.

Gassânî'nin *Berku'l-lâmi'* ve *'l-gaystü'l-hâmi'* ile Gazzâlî'ye nisbet edilen *Havâssü'l-Kur'ân'* ı bir araya getirerek yazmıştır.¹⁷

Eserde Kur'ân'ın esrârından bahsedilmekle birlikte Kur'ân okumanın, Besmele'nin fazîleti gibi konulardan sonra sırasıyla bütün sûrelerin fazîletlerine ve havaslarına dâir bilgi verilmiştir. Eserin içinde birçok hadîs-i şerîfi bulunurken müellifin şiirlerine yer verilmemiştir. Eser Hâmi Erin tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir.¹⁸

c. Neşrü'l-mehâsini'l-gâliye fî fazli meşâyihî's-sûfiyye ashâbi'l-makâmâti'l-âliye

Eser ilk olarak 1410/1990 yılında basılmış olup tahkîki İbrâhim Atve İvaz tarafından yapılmıştır. Eser dört yüz otuz sekiz sayfadan oluşmaktadır. Dipnotlarını Halil İmrân Mansur'un koyduğu nüshası Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye tarafından 1420/2000 yılında Beyrut'ta basılmıştır. Kitap dört yüz otuz sekiz sayfadan oluşmaktadır. Diğer bir baskısı ise Abdünnâsır Sa'dî Ahmed Abdullâh tarafından 1424/2004 yılında Kâhire'de yapılmıştır. İki ana bölümden oluşan kitap yedi yüz altmış dört sayfadır.

İmâm Yâfiî kitabını yazmaya fasıllara ayırarak başlamıştır. Eserin baş fasıllarında kerâmeti inkâr edenlere sağlam delillerle cevap veren müellif, bununla yetinmeyip Ehl-i Sünnet ulemâsının kerâmetin hak olduğuna ve câizliğine dâir görüşlerine yer vermiştir. Kendisi de kerâmetin aklen câiz ve naklen vâki olduğunu da belirtmiştir.¹⁹ Daha sonra fakr, sabır, zühd, rıza gibi makamlar hakkında bilgi vermiş, sekr, şevk, üns, fenâ, bekâ gibi mefhumlardan söz etmiştir. Eserin sonlarına doğru sıdk, tevâzu, zikir, mücâhede ve riyâzât konularını içeren kıssaları, fazîletleri anlatmış ve bu konuları delillendirirken âyetlerden, hadislerden, ulemânın sözlerinden ve şiirlerden nakiller yapmıştır. Son olarak müellif, tasavvufun

¹⁷ Affüddîn Abdullâh b. Es'ad b. Ali el-Yemenî el-Yâfiî, *ed-Dürrü'n-nazîm fî havâssi'l-Kur'âni'l-Azîm*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1420/2000, s. 3

¹⁸ Eser için bkz. İmâm-ı Yâfiî, *Kur'an-ı Kerim'in Havas ve Esrarı*, çev. Hami Erin, Pamuk yay., İstanbul 1980.

¹⁹ Affüddîn Abdullâh b. Es'ad b. Ali el-Yemenî el-Yâfiî, *Neşrü'l-mehâsini'l-gâliye fî fazli meşâyihî's-sûfiyye*, thk. İbrâhim Atve İvaz, Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Kâhire 1381/1961, s. 8.

mahiyetinden, sūfî isminden ve mutasavvıfla olan farkından, tasavvuf, fakr ve zühd arasındaki farklılıklardan bahsedip eserini nihâyete erdirmiştir.²⁰

d. El-İrşâd ve't-tatrîz fî fazli zikrillâh ve tilâveti Kitâbihi'l-Azîz

Bir nüshası Abdülvehhâb Abdüllatîf tarafından Kâhire'de basılmıştır. Tahkîki Muhammed Edip el-Câdir tarafından yapılan nüshası ise 1424/2003 yılında Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye tarafından Beyrut'ta basılmıştır.

Üç yüz otuz altı sayfadan oluşan kitap on bölüm ve bir mukaddimeden meydana gelmektedir. Birinci bölümde, sabah, ikindi ve akşam namazlarından sonra kişinin okuyacağı zikirlerden bahsedilmiş; ikinci bölümde, sâlihlerin kerâmetleri, fazîletleri, hayatları, sözleri ve onlara övgülere yer verilmiş; üçüncü bölümde, zikir, zikir çekenlerin fazîletleri, zikir çekmeye teşvikten; dördüncü bölümde, Kur'ân okumanın fazîleti ve Kur'ân'la amel etmekten; beşinci bölümde, tesbih ve benzeri zikirlerin fazîletlerinden; altıncı bölümde, Allâh Teâlâ'ya şükür ve hamdetmenin fazîletlerinden; yedinci bölümde, Peygamber Efendimiz'e övgü, salât ü selâm getirmenin fazîleti ve ona teşvik etmekten; sekizinci bölümde, duânın fazîletinden; dokuzuncu bölümde, istiğfarın fazîletinden bahsedilmiş; onuncu bölümde ise terğîb ve terhib hadislerine yer verilmiştir.

Kitap iki yüze yakın hadîs-i şerîfi ihtivâ etmektedir. Bunun yanında birçok şiir de bulunmaktadır. Şiirlerin bir kısmı İmâm Yâfî'ye ait olmakla birlikte başka şâirlere ait şiirler de yer almaktadır. Farklı şâirlere ait olan şiirlerin toplamı üç yüz otuz üç olup müellifin şiirleri ise eserin üçte birini ihtivâ etmektedir.

Eserde yer alan yedi kasîdenin üçü na't-ı nebî, ikisi evliyâlara övgü, biri hûrilere övgü ve kadınlara öğüttür. Son kasîde olan yedinci kasîde ise tevhid inancına dâirdir.²¹

²⁰ Abdullâh el-Yâfî, *a.g.e.*, s. 438; Baş, "Yâfî", s. 176.

²¹ Eser için bkz. Affüddîn Abdullâh b. Es'ad b. Ali el-Yemenî el-Yâfî, *el-İrşâd ve't-tatrîz fî fazli zikrillâh teâlâ ve tilâveti kitâbihi'l-Azîz*, thk. Abdülvehhab Abdüllatîf, Mektebetü'l-Kâhire, Kâhire [t.y.].

e. Merhemü'l-ileli'l-mu'dile fî def'i's-şübhe ve'r-red ale'l-Mu'tezile

1412/1992 yılında Beyrut'ta basılmıştır. Tahkîkini Mahmud Muhammed Hasan Nessâr yapmış, eseri “*Merhemü'l-İleli'l-Mu'dile fî'r-Reddi alâ Eimmeti'l-Mu'tezile bi'l-Berâhîn en-Nâtika el-Müfassile*” olarak adlandırmıştır.

İmâm Yâfî, bu eseri hocalarından Necmeddin Abdurrahmân b. Yûsuf el-İsfahânî'nin isteği üzerine kaleme almıştır. Müellif Mu'tezile'ye karşı Ehl-i Sünnet akaidini Kitap, Sünnet ve icmâ ile ve genelde Gazzâlî'nin görüşleriyle desteklemiş, yer yer kendi görüşlerini de açıklamıştır. Gazzâlî'yi anlatan bir kasidesi de eserde bulunmaktadır.²²

f. Zikrû mezâhibi'l-firakisneteyn ve seb'ine'l-muhâlefeti li's-sünneti ve'l-mübtedîn

Eser, Ebü'l-Fazl Abbas b. Mansur Seksekî'nin *el-Burhân fî mârifet-i akâid-i ehli'l-edyân*²³ adlı kitabının içerisinde yayınlanmıştır. İmâm Yâfî, kitabını isimlendirirken Peygamber Efendimiz'in “Ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacak, bunların içinden bir fırkası ehl-i necât olacaktır.”²⁴ hadîs-i şerîfinden yola çıkmıştır. Hadiste bahsedilen kurtuluş ehlinin kimler olduğuna dâir âlimlerin görüşlerine yer vermiştir. Devamında dört büyük sapık fırka olarak nitelendirdiği Havâric, Mu'tezile, Şîa ve Mürcie'nin tek tek bütün kollarını zikretmiş, akaid ve delilleri hakkında bilgi vermiştir. Aynı zamanda bu fırkaların inançlarının asıl itibariyle Yahûdîlerden, Hıristiyanlardan ve Râfizîlerden geldiğini ispatlamaya çalışmıştır. Son olarak müellif bütün sapık fırkaların ve kollarının bâtıl inanış şekillerini ve sundukları delilleri Ehl-i Sünnet çizgisinden hareket ederek aklî ve naklî delillerle çürütmüştür.²⁵

²² Eser için bkz. Afîfüddîn Abdullâh b. Es'ad b. Ali el-Yemenî el-Yâfî, *Merhemü'l-ileli'l-mu'dile fî'r-red alâ eimmeti'l-Mu'tezile*, thk. Mahmûd Muhammed Mahmûd Hasan Nessâr, Dârü'l-Cil, Beyrut 1412/1992.

²³ Eser için bkz. Ebü'l-Fazl Abbas b. Mansur Seksekî, *el-Burhân fî mârifet-i akâid-i ehli'l-edyân*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1425/2004.

²⁴ Ebü Dâvud, 4/198.

²⁵ Mansur Seksekî, *a.g.e.*, s. 61-127.

g. Hülâsatü'l-mefâhir fî menâkibi's-Şeyh Abdülkâdir

1427/2006 yılında Dâru'l-Âsâru'l-İslâmiyye tarafından Sri Lanka'da basılmış olan eserin muhakkiki Ahmed Ferîd el-Mezîdî'dir

Eser *Hülâsatü'l mefâhir* veya *Hülâsatü'l mefâhir fî menâkibi's-Şeyh Abdülkâdir* isimleriyle meşhurdur. Kadîrlîk yolunun önderi Gavsü'l Âzam Abdülkâdir Geylânî hazretlerinin hayattayken gösterdiği ve etrafındaki müridlerinin de açıktan müşâhede ettikleri terbiyeye ve irşâda yönelik kerâmetlerini muhtevîdir. Şeyh Abdülkâdir Geylânî'nin tasavvufî yaklaşımının farklı yönlerini içeren bu kitapta Allâh Teâlâ'nın ona bahşettiği yüce makamlar, manevî gelişim yolları, insanı kemâle erdirecek yöntemler onun kerâmetleri vasıtasıyla anlatılmaktadır.

İmâm Yâfî *Hülâsatü'l-mefâhir* hakkında mukaddimesinde şöyle demiştir: “Bu kitap okuyucuya çok fazla bilinmeyen kerâmetlerin delillerinin inceliklerini sunan ve bu sebeple okuyanı hayrete düşüren bir kitaptır. Kerâmetler ki, onlar mûcizelerin ve delillerin bir uzantısıdır. Bunları ise “*Ravzü'r-reyâhîn*” diye isimlendirdiğim kitabımın ardından tamamlayıcı olarak topladım ve “*Hülâsatü'l mefâhir fî ihtisâri menâkibi's-Şeyh Abdülkâdir ve cemâatün mine'l meşâyihî'l ekâbir*” diye isimlendirdim.”²⁶

Müellif eserinde sadece menkıbelere yer vermiş ve menkıbelere dâir rivâyetlerin senet zincirlerini vermeden sadece hâdiseyi anlatmıştır. Kitapta toplam iki yüz iki tâne menkıbe ve kerâmet bulunmaktadır. Ayrıca Abdülkâdir Geylânî'nin bazı eserlerine yer verilmiştir. Bununla birlikte Abdülkâdir Geylânî'yi öven bir kasîdesi de mevcuttur. Eser Seyfullah Kılınç tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir.²⁷

²⁶ Afîüddîn Abdullâh b. Es'ad b. Ali el-Yemenî el- Yâfî, *Hülâsatü'l-mefâhir fî menâkibi's-Şeyh Abdülkâdir*, Dâru'l-Âsâri'l-İslâmiyye, Berbilî 2006, s. 59.

²⁷ Afîüddîn Abdullâh b. Es'ad b. Ali el-Yemenî el- Yâfî, *Hülâsatü'l-mefâhir fî menâkibi's-Şeyh Abdülkâdir: Menkıbeler*, thk. Ahmed Ferid Mezidi, trc. Seyfullah Kılınç, Rehber yay., Ankara [t.y.].

h. Et-Terğib ve't-terhîb

1414/1994 yılında Dârü's-Sahâbe li't-Türâs tarafından Mısır/Tanta'da basılmış olup tahkîki Ebû Abdurrahmân el-Mısırî el-Eserî tarafından yapılmıştır.

Kitap birçok fasıl ve bölümden oluşmaktadır. Terğib ve terhib adı altında iyiliklere teşvik ve kötülüklerden sakındırma konulu hadisleri ihtivâ eder. Terğib bölümünde düğün yemeğine icâbeti, karı-koca arasındaki sırrı korumayı öğütlemek gibi konulara yer verilirken, terhîb bölümünde ise içki içmekten alıkoymak, aldatmak ve ihanet etmekten uzaklaştırmak gibi konular işlenmiştir. Kısaca ele aldığı meseleleri âyetler, hadisler, âlimlerin görüşleri ve çeşitli kıssalarla delillendirmiştir.²⁸

2. Mevcut Olmayan Eserler

- a.** El-Envârü'l-lâiha fî tefsîri'l-Fâtiha.²⁹
- b.** Bi-Hücceti'l-büdûr fî vasfi'l-hûr.³⁰
- c.** Tâcü'r-ruûs fî'z-zeyli'l-me'nûs alâ sûki'l-urûs.³¹
- d.** Tiryâkü'l-uşşâk fî medhi habîbi'l-Halk ve'l-Hallâk.³²
- e.** Ed-Dürer fî medhi Seyyidi'l-beşer ve'l-gürer fî'l-va'zi ve'l-iber.³³
- f.** Ravzü'l-besâir ve riyazü'l-epsâr fî meâlimi'l-aktâr ve'l-enhârî'l-kibâr.³⁴
- g.** Şemsü'l-îmân ve tevhîdü'r-Rahmân fî akîdeti ehli'l-Hakki ve'l-îkân.³⁵
- h.** Âli'r-rif'a fî hadîsi's-seb'a.³⁶
- i.** Eş-Şehdü'ş-şâfi fî medhi'l-Mustafâ.³⁷
- j.** Eş-Şehdü'l-câbî fî fazli's-sâlihîn ve makâmihimi'l-âlî.³⁸

²⁸ Eser için bkz. Afîfüddin Abdullah b. Es'ad b. Ali el-Yemenî el-Yâfîf, *et-Terğib ve't-terhîb*, thk. Ebû Abdurrahmân el-Mısırî el-Eserî, Dârü's-Sahâbe li't-Türâs, Tanta 1414/1994, c. I-II.

²⁹ İsmâil Paşa el-Bağdâdî, *Hediyyetü'l-ârifîn esmâü'l-müellifîn ve âsârü'l-musannifîn*, trc. Kilisli Rifat Bilge, tsh. İbnülemin Mahmûd Kemal İnal, Avni Aktuç, MEB, İstanbul 1951, c. I, s. 465.

³⁰ el-Bağdâdî, *a.g.e.*, s. 465.

³¹ el-Bağdâdî, *a.g.e.*, s. 466.

³² el-Bağdâdî, *a.g.e.*, s. 466.

³³ el-Bağdâdî, *a.g.e.*, s. 466.

³⁴ el-Bağdâdî, *a.g.e.*, s. 466.

³⁵ el-Bağdâdî, *a.g.e.*, s. 466.

³⁶ el-Bağdâdî, *a.g.e.*, s. 466.

³⁷ el-Bağdâdî, *a.g.e.*, s. 466.

- k.** Nevâdiru'l-meânî.³⁹
- l.** Nefehâtü'l-ezhâr ve lemeâtü'l-envâr.⁴⁰
- m.** Etrâfü't-tevârih.⁴¹
- n.** Neşrü'r-ravzi'l-ıtr fî hayâti seyyidinâ Ebi'l-Abbâs el-Hızr.⁴²
- o.** Hilyetü'l-ahbâr fî ahbâri ehli'l-esrâr.⁴³
- p.** Mehîcetü'l-eşcân fî zikri'l-ahbâbi ve'l-evtân.⁴⁴

³⁸ el-Bağdâdî, *a.g.e.*, s. 466.

³⁹ el-Bağdâdî, *a.g.e.*, s. 466.

⁴⁰ el-Bağdâdî, *a.g.e.*, s. 466.

⁴¹ el-Bağdâdî, *a.g.e.*, s. 465.

⁴² İbnü'l-İmâd, *a.g.e.*, c. V, s. 240.

⁴³ el-Bağdâdî, *a.g.e.*, s. 466.

⁴⁴ el-Bağdâdî, *a.g.e.*, s. 466.

İKİNCİ BÖLÜM

RAVZÜ'R-REYÂHÎN FÎ HİKÂYÂTİ'S-SÂLİHÎN ADLI ESERİ

A. YAZMA VE MATBU NÜSHALARI

Eserin İstanbul'da yer alan Süleymaniye, Topkapı, Beyazıt, Millet ve İSAM kütüphanelerinde, Ankara'da yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı ve Ankara Milli kütüphanelerinde, Manisa ile Kastamonu İl Halk kütüphanelerinde ve Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde pek çok yazma ve matbu nüshaları bulunmaktadır. Yazmalarının ve matbularının fazla olması *Ravzü'r-Reyâhîn*'in yazıldığı dönemde ve sonrasında büyük ilgi gördüğünü ve okunduğunu göstermektedir. Bu bölümde eserin ulaşabildiğimiz yazma ve matbu nüshalarına yer vereceğiz.

1. Ravzü'r-Reyâhîn fî Hikâyâti's-Sâlihîn Arapça Yazma Nüshaları

- a. Slm. Ktp. Hacı Mahmud Efendi, nr. 04515, 685/1286, 316 vr.
- b. Mstnh. Abdurrahmân b. Ömer, Slm Ktp. Ayasofya, nr. 01827, 749/1349, 224 vr.
- c. Mstnh. Muhammed b. İbrâhim, Slm Ktp. Ayasofya, nr. 01826, 784/1383, 206 vr.
- d. *Ravzü'r-Reyâhîn*, mstnh. Abdullâh b. Ali b. Abdullâh, Topkapı Ktp., nr. 01540, 795/1393, 294 vr.
- e. *Ravzü'r-Reyâhîn*, Topkapı Ktp., nr. 01187, 855/1451, 212 vr.
- f. *Ravzü'r-reyâhîn fî zikri hikâyâti's-sâlihîn*, mstnh. Abdullâh b. Hasen ed-Demîrî el-Mâlikî, Slm Ktp. Hüdai Efendi, nr. 00353, 857/1454, 210 vr.
- g. Mstnh. Hacı Hasan b. Mustafa, Slm Ktp. Reisülküttâb, nr. 00807, 874/1470, 332 vr.
- h. Mstnh. Ali b. Muhammed Ebû Bekir, Kastamonu İl Halk Ktp., nr. 37 Hk 3349, 879/1474, 148 vr.

- i. *Ravzü'r-reyâhîn fî menâkibi's-sâlihîn*, Slm Ktp. Karaçelebizâde, nr. 00305, 879/1475, 276 vr.
- j. *Ravzü'r-reyâhîn fî menâkibi's-sâlihîn*, Muhammed Ömer el-Mevlâ, Slm Ktp. Veliyyüddin Efendi, nr. 01699, 917/1512, 218 vr.
- k. Mstnh. Kâsım b. Abdurrahmân, Slm Ktp. Ayasofya, nr. 01828, 999/1591, 202 vr.
- l. *Ravzü'r-reyâhîn*, Topkapı Ktp., nr. 01188, 1023/1614, 292 vr.
- m. *Ravzü'r-reyâhîn fî ahbâri's-sâlihîn*, mstnh. Memluk Tonbay, Slm Ktp. Ayasofya, nr. 01825, [t.y.], 29 vr.
- n. Slm Ktp. Carullah, nr. 01596, [t.y.], 255 vr.
- o. Slm Ktp. Karaçelebizâde, nr. 00219, [t.y.], 182 vr.
- p. Mstnh. Muhammed b. Muhammed Cemâleddîn, Beyazıt Ktp. nr. 01454, [t.y.], 172 vr.
- q. Slm Ktp. Hüdai Efendi, nr. 00280, [t.y.], 196 vr.
- r. Mstnh. Muhammed b. İbrahim es-Sekrân, Ankara Milli Ktp., nr. 50 Gül-Kara 4, [t.y.], 261 vr.

2. Ravzü'r-Reyâhîn fî Hikâyâti's-Sâlihîn Osmanlıca Yazma Nüshaları

- a. *Ravzü'r-reyyâhîn fî hikâyâti's-sâlihîn Tercümesi*, Müezzinzâde Ahmed Çelebi,⁴⁵ Slm. Ktp. Hacı Mahmud Efendi, nr. 04534, [t.y.], 320 vr.
- b. *Ravzü'r-reyyâhîn fî hikâyâti's-sâlihîn Tercümesi*, Muslihuddîn Mustafa b. Şaban el-Gelibolî es-Surûrî,⁴⁶ Slm. Ktp. Yazma Bağışlar, nr. 00850, [t.y.], 167 vr.

⁴⁵ Hakkında bilgi için bkz. Doç. Dr. M. Asım Yediyıldız, *Bursa Ulucâmi İmâmlığı ve İmâmları*, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2008, c. XVII, say. II, s. 136; Yrd. Doç. Dr. Kadir Atlansoy, *Ravza-i Evliyâ'da İki Şâir: Kani'î ve Va'dî*, Millî Folklor: Uluslararası Kültür Araştırma Dergisi, 2011, say. LXXXIX, s. 195.

⁴⁶ Hakkında bilgi için bkz. İsmail Güleç, "Sürûrî, Muslihuddin Mustafa", *DİA*, c. XXXVIII, s. 170-172.

3. Ravzü'r-Reyâhîn fî Hikâyâti's-Sâlihîn Arapça Matbu Nüshaları

- a. *Muhtasaru fî menâkıbi's-sâlihîn*, tsh. Nasr el-Hürînî, Matbaatü'l-Kâstiliyye, Slm. Ktp. Abdülgani Ağa, nr. 00155, Mısır 1281/1865, 131 s.
- b. Bulak Matbaası, Slm. Ktp. H. Hüsnü Paşa, nr. 00900, Mısır 1286/1870, 316 s.
- c. Thk. Şeyh İbrâhim el-Abîdî el-Mekkî, Matbaatü'l-Meymeniyye, Slm. Ktp. Hacı Mahmud Efendi, nr. 04515-001, Mısır 1286/1870, 267 s.
- d. *Ravzü'r-reyâhîn fî menâkıbi's-sâlihîn*, Matbaatü'l-Kâstiliyye, Slm. Ktp. Düğümlü Baba, nr. 00523M-26-001, Mısır 1288/1871, 131 s.
- e. Tsh. Hammâd el-Feyyûmî el-Acmâvî, Matbaatü'l-Âmireti'l-Şerefiyye, Slm. Ktp. İ. İsmâil Hakkı, nr. 01179, Mısır 1301/1883, 384 s.
- f. *Muhtasaru ravzü'r-reyâhîn fî menâkıbi's-sâlihîn*, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed es-Sa'lebî, Millet Ktp. Ali Emiri Arabi, nr. 02286, Matbaatü'l-Âmireti'l-Şerefiyye, Mısır 1303/1886, 302 s.
- g. *Muhtasaru ravzü'r-reyâhîn fî menâkıbi's-sâlihîn*, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed es-Sa'lebî, Matbaatü'l-Meymeniyye, Millet Ktp. Ali Emiri Arabi, nr. 02287, Mısır 1306/1889, 280 s.
- h. Thk. Şeyh İbrâhim el-Abîdî el-Mekkî, Matbaatü'l-Meymeniyye, DİB Ktp. nr. 004634, Mısır 1307/1889, 267 s.
- i. *Muhtasaru ravzü'r-reyâhîn fî menâkıbi's-sâlihîn*, Matbaatü'l-Hayriyye, Slm. Ktp. Hasib Efendi, nr. 00407-002, Mısır 1310/1893, 280 s.
- j. Thk. Şeyh İbrâhim el-Abîdî el-Mekkî, Matbaatü'l-Âmireti'l-Osmâniyye, Slm. Ktp. İzmir, nr. 01049-001, Kâhire 1315/1898, 260 s.
- k. Matbaatü'l-Meymene, Slm. Ktp. Sami Benli, nr. 02136, Kâhire 1315/1898, 264 s.
- l. *Muhtasaru ravzü'r-reyâhîn fî menâkıbi's-sâlihîn*, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed es-Sa'lebî, Matbaatü'l-Hamidiyye, Slm. Ktp. İzmirli İ. Hakkı, nr. 02102, Kâhire 1321/1903, 252 s.

- m. *Ravzü'r-reyâhîn fî menâkibi's-sâlihîn*, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed es-Sa'lebî, Matbaatü'l-Meymeniyye, Slm. Ktp. Tırnovalı, nr. 01600, Mısır 1324/1906, 280 s.
- n. *Muhtasaru min kitâbi ravzü'r-reyâhîn fî hikâyâti's-sâlihîn*, thk. Şeyh İbrâhim el-Abîdî el-Mekkî, İSAM Ktp. nr. 152565, Kâhire 1374/1955, 2.bs, 532 s.
- o. Thk. Muhammed Abdurrahmân Vüseyyi, Mektebetü Üsâme b. Zeyd, DİB Ktp. nr. 027974, Haleb 1416/1995, 483 s.
- p. Thk. Halîl İmrân el-Mansûr, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, İSAM Ktp. nr. 148317, Beyrut 1421/2000, 453 s.
- q. Thk. Abdülcelîl Abdüsselâm, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1423/2002, 456 s.
- r. Thk. Muhammed İzzet, El- Mektebetü'l- Tevfikiyye, Kâhire [t.y.], 460 s.

4. Ravzü'r-Reyâhîn fî Hikâyâti's-Sâlihîn Türkçe Matbu Nüshaları

- a. İmâm Yâfî, *Ravdu'r reyâhîn fî hikâyâti's-sâlihîn: Salihlerin Hikâyeleri*, trc. Ali Rıza Kaşeli – Bekir Sırmabıyıkoglu, İlkharf yay., İstanbul 2011, 783 s.
- b. İmâm Yâfî, *Evlîyâlardan Dinî Hikâyeler*, trc. Arif Pamuk, Pamuk yay., İstanbul 2008, 213 s.

B. TASAVVUF MÜDÂFAASI OLARAK RAVZÜ'R-REYÂHİN

1. İmâm Yâfiî'nin Tasavvuf Müdâfaası

Tasavvuf hicrî ilk asırdan itibaren bir zühd hareketi olarak ortaya çıkmıştır. IX. yüzyılda gelişim göstermiş, X. ve XI. yüzyıllardan sonra ise olgunlaşma sürecine girmiştir. Bu zaman dilimi içerisinde fıkıh, kelâm ve hadis gibi ilimlerden ayrılıp müstakil bir ilim olarak teşekkül etmiş, kendi kavram ve ilkelerini üretmiştir.⁴⁷

Bu yüzyıllarda medrese âlimleri ile tasavvuf mensupları arasında bir gerilim baş göstermiştir. Bu gerilimin kaynağı ise ulemânın sadece Allâh'ın kanunları üzerinde yoğunlaşmış bir yaklaşımla dîni algılamalarına karşılık sûfîlerin hukûkî olandan ziyâde, bizzat Allâh'a yönelerek Allâh sevgisini dînin en önemli meselesi haline getirmeleri, dinde kemâliyeti zâhirî mânâlardan çok bâtınî mânâlarda aramaları, keşf ve ilhâmı bir bilgi olarak kabul etmeleri, semâ ve şiiri Allâh'a ulaşmada bir vesile olarak görmeleri, şathiye diye tâbir edilen sözler sarfetmeleridir.⁴⁸

Bütün bu sebeplerden dolayı âlimler tasavvufî öğretilere şüpheyile yaklaşmışlardır. Tasavvuf bir zındıklık, Kur'ân ve hadîse dayalı İslâmî anlayıştan uzaklaşma olarak görülmüştür. Sûfîlerin maruz kaldıkları ithamlar, onlardan bazılarını tasavvufun İslâm'a aykırı bir özellik taşımadığını gösteren ve sadece sûfîlerin değil, diğer müslümanların da anlayabilecekleri tarzda ciddi ve ilmî eserler yazmaya sevketmiştir. Örnek olarak Kuşeyrî (ö. 465/1072) ve Hücvîrî (ö. 465/1072) gibi sûfî yazarlar eserleriyle hem tasavvufun bir ilim olarak meşruiyetini sağlamaya, hem de Sünnî çizgideki İslâm'ın içinde yerini göstermeye çalışmışlardır. Onlar da

⁴⁷ Prof. Dr. Osman Türer, *Anahatlarıyla Tasavvuf Tarihi*, Ataç yay., 4. bs., İstanbul 2017, s. 77.

⁴⁸ Ali b. Osman b. Ali Hücvîrî, *Keşfu'l-Mahcûb (Hakikat Bilgisi)*, haz. Süleyman Uludağ, Dergâh yay., İstanbul 2010, (Tercüme edenin girişi), s. 20; Türer, *a.g.e.*, s. 83.

Mu'tezile, Haşeviyye ve Hulûliyye gibi mezheplere karşı Sünnî akîdeyi savunmuşlardır.⁴⁹

Sûfî geleneğin sistemleşmesi ile birlikte sûfîler kurumsallaşmaya yönelmişlerdir. Kurumsal niteliğe sahip ilk oluşumlar ise XII. yüzyıldan itibaren ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Abdülkâdir Geylânî'ye (ö. 562/1166) nisbet edilen Kadîrlîlik, Ahmed er-Rifâî'ye (ö. 578/1183) nisbet edilen Rifâîlik ve Ahmed Yesevî'ye (ö. 562/1166) nisbet edilen Yesevîlik tasavvufî kurumların ilk öncüleri olmuş, onlarca kol ve şube vasıtasıyla tasavvuf kültürünü İslâm dünyasının her tarafına yaymışlardır.⁵⁰

Bu yüzyılda tasavvuf öğreti ve uygulamalarına nazarî ve sistematik bir zemin kazandırmaya yönelik bazı eğilimler de baş göstermiştir. Sûfî müellifler zâten tasavvufun nazarî yönünü geliştiren eserler kaleme almaktaydılar. Buna ilaveten Şihâbüddîn Sühreverdî'nin (ö. 587/1191) *Hikmetü'l-işrâk*'ı gibi farklı yönelimlerden de bahsedilebilir. Fakat bu ve benzeri eserler tasavvufî düşüncenin ancak belirli kısımlarını incelediklerinden ve tasavvufa has bütünlüğü ihtivâ etmediklerinden tasavvufun düşünce dünyasını tam olarak yansıtamamışlardır.⁵¹

Sûfîlerin tasavvufu şer'î bir ilim olarak sunduğu devirden sonra metafizik bir ilim olarak inşasına yöneldiği bu dönemde tasavvuf ehli medrese âlimleri tarafından eleştirilmiş, tekfir edilmiş, hatta öldürülmelerine sebep olunmuştur. Meselâ Halep ulemâsı şeriata aykırı fikirleri olduğu ve halkın îtikadını bozduğu gerekçesiyle Sühreverdî'yi Selâhaddîn-i Eyyübî'ye şikâyet etmişlerdir. Eyyübî de oğlu Zâhir'e emir vererek öldürülmesini istemiştir. Bunun üzerine Sühreverdî 587/1191 yılında Halep'te öldürülmüştür.⁵²

⁴⁹ Hücvîrî, *a.g.e.*, haz. Süleyman Uludağ, (Tercüme edenin girişi), s. 23; Türer, *a.g.e.*, s. 85. Cengiz Gündoğdu, "*Doğuş Dönemi Zühd Ekolleri ve Tasavvuf Mektepleri*", EKEV Akademi Dergisi, Erzurum 1997, c. I, say. I, s. 54.

⁵⁰ Gündoğdu, "*Tarikatlerin Doğuşu*", EKEV Akademi Dergisi, Erzurum 1998, c. I, say. II, s. 101, 104; *Türkiye'de Tarikatlar: Tarih ve Kültür*, ed. Semih Ceyhan, İSAM yay., İstanbul 2015, s. 29, 159.

⁵¹ Ufuk Öztürk, "*Tasavvufa Giriş(2)-Tasavvufun Tarihi(Bölüm 1)*", Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi, 2013, say. VII, s. 13.

⁵² İlhan Kutluer, "Sühreverdî, Maktûl", *DİA*, c. XXXVIII, s. 38; Abdullah Kartal, "*Tasavvufun Bir İlim Olarak İnşâ Süreci: Şer'î ve Metafizik Bir İlim Olarak Tasavvuf*", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Bursa 2015, say. XXIV, s. 150.

Bütün bunlara rağmen sûfî müellifler şeriat-hakikat ilişkisini dikkate alan eserler vermeye devam etmişler, tasavvufun Sünnî İslâm zemininde yer almasına çaba sarfetmişlerdir. Bunlardan belki de en önemlisi olan Gazzâlî, Serrâc, Kelâbâzî, Kuşeyrî ve Hücvîrî gibi âlim-sûfiler, ortaya koydukları şeriatla uyumlu tasavvuf anlayışının gelişip zenginleşmesine gayret göstermiş, tasavvufî hayatın İslâm'a uygunluğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Başta *İhyâ'ü ulûmi'd-dîn* olmak üzere Gazzâlî birçok eserinde inanç, ibâdet ve ahlâkî değerlerin tasavvufî îzahlarına yer vermiş, bunların gaye, hikmet ve sırları üzerinde durmuş, devrinin en etkili âlimi kimliğiyle aşırı tasavvufî görüşleri eleştirip zâhir ulemânın güvenini kazanmıştır. Ulemâ, Gazzâlî'den sonra Sünnî çevrelerde sağlam bir zemin bularak gelişen tasavvufîle daha yakından ilgilenmiştir.⁵³ Bu gelişmeler sûfiler ile ulemâ arasındaki gerilimi önemli ölçüde azaltmış, kimi âlimlerin tasavvufa yönelmesine vesile olmuştur.

XIII. yüzyılda tarikatlar şeklinde örgütlenerek İslâm dünyasında hızlı bir şekilde yaygınlaşan tasavvuf hareketi, bu zaman diliminde teşkilatlanma sürecini tamamlamıştır. Sûfî ıstılah ve pratiklerin son şekillerini almasıyla birlikte şeyh ve müridler sosyal hayatta daha aktif bir rol üstlenmişlerdir. Bununla birlikte şeyh veya müridlerden zuhûr eden kerâmetler hiç olmadığı kadar toplumda yaygınlık kazanmıştır. Bu sebeple bu döneme “Kerâmetler dönemi” de denmektedir.⁵⁴

Bu yüzyılda sûfiler ile âlimler arasındaki gerilim, tasavvufî düşüncüyü ileri bir merhaleye taşıyan Muhyiddîn İbnü'l-Arabî'nin vahdet-i vücud görüşüyle yeniden artmıştır. O ve onun takipçileri fukahâ ve ulemâ tarafından şiddetle yerilmiş, hatta zındık, kâfir ve mülhîd olarak suçlanmıştır. Bunun yanı sıra “Müvelleh dervişler” olarak adlandırılan, kerâmetler göstermekle öne çıkan derviş grupları ulemânın tepkisini çekmiştir.⁵⁵ Ulemâ ile sûfiler arasındaki bu çatışmada sûfilere en çok eleştiri Hanbelî mezhebine mensup fakihler tarafından yapılmıştır. Bu fakihler arasında sûfilere en sert eleştiriler İbn Teymiyye'den (ö. 728/1328) gelmiştir. O,

⁵³ Hücvîrî, *a.g.e.*, haz. Süleyman Uludağ, (Tercüme edenin girişi), s. 23; Reşat Öngören, “Tasavvuf”, *DİA*, c. XXXX, s. 123.

⁵⁴ Eyüp Öztürk, *İbnü's-Serrâc ve Müvelleh Dervişler (Teşvîku'l-Ervâh ve'l-Kulûb ilâ Zikri Allâmî'l-Guyûb İsimli Eseri Bağlamında)*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2011, s. 50.

⁵⁵ Öztürk, *a.g.t.*, s. 134-35.

kendi döneminde yaşamış olan sûflerin kendilerine has bir kıyafetle dolaşmalarını, hayatları boyunca insanlardan uzaklaşmalarını ve nefislerine eziyet etme, evlenmeme gibi eğilimlerini eleştirmiş, bu eylemlerin menşei olarak gördüğü Bayezid-i Bistâmî ve Hallâc-ı Mansur'a saldırmış ve onları zındıklıkla suçlamıştır.⁵⁶ Ulemânın ithamları ve redleri devam ettikçe buna karşılık sûfler de Sünnî İslâm çizgisinde kendi görüş ve inançlarını ifade eden eserler vermeye devam etmişlerdir.

Sûfî müelliflerin bu yaklaşımları daha sonra İbn-i Teymiyye ve İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1201) gibi âlimler nezdinde de takdir edilmiş, ulemâ ve sûfiyenin birbirlerine yaklaşmasına vesile olmuştur. Buna örnek olarak, İbn Teymiyye'nin bu yüzyılda kaleme almış olduğu *el-İstakâme* adlı eserinin Kuşeyrî'nin *er-Risâle*'sinin şerhi mâhiyetinde olduğunu gösterebiliriz. Tasavvufla ilgili görüşlerini ortaya koyarken sık sık *er-Risâle*'ye başvuran İbn Teymiyye, Kuşeyrî'nin ortaya koyduğu tasavvuf anlayışına karşı ılımlıdır. Talebesi İbnü'l-Kayyim el-Cevzî de *Medâricü's-sâlikîn*'de Hâce Abdullâh-ı Herevî'nin görüşlerini şerh ederken geniş ölçüde *er-Risâle*'den faydalanmıştır.⁵⁷

XIII. yüzyılın sonundan XIV. yüzyılın ortasına kadar yaşayan İmâm Yâfiî, kendisini tasavvuf kurumlarının yaygınlaştığı, Haşeviyye ve Cehmiyye gibi bâtil fırkaların çoğaldığı, tasavvufa reddiyelerin arttığı bir ortamda bulmuştur. Kadirî tarikatına bağlı bir şeyh olan Yâfiî, Kuşeyrî, Hücvîrî ve Gazzâlî çizgisinde bir tasavvufu savunmuştur. Sünnî İslâm'ın bakış açısı ile sûflerin görüşlerinin uyum içinde olduğunu eserlerinde vurgulamıştır. Yâfiî, üzerinde çalıştığımız eserinde de şeriat ile uyumlu, tasavvufu savunmada otoriter sayılan Kuşeyrî, Sühreverdi ve Gazzâlî gibi müelliflerin fikirlerinden faydalandığını ifade etmiştir. Benzer bir biçimde tasavvuf savunuculuğuna eserinde yer vermiştir. Sûflerin ve fakirlerin övülen özelliklerini aktarmaya ve İslâm akîdesine olan bağlılıklarını göstermeye, tasavvufî mefhumları âyet-i kerîme ve hadîs-i şeriflerle açıklamaya, şeriatla hakîkatin bütünlüğünü ortaya koymaya çalışmıştır.

⁵⁶ Öztürk, *a.g.t.*, s. 136; Mustafa Kara, "İbn Teymiyye", *DİA*, c. XX, s. 414.

⁵⁷ Süleyman Uludağ, "er-Risâle", *DİA*, c. XXXV, s. 123.

Yâfiî eserinde sûfleri ve fikirlerini savunan bir tarafgirlik sergilemiş, inkârcı âlimleri eleştirmiştir. Bu tavrından dolayı o da âlimler tarafından kimi zaman eleştirilmiş kimi zaman da küfürle itham edilmiştir. Yâfiî'nin sûfleri ve kerâmetlerini tenkit eden İbn-i Teymiyye'yi eleştirmesi özellikle Hanbelî mezhebine bağlı bazı fakihlerin ve İbn-i Teymiyye bağlılarının ona düşmanlığına sebep olmuştur. Ona saldıranlardan birisi, kasîdesinde geçen “Ne geceydi o, mutluluk ve arzusunda / Kadir gecesini küçük kalırdı yanında” ifadelerini beğenmeyen Ziyâ el-Hamevî idi. Hamevî, kasîdesindeki bu sözlerinden dolayı Yâfiî'yi tekfir etmiştir. Bu ve benzeri sözlerinden dolayı İmâm Yâfiî çağdaşı bazı âlimler tarafından dışlanmıştır.⁵⁸

İmâm Yâfiî tasavvuf ehliyle alakalı eserinde Allâh Teâlâ'nın emrettiklerini yapıp yasaklarından kaçınmanın ve O'na sığınmanın tadını kendisiyle dâimâ meşgul olan zâhid ve âbid kimselere tattırdığını, fazl-ı keremini özel olarak seçtiği kimselere has kıldığını, onları terkedilme korkusundan uzaklaştırdığını söylemiş ve Allâh'ı bilmeleri sebebiyle velîlerin kalplerini nurlandırdığını, muhabbet kâsesinden sevgi şerâbını içirdiğini, onların bu aşk şerâbıyla sarhoş olduğunu ve kendilerine bundan başka bir şerâb içirilmediğini ifade etmiştir. Muhabbet ehlini anlatan şu şiirini inşâd etmiştir:

Sarhoşturlar fakat içmemişlerdir hiçbir içki

Vasfedilmekten yüce olandan içirilmiştir güzel sevgi

Onları içirmiştir şerâbtan ki kim duysa kokusunu

Yönelir ona kepçe ile içenden daha önce⁵⁹

Yâfiî eserinde velîlerin özellikleri hakkında şu sözleri söyler; “Allâh Teâlâ velî kullarına tecellî eder. Bu sebeple onlar Allâh Teâlâ'nın Cemâlî'ni ve bütün mülk, melekût ve gayb âlemindeki acâyiplikleri müşâhede ederler. Ve bu müşâhede

⁵⁸ Ebü't-Tayyib Takıyyüddîn Muhammed b. Ahmed b. Ali Fâsî, *el-İkdü's-semîn fî târihi'l-beledi'l-emîn*, thk. Fuad Seyyid, Kâhire 1385/1966, c. V, s. 106; Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed İbn Hacer Askalânî, *ed-Dürrü'l-kâmine fî a'yâni'l-mieti's-sâmine*, Dârü'l-Cil, Beyrut 1414/1993, c. II, s. 248.

⁵⁹ Affüddîn Abdullâh b. Es'ad b. Ali el-Yemenî el-Yâfiî, *Ravzü'r-reyâhîn fî hikâyati's-sâlihîn*, thk. Muhammed İzzet, El-Mektebetü'l-Tevfikiyye, Kâhire [t.y.], s. 3.

sayesinde kalp gözleri açılır. Bununla birlikte Allâh velî kullarını ünsiyet kilimlerinde oturtur. Böylece Allâh Teâlâ'nın mülkünde tasarruf sâhibi olurlar. Onlar hakîkatta bütün beldelerin sultânıdır.” Yâfîî sözlerinin devamında Allâh Teâlâ'nın velî kullarının nefislerini öldürdüklerini, Hayy ve Kayyûm olan Allâh'ın kıyâmet gününden önce onları güzel bir hayat ile dirilttiğini, onlara vasıl cennetlerinin hediyesi olan meyveleri yedirdiğini ve hoşnutluk bahçelerinde fazîlet feyzinin hediyelerini verdiğini söyler.⁶⁰

Müellif velîlerden, sâlih kimselerden ve fakirlerin fazîletlerinden bahseder. Onların âyetlerde ve hadislerde bahsedilen üstün özelliklerine değinir. Bu zümrelerin üstün özelliklerinden bahisle on âyet-i kerîmeyi nakleder.⁶¹ Fakat bu âyet-i kerîmeler hakkında herhangi bir tefsir yapılmamıştır. Bu şekilde evliyâ ve fakirlerin Allâh'ın dostları oldukları, takvâ sâhibi oldukları, dünyadan yüz çevirdikleri, cihad ehli oldukları, gece gündüz ibâdet ve duâ ettikleri, iyiliği emredip kötülüklerden sakındırdıkları ve şeytanın onlara hükmedemeyeceği anlatılmış olur. Bunun sonunda sadakanın fakirlerin hakkı olduğu, “(Sadakalar) kendilerini Allâh yoluna adayan, yeryüzünde dolaşmaya güç yetiremeyen fakirler içindir. İffetlerinden dolayı (dilenmedikleri için), bilmeyen onları zengin sanır. Sen onları yüzlerinden tanırırsın. İnsanlardan arsızca (bir şey) istemezler. Siz hayır olarak ne verirseniz, şüphesiz Allâh onu bilir.”⁶² âyetiyle delillendirilmiştir.⁶³

Yâfîî, eserinde Buhârî, Müslim ve Tirmizî'den çoğu fakirliğin üstünlüğüne dâir on sahih hadis nakletmiştir.⁶⁴ Hadîs-i şerifler müellif tarafından benzer bir hadîs-i şerifle ya da görüş ile desteklenmiş, bunun hâricinde bir açıklama yapılmamıştır. Hadislerde evliyâ ve fakirlerin canları ve mallarıyla cihâd ettikleri, yeminlerinin doğru çıktığı, tenhâ yerlerde ibâdet ettikleri, Allâh Teâlâ'ya karşı gelmekten sakındıkları, Rahmân'ın gölgesinde gölgelenecek yedi zümreden biri oldukları vurgulanmış, fakirlerin zenginlerden üstün oldukları şu hadîs-i şerif ile anlatılmaya

⁶⁰ Yâfîî, *a.g.e.*, s. 3-4.

⁶¹ Aktarılan âyetler için bkz. Nisâ, 4/69-70; Yûnus, 10/62-64; Hicr, 15/39-42; Ankebût, 29/69; Mâide, 5/54; Ahzâb, 33/23; Fussilet, 41/30-32; Âl-i İmrân, 3/113-114; Kehf, 18/28; Bakara, 2/273.

⁶² Bakara, 2/273.

⁶³ Yâfîî, *a.g.e.*, s. 8.

⁶⁴ Aktarılan hadisler için bkz. Buhârî, *Rikak*, 38; Müslim, *el-Birrü ve's-Sıla*, 2622; Buhârî, *Cihad*, 6, 6, 2786; Buhârî, *Rikak*, 11, 233, 6416; Tirmizî, *Zühd*, 37; Buhârî, *Nikâh*, 11, 6547; Buhârî, *Zebâih ve's-Sayd*, 5534; Buhârî, *Nikâh*, 9, 5091; Tirmizî, *Zühd*, 2390; Buhârî, *Ezan*, 660.

çalışılmıştır: “Fakirler, zenginlerden beş yüz sene önce cennete gireceklerdir”⁶⁵ Ayrıca hadîs-i şeriften bir örnek verilerek cennetin kapısından en çok gireceklerin fakirlerden olacağı, cehenneme en çok gireceklerin ise zenginlerden olacağı belirtilmiştir.⁶⁶

Bu hadîs-i şeriflerin yanında sağlam senetlerle rivâyet edilen başka hadîs-i şeriflere daha yer verilmiştir.⁶⁷ Hadisler aynı şekilde başka bir hadis ile delillendirilerek meseleye açıklık getirilmiştir. Bu hadislerle sadaka verme husûsunda fakirlerin zenginlerden üstün oldukları, kendilerine yardım eden zenginleri cennete taşıyacakları, velîlerin cennetin en yüksek yerlerinde ağırlandıkları ve insanların en akıllıları oldukları, dünyanın gereksiz şeylerinden sakındıkları, bütün gayretlerinin Allâh’a koşmak ve râzı olduğu şeylerde yarışmak olduğu anlatılmış olup dünyadayken nefsin hesaba çekilmesi, ölümden sonrası için hazırlık yapılması, dünyevî arzu ve isteklerle hayatın hebâ edilmemesi ve âhirete yönelmesi tavsiye edilmiştir.

Zikredilen hadislerden biri ümmetin abdallarından, sayılarından ve nerede olduklarından bahseden şu hadistir: “Ümmetimin abdalları kırk kişidir. Bunlardan yirmi iki tanesi Şam’da, on sekiz tanesi Irak’tadır. Ne zaman bunlardan biri vefât ederse, Allâh onun yerine başka bir tanesini getirir. Allâh’ın emri geldiğinde de ruhları kabzedilir.”⁶⁸ Yeryüzünde bulunan ricâlullahtan bazılarının peygamberlerden ve meleklerden birilerinin kalbi üzerine oldukları şu hadîs-i şerif ile belirtilmiştir: “Yeryüzünde, Allâh’ın kulları arasında üç yüz velîsi vardır ki, kalpleri Âdem’in kalbi üzerinedir. Kırk velîsi vardır ki, kalpleri Mûsâ’nın kalbi üzerinedir. Yedi velîsi vardır ki, onların kalpleri de İbrâhim’in kalbi üzerinedir. Beş velîsi vardır ki, kalpleri Cebrâil’in kalbi üzerinedir. Üç velîsi vardır ki, kalpleri Mikâil’in üzerinedir. Bir velîsi de vardır ki, kalbi İsrâfil’in kalbi üzerinedir. İsrâfil’in kalbi üzerine olan o bir kişi vefât ederse Allâh üç kişiden birisini onun yerine koyar. O üç kişiden birisi vefât

⁶⁵ Tirmizî, *Zühd*, 37.

⁶⁶ Yâfiî, *a.g.e.*, s. 10.

⁶⁷ Aktarılan hadisler için bkz. Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 1/27; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 1/26; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 322; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, 3/7051; Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 1/37; Tirmizî, *Zühd*, 2352; Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/311; Tirmizî, *Sıfatü'l Kiyâmet*, 25, 2459; Nesâî, *Zekât*, 5/59; Ebû Dâvud, *Zekât*, 1677.

⁶⁸ Taberânî, *Mu'cemü'l Evsât*, 5/65.

ederse Allâh beş kişiden birisini onun yerine koyar. O beş kişiden birisi vefât ederse Allâh yedi kişiden birisini onun yerine koyar. O yedi kişiden birisi vefât ederse Allâh kırk kişiden birisini onun yerine koyar. O kırk kişiden birisi vefât ederse Allâh üç yüz kişiden birisini onun yerine koyar. O üç yüz kişiden birisi vefât ederse Allâh halktan birisini onun yerine koyar. Allâh, velîlerle bu ümmetten belâyı kaldırır.”⁶⁹

Bu hadîs-i şerîfi aktaran İmâm Yâfiî İsrâfil'in kalbi üzerine olan kişinin kutup, yani gavs olduğunu belirtmiştir. Onun velîler arasındaki yeri bir dâirenin tam ortasındaki nokta gibidir. Yani dâirenin merkezidir ve âlemlerin düzeltilmesi onun vasıtasıyla olur. Yâfiî, bazı kimselerin, Peygamber Efendimiz'in söz konusu hadîs-i şerifte kendi kalbini nebîlerin, meleklerin ve velîlerin kalplerinin arasında zikretmediğine dikkat çekmiştir. Bunun sebebini ise bazılarının şu şekilde açıkladıklarını söylemiştir: Allâh Teâlâ halk âleminde ve emir âleminde Peygamber Efendimiz'in kalbinden daha güzel ve daha şerefli bir kalp yaratmamıştır. Meleklerin, peygamberlerin ve velîlerin kalplerinin Peygamber Efendimiz'in kalbine nispeti bütün yıldızların güneşe olan nispeti gibidir.⁷⁰

Müellif eserinde zühd ehli olmanın yüceliğine ve fakirlerin zenginlerden üstünlüğüne dâir Selef-i Sâlihîn'den gelen haberlere yer vermiştir. Anlatımı kısa tutmak için râvî senetlerine yer vermemiş, rivâyetler arasında zayıf olanlar olsa da konu hakkında yeteri kadar sahih bulunduğunu ifade etmiştir.⁷¹ Bazı haberlere âyetleri delil getirmiş ve şiirlerle desteklemiştir.

Yâfiî aktarmış olduğu haberlerle fakirliğin sâlih kimseler olan sûfîlerin özelliği olduğunu, tasavvuf ehlinin fakirlik ile zenginlik arasında bir tercih yapmak zorunda kaldığında fakirliği tercih ettiğini ve bu tercihten sonra da sabredip rızâ gösterdiklerini anlatmaya çalışmıştır. Ona göre önemli olan mal fakirliği değil, kalp zenginliğidir. Dünyaya karşı zâhid bir duruşu temsil eden fakirler Allâh Teâlâ'dan hakkıyla korkan ve mârifet nûru ile kalp ve gönüllerini zenginleştirenlerdir. Onlar, Allâh Teâlâ ile aralarına girebilecek her türlü dünya hazlarına karşı bîgâne kalmaları ve çokça ibâdet yapmaları sebebiyle fakirliği zenginliğe tercih etmişlerdir. Yâfiî

⁶⁹ Aclûnî, *Keşfu'l-hafâ*, 1/26; Suyutî, *el-Havî li'l-fetavî*, 2/298.

⁷⁰ Yâfiî, *a.g.e.*, s. 14.

⁷¹ Yâfiî, *a.g.e.*, s. 17, 20.

dünya malını terkeden sûfiler hakkında Zünnûn-ı Mısri'den gelen şu açıklamaya yer verir: “Zâhidler âhiretin melikleridirler. Onlar Allâh Teâlâ'yı hakkıyla tanıyan fakir kimselerdir.”⁷² Fakirlerin ibâdetinin zenginlerden üstün olduğuna dâir Bişr b. Hâris'in şu sözlerini aktarır: “Fakirin yaptığı ibâdet güzel bir kadının taktığı mücevher gerdanlık gibidir. Zenginin yaptığı ibâdet ise çöplükte bulunan yeşil ağaç gibidir.”⁷³ Yine fakirlerin üstünlüğüne dâir Mâlik b. Dînâr'ın şu sözünü paylaşır: “Allâh katında fakirlerin gümüş parası zenginlerin altın parasından daha temizdir.”⁷⁴ Mala tamah etmeme hususunda İbrâhim b. Edhem'in başından geçen şu hâdiseyi örnek gösterir: “İbrâhim b. Edhem'e bir adam gelip on bin dirhem verdi. Dirhemleri kabul etmeyen İbrâhim b. Edhem adama; “Sen ismimi fakirler dîvânından silmek istiyorsun, bunu yapmayacağım” dedi.”⁷⁵ Fakirliğin yüceliği ve faydası hakkında Ebû Abdullâh el-Kureşî'nin sözlerine yer verir: “Açlık ve çıplaklık acısının varlığı ve bunların varlığından zevk almak, bunların fazlasına ya da bu ikisine ilgi duymak fakirliğin faydalarından ve meyvelerindedir.”⁷⁶ Fakirler tarafından yapılan duâların müstecâb olduğuna dâir meşâyihin büyüklerinden birinin başından geçen hikâyeyi aktarır: “Şeyhe bir kimse geldi ve ona; “Benim için Allâh'a duâ et. Zira âilem bana zarar veriyor” dedi. Bunun üzerine şeyh o kimseye; “Âilen sana “Ne unumuz ne de ekmeğimiz var” dediklerinde sen Allâh'a duâ et. Çünkü senin o anda yaptığın duâ benim sana yapacağım duâdan daha makbuldür” dedi.”⁷⁷

Zenginlerin fakirlere nazaran âhiretteki hesaplarının daha zor olacağı ve bu sebeple fakirlerin dünyadayken zenginlere özenmemesi gerektiği hususunda Ebû Derdâ'nın sözlerine yer verir: “Mal sahipleri yerler, içerler ve giyinirler, bizde yeriz, içeriz ve giyiniriz. Onlar mallarının fazlalığına bakarlar, onlarla birlikte biz de bakarız. Onlar bu mallarının fazlalığı sebebiyle hesâba çekileceklerdir, biz ise bundan beriyiz.” Ebû Derdâ sözlerine şöyle devam eder; “Zengin kardeşlerimiz bize insaf etmemişlerdir. Bizi Allâh için severler, fakat dünyada bizden ayrılırlar. Bir gün

⁷² Yâfiî, *a.g.e.*, s. 19.

⁷³ Yâfiî, *a.g.e.*, s. 17.

⁷⁴ Yâfiî, *a.g.e.*, s. 17.

⁷⁵ Yâfiî, *a.g.e.*, s. 18.

⁷⁶ Yâfiî, *a.g.e.*, s. 19.

⁷⁷ Yâfiî, *a.g.e.*, s. 18.

gelir onlar bizim yerimizde olmayı isterler ama biz onların yerinde olmayı istemeyiz.” Yâfiî konuyla alakalı şu şiirini aktarır:

Sakın dünya ehline imrenmeysin

Âhirette onlar imrenecek sana sen sevineceksin

Bu ancak bir fitnedir ki bilesin

Bu fitneyi Tâhâ açıklar Hak’dan göresin⁷⁸

Yâfiî meseleyi Tâhâ Sûresi’nde yer alan âyet-i kerîme ile destekler: “Onlardan bazı kesimlere, kendilerini sınamak için dünya hayatının süsü olarak verdiğimiz şeylere gözünü dikme. Rabbinin rızkı daha hayırlı ve daha kalıcıdır.”⁷⁹

Eserden hareketle İmâm Yâfiî’nin bâtinî ve kalbî bir zühdden yana olmadığını görmekteyiz. Onun zühd telakkîsinin dünyadaki şeyleri kalpten uzaklaştırmak değil, bizzat o şeyin kendisinden uzaklaşmak olduğunu söylebiliriz. Yâfiî, Cüneyd-i Bağdâdî gibi zühdü hem zâhirî hem de bâtinî manada anlamak ya da Süfyân es-Sevrî gibi zühdün sadece bâtinî yönünü tercih etmek yerine Hasan-ı Basrî, Abdullâh Mübârek ve İbrâhim b. Edhem gibi sadece zühdün zâhirî yanını esas almıştır. O eserinde dünyaya karşı zâhid olmayı, dünyada bulunan şeylerden nefret etmeyi ve böylece Allâh’ın velî kullarından olabilmeyi İbrâhim b. Edhem’in şu sözleriyle açıklamıştır: “Dünyadan herhangi bir şeye rağbet etme. Nefsini Allâh’a ada. Bütün yüzün ile O’na yönel ki, senin bu yönelişini ve O’na velî olmanı kabul etsin.”⁸⁰

Yâfiî Sehl b. Abdullâh’ın “Güzel amellerin hepsi, zâhidlerin sayfalarında mevcuttur” sözünü aktarır. Akabinde zâhid ve muttakîlerden şöyle bahseder; Bu söz tasdik makâmının nihâyetinde bulunan, siddîk olan ârif bir kimsenin sözüdür. Bunun kısaca açıklaması şöyledir: Dünya ehlinin bir kısmı bazı mallarını hayır işlerinde kullanmak için ortaya koymuşlardır. Fakat onlar mallarının çoğalmasını severler ve bu uğurda çalışmayı isterler. Bu da onları fitneye sürükler ve Allâh’a karşı çeşitli

⁷⁸ Yâfiî, *a.g.e.*, s. 17.

⁷⁹ Tâhâ, 20/31.

⁸⁰ Yâfiî, *a.g.e.*, s. 19.

kulluk vazîfelerini yerine getirmekten alıkoyar. Zâhidler ise dünyaya buğz etmişlerdir. Bu sebeple onlar Allâh’a güzel bir şekilde kulluk edebilmek için gerek niyet gerekse fiil olarak bütün bu şeylerden yüz çevirmişlerdir. Böylece onlar hem kalbî hem bedenî hem de mâlî ibâdetleri bir araya toplamışlardır. Allâh onların kalplerine baktığında kendisine duyulan sevgiden başka bir sevgi bulmaz. İşte bu nedenle onlara kendine yakın olmayı ikram eder ve onlara fazl-ı kereminden akıllarının alamayacağı mallar ihsan eder. Allâh’ım, bize vereceğin hayırları şerrimiz sebebiyle bizden esirgeme. Bizi kendinle meşgul eyle. Ve Peygamber Efendimiz’e hakkıyla itibâ etmeyi nasip eyle. Çünkü Sen Melik’sin, nimet verensin ve fazîlet sâhibisin.⁸¹

Sahâbelerin zengin olanlarını misal gösterip mal biriktiren âlimler hakkında Hâris el-Muhâsibî’nin şu sözlerini aktarır: “Dünyaya meyleden âlimler Peygamber Efendimiz’in ashâbının mallarının olduğunu zannediyorlar ve insanlara bunu bahane ederek kendilerinin zengin olmasını mazur gösteriyorlar. Fakat şeytan bu inanışları sebebiyle onları musîbete uğratmaktadır. Onlar ise bunun farkında değillerdir. Sana yazıklar olsun ey dünyaya âşık kişi, Abdurrahmân b. Avf’ın mal varlığını kendine delil olarak getiriyorsun. İşte bu şeytanın seni aldatmasıdır. Şeytan senin helak olman için senin dilinle konuşmaktadır. Eğer sen sahâbîlerin mal ile övünmek, şeref ve zinet için mal biriktirdiğini zannediyorsan onların arkalarından gıybet etmiş ve onlara büyük bir şey isnâd etmiş oluyorsun. Sen helâl mal toplamanın dünya malını terketmekten daha üstün ve fazîletli olduğuna inanıyorsan Peygamber Efendimiz’le birlikte bütün peygamberleri küçük düşürmüş ve onlara cehâleti nispet etmiş olursun. Birisi helâl mal toplamanın dünya malını terketmekten daha üstün olduğunu düşünürse bu fikriyle Peygamber Efendimiz’in ümmetine nasîhatta bulunmadığını ve mal toplamayı yasaklamadığını söylemiş olur. Bu düşüncesiyle hem Allâh’ı hem de Peygamberimiz’i gerçeği bilmemekle ithâm etmiş olur. Bilakis Peygamberimiz ümmetine nasihat etmekle kalmayıp onlara karşı şefkatli ve merhametli olmuştur.⁸²

Sana yazıklar olsun ey dünyaya âşık kişi, Abdurrahmân b. Avf takvâ sâhibi, yaptığı güzel iyiliklerle öne çıkan, malını Allâh yolunda harcayan, Peygamber

⁸¹ Yâfî, *a.g.e.*, s. 20.

⁸² Yâfî, *a.g.e.*, s. 20-21.

Efendimiz'in dostu olan ve cennetle müjdelenen bir kimsedir. O, bütün bu sıfatlara hâiz olmasına rağmen helal yoldan kazandığı mal sebebiyle kıyâmet gününün o dehşetli ortamında ve mahşer meydanında bekletilecektir. Ayrıca fakir olan muhâcirlerle birlikte cennete girmekten mahrum olacaktır. Bizim gibi kimseler ise dünya fitnelerinin içerisinde boğulmaktadır. Hayretler olsun o kimseye ki, haram kazançların ve şüphelerin birbirlerine karıştığı işlerin içinde yuvarlanıp gidiyor. İnsanların günah kirlerine atılıyor. Şehvetlerin, ziynetlerin, övünmelerin ve dünya fitnelerinin içerisinde debelenip duruyor. Bütün bunlara rağmen Abdurrahmân b. Avf'ı kendisi için delil gösterip mal biriktiriyor. Sahâbe yoksulluğu severdi ve fakirlik korkusundan da emindiler. Rızıkları konusunda Allâh'a güvenirlerdi. Allâh'ın takdîrini sevinç ile karşılardı ve ondan gelen musîbetlere rızâ ile karşılık verirlerdi. Bollukta şükrederler, darlıkta sabrederlerdi. Rahatlıklarında dâimâ hamd ederlerdi. Allâh'a karşı tevâzu ile yaklaşırlardı. Nefislerini kontrol altında tutarlardı. Dünya kendilerine yöneldiğinde hüzünlenirler, fakirlik yöneldiğinde ise "Sâlihlerin işâretine merhaba!" derlerdi.⁸³

Allâh seni ıslah etsin! Hiç o kimselere benziyor musun? Sen o topluluğa benzemekten çok uzaksın. Hâlin onların hâline çok zıttır. Sen zenginlikte azarsın, bollukta şımarırsın ve genişlikte ferahlanırsın, ama nimetlerin şükrünü edâ etmekten gafil kalırsın. Sıkıntıda Allâh'dan ümidini kesersin, musîbet geldiğinde sinirlenirsin ve Allâh'ın hükmüne râzı olmazsın. Yoksulluğa nefretle bakarsın ve fakirlikten hoşlanmazsın. Dünyanın nimetlerinden, lezzetlerinden ve şehvetlerinden yararlanmak için mal toplarsın. Aksine sahâbe helâl nimetler içindeyken bile senin haram şeylerin içinde olduğun durumdan daha fazla Allâh'dan korkmaktaydılar. Onlar küçük hataları, büyük günahlardan daha kötü görürlerdi. Senin mallarının en temizi onların mallarının şüphelileri gibi bile değildir. Senin günahlarından endişelenmen onların yapmış oldukları iyiliklerden endişelenmesi gibi değildir. Senin oruçlu halin onların oruçsuz hali bile olamaz. Senin seher vaktinde ayakta olman, onların uykusuyla bile eşit değildir. Senin bütün iyiliklerin onların işledikleri bir iyilikle bile eşdeğer değildir. Şu halde sana kifâyet edecek miktarda bir mala râzı olmalı, mahşerde malı yüzünden bekletilecek kimselerden ibret almalı ve Peygamber

⁸³ Yâfî, *a.g.e.*, s. 21.

Efendimiz'in zümresine dâhil olan ilk topluluğun önüne geçmeye çalışmalısın. Zira Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: Fakirler zenginlerden beş yüz sene önce cennete girecektir.”⁸⁴

XIII. yüzyılda bazı âlimler tarafından tasavvufun bir nevi zındıklık, Kur'ân ve Sünnet'ten uzaklaşma olarak görülmesi ve bunun sonucu olarak ulemânın sûfilerin bilgisiz olduklarına, yemek-içmek ve raks etmekten başka bir işlerinin olmadığına yönelik algı ve tavırları Yâfi'nin eserine de yansımıştır.

Yâfi kitabında bazı âlimlerin sûfileri ilimsiz gördükleri için imtihâna tâbi tuttuklarından, Şahhâm, Rakkâm ve Hüseyin Nûri gibi velâleri böyle olmadıkları halde, mesnetsizce zındıklıkla suçlayıp haklarında ileri-geri konuştuklarından söz eder.⁸⁵ Buna örnek olarak hicrî 264 (877) yılında Bağdat'ta Gulâmu Halîl'in (ö. 275/888) Halîfe Muvaffak'ı kışkırtmasıyla cereyân eden ve târihe “Mihne Hâdisesi” olarak geçen şu olayı aktarır: “Bazı görüşlerinden dolayı zındık olmakla ithâm edilen Şahhâm, Rakkâm ve Hüseyin Nûri halîfenin adamları tarafından tutuklandı. Halîfenin emriyle boyunlarının vurulması için yere deriden bir parça serilince Hüseyin Nûri derhal ileri atıldı. Cellâd sordu: “Neye teşebbüs ettiğinin farkında mısın?” Nûri: “Evet” dedi. Cellâd: “O halde neden acele ediyorsun?” diye sordu. Nuri: “Dostlarımla benden çok yaşamaları için onların hayatını kendi hayatıma tercih ediyorum” dedi. Bunun üzerine cellâd hayrete düştü, durumu hemen halîfeye ulaştırdı. Halîfe ve yanında bulunanlar da duruma çok şaşırıldı. Halîfenin yanında bulunan kadı onların hâlini araştırmak ve imtihân etmek için izin istedi. Halîfe de kadıya bu isteğiyle ilgili izin verdi. Kadı onların yanına gitti ve şöyle dedi: “İçinizden biri benimle konuşmak için öne çıksın.” Bunun üzerine Nûri öne çıktı. Kadı ona fikhî meseleler hakkında birkaç soru sordu. Nûri önce sağa sonra sola doğru baktı ve bir süre başını önüne eğdi. Sonra bütün soruları cevapladı. Peşinden; “Şüphesiz Allah'ın öyle kulları vardır ki, ayağa kalktıkları zaman Allah ile kalkarlar, konuştukları zaman Allah ile konuşurlar” diyerek uzunca bir konuşma yaptı ve kadıyı ağlattı. En sonunda kadı ona başını sağa, sola çevirmesinin ve öne eğmesinin sebebini sordu. Nûri de ona; “Bana sorduğun soruların cevâbını ben bilmiyordum.

⁸⁴ Yâfi, *a.g.e.*, s. 21.

⁸⁵ Yâfi, *a.g.e.*, s. 25.

Cevâbını öğrenmek için önce sağ tarafımdaki meleğe sordum, “Bilmiyorum” deyince; sol tarafımdaki meleğe sordum, o da “Bilmiyorum” deyince; kalbime sordum, kalbimde bana Rabbinden o soruların cevaplarını haber verdi, bende size söyledim.” Bu cevâbın üzerine kadı gönderdiği bir elçi vâsıtasıyla halîfeye dedi ki: “Eğer bu kimseler zındık ise yeryüzünde hiçbir Müslüman yoktur!”⁸⁶

Müellif bazı fakihlerin Ebü'l-Gays b. Cemîl'i ilmî bir meselede imtihâna tâbi tutmaları hakkında şu rivâyeti nakleder: “Yemen’de bulunan bazı fakihler Ebü'l-Gays b. Cemîl'in yanına gelerek onu imtihan etmek istediler. Kendisine doğru yaklaşan fakihlere; “Merhaba ey kulumun kulları, kuluma saygı gösterin!” dedi. Fakihler bu sözü işitince şaşırıldılar ve yanından uzaklaştılar. Yolda giderken âlim ve ârif bir zât olan Ebû Zebîh İsmâil b. Muhammed Hadramî ile karşılaştılar ve Ebü'l-Gays'ın bu sözünü ona anlattılar. O da gülererek; “Evet, Ebü'l-Gays doğru söylemiş. Siz hevânın kullarısınız, hevâ da onun kölesidir.” dedi.”⁸⁷

Sûfilerin sadece yeme-içme ve semâ ile meşgul olduklarını zanneden Necîb b. Necîb Ebü'l-Meâlî'nin başından geçen şu hikâyeyi aktarır: “Bir gün Ebü'l-Meâlî sabah namazından sonra mescidde ders veriyordu. Yanından tasavvuf şeyleri ve onların fakirlerden olan arkadaşları geçti. Bazı yerleri ziyâret için dâvet edilmişlerdi. Bunu gören Ebü'l-Meâlî içinden kendi kendine; “Bu insanların yeme-içme ve raks etmekten başka işleri yok” dedi. Dâvet bittikten sonra şeyhlerden biri Ebü'l-Meâlî'nin yanına uğradı ve ona; “Ey fakih, sabah namazını cünüp olarak kılan, sonra bu halde oturup ders veren ve insanların arkasından gıybet eden kimse hakkında ne dersin?” Bunun üzerine Ebü'l-Meâlî yıkanması gerektiğini hatırladı. Yaşamış olduğu bu olaydan sonra sûfilere hüsn-i zan ile yaklaştı.”⁸⁸

Yâfî bu ve benzeri hikâyelerle tasavvufun İslâm'ın özüne uygun olduğunu anlatmıştır. Bununla beraber sûfilerin şer'î ilimlere olan vukûfiyetlerinin, süflî duygu ve düşüncelerden uzak yaşam tarzlarının ve âlimlere karşı yapıcı tutumlarının örneklerini vermiştir. Müellifin buradaki amacı bazı âlimlerin sûfilere karşı tutum ve davranışlarının hatâlı olduğunu göstermektir. O, âlimlerin sûfilere daha fazla

⁸⁶ Yâfî, *a.g.e.*, s. 25.

⁸⁷ Yâfî, *a.g.e.*, s. 25.

⁸⁸ Yâfî, *a.g.e.*, s. 24.

tanıdıkça ve onların İslâm'la bağdaşan tasavvufî düşüncelerini anladıkça bu hal ve hareketlerinden vazgeçecekleri ve tasavvufa olan bakış açılarını düzeltip değiştirecekleri inancını taşımaktadır. Nitekim aktarmış olduğu hikâyelerde bazı âlimlerin sûfilerle kurdukları muhabbet neticesinde önyargılardan kurtulup tasavvuf ehlinin önünde teslim olduklarının örneklerini görmekteyiz.

XIII. yüzyıl aynı zamanda medrese ulemâsı tarafından tasavvufa pozitif bir yönelimin olduğu, birçok ulemânın sûflik yolunu benimsediği ve kimi âlimlerin hem fakih hem de zâhid veya sûfî sıfatları ile anıldığı bir dönemdir. Bu zaman diliminde sûfilerin öğretisi ve uygulamalarına sempati duyan kimi âlimler sûfilerin meclislerine katılmış, onlarla muhabbet kurmuş ve ilimlerinden istifâde etmiştir. Müellif eserinde İmâm Şâfi, Ahmed b. Hanbel, Süfyân es-Sevrî ve Abbâs b. Süreyc gibi âlimlerin, takvâ sâhibi sûfilerin cemâatine inandıklarından, onları ziyâret ettiklerinden, onlarla hem-meclis olduklarından, onların duâlarıyla ve eserleriyle bereketlendiklerinden bahseder.⁸⁹

Yâfî sûfilerin meclisinde bulunarak bereketlenen âlimlerden Ebû Abbâs b. Süreyc'i örnek gösterir ve hakkında şu anekdotu aktarır: “İbn-i Süreyc'in ilim meclisine bir kişi katıldı. Ondan fıkıh ve fıkıh usûlüne dâir bilgiler dinledi. Anlatımı ve bilgisi karşısında hayrete düşen kişiyi İbn-i Süreyc; “Bunları ben nereden öğrendim biliyor musun? Anlattıklarımın hepsi Ebû Kâsım Cüneyd'in meclisinde bulunmamın bereketidir” demiştir.”⁹⁰

Sûfilere ziyâret eden Ahmed b. Hanbel hakkında şu rivâyeti nakleder: “Ahmed b. Hanbel bazı irfan sâhibi sûfilere sık sık gidip gelirdi. Bunu gören kimseler ona şöyle sorardı: “Sen bu şeyhe yanında bulunan bir rivâyeti almak için mi gidiyorsun?” Ahmed b. Hanbel de onlara cevâben şöyle derdi: “Onun yanında işin başı Allâh'dan korkmak ve mârifetullâhtır.”⁹¹

Müellif bunun yanı sıra velîlerin fazîletlerinden ve âlimlerin onlara karşı olan ilgisinden bahseden Kuşeyrî'nin değerlendirmesine yer verir; “Allâh bu tâifeyi

⁸⁹ Yâfî, *a.g.e.*, s. 23.

⁹⁰ Yâfî, *a.g.e.*, s. 24.

⁹¹ Yâfî, *a.g.e.*, s. 24-25.

dostlarının en seçkini yapmıştır. Onları resullerinden ve nebîlerinden sonra bütün kullarına üstün kılmıştır. Onların kalplerini kendi sırrının mâdeni yapmıştır. Ümmet içerisinde kendi nurûnu onlara has kılmıştır. Onları beşerî kederlerden temizlemiştir. Onları ehadiyyetin hakikatlerinin kendilerine tecellî etmesiyle müşâhede makamlarına yükseltmiştir. Onları kulluğun edeblerini yerine getirmede muvaffak eylemiş ve rubûbiyyetin hükümlerinin yerine gelişinde onları şâhit tutmuştur. İnsanlar ya nakil ve eser ehli ya da akıl ve fikir erbâbidir. Bu taifenin şeyhleri bu kimselerden makam olarak yüksektir. İnsanlar için bilinmez olan şey bunlara zâhir olur. İnsanların ulaşmak istediği bu bilgiler velîlere Allâh tarafından ikrâm edilmektedir. Onlar visal ehli, insanlar ise istidlâl ehlidir. Onlar söylenen şu söz gibidir:

Gecem yüzün ile münevver olur

Senin karanlığın insanlara sârî olur

Gerçi insanlar karanlık içinde durur

Biz ise gündüzün aydınlığındayız

İslâm'ın doğuşundan itibaren her asırda ve çağda sûfiler mevcuttur. Onların tevhîdde ve imâmette dereceleri yüksektir. Onların zamanlarında yaşayan bazı âlimler onlara itâat etmişlerdir. Onlara karşı mütevâzi olmuşlar ve itibar etmişlerdir.”⁹²

Bir taraftan Cehmiyye, Haşeviyye ve Hulûliyye gibi bâtil inanışların faaliyetlerinin yayıldığı, tasavvufun inkâr edilip ve sûfilerin kerâmetlerinin kınandığı bir dönemde yaşamış olan İmâm Yâfî, eserinde sûfilerin ve âlimlerin îtikadî görüşlerini aktararak tasavvufun Sünnî akîde ile uyumunu göstermeye çalışmıştır.

Yâfî akaidle ilgili olan tevhid, marifet, vahdâniyyet, istivâ, arş, kürsî, ruh ve hulul gibi hususlarda sûfilerin bakış açılarını ortaya koymuş, bu konular hakkında âyetlere dayanarak yapmış oldukları açıklamaları ve yorumları aktarmıştır. Allâh'ın

⁹² Yâfî, *a.g.e.*, s. 25-26; Muslihuddîn Mustafa b. Şaban el-Gelibolî es-Surûrî, *Ravzû'r-reyyâhîn fi hikâyâti's-sâlihîn Tercümesi*, Slm. Ktp. Yazma Bağışlar, nr. 00850, [t.y.] , vr 19a.

sıfatları konusunda Mu'tezile, Cehmiyye ve Felsefecilerin görüşlerini eleştirmiş ve Ehl-i Sünnet anlayışına muhâlif olduklarını ifade etmiştir.⁹³ Yâfiî sûfîlerin îmânî konulardaki görüşlerinin bazılarını Kuşeyrî'nin *er-Risâle*'sinden iktibâs etmiştir.

Te'vil konusuna temas eden İmâm Yâfiî, Selef ve Kelamcıların bir kısmının âyet ve hadislerin îzâha muhtaç olan yerlerini te'vil ettiğini, diğer bir kısmının da zâhirî mânâsına itibar edip te'vil etmediğini söylemiştir. Müellif, bu iki grubun yaklaşımlarını “Nüzûl hadîsi” olarak da bilinen “Rabbimiz her gece, gecenin son üçte biri kaldığı zaman dünyâ semâya iner; Bana kim duâ eder ki, onun duâsını kabul edeyim! Benden kim bir hâcetini ister ki, ona dileğini vereyim! Benden kim mağfîret ister ki, ona mağfîret edeyim!”⁹⁴ hadîsi üzerinden Muhyiddîn Nevevî'nin şu görüşüyle aktarır: “Bu hadîs-i şerif sıfat hadislerindedir. Bu konuda iki meşhûr yol vardır: Birincisi, Seleften ve Kelamcılardan bazılarıdır. Onlar bu hadiste, “Anlatılanların hepsi hakır ve Allâh'ın şânına lâyıktır. Allâh'ın semâya inmesi ise bizim bildiğimiz inme gibi değildir. Allâh'ı yaratılanların sıfatlarından, yaratılanlara benzetmekten, intikalden ve hareketten tenzih etmek için te'vil etmeyiz” demişlerdir. İkincisi ise, Selef ve Kelamcıların çoğudur. Bu konu Mâlik ve Evzâî'den de nakledilmiştir. Onlar yerlerine göre lâyıkt oldukları şekilde te'vil etmişlerdir. Burada iki çeşit te'vil vardır: Birincisi, Mâlik b. Enes ve diğerlerinin te'vilidir. Demişlerdir ki: “Allâh'ın inmesinden kastedilen mânâ Allâh'ın emrinin yahut meleklerinin inmesidir.” İkinci te'vilde ise, istiâre olduğu ve mânâsının duâ edenlere bolca lûtûfta bulunmak ve duâlarını kabul etmek vb. demek olduğu söylenmiştir.”⁹⁵

İmâm Yâfiî'nin eserinde özellikle cennetten, cennet ehlinden ve cennetteki nimetlerden bahsetmesinin sebebi velîleri ve fakirleri cennet bahçelerinde gezen ve ebedî saâdet yurdunun nimetlerine kavuşan kimseler olarak görmesidir.⁹⁶ Yâfiî velîleri dünyayı Allah için terk eden, sâlih amellere sarılan, güzel ahlak ile ahlaklanan, bütün düşünce ve dertleri âhiret olan, Allâh'ı devamlı hatırlayan, kalpleriyle ihlas üzerine olan kısacası cennetlik amelleri şahsiyetlerinde barındıran

⁹³ Müezzinzâde Ahmed Çelebi, *Ravzü'r-reyyâhîn fî hikâyâti's-sâlihîn Tercümesi*, Slm. Ktp. Hacı Mahmud Efendi, nr. 04534, [t.y.] , vr. 316b.

⁹⁴ Müslim, *Sahih*, 1/521.

⁹⁵ Ahmed Çelebi, *a.g.e.*, vr. 318a.

⁹⁶ Yâfiî, *a.g.e.*, s. 4.

cennet yüzlü kimseler olarak gördüğü için eserine bir diğer adı cennet olan “*Ravzü’r-reyâhîn*” ismini vermiştir. Müellifin kitabında böyle bir konuya yer vermesinin amacı insanların sâlih amel ve güzel ahlak ile donanmış, birer numûne-i imtisâl olan cennet-meşâm velilere bakarak cennete götüren amelleri yapmalarını teşvik etmek ve cennete gidiş yollarını kolaylaştırmaktır.

Yâfî eserinde cennete teşvik ve cehennemden korkutmaya ilgili bir kasîde hakkında şöyle der: Bu kasîde bütün insanlar içindir. İnsanlar cennet ve hûrileri isterler. Bununla birlikte cehennem ateşinden ve azabın her türlü çeşidinden de korkarlar. Ârifler ise Allâh’ın vechini görmek dilerler. Fakat ne cennetin nimetlerini arzu ederler ne de cehennem azabından korkarlar.⁹⁷

İmâm Yâfî âriflerin Allâh’a olan iştîyâkından, insanların cennete olan özleminden ve cennette bulunan nimetlerden bahisle şöyle söyler: Herkes sevdiğini özler. Allâh’ın sevgisini kalbinde barındıran kimse yalnızca onu görmeyi ve onunla görüşmeyi ister. Yeme, içme ve giyinme gibi dünyevî zevkleri isteyen kimse de bizim gibi cennet ve nimetlerini ister. Cennette cennet ehlinin sevdiği mühürlenmiş şaraplar vardır. Onlar orada kırmızı yâkuttan kürsülerde oturacaklardır. İnciden yapılmış çadırlarda beyaz yaş hurmalar bulunacaktır. Orada yeşil renkli yataklar serilecek ve onların üzerinde yatacaklardır. Altlarından şaraptan ve baldan nehirler akacaktır. Onların etrafı gilmanlarla, vildanlarla ve süslü hûrilerle çevrilecektir. Orada bakışlarını sadece eşlerine çevirmiş dilberler vardır. Onlara eşlerinden önce ne bir insan, ne de bir cin dokunmuştur. Orada kaynağından doldurulmuş testiler, ibrikler ve billur kadehler vardır. Ayrıca onlar kudret sâhibi Melîk’in huzûrunda, sâdıklar makâmında olacaklardır ve onun yüzüne bakacaklardır. Onların yüzleri bu nimetin güzelliğinden dolayı parlayacaktır. Onlar Allâh’ı görme lezzetinden dolayı cennetin bütün lezzetini unutacaklardır. Dâimâ bu nimetle nimetlendirilecektir.⁹⁸

Müellif cennet ehli için cennet nimetleri hakkında şu âyetlere ve yorumlarına yer verir: “Onlar için altın tepsiler dolaştırılır.”⁹⁹ “Onların önlerinde altından yetmiş tepsi ve her tepside çeşit çeşit yiyecekler dolaştırılır.” “Onun (içiminin) sonu bir

⁹⁷ Yâfî, *a.g.e.*, s. 436.

⁹⁸ Yâfî, *a.g.e.*, s. 436-437.

⁹⁹ Zuhuf, 43/71.

misktir.”¹⁰⁰ “Bu gümüşe benzeyen beyaz bir şaraptır. O şaraplar miskle damgalanır. Şayet dünya ehlinden bir adam elini ona soksa ve çıkarsa rûhun sâhibi kalmaz, ancak güzel bir koku kalır.”¹⁰¹ Ebû Hüreyre’den rivâyet edilen şu hadîs-i şerif de konuyla ilgilidir: “Cennet ehline dünya günlerinden bir cuma günü kadar bir müsâade verilecek, onlar da Rablerini ziyâret edeceklerdir. Rabbin arşı onlara görünecek ve Rab kendilerine cennet bahçelerinden bir bahçede tecellî edecektir. Onlar için nurdan minberler, inciden minberler, yakuttan minberler, zebrecetten minberler, altından minberler ve gümüşten minberler kurulacaktır. Onların en aşağı mertebede olanları - ki içlerinde hiçbir aşağılık kişi yoktur- misk ve kâfur tepesinin üzerinde oturacaklar ve minber sahiplerini, kendilerinden daha üstün oturma yerlerinde olduklarını sanmayacaklardır.”¹⁰²

Yâfî cennet ve cennetlikler hakkında Buhârî ve Müslim’den on hadîs-i şerif nakletmiştir.¹⁰³ Ebû Saîd el-Hudrî’den gelen rivâyet şöyledir: “Cennette öyle bir ağaç vardır ki, sağlam bir ata binmiş olan kimse onun bir ucundan diğerine yüz senede varamaz.”¹⁰⁴ Yine Ebû Saîd el-Hudrî’den gelen bir de şudur: “Cennetlikler cennete girince bir kimse şöyle seslenir: “Siz cennette ebediyen yaşayacak, hiç ölmeyeceksiniz; hep sağlıklı olacak, hiç hastalanmayacaksınız; hep genç kalacak, hiç yaşlanmayacaksınız; hep nimet ve mutluluk içinde yaşayacak, hiç keder ve sıkıntı çekmeyeceksiniz.”¹⁰⁵

Müellif eserinde velîleri, âlimleri ve meczublari övdüğü üç adet kasîde inşâd etmiştir. Birinci kasîdesinde, aşk şarabıyla sarhoş olan ârifler ile keşf ehli olan velîleri övmüştür. İkinci kasîdesinde, İmâm Şâfi, İmâm Mâlik, İmâm Ahmed ve İmâm Gazzâlî gibi ilmiyle amel eden âlimleri, menâkıb ehli olan kimseleri övmüştür. Üçüncü kasîdesinde de sülûk ehlini ve meczublari övmüş ve bunları dört kısımda değerlendirmiştir. Birincisi, bir mürşide tâbi olup sonra cezbeye kapılan kimseler; ikinci kısım, cezbeye düştükten sonra bir mürşide tâbi olan kimseler; üçüncü kısım,

¹⁰⁰ Mutaffifin, 83/26.

¹⁰¹ Yâfî, a.g.e., s. 437.

¹⁰² Tirmizî, Cennet, 2673.

¹⁰³ Hadisler için bkz. Müslim, Cennet, 2834; Müslim, Cennet, 2831; Buhârî, Rikak, 51; Tirmizî, Cennet, 13; Müslim, Cennet, 13; Buhârî, Tevhid, 35; Müslim, Cennet, 186; Müslim, Cennet, 22; Müslim, İmân, 181; Tirmizî, Cennet, 16.

¹⁰⁴ Buhârî, Rikak, 51; Müslim, Cennet, 8.

¹⁰⁵ Müslim, Cennet, 22; Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân, 41.

bir mürşidi olmadan cezbeye düşen kimseler; dördüncü kısım ise bir mürşide tâbi olup cezbeye kapılmayan kimselerdir.¹⁰⁶ Ayrıca Yâfi'nin Peygamber Efendimiz'i (s.a.v) öven, cennete teşvik ve cehennemden korkutmaya alakalı birçok kasidesi de mevcuttur.

2. Kerâmet Konusundaki Görüşleri

Kerâmet, lügatta gönülden ikrâmda bulunmaktır. İstilahta ise peygamberlik iddiası dışında, Allâh'ın mümin, sâlih ve velî kullarında meydana gelen hârikulâde fiil ve hallerdir.¹⁰⁷

Kerâmetler mûcizeler gibi âdetullâh ve sünnetullâh diye ifade edilen tabiat kanunlarıyla açıklanamayan olağanüstü olaylar olup mâhiyeti itibariyle mûcizeden farklı değildir; aralarındaki fark meydana geliş şekliyle ilgilidir. Mûcize peygamberlerden sâdir olup peygamberin nübüvvetini tasdik eder. Kerâmetler ise peygamberlere tâbi olan velîlerden zuhûr edip velînin hâlini doğrular. Peygamberler tarafından gösterilen mûcizelerin meydan okuma ve karşısındakini âciz bırakma gibi özellikleri olduğu halde kerâmetlerde böyle bir durum söz konusu değildir. Çünkü velîler velâyet iddiasında bulunmadığı gibi kimseye de meydan okumazlar. Peygamberler mûcizelerini ister izhâr ederler isterse gizleyebilirler. Fakat velîlerin kerâmetlerini izmâr etmesi üzerlerine vâciptir.¹⁰⁸

Kerâmet velîye bazen isteği ve duâsı üzerine verilir, bazen verilmez, bazen de velînin hiç istemediği vakitlerde Allâh tarafından kendisine verilir. Kerâmet Allâh Teâlâ'nın kendisine itâat eden ve O'na yaklaşmaya çalışan velî kullarına lütuf ve ikrâmıdır. Velîler kendilerden herhangi bir kerâmet zuhûr ettiği zaman Allâh'a karşı olan zillet, meskenet, korku, tevâzu, nefislerini hakir görme gibi duyguları daha çok artar. Bu ise onların hizmetlerini çoğaltır, yaptıkları mücâhedelerde kendileri için güç

¹⁰⁶ Yâfi, *a.g.e.*, s. 426.

¹⁰⁷ Ali b. Muhammed es-Seyyid eş-Şerif Cürçânî, *Tarifât (Arapça-Türkçe Terimler Sözlüğü)*, trc. Arif Erkan, Bahar yay., İstanbul 1997, s. 187; Dr. Selçuk Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, İFAV, İstanbul 2011, s. 123.

¹⁰⁸ Süleyman Uludağ, "Kerâmet", *DİA*, c. XXV, s. 265.

kaynağı ve nimetlere karşı şükür vesilesi olur.¹⁰⁹ Kerâmet İlâhî bir lütuf olmakla beraber mekr/tuzak ve mihne/sinama olabilmektedir. Bu ihtimâlin farkında olan velîler kerâmetlere karşı endişe ile yaklaşmışlardır. Bir yandan bu nimete şükrederlerken diğer yandan bu hal sebebiyle nefislerinin şımarabileceğinden ve mânevi dercelerinin düşebileceğinden korkmuşlardır.¹¹⁰

Sûfîler kerâmetleri keşf, dehşet ve gaybet gibi hal ve durumların dışında izhâr etmeyi sahih görmezler. Fakat inanmayan insanlara karşı hakîkatın üstünlüğünü ortaya koymak, inançsızların ellerinden meydana gelen sihirlerin hükümsüz olduğunu ispatlamak, iman edenlerin şüphelerini izâle edip inançlarını kuvvetlendirmek, irşâd etmek ve müridlerin yakınlerini artırmak için kerâmetlerin imkân ve zuhûruna cevaz vermişlerdir.¹¹¹

Kerâmet bilgi, güç, duâ, maddî ve manevî olmak üzere beş kısımda ele alınır. Bilgi türü kerâmetler bir sûfî ve velînin duyular ve akıl yoluyla bilinmesi mümkün olmayan şeyleri keşif ve ilhâmla bilmesidir. Bu durum şeriatın hükümlerine uygun düşerse kerâmet sayılır. Bir velînin insanların zihinlerinden geçen ve kalbinde bulunan düşünce ve duygulardan haber vermesi, kaybolan ve saklanan bir şeyin ya da bir kimsenin yerini bilmesi bu nevî kerâmetlere örnek sayılabilir. Güçle ilgili kerâmetler daha çok insan tabiatına aykırı hal ve hareketlerdir. Bir velînin insanın kaldıramayacağı bir ağırlığı rahatlıkla kaldırması, havada uçması, su üzerinde yürümesi vb. hususlar bu tür kerâmetlerdir. Duâ ile ilgili kerâmetler velîlerin kendi arzu ve isteklerine uygun düşen bazı hususların gerçekleşmesi için Allâh'a niyazda bulunmalarıdır. Dileklerinin Allâh tarafından kabul edilmesi bu tür kerâmetlerdendir.¹¹²

Maddi kerâmetler hissî ve sûrî gibi isimlerle ifade edilir. Su üzerinde yürümek, havada uçmak, ateşten yanmamak bu tür kerâmetlerdendir. Tasavvuf

¹⁰⁹ Abdülkerim Kuşeyri, *Kuşeyrî Risâlesi : [Sufîlerin İnanç Ve Ahlakı]*, trc. Dilaver Selvi, 3. bs. Semerkand yay., İstanbul 2007, s. 643; Kelâbâzî, *Ta'arruf (Doğuş Devrinde Tasavvuf)*, haz. Süleyman Uludağ, Dergah yay., İstanbul 1992, s. 109.

¹¹⁰ Uludağ, "Kerâmet", s. 265.

¹¹¹ Afîüddîn Abdullâh b. Es'ad b. Ali el-Yemenî el-Yâfî, *Ravzü'r-reyâhîn fî hikâyâti's- sâlihîn*, thk. Muhammed İzzet, El- Mektebetü'l- Tevfikiyye, Kâhire [t.y.], s. 28; Eraydın, *a.g.e.*, s. 123; Hücvîrî, *a.g.e.*, haz. Süleyman Uludağ, s. 287.

¹¹² Prof. Dr. Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Kültüründe Keşif ve Kerâmet*, Sufi Kitap yay., İstanbul 2008, s. 69-70.

kitapları buna benzer kerâmetlere ve menâkıblara geniş yer verir. Velîler bu tür kerâmetlere önem ve değer verirler, fakat abartmazlar. Çünkü kerâmetlerin İlâhî bir tuzak ve sınama olabileceğini ve bu yüzden yoldan çıkabileceklerini düşünürler. İstemeden verilmesi hâlinde ise sevinmeyip endişeye düşerler ve gizlemeye çalışırlar. Hissî ve sûrî kerâmetler genellikle bir sûfinin sülûkunun başlarında ya da mânevî olarak zayıf-gevşek olduğu durumlarda zuhûr eder.¹¹³

Mânevi kerâmetler ise hakîkî kerâmetlerdir. Bunlara ilmî, irfânî ve ahlâkî kerâmetler de denir. Şeriat âdâbına riâyet etme, güzel ahlâka uyma, kötülükleri terketme, iyilik yapmaya çabalama, kulluk görevlerini yerine getirme, ibâdetleri vaktinde yapmaya dikkat etme, insanlara karşı kin, nefret, haset ve su-i zannı kalbinden çıkarma, her türlü kötü sıfattan kalbini temizleme, kendi nefsinde ve eşyâda Allâh'ın haklarına riâyet etme, kalbinde Allâh'ın eserlerini yoklama, insanlara rehberlik etme ve onların hidâyetine vesile olma bu tür kerâmetlerdendir. Bu tür kerâmetlerde İlâhî tuzak ve sınama yoktur. Maddî kerâmetler nefsin arzusu, mânevî kerâmetler ise Hakk'ın talepleridir. Allâh'ın isteği de nefsin arzusundan daha önemlidir.¹¹⁴

Âlim-sûfîler kerâmetin imkân ve vukûunu dînen ve aklen câiz görmüşlerdir. Bu anlayışın karşısında farklı gerekçeler sunarak kerâmeti inkâr edenler veya şüpheyile yaklaşanlar da olmuştur. Bunlardan Mu'tezile, Kaderiyye ve Zâhiriyye mezhebine mensup bazı âlimler velîye peygamberlik izâfe edileceği ya da mûcizeyle karıştırılacağı endişesiyle kerâmeti reddetmişlerdir. Çünkü onlara göre mûcize ve kerâmet aynı şeylerdir. Peygamberlerden başka kimse kerâmet gösteremez. Eğer peygamber olmayan kimselerden olağanüstü şeyler meydana gelirse bu mûcizeyi nübüvvetin delîli olmaktan çıkarır. Bu durumda peygamber ve velî eşitlenmiş olur. Hücvîrî bu görüşü doğru bulmamıştır. Ona göre, kerâmetler velîlere, mûcizeler ise peygamberlere mahsustur. Mûcizede nübüvvet davası vardır. Fakat kerâmette böyle bir dava söz konusu değildir. Bu durumda peygamber ile velînin benzerlik yanı olmadığı için endişeye gerek yoktur. Zira peygamberlerin makamlarının yüce olması

¹¹³ Uludağ, *a.g.e.*, s. 70.

¹¹⁴ *Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, ed. Zafer Erginli, Kalem yay., İstanbul 2006, s. 538; Eraydın, *a.g.e.*, s.124; Uludağ, *a.g.e.*, s. 71.

onlara verilen mûcize ile değil, sahip oldukları ismet sıfatı iledir. Harikulâdelik bakımından mûcize ve kerâmet aynıdır. Fakat derece bakımından biri diğerinden üstündür. Akıl sâhibi olan kimseler bu söylenenleri kavırsa kalplerinde bulunan şüpheleri gitmiş olur.¹¹⁵

İmâm Yâfiî'nin eseri sûfilerin kerâmet göstermesine tepki veren kimselere bir cevap niteliğindedir. Eserinin mukaddimesinden ve hâtimesinden hareketle asıl amacının kerâmetin câiziyetini ortaya koymak olduğunu söyleyebiliriz.

Müellif eserinde velîlerden kerâmetin sudûrunu âyet-i kerîmeler, hadîs-i şerifler ve tevâtür derecesine ulaşmış hikâyeler aracılığıyla ispat etmeye çalışır. Kerâmetin mûcizeyle benzerliğini ve farklılığını ortaya koyarak her birini amaçları bakımından ele alır. Kerâmetin aşikâr edilemeyeceği hakkında bilgi verir. Velîlerden kerâmetlerin zuhûrunun sahâbeden fazla olmasının nedenlerini, kerâmetin sihir ile karıştırılmaması gerektiğini meşâyihden nakillerle îzah eder. Bunun yanı sıra İmâm Yâfiî kerâmeti inkâr edenleri kısımlara ayırır. Kabul edenlerin inkâr edenlere nazaran güzel hasletlerini âyet ve hadislerle delillendirerek îzah eder. Kerâmet ehli olan velîlere dâir gerek kendisinin şahit olduğu ve gerek başkalarından alıntı yapmış olduğu beş yüz menkıbeyi hikâye eder.

Müellif ilkesel olarak velîlerden kerâmetler sâdır olmasını aklen câiz ve naklen vâcip görür. Kerâmetin aklen mümkün olmasını Allâh'ın kudretine bağlar, bunun Allâh için imkânsız olmadığını ifade eder. Bu görüşü Ehl-i Sünnet'e müntesib olan bütün usûlcü, fıkıhçı ve hadisçilerin kabul ettiğini vurgular. Nebîler için câiz olan her mûcizevî hal ve durumun velîler hakkında kerâmet olarak câiz olabileceğini belirtir. Aralarındaki farklılığı meydan okuma şartı üzerinden açıklar. Mûcizede olan meydan okuma özelliği kerâmette yoktur. Bu yönüyle Kur'ân'ın bir meydan okuma olduğunu, dolayısıyla Kur'ân'ın kerâmet değil, mûcize olduğunu ifade eder. Yâfiî "Mûcize ve kerâmet birbirleriyle karışabilir" demenin doğru olmadığını şu sözleriyle açıklamıştır: "Mûcize peygamber tarafından meydana gelir. Peygamberin mûcizeyi

¹¹⁵ Hücûrî, *a.g.e.*, haz. Süleyman Uludağ, s. 281; Türer, *a.g.e.*, s. 204; Uludağ, *a.g.e.*, s. 117; Kelâbâzî, *a.g.e.*, haz. Süleyman Uludağ, s. 107; Mehmet Kubat, *İslamî Öğretide Kerâmet*, Milet ve Nihal inanç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi, c. X, say. I, 2013, s. 47; Yusuf Şevki Yavuz, "Kerâmet", *DİA*, c. XXV, s. 269.

açık bir şekilde ortaya koyması ve inkârcılara bununla meydan okuması vâciptir. Kerâmet ise velî olan bir kimse tarafından meydana gelir. Velînin onu gizlemesi, açığa vurmaması üzerine vâciptir. Fakat velî kerâmetini bir zarûret ânında veya izin ya da kendisine ârız olan hâl sebebiyle tercih hakkı verilmeyen bir durumda açıkça gösterebilir. Bunun yanında müridlerin yakînlerini takviye etmek için de kerâmetini açığa vurabilir. Nitekim şeyhlerden bazıları havadan bir avuç bal alıp müridinin eline koymuştur.”¹¹⁶

İmâm Yâfî kerâmetin naklen câiz olması meselesini Kur’ân’da yer alan Hz. Hızır, Hz. Zülkarneyn, Âsaf b. Berhayâ ve Ashab-ı kehf kıssaları üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Hz. Meryem’in başından geçen olayları kerâmet olarak nitelendirir ve buna örnek olarak şu ayet-i kerîmeyi zikreder: “Zekeriya onun bulunduğu bölmeye her girişinde yanında bir yiyecek bulurdu. “Meryem, bu sana nereden geldi?” derdi. O da: “Bu, Allâh katından” diye cevap verirdi. Zira Allâh dilediğine hesapsız rızık verir.”¹¹⁷

Müellif kerâmetle alakalı Buhârî ve Müslim’de yer alan birkaç sahih hadîsi kerâmetin ispatına delil olarak sunar. Zâhidler hakkında rivâyet edilen hadisleri özet bir şekilde nakleder. Tafsilata girmez. Söz konusu hadislerin biri Zâhid Cüreyc hakkındadır: “Zâhid bir kimse olan Cüreyc’e bir gün zinâ iftirası atıldı ve bir bebek gösterilip; “Bu senin zînâdan meydana gelen evlâdındır” denildi. Cüreyc huzûrunda bulunan bebeğe; “Baban kimdir?” sorusunu yöneltince beşikte bulunan bebek dile gelip; “Babam filanca çobandır” diye cevap verdi.”¹¹⁸

Yâfî sahâbeyle ilgili olan hadislerden ve haberlerden örnekler vererek kerâmet meselesini delillendirir. Buhârî ve Müslim’den seçtiği sahih hadisleri özetle aktarır ve hadislerden bazılarına da açıklama getirir. Bunlardan biri Hz. Ömer hakkındadır: “Hz. Ömer, cuma günü hutbe verirken “Ey Sâriye, dağa çekil, dağa çekil!” diye bağırdı. Hz. Ömer’in sesi o anda Sâriye’ye ulaştı ve bu sesle dağa

¹¹⁶ Yâfî, *a.g.e.*, s. 28.

¹¹⁷ Âl-i İmrân 3/37; Yâfî, *a.g.e.*, s. 28-29.

¹¹⁸ Buhârî, *Mezâlim*, 35; Yâfî, *a.g.e.*, s. 29.

çekilen Sâriye düşmandan kurtuldu.”¹¹⁹ İmâm Yâfiî bu hikâye hakkında şu değerlendirmede bulunur; Yaşanan bu olayda Hz. Ömer’in iki kerâmeti mevcuttur. Birincisi Sâriye’nin ordusunun ve düşmanların hâli Hz. Ömer’e gösterilmiştir. İkincisi çok uzak bir beldeden sesi Sâriye’ye ulaşmıştır.¹²⁰

Müellif velîlerin Sahâbeden fazla kerâmet göstermesinin nedenini Ahmed b. Hanbel’in konuyla alakalı söylediği şu sözleriyle açıklar: “Sahâbenin îmanı kuvvetliydi. Bu sebeple onlar îmanlarını takviye etmek için kerâmet gibi bir şeye ihtiyaç duymadılar. Onların dışında kalan kimselerin îmanı ise zayıftı. Sahâbenin îmânının derecesine ulaşamamıştı. Onlar da bu sebeple kerâmetler göstererek kendilerini takviye ettiler.”¹²¹ Konuyla alakalı olarak şeyhlerden bazı büyüklerin Hz. Meryem’in kerâmetleri hakkındaki görüşlerine yer verir: “Başlangıçta ona bu olağanüstü olaylar îmânını takviye etmek için değil, yakînini tamamlamak için bildiriliyordu. Hz. Zekeriyya, onun bulunduğu bölmeğe her girişinde yanında bir yiyecek buluyordu.¹²² Böylelikle ne zaman ki Hz. Meryem’in îmanı kuvvetlenip yakîni kemâl bulunca sebebe geri döndürüldü. Ve ona denildi ki: “Hurma ağacını kendine doğru silkele ki sana taze hurma dökülsün.”¹²³

Müellif “Kerâmetler sihre benzer mi?” sorusunun cevabı olarak şeyhlerin ve âlimlerin ortak olan şu görüşünü aktarır: “Sihir, fâsık, zındık ve kâfir olanların elinden meydana gelir. Bu gibi kimselerin sünnete uymak ve şer’î hükümlerle amel etmekle ilgisi yoktur. Velîler ise sünnete tâbi olmak, şer’î hükümleri ve edebleri yerine getirmek hususunda dereceleri en üst seviyededir. Bu özelliklerden dolayı bu iki grup birbirinden ayrılmıştır.”¹²⁴

İmâm Yâfiî kerâmeti inkâr eden kimselerden bahisle onları eleştirir. Kerâmeti inkâr eden insanları üç sınıfa ayırır: Bazıları kerâmetleri inkâr edip kabul etmezler. Bunların yolu başarısız olan kimselerin yoludur. Bazıları kendi zamanlarında

¹¹⁹ Bkz. İbn Kesîr, *Bidâye*, c. VII, 131-132; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Ğâbe*, c. II, 306; Taberî, *Târîh*, c. IV, 178.

¹²⁰ Yâfiî, *a.g.e.*, s. 29.

¹²¹ Yâfiî, *a.g.e.*, s. 30.

¹²² Âl-i İmrân 3/37. Âyet-i kerîmenin tamamı mealen şöyledir: “Zekeriyya, onun bulunduğu bölmeğe her girişinde yanında bir yiyecek bulurdu. “Meryem! Bu sana nereden geldi?” derdi. O da “Bu, Allah katından” diye cevap verirdi. Zira Allah, dilediğine hesapsız rızık verir.”

¹²³ Meryem, 19/25; Yâfiî, *a.g.e.*, s. 31.

¹²⁴ Yâfiî, *a.g.e.*, s. 32.

yaşayan velîlerin kerâmetlerini inkâr edip kendi zamanlarında yaşamamış olan velîlerin kerâmetlerini kabul ederler. Böyle kimseler hakkında Ebü'l-Hasen eş-Şâzelî şöyle söylemiştir: “Bunlar İsrâiloğullarına benzerler. İsrâiloğulları Hz. Mûsâ'ya inanmış, fakat Hz. Muhammed'i inkâr etmişlerdir. Halbuki onlar Hz. Muhammed'in zamanına da yetişmişler.” Bazıları da velîlere ve onların kerâmetlerine inanırlar, fakat kendi zamanlarında yaşayan velîlerden belirli bir kimseyi kabul etmezler. Bu gibi kimseler mahrum olmuş kimselerdir. Çünkü velîlerden belli bir kimseye teslim olmayan biri bu münevverlerin hiçbirinden faydalanamaz. Âlimlerden bazılarında velîlerin kerâmetleri sorulduğunda onlar da şöyle cevap vermişlerdir: “Kim kerâmetleri inkâr ediyorsa ya da onu idrak edemiyorsa dönüp Allâh'a baksın. O dilediğini yapar. Dilediği gibi hüküm verir.” Bu konu hakkında şöyle bir şiir vardır:

Ey câhil, yalanlayıcı olduğunda sen

Âyetlerden tasdik eder akıllar seni

Anlayışla bir şeye dönücü ol sen

O'nundur tasdik edilmiş din ve resûl

Îlâhımız hükmeder dilediğini

O'nu âciz bırakamaz zaman¹²⁵

Kerâmeti inkâr edip sihirdir diyenler hakkında şöyle söyler: Birçok âyet-i kerîme ve sahih hadislerde, meşhûr eserlerde, seleften ve haleften sâdır olan sayısız hikâyelerde mevcut olmasına rağmen kerâmetleri inkâr eden kimselere şaşarım! Sayılmayacak kadar çok olan kerâmetler birden fazla beldeye ulaşmıştır. Bütün bunlara rağmen inkârcılar, velîleri ve sâlihleri havada uçarken görseler; “Bu sihirdir” veya “Bunlar şeytandır” derler. Şüphesiz başarıdan mahrum bırakılan bir kimse hakkı gayb ve sezgi hâlinde yalanlarsa gözle görünür olduğunda da yalanlar. Nitekim bunu Allâh Teâlâ şöyle ifade etmiştir: “(Ey Muhammed) Eğer sana kâğıda yazılı bir kitap indirseydik, onlar da elleriyle ona dokunsalardı, yine o inkâr edenler, “Bu,

¹²⁵ Yâfî, *a.g.e.*, s. 32.

apaçık büyüden başka bir şey değildir” diyeceklerdi.”¹²⁶ Ne acayip, sihir ve şeytanların fiili, Allâh’a dost olup hayır işleyen velîlere, zâhidlere, sâihlere, âbidlere, sabredenlere, şükredenlere, Allâh’dan korkanlara, takvâ sâhibi olanlara, günahlardan sakınanlara, tevekkül edenlere, rızâ gösterenlere, âriflere, kötü sıfatlardan arınanlara, güzel sıfatlarla süslenlere nasıl nispet edilir! Onlar, Allâh’ın emirlerini yerine getirmiş, kutsal olan şerîfatın ve nurlu olan sünnetin edebleri ile edeblenmiş, en düşük yerden üstün mertebelere yükselmiş, dünyadan yüz çevirip yalnızca mevlâlarına yönelmiş ve nefislerini çöplüğe süpürmüşlerdir. Onlar vefât edip dirildiklerinde ise Allâh’ın cemâli ve celâli onların kalplerine tecellî etmiştir. Hak yolunda ellerinden gelen çabayı sarfettiklerinden Allâh o kimselere vâdini yerine getirmiştir. Onlar hakkında şöyle buyurmuştur: “Bizim uğrumuzda cihad edenler var ya, biz onları mutlaka yollarımıza iletteceğiz. Şüphesiz Allâh, mutlaka iyilik yapanlarla beraberdir.”¹²⁷ Konu hakkında bir hadîs-i şerifte şöyledir: “Onlar kendilerini dağlamayanlar, büyüye başvurmayanlar, uğursuzluğa inanmayanlar ve Rab’lerine tevekkül edenlerdir.”¹²⁸

Müellif kerâmeti inkâr eden kimseler ile kerâmet ehli olan velîlerin sıfatları hakkında karşılaştırmalar yapar. Âyet ve hadislerde geçen üstün sıfatların kerâmeti kabul edenlerin özelliği olduğunu, aksi olan yerilmiş sıfatların ise kerâmeti inkâr edenlerin niteliği olduğunu ifade eder.

Buna örnek olarak övülen sıfatlardan birisi olan Allâh yolunda çalışanları zikreder. Bahsi geçen bu iki fırka hakkında şu sözleri söyler: Bu iki firkadan hangisi hidâyete daha lâyıktır? Allah yolunda çalışıp çabalayanlar mı, yoksa diğerleri mi? Bu hususta Allâh Teâla şöyle buyurmuştur: “Bizim uğrumuzda cihad edenler var ya, biz onları mutlaka yollarımıza iletteceğiz. Şüphesiz Allâh, mutlaka iyilik yapanlarla beraberdir.”¹²⁹ Yerilen sıfatlardan olan mal sevgisinden bahisle şöyle söyler: Bu iki firkadan hangisi dîni bozmaya daha münâsiptir? Hırs ve tamah ehli mi, yoksa zühd ve takvâ ehli mi? Hangisi Allâh’ın şu sözündeki gibi nitelenmeye daha uygundur:

¹²⁶ En’âm, 6/7.

¹²⁷ Ankebût, 29/69.

¹²⁸ Müslim, *Îmân*, 371, 220; Yâfî, *a.g.e.*, s. 32-33.

¹²⁹ Ankebût, 29/69.

“Hayır, insan kendini yeterli gördüğü için mutlaka azgınlık eder.”¹³⁰ Malını dağıtan fakirlerden bahisle de şöyle der: Fakirler mi, yoksa zenginler mi? Hangisi peygamberimizin şu sözüne daha lâyıktır: “Malı devamlı çoğaltanlar kıyâmet gününde sevâbı azaltanlardır. Ancak Allâh’ın kendisine bir hayır (mal) verdiği, bu malı sağına, soluna, önüne, arkasına verip bu malda hayır yapan kimse böyle değildir.”¹³¹

Şerîata ve sünnete tâbi olma hususunda da iki fırkayı karşılaştırır: Bu iki fırkadan hangisi sünnete tâbi olmakta ve şerîatı uygulamaktadır; yüce azîmetlerle amel eden zühd ve cehd ehli mi, yoksa tembellik yapan, dünyaya aşırı bir sevgiyle bağlanan ruhsat ehli mi? Onlar, nefislerinin arzularına uyararak sünnete tâbi olduklarını zannediyorlar. Şerefli bir şekilde sünnete tâbi olmanın dünyayı tamamen terk etmek ve en güzel sıfatlarla nitelenmek olduğunu idrak edemiyorlar. Sünnete tâbi olduğunu zanneden nice kimseler farzları terk ve zâyi ediyorlar. Nitekim bu kimselerin halini Bişr b. Hâris şöyle anlatmıştır: “Bişr’e birisi; “İnsanlar senin sünnet olan evliliği terkettiğini söylüyorlar” dedi. Bişr b. Hâris adama şöyle cevap verdi: “Sen onlara de ki; Ben farzla meşgul olduğum için sünneti yerine getiremedim. Hakîkî farz, takvâ ve şefkat ehlinin uzak durmuş olduğu kin, hased, riyâ, gurur, kibir, gıybet, dedikodu, emel, yalan söyleme, yapmacık hareket, gösteriş, kendini beğenme, cimrilik, nifâk gibi yerilmiş sıfatların kalpten giderilmesi midir, yoksa hakîkî farz, alış-veriş ve talâkı bilmek midir? Diğer farzları bırakıp bu farzları önceleyenler câhil ve ahmak olan kimselerdir. Hidâyet ve zühd ile cilâlanmış kalplerin aynalarında mı nurlar ışıldar, yoksa günahlarla kararmış ve ayıplarla paslanmış kalplerin aynalarında mı?”¹³²

Müellif bahsi geçen iki fırkanın birbirleriyle eşit olamayacağını şu âyet ve yorumuyla açıklamıştır: “Kalbini bizi anmaktan gafil kıldığımız, boş arzularına uymuş ve işi hep aşırılık olmuş kimselere boyun eğme”¹³³ âyet-i kerîmesinin kınaması ile, “Onlar ayaktayken, otururken ve yanları üzerine yatarken Allâh’ı

¹³⁰ Alak, 96/6-7.

¹³¹ Buhâri, *Rikak*, 6443; Müslim, *Zekât*, 94.

¹³² Yâfî, *a.g.e.*, s. 34-35.

¹³³ Kehf, 18/28.

anarlar”¹³⁴ övgüsü eşit midir? Ya da dînini dünyası için satan ve ömrünü hevesleri peşinde tüketen kimse ile dünyasını dîni için satan ve hayatını Allâh’ın sevgisinde harcayan kimse bir ve beraber olur mu? Canını nefsânî arzuların yolunda harcayan bir kimse hal diliyle şöyle söylemiştir:

Bezl eyledim bu nefsimi makam ve şerefe

Sarf eyledim bu ömrümü mala ve şöhrete

Dîni için dünyasını karlı bir kazanç ile satan ve varlığını mevlâsının aşkında cömertçe harcayan bir kimse de hal diliyle şöyle demiştir:

Ey efendim, ömrümü uğrunda tükettim

Değerli âhiret için ucuz dünyayı terkettim

Baktığımda mahlûkâta azametini farkettim

Bu senin bana fazl-ı keremindir bildim¹³⁵

İmâm Yâfî kerâmetleri inkâr eden bazı fıkıh âlimlerine reddiyeler sunmuştur. Onların bu inkârlarına karşı âyet ve hadisler ışığında kendi görüşlerini ortaya koyarak muhâlif fikirlerini çürütmeye çalışmış, aktarmış olduğu âlim ve sûfilerin sözleriyle de kendi düşüncelerini desteklemiştir. İnkâr edilen kerâmetleri Kur’ân’da yeri olan Hz. İbrâhim ve Hz. Hızır kıssaları gibi olağanüstü olaylara benzeterek delillendirmeye çalışmıştır. Müellif kerâmeti inkâr edenleri kısımlara ayırmış, kerâmet gösteren kimselerden hangilerinin sâlih veya kâfir hangilerinin ise sâdik veya kâhin olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Velîleri tekfir eden ve kerâmetlerini inkâr eden Haşeviyye’nin sahip oldukları bâtil îtikadları eleştirmiştir.

İmâm Yâfî’nin “Sâlihlerin hikâyeleri” kısmında anlattığı bazı anekdotlar Ebü’l-Ferec İbnü’l-Cevzî (ö. 597/1201) tarafından eleştirilmiştir. İbnü’l-Cevzî’nin inkâr ettiği anekdotlardan biri Ebû Hamza el-Horasânî’nin hikâyesidir. Horasânî dedi ki: “Bir sene haccetmeye niyet ettim. Yolda giderken bir kuyuya denk geldim.

¹³⁴ Âl-i İmrân, 3/191.

¹³⁵ Yâfî, *a.g.e.*, s. 35.

Kuyudan su çıkarırken içine düştüm. İçime başkalarından yardım isteme duygusu düştü. Sonra kendi kendime; “Vallâhi hiçbir kimseden yardım istemeyeceğim” dedim. Sonra kuyunun başına iki adam geldi. Birisi diğerine; “Tenha yerde bu kuyu münasip değildir. Bunun içine bir adam düşebilir. Bu sebeple kuyunun ağzını kapatalım” dedi. Sonra birkaç tâne kamyıla kuyuyu güzel bir şekilde örttüler. İçimden onlara seslenmek geldi. Fakat kendi kendime; “Allâh’dan daha yakına mı nida edersin!” deyip sustum. Bir müddet sonra kuyunun başına bir şey geldi ve kuyunun ağzını açtı. Sonra ayaklarını içeri doğru sarkıttı. Bende onun ayaklarına sarılınca beni dışarı çıkarttı ve bıraktı. Gördüm yırtıcı bir hayvan. O anda bir ses işittim, diyordu ki; “Yâ Ebû Hamza, bu daha iyi değil midir? Seni teleften âlet-i telef ile kurtardık.”¹³⁶

İbnü’l-Cevzî hikâyede geçen Ebû Hamza el-Horasânî’nin işlediği fiil hakkında “Câiz değildir” yorumunu yapmıştır. Bu doğru değildir. Zîrâ Ebû Hamza’dan bu fiil sâdır olduğu vakitte yakîn-i kâmil ve kalb-i şâhid sâhibi idi. Hâli gâlip ve hayâsı Allâh’dan başka kimseden yardım istemesine engeldi. Bu anlattıklarım Şeyh Şâzelî’nin söylediği şu söze benzer: “Biz Hak’la olunca mahlûktan hiçbirini görmeyiz. Biz onlara baktığımızda bile, onlar güneş ışığında dalgalanan havadaki ince toz gibi görünür. Dikkatle baksan bir şey bulamazsın.” Eğer evliyâyâ hâsıl olan şey İbnü’l-Cevzî’ye de hâsıl olsa onları inkâr etmezdi. Ne acayip ki, İbnü’l-Cevzî bu hâli inkâr eder, ama sözlerini evliyâların hikâyeleri ve kerâmetleri ile süsler ve onlara îtikad eder. Bu hikâye nasıl inkâr edilir ki, Ebû Hamza Allâh’ın dışındaki her şeyden fâni olup mülk ve melekûtun sâhibi olan tek ilâhî Allâh olarak bilmiştir. Ayrıca İbnü’l-Cevzî’nin inkâr ettiği hikâyeyi destekleyen şeriattan bir delil de vardır. O da şudur: Hz. İbrâhim ateşe atılmak üzereyken Cebrâil Allâh’ın emriyle yanına geldi; “Bir isteğin var mı?” diye sordu. O da; “Senden isteğim yok!” diye cevap verdi. Sonra Cebrâil ona; “O halde Rabbinden iste!” dedi. Hz. İbrâhim ona; “Onun benim hâlimi görüp bilmesi bana yeter. Allâh bana yeter ve o ne güzel vekildir” dedi. İşte bu davranış Hz İbrâhim’in yakîninin kemâle ulaştığını ve makamının yüksek olduğunu göstermektedir.¹³⁷

¹³⁶ Ahmed Çelebi, *a.g.e.*, vr. 302b-302a.

¹³⁷ Ahmed Çelebi, *a.g.e.*, vr. 302a-303b.

Âlimler insanları tevekkülde üç kısma ayırmıştır: Birincisi öyle bir topluluktur ki, nefislerini Allâh’a teslim edip ne fayda dilerler ne de başlarına gelen zararı def ederler. Bu zararlardan yana tasaları yoktur. Bir düşman ya da zararlı bir yaratıktan korunmaya çalışmazlar. Hiçbir sebebin ardına düşmezler. Öyle ki onlardan birisi bir ağacın yanından geçse ve elbisesine bir diken takılsa o diken elbisesinden çıkarmaya uğraşmaz. Tâ ki rüzgâr esip elbisesini ağaçtan kurtarır ve oradan sıyrılır. Bununla alakalı Sehl b. Abdullâh şöyle buyurdu: “Tevekkülde ilk makam, kulun Allâh’ın huzûrunda gassalın önünde duran ölü gibi durmasıdır. Gassâl onu istediği yöne çevirir. Dilerse hareketlendirir, dilerse durdurur.”

İkinci topluluk, sadece kendilerine zarar verecek bir şey karşısında sebeplere sarılırlar. Nebîlerden ve velîlerden çoğu bu yol üzeredir. İbnü’l-Cevzî’nin delîli olan Peygamberimiz’in hicret esnasında kâfirlerden uzaklaşması ve yakalanmamak için Sevr mağarasına sığınması hüccet olarak kabul edilemez. Çünkü Peygamberimiz bu fiili ümmetini eğitmek için yapmıştı. Velîlerden sebebi terkeden çoktur. Onlardan bazı hâl sudûr eder ki, o hâl onlara gâlip olup beşeriyetten yana tasarrufları olmaz ve bu halde sebebi terkeden terketmeyenden daha iyidir denilemez. Peygamber Efendimiz de birçok şeyden çekinmedi. Bazen korkulacak şeylerin üzerine tek başına gitti. O, halktan ve seçkinlerden olan kimseler onun yolunda kuvvet bulsunlar diye kolaylık yolu üzere hüküm koyardı. Eğer delil ehli zor yola yönelseler çoğu yolda kalır. Bu sebeple Peygamberimiz raûf ve rahîm sıfatıyla tavsif olunmazdı. Nitekim bununla alakalı Allâh Teâlâ şöyle buyurmuştur: “O, size çok düşkün, mü’minlere karşı da çok şefkatli ve merhametlidir.”¹³⁸

Toplulukların üçüncüsü, zarûret hâlinde de ve diğer bütün durumlarda da sebeplere sarılmışlardır. Fakat îtimadları sebebe değil, müsebbibedir.¹³⁹

İmâm Yâfiî velîleri ve kerâmetleri inkâr eden Hâşeviyye’yi şu sözleri ile eleştirmiştir: Tecsim ile mâruf olan bu kimseler evliyâ ve sûfîleri inkâr etmişlerdir. Âlimler ve ârifler Hâşeviyye’nin bâtil îtikadlarını inkâr etmişlerdir. Hâşeviyye velîlere kâfir ve fâsık diyebilmek için bahane aramışlardır. Dâimâ onlara kinlerini

¹³⁸ Tevbe, 9/128.

¹³⁹ Ahmed Çelebi, *a.g.e.*, vr. 303a-304a.

göstermeye çalışmışlardır. Onlar bu halleriyle günahlarında boğulup muâraza ve inkâr ile kendilerine lâayık olanı tercih etmişlerdir. Ayrıca Şeyh Şâzelî'nin bir rüyâsında Peygamberimiz'in Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ'ya övmüş olduğu Ebû Hâmîd Gazzâlî'yi inkâr edip hakkında kendilerine lâayık olan kötü sözler sarfetmişlerdir.¹⁴⁰

Haşeviyye'nin kötü olarak gördüğü şeyler çoğu zaman iyi olmuştur. Meselâ bâtın ehli, sûfîlerin dış görünüşlerine bakarak onları kötülemişler ve onların değerini anlayamamışlardır. Bunlar, sûfîlerin halktan uzaklaştığını ya da eski bir elbise içinde yalın ayak ve başı açık gezdiğini görse hemen onları reddedip, bu fiil Kur'ân'a, Sünnete, icmâya ve kıyâsa muhâlifdir deyip kınamışlardır. Bilmezler ki bu yüce yol kitap, sünnet, icmâ ve kıyâs üzerinedir. Velîler Allâh'ın dışındaki her şeyden kendilerini soyutlamışlardır. Bu basit bir soyutlama ve nefsin arzu ve isteklerine tâbi olmak değildir. Sanki onlar şu âyeti kerîmeyi işitmemişlerdir: “Rablerine duâ edenleri yanından kovma.”¹⁴¹ Sanki onlar sûfîlerin fazîletleri ve dünyadan yüz çevirmelerine dâir gelen âyetleri ve sahih hadisleri duymamışlardır. Hadislerde geçtiği üzere sûfîler, dünyayı ve içindeki zîynetleri terketmişler ve âhiretle meşgul olmuşlardır. Ayrıca halktan uzaklaşıp, vatanlarından uzak çöllerde seyâhat edip Allâh ile birliktelik kurmuşlardır.¹⁴²

3. Menkıbe Yazarlığı

Arapça isabet etmek, bir şeyden bahiste bulunmak ya da haber verme anlamındaki “*nekabe*” kökünden türeyen menkabe, sözlükte “*övünülecek iş, davranış*” manasına gelmektedir. Çoğulu “*menâkıb*” olan kelime bu anlamıyla ilk olarak yazılan hadis kitaplarında Hz. Peygamber'in, ashabının fazîletlerine dâir hadisleri ihtivâ eden bölümlerin adı olarak kullanılmaya başlanmıştır.¹⁴³

XI. yüzyıldan sonra tasavvufun İslâm dünyasında yaygınlık kazanmasıyla birlikte menkıbe kelimesi, sûfîlerin hikmetli sözlerini ve örnek alınacak hikmetli

¹⁴⁰ Ahmed Çelebi, *a.g.e.*, vr. 312b-312a.

¹⁴¹ En'âm, 6/52.

¹⁴² Ahmed Çelebi, *a.g.e.*, vr. 313b-313a.

¹⁴³ Haşim Şahin, *Dervişler ve Sufi Çevreler*, Kitap yay., İstanbul 2017, s. 14.

davranışlarını ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır. Bu kullanım, “sûfilerin gösterdikleri hârikulâde olaylar” anlamına gelen kerâmetleri nakleden küçük hikâyeler manasına da gelmektedir. Bu nedenle kerâmet kelimesinin çoğulu olan kerâmât tabirinin de zaman zaman menkabe veya menâkıb yerine kullanıldığı görülmüştür. Bu yüzyılda sûfilerin hikmetli sözleri ve örnek alınacak davranışlarını ifade etmek amacıyla yazılmış olan eserler arasında; Sülemî'nin *Tabakātu's-Sûfiyye*' si, Hücvîrî'nin *Keşfü'l-Mahcûb*'u ve Kuşeyrî'nin *er-Risâle*' sini sayabiliriz.¹⁴⁴

XII. yüzyıldan itibaren Kadiriyye ve Rifâiyye gibi ilk büyük tarikatların teşekkül etmesiyle birlikte menkıbenin muhtevâsına “kerâmet” kavramı da eklenmiştir. Abdükâdir Geylânî ve Ahmed er-Rifâî gibi tarikat pirleri veliler için vefatlarının ardından yazılan eserlerde, gösterdiklerine inanılan kerâmetlerin anlatılmaya başlanmasıyla menkıbe kelimesi giderek kerâmetle aynı anlamda kullanılır olmuştur. Böylece bir tasavvufî tür olarak menâkıb yazma geleneği ortaya çıkmıştır.¹⁴⁵

Menâkıb kelimesi sonraki dönemlerde sadece tasavvufî nitelik taşıyan menâkıb kitapları için kullanılmış, XIII. yüzyıldan itibaren tasavvufun tarikatlar şeklinde örgütlenip İslâm dünyasında yaygınlaşmaya başlamasından sonra hemen her tarikatın pîri, tanınmış şeyhleri ve zâhid sûfiler hakkında menâkıb kitapları yazılmıştır. Bu eserlere menâkıb adı dışında ayrıca tezkire, reşehât, makâmât, nefehât gibi farklı isimler de verilmiştir. Temel unsuru kerâmet ve onu gösteren velilerin yüceltilmesi olan menâkıb kitapları başlangıçta sadece tarikat pirleri için yazılmış, zamanla muhtevâsı tarikat içinde önemli bir yere sahip şeyhleri, tarikat silsilesinde yer alan diğer sûfileri ve şeyhin halifeleriyle şeyh ailelerini de içine alacak şekilde genişletilmiştir. Bazen bir sûfî için birkaç menâkıbnâme yazılabildiği gibi, *Menâkıb-ı Evliyâ-i Mısır*, *Tezkire-i Evliyâ-ı Bağdat* gibi, bir bölge veya şehirde yaşayan velilerin menkıbelerinin anlatıldığı eserler de kaleme alınmıştır.¹⁴⁶

Menâkıb kitapları, kerâmetleri nakledilen velînin yüceliğini müridlere anlatarak, onun tarikata sıkı şekilde bağlanmasını sağlamak, tarikata saygınlık

¹⁴⁴ Şahin, *a.g.e.*, s. 15-16.

¹⁴⁵ Şahin, *a.g.e.*, s. 16.

¹⁴⁶ Şahin, *a.g.e.*, s. 17.

kazandırmak amacıyla, genellikle o tarîkatin mensublarından biri tarafından sözlü gelenek ve yazılı kaynakların derlenmesiyle meydana getirilir.¹⁴⁷

Bu tarz menâkıbnâmelerin değişik yazım şekilleriyle karşılaşmak mümkündür. Başından sonuna kadar ya tek bir kişiyi anlatan Kutbüddin el-Yûnîni'nin *Menâkıbü'ş-Şeyh Abdülkâdir el-Gilânî*'si gibi ya da bir tarîkate mensup velîlerin hayatını anlatan Ahmed Eflâkî'nin *Menâkıbü'l-Ârifîn*'i gibi menâkıbnâme niteliğinde kitaplar vardır. Bununla birlikte farklı dönemlerde yaşamış velîlerin hayatlarının anlatıldığı Nebhânî'nin *Câmiu Kerâmâti'l Evliyâ*'sı gibi menkıbeler de bulunmaktadır.¹⁴⁸

Menkıbe kitaplarından birisi olan *Ravzü'r-reyâhîn fî hikâyâti's-sâlihîn* de farklı dönemlerde yaşamış olan kerâmet ehli velîlerin hayatlarının hikâye edildiği bir eserdir. Eser XIV. yüzyılda İmâm Yâfiî tarafından kaleme alınmıştır. Yâfiî Tâbiûn devrinden başlayarak meşhûr sûfîlerin menkıbelerini ve kerâmetlerini anlattığı bu kitabın adını *Ravzü'r-reyâhîn fî hikâyâti's-sâlihîn* (Sâlihlerin hikâyelerinde reyhanlar bahçesi) olarak koyduğunu ancak *Nüzhetü'l-uyûni'n-nevâzır ve tuhfetü'l-kulûbi'l-havâtır fî hikâyâti's-sâlihîn ve'l-evliyâi'l-ekâbir* (Büyük velîlerin ve sâlih kimselerin hikâyelerinden gören gözlere ve kalplere yerleşen hediyeler) şeklinde lakaplandırıldığını ifade eder.¹⁴⁹ Kitabının mukaddimesinde ise eseri yazış sebebini şöyle açıklar: “Ben oldum olası sâlihleri, âşıkları ve sûfîleri severim. Bununla birlikte zevk, şevk ve tecrid ehli velîlere âşık bir kimseyim. Onların hakikat kitaplarında geçen menkıbelerine ve sözlerine ilgi duyduğum için böyle bir eseri yazmayı uygun gördüm.”¹⁵⁰ Yâfiî kitabını bir Cuma günü Kâbe'nin yanında 753 (Ağustos 1352) yılında bitirdiğini eserin son kısmında bildirir.¹⁵¹

Menâkıb kitaplarının genellikle ana konusunu ve malzemesini kerâmetler oluşturmaktadır.¹⁵² Bazı tasavvuf eserlerinde ise kerâmet konusu, kerâmet savunuculuğu ve kerâmet ehli sûfîlerin hayatları bir bölüm olarak yer almaktadır.

¹⁴⁷ Şahin, *a.g.e.*, s. 18-19.

¹⁴⁸ Şahin, *a.g.e.*, s. 19.

¹⁴⁹ Afîfüddîn Abdullâh b. Es'ad b. Ali el-Yemenî el-Yâfiî, *Ravzü'r-reyâhîn fî hikâyâti's-sâlihîn*, thk. Muhammed İzzet, El-Mektebetü'l-Tevfikiyye, Kâhire [t.y.], s. 5.

¹⁵⁰ Yâfiî, *a.g.e.*, s. 5.

¹⁵¹ Yâfiî, *a.g.e.*, s. 446.

¹⁵² Süleyman Uludağ, “Kerâmet”, *DİA*, c. XXV, s. 267.

Amacı kerâmeti açıklamak ve savunmak olan *Ravzü'r-reyâhîn fi hikâyati's-sâlihîn* de kerâmet konusuna yaklaşımı itibariyle Kuşeyrî'nin *er-Risâle*'si ve Serrâc'ın *Lüma*'sı çizgisindedir. Kuşeyrî ve Serrâc gibi önde gelen tasavvuf yazarları eserlerinde kerâmet bahsine yer vermişler, sûfilere zuhûr eden kerâmetleri Kur'ân ve hadis ışığında açıklamışlardır. Bunun yanı sıra mucizeyle kerâmet arasındaki bazı farkları ortaya koymuşlardır.¹⁵³

Sûfilere ve kerâmete reddiyelerin arttığı bir dönemde bu eseri kaleme alan İmâm Yâfîî, veliden zuhûr eden kerâmete inanmanın peygamberlerin mucizelerine inanmak gibi İslâm akaidine ters düşmediğini delilleriyle îzah eder. Söz konusu eserinde sık sık kitaplarına ve görüşlerine başvurduğu âlim ve sûfilere isimlerini şu şekilde açıklamıştır: “Ebû Hâmid Gazzâlî, Ebü'l-Kâsım Kuşeyrî, Şehâbeddîn Sühreverdî, Şeyh Abdullah Muhammed b. İbrâhim el-Hîrî, İbn Atâullah el-İskenderî, Ebü'l-Abbas Ahmed b. Ali el-Kastalânî, Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzi, Ebü Abdullâh Muhammed b. Kudâme el-Makdisî, Ebü'l-Leys es-Semerkandî, Ebü'l-Abbas Ahmed b. Ali gibi birçok âlim ve mutasavvıfın eserlerini taradım, onlardan seçmeler, alıntılar yapıp bu eserimi telif ettim ve beş yüz hikâye topladım.”¹⁵⁴

Ravzü'r-reyâhîn fi hikâyati's-sâlihîn klasik dönem tasavvuf literatürünün devamı niteliğinde önemli bir eserdir. Bilhassa velilerin kerâmetleri konusuna hasredilmiş olması bakımından başvurulacak önemli eserlerden biridir. Yâfîî'nin tasavvuf ve kerâmetle alakalı görüşlerini kaleme aldığı eserlerden birisi olan *Neşrü'l-mehâsini'l-gâliye fi fazli meşâyihî's-sûfiyye*'sinden sonra İmâm Yâfîî'nin tasavvuf görüşünü takip edebileceğimiz kaynak bir eserdir. Bu eser aynı tarzda yazılmış birçok çalışmaya da kaynaklık etmiştir. Özellikle son dönemde telif edilmiş olan

¹⁵³ Kerâmet konusuna ve kerâmet ehli sûfilere menkıbelerine dâir örneklere bkz. Kuşeyri, *Kuşeyrî Risâlesi* : [Sûfilere İnanç Ve Ahlakı], trc. Dilaver Selvi, 3. bs. Semerkand yay., İstanbul 2007, s. 641-656; Serrâc, *el-Lüma*: *İslam Tasavvufu*, Hasan Kamil Yılmaz, 2. bs. Erkam yay., İstanbul 2012, s. 369-386; Hücvîrî, *Keşfu'l-Mahcûb (Hakikat Bilgisi)*, haz. Süleyman Uludağ, Dergâh yay., İstanbul 2010, s. 280-297; Kelâbâzî, *Ta'arruf (Doğuş Devrinde Tasavvuf)*, haz. Süleyman Uludağ, Dergâh yay., İstanbul 1992, s. 106-117; Dilaver Selvi, *Kur'an ve Tasavvuf*, Şule yay., İstanbul, 1997, s. 514; Abdülhakim Yüce, *Razi'nin Tefsirinde Tasavvuf*, Çağlayan yay., İzmir, 1996, 147-153; Prof. Dr. Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Kültüründe Keşif ve Kerâmet*, Sufi Kitap yay., İstanbul 2008, s. 53-135; Süleyman Uludağ, “Kerâmet”, *DİA*, c. XXV, s. 265-268.

¹⁵⁴ Yâfîî, *a.g.e.*, s. 5.

Yusuf b. Nebhânî'nin (ö. 1350/1931) *Câmiu Kerâmâti'l-Evliyâ'sı* bunlardan biridir.¹⁵⁵

Kitap tasavvuf tabakat yazım geleneğinin bir devamı niteliğinde olmakla birlikte farklı dönemlerde yaşamış olan velîlerin menkıbelerini toplaması itibariyle tasavvuf tabakatçılığı bakımından orijinaldir. Bu eserinde İmâm Yâfî menkıbelerine hicrî 65-135 yılları arasında yaşamış olan tâbiûn döneminden başlar. Hikâyelerinde târihî bilgi vermekten daha çok velîlerin menkıbevî hayatlarına yer verir. Olayların cerayan ettiği mekânların (şehir, belde) isimlerini ise çok az yerde zikreder. Müellif bir şeyhi veya bir tarîkata mensup velîleri ya da bir bölgede yaşayan sûfilerin hal tercemelerini anlatmak yerine farklı zaman ve mekânlarda yaşamış olan birbiriyle organik bir bağı olmayan beş yüz ayrı sûfinin kerâmetlerini anlatan menkıbelere yer verir. Bununla birlikte müellif, hikâyelerde okuyucuya kapalı kalan ya da ilk başta anlaşılması zor olan yerleri îzah eder.

İmâm Yâfî eserinde “Hikâyâtü's-Sâlihîn” başlığıyla kerâmet ehli velîlerin ve sâlih kimselerin hikâyelerini anlatırken aralarında fazîlet, yaş, zaman ve mekân bakımından öncelik vererek tertîb etmediğini, bazen hikâyelerin kısa olması ya da birbirleriyle olan münâsebeti nedeniyle veya aynı şahsın birden fazla durumundan bahsetmesinden ötürü bir hikâyenin içinde iki veya daha çok hikâyeye anlattığını söyler. Bununla birlikte bazı hikâyelerin lafızlarını kısalık, takdim ve tehir olması açısından değiştirdiğini, vezin ve i'rab yönünden bozuk, şerîata ve âdâba uygun olmayan muhtelif şiirleri düzelttiğini ifade eder. Ayrıca bazı hikâyelerde yer alan münâsebetsiz, güzellikten uzak ve bozuk olan şiirleri sildiğini, bunları yaparken de şiirin ince dokusunu bozmaktan kaçındığını beyân eder. Buna ek olarak Yâfî bazı hikâyeleri ilk defa kendisinin zikrettiğini bazılarını ise başka yerlerden iktibâs ettiğini söyler.¹⁵⁶

Yâfî eserinde menkıbelerini aktardığı sûfilerin şatahât türünden söz ve hallerine yer vermemektedir. Bunun yerine az olmakla birlikte ateşte yanmamak,

¹⁵⁵ Eser için bkz. Kadî Ebü'l-Mehâsin Yusuf b. İsmâil b. Yusuf Şâfî Nebhânî, *Câmiu Kerâmâti'l-Evliyâ*, thk. İbrâhim Atve İvaz, Dârü'l-Fıkr, Beyrut 1989. Nebhânî, eserinin başında yararlandığı kaynakları zikrederken Yâfî'nin bu eserinden bahseder. Bkz. Nebhânî, *a.e.*, c. I, s. 10.

¹⁵⁶ Yâfî, *a.g.e.*, s. 35.

havada uçmak gibi sûrî, hissî ve kevnî diye ifade edilen maddî kerâmetlere yer vermektedir. Müellif buna örnek olarak tayy-ı mekân ile ilgili Abdülvâhid b. Zeyd'in başından geçen şu menkıbeyi nakleder: “Bir defâsında Beytü'l-Mukaddes'e gitmek üzere yola çıktım. Fakat yolu şaşırdım ve kayboldum. O sırada bir kadın ile karşılaştım ve ona; “Ey garîbe kimse, sende mi yolunu şaşırdın?” diye sordum. Kadın da: “Allah'ı tanıyan kimse nasıl garib olur? O'nu seven nasıl yolunu şaşıırır?” dedi. Sonra bana; “Şu asâmın başından tut ve önüme geç” dedi. Asânın başından tutup önünde yürümeye başladım. Yedi adım kadar ya da ondan daha az veya daha fazla yürüdüm ve kendimi Beytü'l-Mukaddes Mescidi'nde buldum. Gözlerimi ovuşturarak kendi kendime; “Galiba yanlış görüyorum” dedim. Bunun üzerine kadın; “Ey kişi, senin yürüyüşün zâhidlerin, benimki de âriflerin yürüyüşüdür. Zâhid yürüyerek, ârif ise uçarak gider. Hiç yürüyerek giden bir kimse uçarak giden kimseye yetişebilir mi?” dedi ve gözden kayboldu. Onu bir daha hiç görmedim.”¹⁵⁷

Yâfiî menkıbelerinde *et-Terğîb ve't-terhib*¹⁵⁸ adlı eserinde de yaptığı gibi daha ziyâde sabır, şükür, duâ, zikir, tevbe, îsar, sadaka, tevekkül, vera' gibi insanları fazîletli amellere teşvik edici ve cimrilik, hırsızlık, dünyevîleşmek, mâsiyet gibi kötü işlerden sakındırıcı nasihatlar veren mânevî (hakîkî) kerâmetlere yer vermektedir. Buna örnek olarak Yâfiî, fazîletli amellerden biri olan zikir ve Kur'ân okumak hakkında Şeyh Ebû Rebî el-Mâlikî'den şu menkıbeyi aktarır: “Ben bir gece Şeyh Ebû Muhammed Seyyid b. Ali el-Fehhâr ile birlikte oturuyordum. O, virdlerini (zikirlerini) okumaya başlayınca kadar onu beklemek edeb saydığım hasletlendendi. Şeyh geceleyin kalktı ve abdest aldı. Bende o esnada döşeğimde uyanık halde oturuyordum. Sonra gelip kibleye yöneldi ve “Bismillâhirrahmânirrahîm” dedi. Akabinde virdine başladı ve devamında Kur'ân'ı tilâvet etti. O anda duvarlar titreyip yarıldı ve içinden bir kimse çıktı. Elinde beyaz tas içinde bembeyaz bir bal vardı. Şeyh her ağzını açtığında o şahıs ona bal yediriyordu. Şahsın vird sebebiyle şeyhle meşgul olmasından dolayı şaşkınlıkla izliyordum. Sabah olduğunda şeyhe; “Ey efendim, seni şöyle şöyle şeyler ederken

¹⁵⁷ Yâfiî, *a.g.e.*, s. 335.

¹⁵⁸ Eser için bkz. Afifüddin Abdullah b. Es'ad b. Ali el-Yemenî el-Yâfiî, *et-Terğîb ve't-terhib*, thk. Ebû Abdurrahmân el-Mısırî el-Eserî, Dârü's-Sahâbe li't-Türâs, Tanta 1414/1994, c. I-II. Yâfiî, bu eserinde terğîb ve terhib konulu hadisleri içeren bölümler açmıştır. Bu bölümlerde ise konuyla alakalı kerâmet içeren birçok menkıbeye de yer vermiştir.

gördüm” dedim. O da gözlerinden yaşlar dökerek bana; “Ey Süleymân, işte bu gördüklerin Kur’ân’ın güzelliklerinden sadece bir tanesidir” dedi.”¹⁵⁹

Yâfî, kötü işlerden biri olan hırsızlıktan sakındırma ile alakalı olarak Ebü’l-Hasan en-Nûrî hakkında şu menkıbeyi nakleder: “Ebü’l-Hasan en-Nûrî bir gün gusül abdesti almak için suya girdi. O esnada bir hırsız geldi ve onun elbiselerini çalıp gitti. Bir saat geçmeden hırsız eli kurumuş olarak geri döndü. Nûrî elbiselerini ondan alıp giydi ve sonra şöyle dua etti; “İlâhî, elbiselerimi bana geri verdin. Şimdi de bu adamın elini geri ver.” Duâdan hemen sonra adamın eli eski hâline geri döndü ve adam gitti.”¹⁶⁰

¹⁵⁹ Yâfî, *a.g.e.*, s. 274.

¹⁶⁰ Yâfî, *a.g.e.*, s. 283.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MÜEZZİNZÂDE'NİN RAVZÜ'R-REYÂHÎN FÎ HİKÂYÂTİ'S-
SÂLİHÎN TERCÜMESİNİN METNİ

MÜEZZİNZÂDE'NİN RAVZÜ'R-REYÂHÎN FÎ HİKÂYATI'S-SÂLİHİN TERCÜMESİNİN METNİ

[162a] 317. Hikâyet

Yine müellif-i kitâb buyururlar ki: Meşhûr olanlardandır ki, kibâr-ı şüyûh nakletmişlerdir: Şeyh-i kebîr, ârif-i rabbânî-i İsâ ki, Müzenî Hettâr Yemenî demekle mâruftur. Radıyallâhü anh. Bir gün fâhişeye mürûr edip eyitti: “İşâdan sonra sana gelmek [163b] murâdımdır.” Ol avrat ferha oldu. Kendini tezyîn ü tatyîb eyledi. İşitenler bu hâle taaccüp ettiler. Çün salât-ı işâyı kıldı. Gelip ol fâhişenin evine dâhil oldu ve bir köşesinde iki rekat namaz kıldı, çıkıp gitti. Avrat eyitti: “Yâ şeyh, hemen gider misiz?” Eyitti: “Neam, maksûd hâsıl oldu” dedi. Avrata bir hicâb düşüp, cemî-i mâlik olduğundan bîzâr olup şeyhin elinde tâibe oldu. Şeyh onu fukarâdan ba’za tezvîc edip eyitti: “Bir velîmecik peydâ edin. Hubzun tedârik edip idâmına mukayyet olman” dedi. Öyle ettiler. Bu mânâyı ba’z-ı zarf ol diyârın emîrine gamz eylediler. Taaccüp etti. “Bunlar hep sûret uğrılarındır. Varın, iki sürâhi içinde hamr doludup iletin, idâm edinsinler” dedi. Maksûdu fukarâyı istihzâ idi. Hem öyle ettiler. Resûl-i emîr şeyhe vâsıl olunca şeyh eyitti: “Ne hoş eğlendik, idâmımız yetiştirmedin, hubzumuz soğumak mertebesine vardı.” Ol herif dahi hicâb eyledi. Sürâhileri çıkarıp meydana koydu. Emretti, birer bâdiyeye boşalttılar. Resûl-i emîre şeyh eyitti: “Otur bilece ekl edelim” deyip mevcûd olan ehîbbâyâ tezvî eylediler. Bir latif yağ idi ki tâbiri kâbil değil. A’lâ hubz-ı hâr ile tenâvül eylediler. Resûl gelip ahvâli emîre hikâyet edince mütehayyir olup, [163a] âhirü'l-emr gelip şeyhe inâbet eyledi. ۞ [İşte bu, Allah’ın lütfudur. Onu dilediğine verir.]¹⁶¹

318. Hikâyet

Haberde gelmiştir ki: Benî İsrâil’den bir racül yirmi yıl Allâh’a ibâdet eyledi. Tarfe-i ayn miktârı isyan eylemedi. Ondan yirmi yıl mâsiyet eyledi. Bir mertebe ki tarfe-i ayn kadar itâat eylemedi. Yirmi yıl kâmil olunca bir gün mir’âta baktı. Gördü

¹⁶¹ Cuma, 62/4.

lihyesinin birazı ağarmış. Eyitti: “Âh, eş-şeybü ve'l-ayb! İlâhî, izzetin hakkı için bir dahi mâsiyete avd etmem.” Hemendem kalkıp âyinleri üzere tevbe için tetahhür eyledi. Vaktâkim gece oldu. Bir evin içine girdi ve eyitti: “İlâhî, yirmi yıl itâat ettim, yirmi yıl isyan ettim. Acaba şimdiki halde beni kabul ede misin?” Ol hinde bir hâtif işitti ki: “Bizi sevdin, biz dahi seni sevdik. Itâat ettin, itâat eyledik. İsâet eyledin ki mehil verdik. Şimdi rücû' edesin kabul etmeye miyiz? Ederiz.” İsrâilî derd-mend yüz yere koyup, hulûs ile tevbe edip ol hal üzere emr-i Hak yetişince sâbit oldu.

319. Hikâyet

Hikâyet Abdullâh b. Fadl'dan rivâyet olunur, eydür: Bir gün Serî Sakatî hazretine vardım. Mübâlağa ile ağlardı. Ben dahi onun hâlin görüp ağlamışım. İttifâkan gözü gözüme rast geldi. Bana eyitti: “Yâ Ebû Muhammed, ne ağlarsın?” Ben eyittim: “Sende gördüğüm bükâ beni ibkâ eyledi.” Buyurdular ki: “Ağlama, tahkîk Allâh Celle zikruhû hazreti ile ben hesâbım görmüşümdür. Yirmi yıl ona tâlip oldum, hattâ buluncaya değin. Vaktâkim onu buldum. Beni istihdâm [164b] eyledi. On yıl hizmet eyledim. Sonra beni ibkâ eyledi. On yıl ağladım. Ondan beni şevke düşürdü. On yıl müştâk oldum. Ondan beni ifnâ eyledi. On yıl dahi fenâ buldum. El-ân emelim oldur ki onu görem, dahi beni ibkâ ede. Onun için bâkî olam ve onun sebebi ile bâkî olam, onun ile bâkî olam. Yâ Ebû Muhammed, benim için ağlama, belki bana henıyyet eyle” buyurdular.

Fudayl b. İyâz buyurmuşlar ki: Bir kimse Hak Sübhânehû ve Teâlâ'yı tarîk-i muhabbet ile bilse havfsız helâk olur bastla ve idlâl ile. Ve muhabbetsiz tarîk-i havftan bilse bu'd ve istîhâş ile ondan münkatı' olur. Ol ki muhabbet ve havf tarîkinden bilir, Hak Sübhânehû onu sever ve tekrîm ve takrîb eder. Ve tefehhüm ve temkin edip ona bilmediğin tâlim eder. Sâhibü'l-kitâb eydür: Kavlı Fudayl şâhiddir. Kibâr-ı muhibbîn ve ârifinîn ahvâlleri ki onlar vecel ve hâif olmadan hâlî olmazlar idi. Rıdvânullâhi aleyhim ecmaîn.

320. Hikâyet

Bâzı Seleften naklolunmuş ki: Îsâ b. Meryem Salavâtullâhi alâ nebiyyinâ ve aleyh bilâd-ı Şam'dan bâzında seyâhat ederdi. İttifâk onu bir matar-ı azîm tuttu ve ra'd ü berk her cânibi aldı. Bir melceeyi murâd edindi, bulamadı. [164a] Etrâfa nazar saldı. Bir mekân-ı baîdde bir çadır gördü, ona doğruldu. Varıp gördü bir mer'edir. Ondan tenahhî edip bir gâr buldu. İçeri nazar saldı. Gördü içinde bir arslan, ancak kehf ona kifâyet eder. Eyitti: "Îlâhî, her şeye bir mahallî me'vâ eylemişsin, bana bir me'vâ yok, bu ne sırdır?" Hazret-i Celîl'den cevap öyle oldu ki: "Yâ Îsâ, senin me'vân benim katımdadır. Müstekarr-ı rahmetimde, seni yevm-i kıyâmette yüz hûr ile çift edem ki onların her birin yed-i kudretim ile halk eyledim. Seni ursunda dört bin yıl it'âm edem ki, her günü dünyanın ömrü gibi. Ve bir münâdiye nidâ ettirem ki: "Kanı dünyada zâhid olanlar? Îsâ bin Meryem'in ursuna cem olsunlar!" diye."

Ve Abdülvâhid b. Zeyd'den mervîdir, buyurmuşlar ki: Bir savmaanın içinde bir râhib gördüm. Ashâbıma eyittim: "Bir miktar durun. Ben bu râhib ile mükâleme edeyim." Ve ona eyittim: "Yâ râhib!" Bâb-ı savmaadan sütreyi ref' edip taşra baktı. Eyittim: "İlm-i yakîn nedir?" Eyitti: "Yâ Abdülvâhid, eğer ilm-i yakîni öğrenmek istersen senin ile şehvâtın beyninde bir demirden hâit binâ eyle" dedi ve sütreyi yine indirdi.

321. Hikâyet

Yine Abdülvâhid b. Zeyd'den rivâyet olunur, eydür: Bir savmaa-i râhibe uğradım, ruhbân-ı sînden. "Yâ râhib!" diye nidâ [165b] ettim, cevap vermedi. Bir dahi nidâ ettim, yine cevap vermedi. Bir dahi nidâ edince başın taşra çıkarıp eyitti: "Yâ hâzâ, ben râhib değilim. Râhib oldur ki, Hak Sübhânehû onu semâsında terhib eyleye ve kibriyâsında tâzim eyleye. Ol dahi belâyâ sabır ede, kazâyâ râzı ola. Âlâyâ hamede ve na'mâyâ şükür ede ve azâmetine tevâzu ede ve izzetine tezellül ede ve kudretine müsteslim olup muhabbetine huzû' ede ve hesâbında ve ikâbında mütefekkir ola, nehârı sâim ve geceyi kâim ola. Onu zikr-i nâr ve müsâele-i Melik-i Cebbâr sabah uykuların uyutmaya. Ammâ beni suâl edersen ben bir kelb-i akûrum.

Nefsimi bu savmaa hapsettım. Kimseye bâri akūrluk etmeye. Nâs şerrinden emin ola.” Ben eyittim: “Yâ râhib, halkı Hak’dan kat’ eden nedir mârifetten sonra?” Eyitti: “Yâ ahî, halkı Hak’dan kat’ etmez, illâ hubb-ı dünyâ ve zînet-i dinar. Zîrâ mahall-i zünûb ve meâsî oldur, âkil oldur ki, onu kalbinden remy ede. Ve Allâh Azze ve Celle hazretine zünûbundan tâib ola ve Rabbi’ne takrîb eden a’mâle mübâderet ede ve ikbâl eyleye” dedi.

322. Hikâyet

Rivâyette gelmiştir ki: Hazret-i Îsâ cenâbına bir racül musâhib olup eyitti: “Yâ Nebiyyallâh, senin ile bile olmak isterim.” Ol dahi “Neam” deyip bir nehir [165a] kenarına vardılar. Oturup bir miktar gıdâlandılar. Üç tâne gerdeleri vardı. İkisın ekl eylediler, biri kaldı. Hazret-i Îsâ kalkıp nehir kenarına vardı. Su içip yine gelince gördü gerde-i bâkiye yok. Refikine eyitti: “Bu rağîf nice oldu” Ol eyitti: “Bilmem.” Pes bilâ-nizâ yola girdiler. Yine taâmlanmak lâzım geldi. Bir zabyeye rast geldiler, iki tâne yavrusu var. Îsâ onun birin yanına çağırđı. Ol dahi itâat edince onu zebh edip kebab eyledi. Ba’de’l-ekl kemiklerin cem edip “Kum biiznillâh” dedi. Yine Hak Teâlâ rûhun hibe edip anası yanına revân oldu. Yine Îsâ ol racüle eyitti: “Şol gördüğün mûcize için rağîfi kim aldı? Beyân eyle” dedi. Yine racül “Lâedri” ile cevap verdi. Yine gittiler. Bir zamandan sonra Hazret-i Îsâ Salavâtullâhi alâ nebiyyinâ ve aleyh ve selâmuhû biraz turâbı bir yere cem edip eyitti: “Biiznillâhi Teâlâ hâlis altın ol.” Öyle oldu. Bu kere ol altını üç kısım etti ve eyitti: “Eyyühe’r-racül, bunun bir sülüsü senin olsun ve bir sülüsü benim ve sülüsü dahi rağîfi alan kimsenin olsun” dedi. Racül bî-ihitiyâr eyitti: “Yâ Nebiyyallâh, rağîfi ben aldım” dedi. Hazret-i Îsâ buyurdular ki: “Altının cemîsi senin olsun, lâkin benden müfârik ol” dedi. Ol dahi altıncığı alıp bir tarafa [166b] ayrıldı. Hazret-i Nebî dahi bir cânibe gitti. İttifâk ol racül giderken iki kimseye mülâkî olup gördüler bunun gibi şikâr ele girmez. Tama’ edip onu katl murâd ettiler. Ol herîf-i zarîf eyitti: “Gelin beni katl eylemen, malı üç kısım edin, bana dahi bir hissecik verin, mâadâsı size helâl olsun” dedi. Onlar dahi mâkûl görüp, iki kısmın alıp, bir sülüsü ile herifi itlâk eylediler. İçlerinden biri eyitti: “İmdi beynimiz sulh oldu. Varıp şol karyeden taâm getirip sizin

ile safâlanalım.” Onlar dahi rızâ verip onu karyeye irsâl eylediler. Bu kere ol nâdân köye varınca hâtırına geldi ki: “Bu iki eblehe bir alay malı vermek mânâsı nedir? Bu taâma semm-i kâtil halt edip, ikisin dahi katledip, cümle mala vâris olayım” deyip, biraz semm bulup ol taâma kattı. Ve ol iki kişi dahi ol taâma gidince eyittiler: “Bu bizim ettiğimiz dîvâne eylemez. Hemen geldiği zaman onu katledip, malı ikiden tevzî evlâdır” deyip derd-mendi gelince öldürmeyi mukarrer eylediler. Hem öyle eylediler. Ondan ol maktûlun getirdiği taâmdan ikisi dahi ekl edip helâk oldular. Malı mefâzede kaldı. Etrafında ise üç tâne meyyit yatarlar idi. Hazret-i Îsâ'nın ittifâkan yolu onların üzerine uğradı. [166a] Hal kendilere keşf olunca yanında olan ashâbına hâli hikâyet edip, onlara dünyadan zühd ve âhirete rağbet ile nasîhat buyurdular.

Haberde vâridir ki: Dünya Hazret-i Îsâ'ya bir sûret-i acûzda mütemessil oldu. Buyurdular ki: “Kaç ere vardın?” Acûz eyitti: “Addedemem.” Îsâ buyurdular ki: “Bu kadar ezvâc hep öldüler mi, yoksa hep sana talâk mı verdiler?” Acûz eyitti: “Cümlesini katl eyledim.” Hazret-i Nebî buyurdular ki: “Bi's senin ezvâc-ı bâkiyene ki ezvâc-ı mâziyeden îtibar eylemezler ve senden hazer üzere olmazlar” buyurdular.

Hikâyette gelmiştir ki: Bir kimse menâmında rûhu ile urûc eyledi. İttifâk kâria-i tarîkte bir imrae gördü. Üzerinde huliy ve siyâbtan bir şey yok ki bulunmaya, ammâ bir acep hâli var. Kim ki önüne uğrasa mecrûh ede. Kaçan idbâr eylese gâyet güzel olur ve ikbâl eylese çirkin olur, bir acûz-i şemtâ ve zerkâ olur. Râî eydür: Onu bu vasıfta görünce istiâze eyledim. Eyitti: “Allâh seni benden iâze eylemez, tâ sen derâhime buğz etmeyince.” Ben eyittim: “Sen kimsin?” Eyitti: “Ben dünyayım.” نعوذ بالله من شرور أنفسنا وسيات اعمالنا [Nefislerimizin şerrinden ve kötü amellerimizden Allah'a sığınırız.]

323. Hikâyet

İbrâhim b. Beşşâr'dan rivâyet olunur, eydür: İbrâhim İbn-i Edhem hazretleri ile bir seferde [167b] bile oldum. Bizim için bir iftar edecek yok ve ümîdimiz yeri dahi yok idi. Şeyh beni mağmûm görüp: “Yâ İbn-i Beşşâr, fukarâya Hak Teâlâ'nın

lütfü nedir ki, yevm-i kıyâmette zekâtтан, hacdan, sadakadan, sıla-i rahîmden ve muvâsâtтан suâl eylemez, velâkin bu mezkûru şol fukarâdan suâl eder. Dediler, yani ağniyâdan.” Ondan eyitti: “Dünyada ağniyâ, âhirette fukarâdır. Dünyada eizze, âhirette ezilledir. Hiç muğtem ve mahzûn olma. Rızkullâh mazmûn, sana elbette vâsıl olur. Vallâhi, biz mülûk-i ağniyâyız. Dünya ve âhirette rahat ve safâ bize acele ile erişir. Biz ne halde sabahlar ve ne halde akşamlarız diye kayırmazız” dedi. Ondan kalkıp namaza durdu ve ben dahi namaza durdum. Bir saat geçmedi bir racül sekiz tâne gerde getirdi ve vâfir temr getirdi. Önümüze koydu ve eyitti: “Allâh size rahmet eyleye. Lütuf edin, ekl edin.” İbrâhim bin Edhem salavâtтан selâm verip bana eyitti: “Yâ mağmûm, yâ hazîn, ekl eyle.” Ol esnâda bir sâil gelip eyitti: “Li-vechillâh beni it’âm edin.” İbrâhim ona üç rağîf ve biraz temr verdi. Ve bana dahi üç rağîf ve biraz temr verip, kendi iki tâne rağîf alıp ekl eyledi ve buyurdu ki: “Müvâsât ahlâk-ı Müminîndendir.”

324. Hikâyet

[167a] Hazret-i Şiblî’den rivâyet olunur, eydür: Bir gün bâdiyede gezerken bir sabiyy-i sağîrû’s-sinn gördüm. Cismi zaîf, eş’as ve ağber. Üzerinde siyâb-ı resse bir cebbânedede oturur. Yüzünü kubûrdan tarafa dönmüş, gâhî semâya nazar eder ve şefeteynin kımıldatır ve gözünden dem’ seyl gibi revân olur. Dahi dikkat eyledim tesbih ve duâ ve zikirden hâlî değil. Hâlin görüp ona kalbim meyl eyledi ve likâsına müştâk oldum. Gittiğim yolu terkedip ona yakın vardım. Kalkıp benden hâriben firâr eyledi. İkdâm edip ona yetişmeye kâdir olamadım. Âhirü’l-emr rıfk ile eyittim: “Yâ veliyyallâh!” Ol eyitti: “Allâh!” Ben eyittim: “Onun hakkı için dur, illâ sabrım kalmadı.” Parmağı ile işâret eyledi ki, durmam. Ondan yine “Allâh” dedi. Ben eyittim: “Dediğin hakkısa Allâh ile sıdkın beyân eyle.” Hemen savt-ı a’lâ ile “Allâh” dedi ve düştü. Yakın vardım. Tahrîk eyledim, teslîm-i rûh eylemiş. Derûnuma dehşet düşüp onun sıdk-ı hâline taaccüp eyledim ve eyittim: “يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ [O, rahmetini dilediğine has kılar.]¹⁶² Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh.” Ondan ahyâ-i Arap’tan bir hayye vardım, onun techîzin görem. Gelip onu mekânında bulmadım ve

¹⁶² Ali İmrân, 3/74.

eserin dahi görmedim. Hayretim dahi ziyâde oldu. Eyittim: “Bu şâbbın hizmeti bana nasip olmadı. Acaba kim beni sebk eyledi?” deyip sağa ve sola nazar ederken sem’ime bir hitâb [168b] erişti ki: “Yâ Şiblî, emr-i fetâda ettiğin sana kâfidir. Onun emrine mütevellî olmadı, illâ melâike. Sen hemen ibâdetin üzerine ol ve sadakayı iksâr eyle. Ol fetâ bu mertebeye nâil olmadı, illâ sadaka ile ki, ol sadakayı ben eyittim sana. Dehrden bir vakitte Allâh’a yemîn edip bu hâle nâil oldu.” “Veririm ki, dehrden bir vakitte eylediği sadaka nedir?” Eyitti: “Yâ Şibli, bu fetâ evvel hâlinde bir müznib, âsî, yiğit idi. Fâsık, zânî idi. Hak Teâlâ ol şâbba bir gün bir rüyâ gösterdi. Korktu ve tâib oldu. Gördüğü rüyâ ol idi ki, zekerini görür ki sü’bân olmuş, durmayıp ağzına girmek ister. Ol hinde ağzından bir leheb-i nâr zuhûr edip kendin ve ol sü’bânı yakar. Bir kara kömür gibi olur. Fezi’ ve mergûb olduğu halde uyanır. Nefsinden fârran ilallâh bu mağaraya çıkıp ibâdet-i Rabb’e meşgûl olur. Ol zamandan beri on yıl olmuş idi. Dünkü gün bir sâil gelip bundan şey’en lillâh eder. Bunun ise şeyi bulunmayıp, libâsın cümle ona teslim edip kendi ol gördüğün siyâb-ı resseye kanâat eder. Ol sâil dahi derûnundan şevk ve safâyla ona mağfîret ile duâ eder. Hak Sübhânehû ol sadaka için duâsın kabul edip mağfîret eyledi.” Nitekim hadîste gelmiştir. Sultânü’l-enbiyâ ve burhânü’l-asfiyâ, nûru’l-Hüdâ ve bedrû’d-dücâ, habîb-i Hüdâ [168a] Hazret-i Muhammed Mustafâ Salallâhu aleyhi ve sellem ve alâ âlihî ve sâiri’l-enbiyâ buyurmuşlardır: اغتنموا دعوة السائل عند فرحة قلبه بالصدقة [Sadakayla sevindiği an dilencinin duâsını ganîmet bilin.]¹⁶³ Sadaka Resûlullâh.

325. Hikâyet

Ca’fer bin Hattâb’dan mervîdir. Ol Ca’fer’dır ki zamanı meşâyihî onu “Abdaldandır” diye ittifâk etmişlerdi. Buyurdular ki: Bir gün benim bâbıma bir sâil geldi. Zevceme: “Senin ile hiç şey var mıdır?” Eyitti: “Dört tâne yumurta vardır.” Ben eyittim: “İmdi ol sâile onları îtâ eyle.” Ol dahi öyle kıldı. Vaktâkim sâil munsarif oldu. Kapı dakk oldu. Çıktım gördüm, bâzı ihvânım bir kap içinde biraz yumurta ihdâ eylemiş. Alıp hâtunuma verdim ve eyittim: “Addeyle, görelim ne kadardır.” Addeyledi, kırk tâne imiş, lâkin onu sınık. Bana eyitti: “Otuz tânedir.” Ben

¹⁶³ Hadisin metni, kaynaklarda bulunamamıştır.

eyittim: “Bir hoş addeyle, kırk olmak münâsıptır.” Eyitti: “Kırk tânedir, ammâ on tânesi sıncak, onun için otuz dedim.” Eyittim: “Senin verdiği yumurtalar cümlesi sağ mı idi?” Eyitti: “Hayır, bir tânesi fanmış idi.” Ben eyittim: “Şimdi muaccelen مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا [Kim bir iyilik yaparsa, ona on katı vardır.]¹⁶⁴ mazmûnu zuhûr eyledi. Elhamdülillâh, sadakanın kabûle karîn olmasına işârettir” dedim.

Ve hikâyette gelmiştir ki: Bir hâtun bir tâne gerde tasadduk eder. Onun zevci meğer buğday biçmeye gitmiş idi. Zevcine gıdâ için taâm alıp gitti. Bir oğulcuğu var idi. Bile alıp gitti. Yolda giderken bir arslan onun evlâdın omzundan çalıp aldı. Ekl sadedinde iken bir el zuhûr edip [169b] ol arslanın suratına çarptı. Oğlan ağzından yere düşünce bir hâtif işitti, eydür: “Sana bir lokma ile mücâzât eyledik.”

326. Hikâyet

Seyyidü't-tâife Cüneyd-i Bağdâdî'den rivâyet olunur, buyururlar ki: Bir târihte gazavâtan birine asker-i İslâm'la bile çıktım. İttifâkan emîr-i ceş bana nafaka için bâzı şey irsâl eylemiş. Aldım ve guzâtın mehâvîcine tefrîk eyledim. Birkaç gün geçince bir gün salât-ı zuhru edâ etmiş idim. Hâtıra oldu ki: “Ben bu şeyi niçin kabul edip tefrîk ettim. Mütevekkil alallâh olmak evlâ iken” deyip gamma düştüm. Tefekkür ile dururken uyku galebe eyledi. Rüyâda görürüm bir alay kusûr-ı müzahrefe ve niam-i tâile var. Ben eydürüm ki: “Bu görünen eşyâ kimindir?” Eydürler: “Senin guzâta tefrîk ettiğin emvâlin sâhiplerinindir.” Eyittim: “Yâ bu kadar eşyâda benim dahi hakkım yok mudur?” Bana bir kasrı seyr ettirdiler, onların cümlesinden a'lâ ve ahsen ve vâsi'. Ben eyittim: “Ben bunların üzerine ne keyfiyyetle tafdîl olundum?” Eyittiler: “Onlar malların ihraç edip sebîl-i gazâyâ sarf eylediler. Cezâları bu gördüğün gibi kılındı. Ammâ sen ol malı tefrîk eylemekte sevap murâd edinmedin. Belki hâif ve vecel olduğun halde muhâsebe-i nefisle ve nedâmet ile tefrîk eyledin. Sana hayır işte bu gördüğün gibi oldu ve onlar üzerine taz'îf olundu” dediler. [169a] Bu mahalle münâsıp inşâd olunan ebyâttandır ki tercüme olundu:

¹⁶⁴ En'âm, 6/160.

Eğer dünya nefise addolunsa
Sevâbullâh olur evlâ ve ahsen
Çü Rezzâk-ı ezel kısım etti rızkın
Ona sa'yini taklîl et yürü sen
Çü mevt-i ecsâd için emir mukarrer
Niçin yolunda olmaktan kaçarsın
Çü terk için imiş bu cem-i emvâl
Niçin bezl etmez ona âkil olan
Sözün kıl Kâni¹⁶⁵ hâle mutâbık
Ve illâ samt yeğdir söylemekten

327. Hikâyet

Hikâyet olundu ki: Vilâyet-i Rey'de kâdî-i ganî var idi. Bir gün Yevm-i Âşûra'da ona bir fakir gelip eyitti: "Allâh seni azîz eylesin! Bugün öyle istişfâ' edip senden on menn hubz ve beş menn lahm ve iki tâne akçe isterim." Kadı onu vakt-i zuhra tâlik etti. Vakt-i zuhr olunca fakir geldi, bu kere asra havâle eyledi. Asr olunca bir şey vermeyip ol fakîri mahrum gönderdi. Fakîr-i mezbûr münkesirü'l-hatır menziline giderken bir nasrâniye uğradı, eyitti: "Şol gün hürmetine bana bir şey itâ eyle." Nasrânî eyitti: "Bugün ne gündür?" Ol dahi bâzı evsâfindan beyân eyledi. Nasrânî eyitti: "Hâcetin beyân eyle." Hubzü ve lahmı ve dirhemini dahi zikreyledi. Nasrânî eyitti: "İmdi sana on kafîz hinta ve yüz menn lahm ve iki dirhem yerine yirmi dirhem. Şimdi bu mezkûru al ve her ay tamâmında bu mezkûru gel sana edâ edeyim" dedi. Fakir bu cümle [170b] alıp müreffeh ve mesrûr evine rücû' eyledi.

¹⁶⁵ Kâni, mütercim Müezzinzâde Ahmet Çelebi'nin şiirlerinde kullandığı mahlasıdır. Bkz. Müezzinzâde Ahmed Çelebi, *a.g.e.*, vr. 169a.

Vaktâkim akşam oldu. Kādî-i hasîs menâmında görür ki bir hâtif ona eydür: “Eyyühe’l-kādî, başın ref’ eyle.” Ol dahi başın kaldırdı, görür ki bir âlî kasır var. Bir taşı altın ve bir taşı gümüşten binâ olunmuş ve bir kasır dahi yâkût-ı ahmerden, içinden taşı ve taşından içi görünür. Eyitti: “İlâhî, bu iki kasır kimin ola?” Denildi ki: “Eğer dünkü fakirin hâcetin kazâ eylesen senin idi, ammâ şimdiki hâlde fülân Nasrânî’ye bu kasırları sen red eyledin.” Pes kadı müntebih olunca veyl ve sübûr ile Nasrânî’ye vardı. Eyitti: “Dün hayrâtan ne işledin?” Nasrânî eyitti: “Hayır diyecek nesne işlemedim.” Âhir derd-mend kadı vâkıyı aynı ile hikâyet edip âhir kelâmında: “Eğer ol fakirin hâcetin kazâ eylesen bu kasırlar senin olurdu, lâkin fülân Nasrânî’ye red eyledin” edâsın işitince işlediği amel hâtırına gelip mesrûr oldu. Kadı eyitti: “İmdi dünkü gün işlediğin amel cümleyi bana bin dinara bey’ eyle.” Nasrânî eyitti: “Arâzî-i seb’a dolusu filori versen indallâh olan nesne ile mübâdele etmem, ammâ Hazret-i Rabbin benim gibi mücrim ile böyle muâmelesi olunca eşhedü enlâ ilâhe illallâh ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve resûlüh” dedi. Bu mânâda inşâd olunan ebyâttandır ki tercümesi aynı ile budur:

Sana sâilden darılmak gelmesin

İzzet olmaz mı sana ondan suâl

[170a] Red ile sarf etme bâbından onu

Sana me’ mûl olmadır hayır mâl

Bil kalîl ile tasadduk çok olur

Ehl-i hayır ol kim bulasın hasen-i hal

Hazret-i Rabb’e mülâkî olacak

Ehl-i hayra yüsre ile olur visâ

328. Hikâyet

Habîb-i Acemî'den rivâyet olunur ki: Kendi nefsin Hazret-i Rabbü'l-izzetten kırk bin akçeye dört kere iştirâ eyledi. Evvelâ on bin akçeyi ifrâz edip eyitti: "Îlâhî, nefsimi bu on bin akçeye iştirâ eyledim." Ba'dehû on bin akçe dahi ifrâz edip eyitti: "Îlâhî, eğer bu mübâyeayı kabul ettin ise bu on bin onun şükrü olsun." Ondan dahi ol bin dahi ifrâz edip eyitti: "Îlâhî, eğer mübâyea-i ûlâyı kabûl buyurmadın ise lütfun ile bunu kabul eyle." Ondan on dahi çıkarıp "Îlâhî, eğer bu mübâyeayı kabul ettin ise bu on bin onun şükrü ola" dedi ve dört kere bu gûne muâmele eyledi. Rahmetullâhi aleyh.

Cümle-i kerâmât-ı Habîb'ten biri budur ki: Halka zamanında bir açlık isâbet eyledi. Habîb kalkıp bir alay taâm-ı nesneyi veresiye almak iştirâ eyledi. Halkı dâvet edip yedirdi ve içirdi. Ondan birkaç tâne kîseleri dikti ve başı altına koydu ve Hazret-i Rabbü'l-erbâba bir zaman duâ eyledi. Ondan ashâb-ı hukûku dâvet eyledi ki verdikleri taâmın akçesin haklaşalar. Onlar dahi birbirine haber ile cem olup geldiler. Hemen ol kîseleri çıkardı, gördüler ki içleri dopdoludur. Hem kîseleri döküp [171b] vezn eyledi. Erbâb-ı hukûk haklarına beraber gelip ziyâde ve noksan bulunmadı.

Ve bir gün kapısına bir sâil gelip şey'en lillâh eyledi. Hâtunu hamur yoğurup od götürmeye gitmiş idi ki ekmek ede. Ev içinde gayrı şey bulamayıp hamuru sâile verdi. Hâtun gelip gördü ki hamur yok. Suâl edince olmuşu gibi hikâyet eyledi ve nutukları böyle zuhûr etti ki: "Hamuru hubz etmeye alıp gittiler" buyurdular. Hâtun eyitti: "Hey kişi, bize lâzım iken niçin böyle eyledin" deyip dahi ziyâde itâle-i kelâma başlayınca kapı dakk olundu. Gördüler bir kişi bir tekne içine vâfir hubz doldurmuş, yanınca birkaç vakıyye lahm var. Habîb eyitti: "Ey hâtun, işte hubzuna ez'âf hubz, yanınca fazla lahm dahi var, Rabbi'ne şükür eyle" buyurdular. Kaddesellâhu sırrahû.

329. Hikâyet

Müellif-i kitâb eydür: Bâzı zamanda bir cemaat ile refik olup bir diyâra giderdik. Bir karye önünde konduk ve bir karyeye adam irsâl eyledik, bir miktar taâm

tedârik ede. Ol dahi bir şey bulamayıp bir miktar kepek bulmuş. Getirdi onu, bulamaç kaynattık ve ekl eyledik. İttifâk beynimizden bir kimse gitmiş imiş. Ol taâmdan mahrum oldu. Meğer bir miktar uncağızı var imiş. “Ben dahi ol karye içinde bir adam bulup ümittir ki bu dakîki hubz edem” diye köy içine gitti. Bir zamandan çıkageldi, ne hubzı var ne dakîkî. Hâlinden suâl eyledik. [171a] Eydür: “Karye için dervâze ettim, bir hubz bişiriverir adam bulamadım. Dönüp gelirken bir zarîr gördüm, onun za’fı benden ziyâde. Unu ona hibe edip kayıttan halâs oldum” deyip ötrevardı. “Acaba bunun hâli nice ola” derken bir cânibten bir insan gelip hâssaten ol adamı dâvet eyledi. Biz cem’imizle bakıp dururuz. Yanına varınca “Otur” dedi. Ol dahi oturdu. Çıkarıp önüne taâm koydu ve “Ye” diye teklif eyledi. Ol dahi tamam şib’ gelince ekl edip, ba’dehû vedâ edip yanımıza geldi. Halden suâl eyledik. Eydür: “Bildiğim adam değil. Bir tabak içinde lahm-ı semîn ile a’lâ serîdi var imiş. Bana mübah kıldı. Tamam şib’ gelince yedim. Mâadâsın yine alıp gitti” dedi. Fe sübhânellâhi latîfü’l-habîr ve hüve alâ külli şey’in kadîr. [Allâh noksan sıfatlardan uzaktır. O, en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdardır. O, her şeye hakkıyla gücü yetendir.]

330. Hikâyet

Bâzı sâlihînden rivâyet olunur, eydür: Bir mescide girdim, tâ ki bir, iki rekat nâfile kılam. Gördüm bir tarafta bir âbid ve bir tarafta bir tâcir oturur. Âbid eydür: “Îlâhî, senden şu güne taâm isterim.” Tâcir eydür: “Şunu benden ricâ eylese verirdim. Çünkü mürâilendi. Bana sûfluk ve müstecâbü’-d-da’velik gösterdi, vermem” dedi. Âbid duâyı itmâm edince mescidin bir cânibinden kapıdan bir kimse geldi. Ol hinde elinde bir ağaç çanak üstü örtülü, mescidin yemîn ve yesârına nazar edip âbidi gördü. [172b] Gelip uyardı ve ol elinde olan şeyi önüne koydu. Her ne istedi ise içinde mevcûd idi. Tâcir dahi bakıp durur idi. Âbid-i mezbûr ol atıyye-i Îlâhî’den iştihâsı olduğu kadar ekl eyledi. Ondaki bakiyyenin üstünü orta koydu ve sâhibine red eyledi. Ol taâmı getiren kimseye eyitti: “Allâh için olsun bugünden mukaddem sen bu adamı bilir mi idin? Bana beyân eyle.” Ol eyitti: “Vallâhi bilmez idim. Ben bir racül-i hamalım. Benim hâtunum ve kızım bu getirdiğim elvân et’imeyi

arzu eylediler. Bir yıldan beri vesîatim olup tedârik edemedim. Şimdi vech-i helâlden bu gördüğün miktârı tedârik eyledim. Menzilime götürdüm, ehlim ıslâh eyledi. Ol esnâda gözüme nevm gâlip olup uyumuşum. Rüyâda sultân-ı enbiyâ hazretlerin gördüm. Buyurdular ki: “Mescidde evliyâullâhdan bir velî seni ikbâl eyledi. Sen senin ehlin ıslâh eylediği taâmı iştihâ eyledi ki kalk iletiver, iştihâsın def eylesin. Allâh sana bereket rûzî kılsın ve ben sana cennette kefil oldum” buyurdular. Ben dahi mütenebbih olup geldim. Elhamdülillâh, işte gördüğün gibi devletine nâil oldum” dedi. Tâcir eyitti: “Sahîh, ben işittim. Bu gördüğün et’imeyi Allâh’dan ricâ eyledi. Ne miktar nesne infâk eyledin?” Hamal eyitti: “Bir miskâl.” Tâcir eyitti: “Benden yirmi miskâl.” Hamal inkâr eyledi. Yüz miskâl verdi. Hamal eyitti: [172a] “Nâ-mâkûl söyleme.” Tâcir eyitti: “Yüz miskâl vereyim, sen bana sevâbından bir kırat bağışla.” Hamal eyitti: “Dünya dolusu versen Hazret-i Resûl zâmin olduğu şeyden sana zerre ile vâde etmem. Eğer sen beni sebk etmiş olsan olur idi. وَ لَكِنَّ اللَّهَ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ [Muhakkak ki Allâh, rahmetini dilediğine has kılar.]” deyip, alıp yürüyüverdi. Tâcir derd-mend ettiğine ve ihmâl ve müsâhelesine istiğfâr ve nedâmet ile kaldı. وَ نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَسَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا [Nefislerimizin şerrinden ve kötü amellerimizden Allâh’a sığınırız.]

331. Hikâyet

İbrâhim Havvâs’dan rivâyet olunur, buyurmuşlar ki: Mescidde otururdum. Bir fakir gördüm. Üç gün oldu bir köşede oturdu. Hiç söylemedi ve taâm dahi yemedi. Ben dahi ona ittibâan oturup taâm dahi yemedim, ammâ ben âciz oldum. Âhir üçüncü gün kalktım, yanına vardım, eyittim: “Hiç gönlün taâm iştihâ etmez mi?” “Ede” dedi. Ben eyittim: “Ne dilersin?” Eyitti: “İssi ekmek, tarhana aşısı isterim.” Pes taşra çıktım, şol kadar mukayyet oldum, bulamadım. Âhirü’l-emr gelip mescide girdim. Kapıyı şezz edip otururdum. Vaktâkim akşam oldu ve gecenin bir miktârı geçti. Dakk-ı bâb oldu. Kalkıp gördüm bir kimse issi ekmek ile bir sahan dolu tarhana aşısı getirdi. Ol zamanda “Taâm getirmenin sırrı nedir?” diye suâl eyledim. Eydür: “Taâmımız bir miktar gece kalmış. Hele ortaya getirdik sıbyân birbiriyle kavga ettiler. Ben dahi hilf ettim ki yemiyem ve yedirmeyem, illâ getirip

mescidde kimi sâkin bulur isem ona verem.” Taaccüp edip, tarhanayı hubz-ı hâr ile [173b] meydana getirip, yiyip Allâh’a hamdeyledik.

332. Hikâyet

Rivâyet olunur ki: Bir fakir mu’tekif oldu. İmâm-ı mescid gördü ki onun yanında şey’i mâlûm yok. Eyitti: “Bir kesb eylesen sana ihtiyaçtan evlâ idi.” Fakir hiç cevap vermedi. Hattâ bu sözü üç kere îade eyledi. Dördüncüde fakir eyitti: “Civâr-ı mescidde bir Yahûdî var. Günde bana iki rağîf vermeyi taahhüd eyledi.” İmâm eyitti: “Öyle olunca mescidde kuûdün hayırlıdır.” Fakir eyitti: “Ya hâzâ, eğer sen imâm olup böyle tevhîd ile beyne yedeyillâh ve beyne ibâde kâim olmasan sana hayırlı idi ki zamânullâh üzerine zamân-ı Yahûdî’yi tercih edersin” dedi. Rahmetullâhi aleyh.

333. Hikâyet

Bâzı sâlihînden rivâyet olunur, buyurmuşlar ki: Vaktâkim Hak Sübhânehû ve Teâlâ halkı kıdemde izhâr eyledi. Onlara cemî-i zâyîi dahi izhâr eyledi. Ondan onları tahyîr eyledi. Herkes bir sanat ihtiyâr eyledi. Vaktâkim vücûd libâsı ile müktesî oldular. Her birinin lisânına onda ihtiyâr ettikleri cârî oldu. Onu öğrenip onun ile sanatlandılar. Bir tâife cümlelerin içinden bir şey ihtiyâr eylemediler. Onlara denildi ki: “Siz dahi bir sanat ihtiyâr edin.” Eyittiler: “İlâhî, gördüğümüz eşyâda bizi bir îcap eder yok ki onu ihtiyâr ederiz.” Bu kere Cenâb-ı Hak onlara makâmât-ı ibâdeti [173a] izhâr eyledi. Onlar eyittiler: “Yâ mevlânâ, senin hizmetin ihtiyâr eyledik.” Cenab-ı izzetten hitâb öyle etti ki: “İzzet ve celâlim hakkıçün onları size teshîr edeyim ve size huddâm eyleyeyim ve izz ü celâlim hakkıçün sizi bildiğiniz kimselere yevm-i kıyâmette şefî’ edip şefâatiniz dahi kabul edeyim.”

Haberde vâriddir: Bir kavim Hazret-i Cüneyd’e dâhil oldular. Cüneyd eyitti: “Ne işlersiz?” Eyittiler: “Rızkımız talep ederiz.” Cüneyd eyitti: “Eğer kande idüğün bilerseniz talep edin.” Onlar eyittiler: “Onu Allâh’dan isteriz.” Cüneyd eyitti: “Eğer

siz unuttuğun bilerseniz andırıverin.” Eyittiler: “İmdi bir eve girip tevekkül alallâh edelim.” Cüneyd eyitti: “Allâh’ı tecrübe şek ve vebâldir.” Eyittiler: “Ya hile nedir?” Eyitti: “Hileyi terk eylemek.”

334. Hikâyet

Hikâyet olundu ki: Mürîdinden biri taleb-i rızka çıkar. Ol kadar cüst ü vecd eder. Bir şey hâsıl edemeyip yorulur. Âhirü’l-emr bir harâbeye girer ki bir miktar istirâhat ede. Bir duvara arkasın dayayıp karşı duvara nazar eder. Görür ki birkaç ebyât yazılmış bir yeşil mermer üzerine hatt-ı ebyâz ile. Tercümesi aynı ile budur:

Görürüm seni rızık için mahzûn

Şânın ammâ ki kâbil-i irfân

Olmayan hile ile olmaz bil

Olacak olur etme şek ü gümân

Vaktine oliser velî her hevñ

Câhil ammâ çeker talepte gümân

Gâh olur haşyet ettiğın olmaz

Ki ricâ ettiğın olur pinhân

[174b] Sa’y eder ermediği şeye harîs

Kalır ol yolda denk ve sergerdân

Onu zâmindurur zamîn-i cihân

İmdi terk eyle hırsla talebi

Kadr-i Hakk’a var ise îkân

Vâsik ol Rabb’e gözle ırz-ı vakâr

Kıl tevekkül Hüdâ'ya bulma hevân

Taleb-i rızka çekme zecr ü ezâ

Kāniî hoş devrin sen akvâli

Yok mu nakle götürmeye imkân

Ol ebyâtı kırâat edince sūfi dönüp evine geldi. Talepten bil-külliyeye fâriğ olup huzûr eyledi ve ömrü oldukça rızık için mühtem ve mağmûm olmak olmadı.

Ve haberde gelmiştir ki: Ebû Yezîd-i Bistâmî kuddise sırruhû bir gün bir imâmın halfinde namaz kıldı. Ba'de's-salât imâm eyitti: "Yâ Bâyezîd, nereden yer içersin?" Bâyezîd eyitti: "Sabreyle, ardında kıldığım namazı îade edeyim ondan cevap alasin, zîrâ râzık-ı mahlûkînde şek eyledin. Râzık-ı halkta şekki olan kişinin ardında namazımız câiz değildir."

335. Hikâyet

Ebü'l-Kâsım Cüneyd'den mervîdir, eydür: Bir gece Serî hazretinin yanında geceledim. Bâzı leyl olunca eyitti: "Yâ Cüneyd, uyur musun?" Eyittim: "Hayır." Eyitti: "Cenâb-ı Hak beni huzûrunda durdurdu." Eyitti: "Yâ Serî, halkı halk ettim, külliyyen onlar benim muhabbetim dâvasında oldular. Dünyayı halk eyledim, her on binde dokuz bini dünyaya düştü, bini kaldı. Cenneti halk eyledim, her binden dahi dokuz yüzü cennetle meşgûl oldu, yüz kaldı. Onlara dahi belâ havâle eyledim, onun ile doksanı meşgûl oldu, on kaldı." Onlara eyittim: "Siz dünya istemediniz ve âhirete [174a] râğbet etmediniz ve belâdan kaçmadınız, ne dilersiz?" Eyittiler: "İlâhî, bizim murâdımızı sen bilirsin." Eyittim: "Size belâ musallat ederim ki cibâl-i revâsî getiremez, tahammül eder misiz?" Eyittiler: "İlâhî, fâili sen değil misin?" "Neam" dedim. Eyittiler: "Cibâl-i revâsî getiremediği belâyı senin için biz tahammül ederiz." Onlara: "Siz benim kullarımsız hakîkaten." Radyallâhü anhüm ecmaîn.

Yine Cüneyd'ten rivâyet olunur, buyururlar ki: Cesed-i Serî'ye bir gün nazar eyledim, güyâ sakîm ve zaîf ve zanî. Yüzüme bakıp eyitti: "Eğer dilersem desem olur

ki bu zanâ ve sekâm onun muhabbetinden oldu” deyip mağsiyyün aleyh oldu. Lâ-ya’kıl yatarken, yüzü merzâ gibi zâferânî iken ol kadar işrâk eyledi, güyâ bedir olmuş kamer idi. Ondan eğlenmedi, hasta oldu. Onu iyâdeye vardım. Eyittim: “Kendin nice bulursun?” Eyitti: “Nice şekvâ edem tabîbimden, bende olan kamu tabîbimden.” Elime mirvaha aldım ki tervîh edem. Eyitti: “Mirvaha nice tervîh ede onu, kim ciğeri muhterik ola, dem’i müstebik ve kerbû müctemi’ ve sabrı müteferrik ola.” Ondan eyitti:

Nice karâr ede o kişi kim kararı yok

Şevk ve kalak, hevâ onu mecnûn eyleye

Yâ Rabbî, ferec var ise boğmadan müyesser et

Lütfun zaîf bendeni memnûn eyleye

Hikâyet olunmuştur ki: Hazret-i Serî vefât edince vâkıada gördüler. Ona denildi ki: “Allâh Celle zikruhû senin ile ne işledi?” Eyitti: “Mağfîret eyledi cenâzeme hazır olanı [175b] ve bana salât edenleri.” Râî eyitti: “Ben dahi salâtında ve cenâzende hazır olanlardanım.” Serî eyitti: “Şol dereceye suûd eyle.” Ol dahi yukarı nazar eyledi. Gördü ki bir derece var. Râî eydür: “Ol dereceye nazar ettim. Gördüm hâşiyesinde ismim yazılmış ve denilmiş ki: Serî hürmetine mağfûr olup bu makâma nâil olmuştur.”

336. Hikâyet

Rivâyet olundu ki: Hazret-i Yûnus Sallallâhu aleyhi ve sellem alâ nebiyyinâ Cebrâîl cenâbına eyitti: “Yâ Cibrîl, beni ehl-i arzın a’bedine delâlet eylesen?” Ol dahi “Neam” deyip bir racüle vardılar. Cüzzâm marazından iki eli ve iki ayağı düşmüş ve ol racül eydür: “Beni bu el ve ayak ile dilediğin zamanda mütemetti’ eyledin ve yine onları benden dilediğin zamanda selb eyledin. Derûnumda lâkin senin emelin ibkâ eyledin ey ihsânı çok ve kişiyi murâdına vâsıl kılıcı!” der. Cibrîl eyitti: “Duâ eyle, biz dahi bile edelim, Hak Teâlâ sana elin ve ayağın ve gözün red ede. Yine evvelki ibâdetin ne ise ona avdet edesin.” Ol racül eyitti: “Bu dediğin

istemem.” “Niçin?” dediler. Eyitti: “Zîrâ Cenâb-ı Hakk’ın muhabbeti benim böyle olmamda olacak. Onun muhabbeti bana ehabbdır dünya ve âhiretten” dedi. Yûnus eyitti: “Hiç bundan a’bed kimse görmedim.” Cibrîl eyitti: “Allâh Celle ve Alâ’nın rızâsına mûsil olan taraftan, hiç bundan efdal tarîk olmaya.”

[175a] 337. Hikâyet

Şakîk-i Belhî’den rivâyet olunur, buyurmuşlar ki: Beş şeyi talep eyledik, beş nesnede bulduk. Evvelâ berekete kût murâd edindik, salât-ı duhâda bulduk. Ve ziyâ-i kubûr istedik, salât-ı leyde bulduk. Ve cevâb-ı münker ve nekîr âsânlığın murâd edindik, kırâat-ı Kur’ân’da bulduk. Ve ubûr-ı sırâtı talep eyledik, savm ve sadakada bulduk. Ve zıll-i arş-i Rahman’da gölgelenmeye râğîb olduk, halvet ve uzlette bulduk. رضي الله عنه و قدس سره [Allâh ondan râzî olsun ve sırrı mukaddes olsun.]

Ve bâzı ulemâ buyurmuşlar ki: Bir gün âhar-i mecliste dedim ki: “Yâ Rabbi, kalbi aksâlara ve gözüyaşı donuklara ve mâsiyeti henüz eyleyenlere mağfîret eyle.” Ol mecliste bir racül-i müznib ayağı üzere kalkıp eyitti: “Eyyühe’ş-şeyh, bu duâyı bir dahi tekrar eyle. Zîrâ ben bu cem’in içinde en aksa’l-kalp ve ecmedü’l-aynım ve mâsiyet yönünden karîbü’l-ahdim” dedi. Ben dahi tekrar eyledim. Ol gece vâkıamda görürüm, keenne ben huzûr-u Hak’da vâkıf olmuşum. Güyâ bana der ki: “Beri gel, şol mekândaki sen kulum ile benim beynimi sulh eyledin. Tahkîk seni ben mağfîret kıldım ve ol racülü ve senin meclisinde olanın cümlesin mağfîret kıldım.”

Ve bâzı sülehâdan rivâyet olundu ki: Ba’de’l-mevt rüyâda görülmüş. Ona demişler ki: “Allâh Sübhânehû sana ne işledi?” Eyitmiş: “Kitâbım getirip sağ elime verdiler. Okuyunca gözüm bir zellete rast geldi, [176b] okumaya utandım.” Âhir eyittim: “Îlâhî, beni halk ortasında tafzîh eyleme.” Hitâb geldi ki: “Amel ettiğin zamanda hiç kimseden utanmaz idin. Yine seni tafzîh eylemedim, setr ettim. Ya şimdi seni tafzîh edem mi? Bâhusus şimdi benden hayâ ediyorsun. İmdi seni mağfûr kıldım ve cennetime idhâl eyledim kerem ve rahmetim ile” buyurdu. فسبحان الستار [Noksan sıfatlardan uzak olan, ayıpları örten, ikram eden, cömert olan, ikram eden.]

338. Hikâyet

Ebû Abdullâh b. Şücâ' Sûfi'den rivâyet olunur, eydür: Eyyâm-ı seyâhatimde Mısır'da idim. Benim nefsimde bir tehhül tekâzâsı zuhûr eyledi, def edemedim. İhvânıma bu hâli keşf eyledim. Eyittiler: “Bir mer'e-i sûfiyenin bir sâliha kızcağızı var, sana alıverelim.” Ben dahi rızâ verdim. Mâbeyne adam tavassut edip ol kızı bana tezvîc eylediler. Çün leyle-i zifâf oldu. Menkûhem olduğu eve beni idhâl eylediler. Gördüm istikbâl-i kible eylemiş namaz kılar. Sinn-i sıbâda ol kızın namaz kılmasını görüp ona taaruza istihyâ eyledim. Ben dahi namaza durdum. Ol kadar namaz kıldı ki ben yoruldum. Musallâm üzerinde uyudum. Ol dahi uyumuş. Birbirimize yakın varmadık. Pes ikinci gece oldu. Yine ol namaza durdu. Ben dahi mütâbaat edip namaza durdum. Yine bana yorulmak gâlip oldu. Yerimde uyuyakalmışım. Ol dahi musallâsında uyumuş. Vaktâkim hal bunun üzerine mümted oldu. Bir gün “Yâ hâzîhî, hiç bizim içtimâimize zaman bulunmaz mı?” Eyitti: “Vallâhi, [176a] ben mevlâm hizmetindeyim, ammâ üzerimde hakkı olanı hakkından men dahi eylemem” dedi. Onun bu kelâmından yine istihyâ edip kendi hâlime vardım. Bir ay dahi geçti. Ba'dehû bana bir sefer zuhûr eyledi. Eyittim: “Yâ hâzîhî!” Eyitti: “Lebbeyk!” Ben eyittim: “Bana sefer lâzım, ne dersin?” Eyitti: “Bi's-sıhhati ve'l-âfiyeh.” Pes tedârikim gördüm. Onu Allâh'a ismarlayıp bâb-ı menzile geldim. Eyitti: “Yâ seyyidî, senin ile bizim beynimizde dünyada bir ahd var idi, bi't-tamâma kazâ olmadı. Karîb oldu ki cennette kazâ ola inşaallâh.” Ben dahi “İnşaallâh” dedim. Eyitti: “Seni imdi Allâh'a emânet vaz' eyledim.” Ben dahi ona vedâ ettim ve yoluma revân oldum. Birkaç yıldan sonra haberin aldım. “Evvelkiden ziyâde ibâdet ve tâattadır” dediler. رضيهما الله ورضي عنهما [Allâh onlardan râzı ve hoşnut olsun.]

Bâzı fukarâdan rivâyet olunur, eydür: Kim bir hâtunum var idi Evliyâullâhdan. Kaçan ona hal gâlip olsa elim uzatmaya kâdir olamazdım ve hâcetim kazâ edemezdim şiddet-i heybetinden ve kuvvet-i hâlinden. Kaçan hal ondan zehâb eylese yakın olup dilediğim gibi tasarruf ederdim.

339. Hikâyet

Zünnûn-ı Mısrî'den rivâyet olunur, buyurlar ki: Cebel-i Neysân'da(?) bir zaman öyle bir imrâe-i müteabbideye mülâkî oldum. Kıyâsı bir mertebeye erişmiş ki güyâ ehl-i mekâbirden haber verirdi. İctihâd [177b] ve ibâdetde ubbâd içinde bir ona müşâbih görülmeye. Ona eyittim: “Vatanın kandedir?” Eyitti: “Benim nârdan gayrı vatanım yoktur, meğer Azîz-ü Gaffâr affeyleye.” Ben eyittim: “Allâh sana rahmet eyleye. Bana bir vasiyet eyle, onun ile müntefî olam.” Eyitti: “Kitâbullâhı kendine mâide eyle ve oturup vaad ve vaîdi ile tedebbür eyle ve sâk-ı cidde azâim-i hamîde eyle. Muhkem yapış ve battâlûn müteallik olduğu şeyi terk eyle ki onlar için bir tahkîk yoktur ve avâkıb-i umûra vukûtları yoktur. Vallahi'l-Kerîm yarınki günde menzile eremez, illâ müteşemmirûn ve sebka fâiz olmaz, illâ muzmerûn. Yâ ahî, nefsin için ahz-ı kâbil olanı ahzeyle, zîrâ matlûbun senin gayrın değildir. Ve cehd ve dikkat eyle ki ulû'n-nühâdan olasın” buyurdu. Radıyallâhü anhâ.

340. Hikâyet

Yine Zünnûn'dan menkuldür, eydür: Bâzı sevâhil-i Şam'da bir imraeye mülâkî oldum. Eyittim: “Nereden gelirdin?” Eyitti: Bir kavim indinden ki onların cünûbları mezâci'den imticâfidir. Eyittim: “Nereye gitmek istersin?” Eyitti ki: “Ticâret ve bey' onları zikrullâhdan ilhâ eylemez.” Ben eyittim: “Yâ hâzîhî, onları bana vasıf eylesen olmaz mı?” Hemen bu ebyâtı ale'l-bedâhe inşâd edip okuyuverdi ki tercümesi budur:

Nazım:

Onlar durur ki hemmi ilâhü'l-enâm olup

Bir ferde nispet eylemez onların himmeti

Matlab onlara hazret-i mevlâdır fakat

[177/a] Ke's ve dârın onları mest etti şerbeti

Ehl-i iyâl onlara kılmaz münâzaa
Meşgûl etmez onları dünya ve lezzeti
Fahz eylemez libâs-ı enîk ile ol gürûh
Revh ve sürûr onlara vermedi fırsatı
Günden ayân tarîk-i Hüdâ gerçi Kâniî
Terk eylemekte ki hem revh ve rahatı

341. Hikâyet

Yine Zünnûn-ı Mısırî'den mervi, eydür: Bir gün şâtı-i bahrda giderdim. Bir câriyeyi mekşûfetü'r-re's gördüm. Ona eyittim: “Yâ câriye, istitâr eyle hımâr ile.” Dönüp eyitti: “Ol yüzü niçin setr edem ki ona züll ve sağâr-ı âlî ola.” Ondan eyitti: “Ey battal, yürü var, hâline var. Ben akşam mesrûraten ke's-i muhabbet içtim. Mahmûreten hubb-ı mevlâ ile sabahladım.” Ben eyittim: “Yâ câriye, bana vasiyet eyle.” Eyitti: “Yâ Zünnûn, sana sükût lâzım olsun ve lüzûm-ı büyüttten ayrılma ve kût ile rızâdan hâlî olma. Âhir ömre varınca bu halde sâbit ol, murâdına vusûl bul” dedi.

342. Hikâyet

Bâzı Seleften naklolundu, eydür: Bir şâb gördüm bir dağın esfelinde oturur. Üzerinde âsâr-ı aşk ve kalak-ı muâyin ve dümû-ı aynı cereyândan hâlî değil. Eyittim: “Sen kimsin?” Eyitti: “Mevlâsından âbık bir kul.” Ben eyittim: “Ya mevlâna avd edip îtizâr etsen olmaz mı?” Eyitti: “Özüre hüccet lâzım, ben mukassır iken nice îtizâr edem?” Ben eyittim: “Bir şefî olur kimseye taalluk eyle.” Eyitti: “Cemî-i şüfeâ [178b] benim mevlâmdan havf ederler.” Ben eyittim: “Mevlân kimdir? Bana ifşâ et.” Eyitti: “Benim mevlâm beni küçükten terbiye etti. Ben ona çok isyan eyledim. Vâh benim bî-hayâlîğima ki onun hasen-i sun'un bilirken böyle kubh fiil ile muttasıf oldum” dedi ve bir sayha edip düştü, teslîm-i rûh eyledi. Ol hînde bir acûze çıkıp

eyitti: “Bu bâis-i hayrânın katline kim muâvenet eyledi?” Ben eyittim: “Katında durup techîzine muâvenet edeyim.” Eyitti: “Yürü, kâtili önünde böylece zelif onu bırakıp git. Ola ki kâtili tedârikin bide Muîn göre” dedi. Rahimehümallâh.

343. Hikâyet

Rivâyette gelmiştir ki: Süleymân bin Abdülmelik Şeyhü'l-Hâzim'e eyitti: “Yâ Ebû Hâzim, ne haldir ki biz mevte nefsimize kerih görürüz?” Eyitti: “Zîrâ siz dünyayı tâmir ve âhireti tahrip eylediniz. Zâhir hal oldur ki kişi umrândan harâbe nakli kerih bilir.” Süleymân eyitti: “Gerçek dersin yâ Ebû Hâzim! Nola idi yarın indellâh bizim ne şeyimiz idüğü biline idi.” Ebû Hâzim eyitti: “Yâ halife, amelini kitâbullâha tatbik eyle. Her ne ki vaad ve vaidden vardır, hisseni ondan bulup anla.” Süleymân eyitti: “Yâ şeyh, ne mahalde bulup yoklasam?” Eyitti: “إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ وَإِنَّ الْفَجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ [İyiler muhakkak cennettedirler, kötüler de cehennemdedirler.]¹⁶⁶ âyetinde.” Süleymân eyitti: “Yâ şeyh, rahimallâha dahi işâret olsa.” Şeyh eyitti: “إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ [Şüphesiz, Allâh'ın rahmeti iyilik edenlere çok yakındır.]¹⁶⁷” Eyitti: “Acaba yevm-i [178a] arzda hal neye müncer olur?” Eyitti: “Ammâ muhsin olanlar ehlinden gâip olup yine mülâkî olan misâfir gibi ferah ve mesrûr olduğu halde mülâkî olur. Ammâ müsî' olanlar efendisinden ibâk edip, yine tutulup gelen kul gibi mağmûm ve mahzûn, hâif-i mahsûr” buyurdular.

Rivâyet olunur ki: Ebû Hâzim-i mezkûra bir gün suâl eylediler ki: “Namazı nice kılarırsın?” Eyitti: “Kaçan vakt-i salât karîb olur, isbâğ-ı vuzû edip ferâiz ve sünenin itmâm ederim. Ondan istikbâl-i kıble ederim ve Beyt-i Harâm'ı iki kaşım ortasında temsîl ederim. Cenneti sağımda ve nârı solumda farz ederim ve sıratı önümde görüp Allâh Sübhânehû hazretin hâlime muttali bilirim. Ve zannederim ki ol salât benim âhir salâtım olur. Pes tâzim ile tekbir ve tefekkür ile kırâat ve tezellül ile rükû ve tevâzu ile sücûd edip, tamam üzere selâm verip vecel ve hâif yerimden dururum ki, acaba bu salât benden kabul olur mu yoksa yüzüme vurula mı?” derim.

¹⁶⁶ İnfıtâr, 82/13-14.

¹⁶⁷ A'râf, 7/56.

Yine eyittiler: “Bu hal üzere ne zamandan beri sâbitsin?” Eyitti: “Kırk yıl var olur.” Rahmetullâhi aleyh ve radiye anh.

344. Hikâyet

Sâlih Mürrî hazretleri buyurmuşlar ki: Mihrâb-ı Dâvud aleyhisselâmda bir acûz gördüm. Üzerinde bir kıldan müderraa, basarın gayrıdan men edip fenâ vermiş ve salâta durmayıp eydür ve ağlar. Ben namazım terkedip onun hâli ile mukayyet oldum. Vaktâkim namazından fâriğ oldu. Başın göğe [179b] kaldırdı ve eyitti:

Hayatımda sü'lüm dahi ismetim

Memâtımda zuhrum dahi umdetim

Sana gizli ve âşikâre ayân

Özündür muğîs ve dahi müsteân

Beni mûbikâtiyle etme helâk

Îlâhü's-semâ leyse avnî sivâk

Ben dahi ileri varıp selâm verdim ve eyittim: “Senin gözlerin mefkûd olmaya bâis ne oldu?” Eyitti: “Muhâlefet-i Hak'da eylediğim ifrât için bana gözlerim ikfâ eyledi. Eğer af buyurursa âhirette zâyi olan gözlerden a'lâsın îtâ eder. Eğer affeylemezse nâr ile ihrâk olacak gözde ne hâcetim var. İfnâ olduğu oludur” dedi. Eşed nice bu kelâm bana tesir edip ona terahhumen ağladım. Eyitti: “Yâ Sâlihü'l-Mürrî, acaba hazret-i mevlâ kelâmından bir nesne kırâat eylemek olur mu? Vallâhi ona iştiyâkım gâyet tavîl oldu.” Ben dahi “Neam” deyip وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ [Allah'ın kadrini gereği gibi bilemediler. Yeryüzü kıyamet gününde bütünüyle O'nun elindedir.]¹⁶⁸ âhir âyetine değin okudum. Eyitti: “Yâ Sâlih, hakk-ı hizmet ile Allâh'a kim hizmet edebilir” dedi ve bir sayha edip düştü. Mukayyet oldum, dünyadan müfârakat eylemiş. فسبحان الحي الذي لا يموت [Hiç ölmeyecek diriyi tesbih ederim.] Ba'de zamânin vâkıamda gördüm, hâlet-i hasenede. Hâlinden suâl eyledim.

¹⁶⁸ Zümer, 39/67.

Eyitti: “Vaktâkim kabz olundum. Beni beyne yedeyillâh îkâf eylediler. Hitâb geldi: “Ehlen, merhaben, ey kendözün esefi taksîriyle katl eyleyen! Seni mağfûr eyledim. Hûr ve kusûr ve hubûr u sürûr senin içindir.”

Verip bana me'mûlumu ol cevâd

Yetiştim ona ki eyledim irticâ

Naîm-i ebed içre mesrûr olup

Safâ-yı muhalleddeyim dâimâ

[179a] diyerek benden tevellâ eyledi.

345. Hikâyet

Müellif-i kitâb Yâfî hazretleri buyururlar ki: Şeyh Alî-i Tekrûrî ki Karâfe'de¹⁶⁹ metfûndur. Radıyallâhü anh. Bana dediler ki: “Bir kimseye mîâd-ı mecidde bir vârid zuhûr eylemiş, biraz müddet ol hal üzere durmuş. Ol hâlde bu kişiye bir alay enhâr-ı hamr görünür. Ondan bunu iskâ ederler. Hamr-ı dünyaya benzemez ve bu kişinin susuzluğu dahi kanmaz. Ve ol mestlik hâlinde ona bir kuvvet gelir ki yedi tâne ricâl-i akviyâ onu tutsalar zabt mümkün olmaya idi. Ba'dehû bir alay envâr zuhûr eder. Ol zamanda gâyet zaîf olur.” Şeyh eydür: “Bu hâli bana suâl eyledi ki, kangı hal akvîdir?” Ben eyittim: “Vallâhi benim hâlim bu dediğin makâma ermedi ki cevap verem. Bunun cevâbı mâ-a'riftir” dedim.

İmâm Yâfî eydür: Allâhü a'lem rü'yet-i nûr demişler ki; mârifettendir ve şürb-i hamr-ı mezkûr kabîl-i muhabbettendir. Mârifet muhabbetten efdaldır, eğer şüyûh-i tarîk, ehli't-tahkîk yanında.

¹⁶⁹ Kâhire'de Mukattam dağı eteğinde bulunan bir kabristandır. Bkz. Nebi Bozkurt, “Mezarlık”, *DİA*, c. XXIX s. 520.

Ammâ Semnûn-i Muhib buyurmuşlar ki: “Muhabbet efdal olur” ve dedi ki: “Muhibler şeref-i dünyâ ve âhiret ile gittiler.” Nitekim Nebî aleyhisselâm buyurmuşlar: “الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ” [Kişi sevdiğiyle beraberdir.]¹⁷⁰”

Ve ârifler demişler ki: Muhabbet lezzette istihlâktır. Ve mârifet-i şühûd, fi’l-hayret ve fenâ fi’l-heybettir.

Ve Şiblî radiyallâhü anh buyurmuşlardır: Muhib eğer sükût eyleye helâk olur, ammâ ârif sükût eylemezse helâk olur.

Ve Ebû Yezîd buyurmuşlar ki: “Ârif [180b] tayyârdır ve zâhid seyyârdır.”

Ebû Abdullâh Kureşî buyurmuşlar ki: Hakîkaten muhib oldur ki, sen külliyyet ile kendin mahbûbuna hibe edesin, tâ ki senin hiç senliğin kalmaya.

346. Hikâyet

Ebû Rebî-i Mâlikî radiyallâhü anh eydür: Bir gece mescidde Şeyh Muhammed b. Seyyîd Ali el-Fehhâr ile bile oldum. Dâim ol idi ki, şeyh kalmayınca virdime kalkmaz idim. Bir gece kalktı, tevazzî eyledi. Ben dahi uyanık idim. Baktım istikbâl-i kible eyledi ve “Bismillâh” deyip virdin okumaya başladı. Gördüm hâit iki şak oldu ve ondan bir şahıs çıktı, elinde bir tabak, içinde şehd-i ebyaz. Her kere ki şeyh ağzın açardı, ol şehdden bir tanesin şeyhin ağzına koyardı. Onu seyr beni virdimden meşgûl kıldı. Sabah olunca eyittim: “Yâ seyyidî, şöyle şöyle senden bâzı ahvâl gördüm.” Azîzin gözü doluğup eyitti: “Yâ Rebî”, ol gördüğün tıyb-i Kur’ân’dır.”

347. Hikâyet

İbrâhim b. Edhem’den rivâyet olunur, buyurmuşlar ki: Bir zamanda bâzı bilâda vardım. Bir mescide nüzûl eyledim. Vaktâkim işâ-i ahîri edâ eyledim. Halk munsarif olacak imâm mescide gelip eyitti: “Yâ hâzâ, taşra çık, mescidi bekideyim.”

¹⁷⁰ Buhârî, *Edeb*, 96; Müslîm, *Birr*, 165.

Ben eyittim: “Ben racül-i garîbim. Bu mahalde gecelemem lâzımdır.” “Gurebâ kanâdîl sirkat ederler! Hemen taşra çık. Nizâ etme, ben dahi muztar olacak.” Ben eyittim: “İbrâhim b. Edhem'im.” Eyitti: “Heyyi heyyi, [180a] sözü uzattın. Ayaklarım dahi ayak üzere durmaktan üşüdü. Muânid kimse imişsin.” “Âhir bu dahi bir muâmele ancak” deyip kendimi teslim ettim. Mescid mukâbelesinde bir hamam külhanı var. Beni onda varınca sürüdü ve munsarif oldu. Gördüm vakkâd-ı nâr durmayıp külhan çatar. Selâm verdim, selâmım almadı, lâkin eliyle işâret eyledi ki, oturam. Ben dahi oturdum. Niyet eyledim ki onda geceleyim. Nazar eyledim külhancı gâh sağına nazar eder gâh soluna. Sîmâsında havf alâmeti var. Vaktâkim külhancı çattı, yanıma geldi ve “Aleykesselâm” dedi. Ben eyittim: “Selâmı verdiğim zaman ne hoş ret etmeyip şimdi ret eyledin?” Eyitti: “Ey kişi, ben ecirim. Havf eyledim ki senin selâmın almak ile meşgûl olunca hizmette kusur eyleyem, dahi hâin olam.” Ben eyittim: “Ya sağına ya soluna nâzırsın, bir havfin mı var?” Eyitti: “Neam, mevttten havfım var ki acaba sağdan mı soldan mı gelir? Ona nâzırım ve emr-i Hakk'a muntazırım.” Ben eyittim: “Günde ne kadar şeye ecirsin?” Eyitti: “Bir dirhem ile bir dânika.” Ben eyittim: “Bu ücretini ne eylesin?” Eyitti: “Dânik ile kutlanırım, dirhemi karındaşım evlâdlarına infâk ederim.” Ben eyittim: “Ana ve baba bir karındaş mıdır?” Eyitti: “Hayır, belki lillâh muhabbet ettiğimdir ki âhîret karındaşı oldum. Ol vefât etti. Ehli, evlâdı benim üstüme kaldı. Ahvâllerin görmek bana lâzım geldi” dedi.¹⁷¹

¹⁷¹ Bu hikâyenin devamı Müezzinzâde tercümesinde kopuk olduğu için tarafımızdan Arapça aslından Türkçe'ye tercüme edilip tamamlanmıştır. ...Ben dedim: “Allâh Teâlâ'ya bir ihtiyacın olduğunda duâ eder misin?” Dedi: “Yirmi yıldır Allâh Teâlâ'ya duâ ediyorum, fakat kabul olmuyor.” Ben dedim: “Bu duâ nedir?” Dedi: “Arapların içinde bir zât olduğunu duydum. Zâhidleri geçmiş, âbidlerin makâmını aşmış. Ona “İbrâhim b. Edhem” diyorlar. Allâh Azze ve Celle'den onu görmeyi ve dizlerinin dibinde ölmeyi çok istedim.” Ben dedim: “Müjdeler sana kardeşim! Allâh Teâlâ senin hâcetini giderdi ve duâını kabul buyurdu. Hatta senin yanına kadar beni yüzüstü sürüyerek yanına attı.” Ona bu müjdeyi verince yerinden sıçrayıp boynuma sarıldı ve şöyle dedi: “Allâh'ım, şüphesiz ki sen hâcetimi yerine getirdin ve duâımı kabul buyurdun. Allah'ım, beni yanına al.” Allâh Teâlâ onun bu ikinci duâsını da hemen kabul buyurmuştur. Adam duâsını bitirir bitirmez yere düştü ve öldü. Allâh onlardan râzî olsun ve bizi onlar sebebiyle faydalandırsın. Bkz. Afîfüddîn Abdullâh b. Es'ad b. Ali el-Yemenî el-Yâfî, *Ravzü'r-Reyâhîn fi Hikâyâti's- Sâlihîn*, thk. Muhammed İzzet, El- Mektebetü'l- Tefkiyye, Kâhire [t.y.], s. 275.

348. Hikâyet¹⁷²

349. Hikâyet¹⁷³

[181b] Benim kapı açtığım hissedince “Yâ Ebe’l-Kâsım, benden tarafa gel!” Ben eyittim: “Senin ile ma’hûd değil idik, taşra çıkınca beni neden bildin?” Eyitti: “Muharrikü’l-kulûba tazarru’ eyledim, tâ senin kalbini tahrîk ede. Sana suâl edeceğim var idi.” Ben eyittim: “İşte tahrîk eyledi. Suâl eyle, Hak Teâlâ cevâbı fethede.” Eyitti: “Yâ Ebe’l-Kâsım, nefsin dâisî kendine devâ olmak ne zamandır?” Ben eyittim: “Hevâ-yı nefse sahihçe muhâlefet ettiğin zamanda.” Dönüp kendine

¹⁷² Bu hikâyenin tamamı Müezzinzâde tercümesinde kopuk olduğu için tarafımızdan Arapça aslından Türkçe’ye tercüme edilmiştir. Şeyh İbrâhim bin Yezîd el-Kurtubî radiyallâhü anhden rivâyet olunur: Bazı eserlerde rastladım: “Kim yetmiş bin kere “Lâ ilâhe illallâh” derse o onun cehennemden kurtuluşu olur.” Bunu öğrenince bereketine nâil olabilmek için kendime uyguladım ve aileme de uygulattım. Bir gün bir evdeydik ve yanımızda bir genç vardı. Bu genç için bazı vakitlerde cennet ve cehennem onna açıldığı söyleniyordu. Orada bulunan cemâat ise genç yaşına rağmen onu fazîletli olarak görüyordu. Benim kalbimde de ona karşı bir şüphe oluştu. Sonra bazı ihvân bizi evlerine dâvet ettiler. Biz evde birşeyler yerken ve içerken gençte bizim yanımızda bulunuyordu. Genç bir ara korkunç bir çılglık attı. Cemâat başına toplandı. Genç o esnâda “Amca, annem ateşin içinde!” dedi. Dehşetli bağırmasını duyan herkes gencin gördüğü şeyin ne kadar korkunç olduğunu anladı. Onun bu hâlini görünce kendi kendime: “Bu gencin doğruluğunu test edeceğim” dedim. Allâh bana kendisinin dışında kimsenin bilmediği yetmiş bin kelime-i tevhîdi ilham etti. Akabinde kendime: “Allâh’ım, bu olay haktır, yetmiş bin kelime-i tevhîdi bu gencin annesinin ateşten kurtulması için feda ediyorum” dedim. Ben içimden sözleri daha yeni tamamlamıştım ki genç: “Amca! Allâh’a hamdolsun annem ateşten çıkartıldı” dedi. Bana bu olaydan iki fayda hâsıl oldu; hem haberin doğruluğunu hem de gencin doğru sözlü olduğunu gördüm. Allâh onlardan râzı olsun ve bizi onlarla faydalandırsın. Ebü’l-Abbâs bin el-Arif şu şiiri inşâd etti:

Özlemi sorun kim seviyor?
Onlar bana benden daha yakın
Gönlümdeki sevgilerini korurum
Onlar kendilerini unutsa dahi
Gönderebileceğim bir elçi var mı?
Ki kalbimdeki aşkı sorgulayabilsin
Onları haşr günü bile sevmeye devam edeceğim
Onları unutanlardan ve vefâsızlık edenlerden olmayacağım

Dedim: Ben dördüncü beytin son yarım satırının bâzı lafızlarını değiştirdim. Aslında son beyit “Allâh unutanlara ve vefâsızlık edenlere bereket ihsân etmez” şeklindeydi. Fakat bu şekil bir cümleyi -havasın dışında- avam beddua şeklinde anlayacağı için onların maslahatı doğrultusunda değiştirdim. Allâh Teâlâ onlardan râzı olsun. Bizi onların zümresine ilhâk eylesin ve bizi onlarla faydalandırsın. Bkz. Abdullâh el-Yâfî, *a.g.e.*, s. 275-276.

¹⁷³ Bu hikâyenin baş kısmı Müezzinzâde’nin tercümesinde kopuk olduğu için tarafımızdan Arapça aslından Türkçe’ye tercüme edilip tamamlanmıştır. Ebü’l-Kâsım Cüneyd radiyallâhü anhden rivâyet olunur: Bir gece gözümü uyku tutmadı. Kalkıp virdimle meşgul olmak istedim, fakat virdimi yaparken tat alamadım. Yatağıma tekrardan uyumak için döndüm ama uyuyamadım. Oturmaya niyetlendim, tâkat getiremedim. Ayağa kalkıp kapıyı açtım ve dışarı çıktım. Sokağın ortasında abâya sarılmış, yerde yatan bir adam gördüm. Bkz. Abdullâh el-Yâfî, *a.g.e.*, s. 276.

eyitti: “Gördün mü? Ben cevâbı sana yedi kere verdim. Tâ Cüneyd ağzından işitmeyince inanmazsın” dedi ve benden munsarif oldu.

Ve Hayrû'n-Nessâc'dan naklolunmuştur ki, eydür: Bir gün evimde oturur idim. Hâtırıma geldi ki: “Cüneyd kapı önünde olur.” Def ettim, yine zuhûr etti. Yine def ettim, yine zuhûr eyledi. Âhirü'l-emr kapı önüne çıktım. Gördüm Cüneyd durur. Eyitti: “Yâ Hayr, niçin hâtıra-i evvelîde çıkmadın?” Kuddise esrârahümâ.

350. Hikâyet

Rivâyette gelmiştir ki: Kürz-i Cürçânî rahmetullâhi aleyh ibâdetinde ictihâd eder idi. Ona eyittiler: “Ne acep mücâhedede mübâlağa edersin?” Eyitti: “Yevm-i kıyâmet ne miktar zamandır bilir misin?” Eyittiler: “Biliriz, elli bin yıl miktârdır.” Eyitti: “Ya ömr-i dünya ne kadardır?” Eyittiler: “Yedi bin yıl.” Eyitti: “Sizden biriniz yedi gün amel edip [181a] ol ömrü uzun günden emin olmaya niçin cidd eylemeye?”

İmâm Yâfî bu mahalde buyurlar ki: Bu mezkûr olan ömr-i dünyaya nispet iledir. Ammâ farz eylesen ki bir kişi yüz yaşaya, ol yüz yaşayanın ömrüne nispet olursa hams-ü uşre'l-uşri miktârı amel eylemiş olur.

Ahmed b. Ebü'l-Havârî eydür: Ebû Süleymân Dârânî¹⁷⁴ huzûruna dâhil oldum. Gördüm yaşın yaşın ağlar. Ben eyittim: “Yâ şeyh, ne ağlarsın?” Eyitti: “Yâ Ahmed, ne ağlamamak mümkün ola ki! Gece olup, gözler uykuya örtülüp, her habîb habîbi ile hâlî olup, ehl-i muhabbet ayağın düşürüp, hudûdu üzere gözü yaşın akıtıp, mihrapların katarât-ı dümû' ile teblîl ettikleri zaman Hazret-i Celîl Cellet azametühû ve ammet lafzuhû işrâf eder ve Cibrîl aleyhisselâma nidâ eder ki: “Benim kelâmım ile mütelezziz olanları bana bey' eyle. Nedir bunların bekâsı, hiç gördünüz mü ki bir habîb habîbine azap ede? Ya benden cemîl midir, bir kavme azap edem ki onlar gece karanusunda bana temelluk ederler? Kendi zât-ı kerîmime hilf eylerim ki, yevm-i kıyâmet bunlara keşf oldukta kendi yüzüm bunlara keşf edip bunlar bana nâzır olurlar ve ben bunlara nâzır olam.”

¹⁷⁴ Suriye'de bulunan Dımaşk'ın Dârân veya Der'îye köyünde doğduğu için böyle anılmıştır. Bkz. Mustafa Kara, “Dârânî”, *DİA*, c. IX, s. 485.

Ve rivâyette gelmiştir: Sülehâdan birisi Hazret-i Rabbü'l-erbâba duâ ederdi ki, onu ikrâm ede ve setr ede. Bir gece ihyâ kastı ile kâim oldu. Bâzı [182b] ashâbı gördüler ki onun başı ucunda bir nûrdan kandil muallak durur. Nâzır olanlara nûr-ı lemeân eder. Onu ona beyân eylediler. Hemen eyitti: “Eyâ sâhibü's-sır, çü keşf eyledin sırrımı. Beni sana al. Şöhret ile gerekmez hayat” dedi. Ve secde kıldı ve rûhun Cenâb-ı Vâcibü'l-Vücûd'a ismarladı. رحمة الله ونفعا ببركاته [Allâh ona rahmet etsin ve bizi onun bereketiyle faydalandırsın.]

351. Hikâyet

İbrâhim b. Şebîb'den rivâyet olunur, eydür: Yevm-i cumada ihvân ile mücâlese eder idik. Bir cuma gün bir racül geldi. Sevb-i vâhide iltihâk eylemiş. Bizim ile mean oturup, bir mesele-i fikhiyye zikir edip ol gün mehâsinim ol mesele üzerine oldu. Yine cum'a-i mukbilede dahi geldi. Yine ke'l-evvel mübâhase oldu. Ona muhabbet eyledik. Hânesin suâl eyledik, haber verdi. Künyesin sual ettik, eyitti: “Bana “Ebû Abdullâh” diye künye vermişlerdir.” Bir nice eyyâm bu hal üzere geçti. Her cuma müşerref olduk. Bir zaman oldu ki ol yâr-ı sâdık bizden müfârik oldu. Fukarâ ile cem olup, olduğu mahalleye varıp onu suâl ettik. Eyittiler: “Gâlibâ sizin suâl ettiğiniz Ebû Abdullâh es-Sayyâd'dır. Ol şimdi sayda gitmiştir” dediler. Bir miktar tevakkuf eyledik, bir zamandan sonra geldi. Bir hırka ile bürünmüş ve omzunda dahi bir hırka. İçinde bir alay tuyûr-u mezbûha ve biraz dahi elinde zebh olunmadık tuyûr var. Bizi görünce tebessüm eyledi. Selâm [182a] verdi. Biz eyittik: “Bir zaman idi, meclisimiz tâmir ederdin. Şimdi ne oldu ki bizden müfârik oldun?” Eyitti: “Benim bir câr-ı sâdıkım vardır. Sizlere varıp ziyâret eyledikçe arkama büründüğüm sevbi ondan istiâre ede idim. Ol şimdi müsâferete gitti. Onun için sizin ile sohbetten mahrum oldum” deyip bizi menziline idhâl eyledi ve kendi hârununa gidip, ol tuyûr-u mezbûhayı tabh edip ve ol zebh olunmadık kuşçağızları sûkta bey' edip hubz aldı. Bizim önümüze getirip it'âm eyledi. Biraz musâhabet edip, ba'dehû vedâ edip menâzilimize giderken bunun ahvâli müzâkere olundu. Bâzımız eyitti: “Bu racülün ahvâlin görür müsüz? Bu kadar fakrı ile yine sehâya menba' ve kanâate mecma' olmuş. Biz dahi bir miktar şey tedârik edip buna muâvenete kâdiriz. Niçin

eylemeyiz?” deyip, birkaç günden mümkün oldukça ihvân birer miktar akçe getirip ol racül-i sâdika îânet murâd eylediler. Cümle cem oldukta addolundu. Beş bin dirhem olmuş. Vaktâkim yolumuz Mirbed’e(?) uğradı. Şehir içinde giderken şehinşinden emîr-i Mirbed bizi görüp kande gittiğimizden suâl ettirmiş. Ben dahi varıp ahvâli tafsîl ettim. Emîr-i Mirbed ol azîze: “İhsâna ben sizden ehakkım” deyip gulâmına on bin dirhem addettirdi. Bir gulâma teslim eyledi ve bizim ile bilece irsâl eyledi. Varıp [183b] Ebû Abdullâh’a teslim ede. Biz dahi azîm safâ eyledik ki, “Hele bir miktar kişi gınâya ulaştırdık” diye sürûr ve hubûr ile Ebû Abdullâh’a vardık. Yakın varınca ben mukaddemce yürüyüp dakk-ı bâb eyledim. Racül-i mezbûr feth-i bâb eyledi. Bade’s-selâm nazar eyledi. Gördü yanımda gulâm-ı emîr ve boynunda on bin dirhem koyulmuş keseyi görünce levni müteğayyir olup eyitti: “Yâ hâzâ, senin bana deynin mi var idi, ya beni meftûn etmek için mi geldin?” Ben eyittim: “Yâ Ebû Abdullâh, tehevür eyleme. Bir miktar sâkin ol, sana ahvâli beyân edeyim.” İşte hal şöyledir diye bir bir tafsîl üzere ihbâr eyledim. Bana dahi ziyâde gazap gösterdi. Ben eyittim: “Sen bilirsin. Emîr ahad-ı cebbârîndir, muhâlefet edemedim. Hizmetkârların yanımda koştu. Bile geldik.” Hemen evine gidip kapıyı örtekoydu. Dönüp ol gulâm ile emîre geldik. Kaziyyeyi ihbâr edince ona dahi hiddet geldi, “Seyf getirin” dedi. “Acaba ne eder?” derken bir kimseye emretti ki, ol seyfi ala ve ol racülün başın kese getire. Ben eyittim: “Yâ emîr, ol kimsenin Hâricîliği¹⁷⁵ yoktur. Muhâlefeti kemâl-i zühddendir. İşte şu güne şu gün salâh hâli vardır. Varıp ben onu huzûruna getireyim. Lütuf eyle, mehil ver” deyip güçle emîrin gazabın iskân eyledim. Yola girdim. Gelip müdârâ edem, onu emîre alıp gelem, îtizâr edem. Varıp dakk-ı bâb edince hâtunu geldi, ammâ ağlamaktan gözleri [183a] akîk olmuş. Ben eyittim: “Size ne hal oldu ki bükâ eylesin ve Ebû Abdullâh niçin bâba gelmedi, sen geldin?” “Yâ ahî, sen gidince Ebû Abdullâh içeri girdi ve arkasındaki hırkasın nez’ eyledi. Ve tevazzî eyledi ve namaz kıldı ve ba’dehû eyitti: “İlâhî’ beni sana kabz eyle. Dünyâ-i denî ile meftûn eyleme” dedi. Ondan bu kelâmı diyerek elin ve ayağın uzattı ve teslîm-i rûh eyledi”

¹⁷⁵ Hâricî, “çıkma, itâatten ayrılıp isyan etmek” anlamındaki hurûc kökünden “ayrılan, isyan eden” mânâsında bir sıfat olan hâric kelimesine nisbet ekinin ilâve edilmesiyle meydana gelmiş bir terim olup topluluk ismi için hâriciyye ve havâric kullanılır. Fırkanın adı konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Kendilerine karşı isyan ettikleri yöneticilerle fırkanın muhalifleri Havâric ismini “insanlardan, dinden, haktan veya Hz. Ali’den uzaklaşan ve yönetime karşı ayaklanarak cemaatten çıkanlar” anlamında kullanmışlardır. Dinî ve siyasî konulardaki aşırı görüşleri ve faaliyetleriyle tanınan bir fırkadır. Bkz. Ethem Ruhi Fığlalı, “Hâricîler”, *DİA*, c. XVI, s. 169-175.

dedi. Ben dahi bu hâle müteacciben yanına vardım. Gördüm hâcetin kazâ eylemiş. Rahmetullâhi aleyh. Ben eyittim: “Yâ hâzihî, bizim emîr ile özge hâlimiz olmuş idi. Varıp haber vereyim” dedim ve gelip tafsîl üzere hâli emîre hikâyet eyledim. Emîr bin türlü nedâmet ile kalkıp bindi ve cenazesine hazır oldu. Ve bu haber şâyi’ olup cemî ehl-i Basra salâtına hazır oldular. رضي الله عنه ونفعنا ببركاته وشفاعته [Allâh ondan râzî olsun. Bizi onun bereketi ve şefâatı ile faydalandırsın.]

352. Hikâyet

Muhammed b. Semmâk’dan menkuldür, eydür: Benim Kûfe’de bir cârım var idi. O, bir veled-i sâlihe mâlik idi ki sağîrû’s-sinni ile günü sâim ve geceyi kâim idi ve her gecenin evvelinde bu rubâiyi tekrar ede idi. Tercümesi aynı ile budur:

Vaktâkim huşû ile beni ikbâl eder gece

Olur muânesim bana zârlıgım hemân

Sabr u sabâbetim koymayıp bende ihtimâl

Canım uyur ki kurb-ü habîb ile çıka cân

Kaçan âhir-i leyl olsa ağılardı ve bu rubâiyi tekrar ederdi ki tercümesi budur:

Geçti gecem uranıлмаğıyla meâlimin

Me’nûs olamadım yine Rabbü’l-Enâm ile

[184b] Kendimi hubba nispet eyleyecektim tekellüfi

Mâ fi’z-zamîrimi bilir Allâh recâm ile

Nâkil-i mezbûr İbnü’s-Semmâk eydür: Gulâm-ı mezbûrun babası bir pîr-i kebîr idi. Bana eyitti: “Nola idi bu sabîye bir rıfk ile söyleyen bir miktar nefsinin hamlin tahfif eylese.” Ben dahi bir gün kapı önünde bir alay cemâat ile mükâleme eder idim. Sabî-i mesfûr ol aradan mürûr eyledi. Ben dahi ol emâneti edâ niyetiyle ona nidâ ettim. Ol dahi yanımıza gelince: “Ey oğul, Allâh Sübhânehû kendine itâati

nice farz eyledi ise ebeveyne dahi itâati öylece farz eylemiştir ve kendine isyandan nice nehy eylediye ebeveyne dahi isyandan öylece nehy eylemiştir. Senin baban senin husûsunda bir söz emânet eyledi. Hevesin hazır edip gûşun bana tut ki sana ol söze itâat-i tâat ve bana dahi nasîhat niyeti ile ibâdettir” deyince ferâset ile mütenebbih olup eyitti: “Ey ammi, anlarım ki sen beni taksîr-i amel ve mübâdere ilallâhi azze ve celle terk ile emir edesin.” Ben eyittim: “Lâ, vallâhi öyle değil. Lâkin senin tâlip olduğun şe’n bi-gâyeti’r-Rahmân mu’tâd olduğun tekellüfâtın dûniyle dahi tahsîle imkân olur inşâe’l-Mennân” dedim. Eyitti: “Heyhât yâ ammî, ben fakir bu tâlip olduğum şe’nde kabîleden bir bölük kavim ile mübâyea ettim ki onlar sibâk ilallâhi azze ve celle’de der-cidd ve icthâd eylediler. Ve dâvet [184a] olundular, icâbet eylediler. Benden gayrı kalmadı ve benim amelim gecede ve gündüzde onlara arz olunur. Onlar benim amelimde halel görünce ne diyeler?” Ondan eyitti: “Yâ ammî, ben bu şe’nde bir tâife ile mübâyea eyledim ki onlar gecelerde matıyye idi. Onun ile mefâze-i bâideyi katederler idi. Sabah oldukta onlara nazar eylesen güyâ sabah uykusuzluğu onları zebh eylemiş sanaydın. Karâr ile karâr tutmazlar ve eşrâr ile mücâvir olmazlar. Melik-i Cebbâr’dan dâvet olundukta bil-ihyâr icâbet eylediler” dedi. İbn-i Semmâk eydür: Allâh bilir ki beni, hayret olup kelâm-ı belîğu’n-nizâmı ile sekrân oldum ve ol esnâda bizi terkedip gitti. Vaktâkim üç gün geçti. Eşedlediği can şîrini sâhibine teslim eylemiş. رضي الله عنه و نفعنا ببركاته [Allâh ondan râzı olsun ve bizi onun bereketiyle faydalandırsın.]

353. Hikâyet

Bâzı Seleften rivâyet olunur, buyurmuşlar ki: Bir hüsnâ mer’eye bâzı erâzil bir alay şey verip ilkâ ederler ki, kendisini zevri ve ziyet ile tertîb ve tahsin edip Şeyh Rebî’ b. Heysem hazretine arz ede ki, şeyhi bir tarîk ile meftûn edebilir mi göreler, mânâ-yı imtihân buluna. Eğer meftûn olursa dahi inkârları kemâl bula. Pes mer’e mev’ûd olan mânâyı alıp, kendini celî ve siyâbtan mümkün oldukça giyinip ve kuşanıp, envâ-i tıyb ile kendini tatyîb edip, şeyh mescidden çıktığı zaman [185b] kendini şeyhe bir tarîk ile arz eyledi ki ashâb-ı hevâ eğer ol işve ile ol fettâneyi görseler hevâların berbat edip dünya ve mâ-fihâyı kademinde nisâr ederler idi. Şeyh

onu görünce mer'enin hâlinden ona bir havf ve feza' târî oldu. Pes mer'e vechin dahi evvelkiden ziyâde keşf edip şeyhe karşı varınca şeyh buyurdular ki: "Eyyetühe'l-mer'e, sen nice olurdun eğer senin cisminde hummâ nüzûl eylese? Bu görünen levn ve behçetin tağyîr eylese ya nice olurdun? Sana melekü'l-mevt nâzil olsa dahi senden habl-i vetîni kat' eylese ya nice olurdun ki münker nekîr sana suâl eylemiş olsa, dahi senden cevap lâzım gelse, sağına ve soluna bakınsan hiçbir cevap ilkâ eder kimse bulamasan" deyince avrat bir sayha-i azîme edip yüzü üzere mağşiyün aleyhâ olduğu halde yıkıldı.

Nâkil eydür: Vallâhi ol sekrden ifâkat bulmadı, illâ cemî mûtada olduğu isâetten dahi bilece ifâkat buldu ve ibâdet-i Hazret-i Rabb'e mübâderet üzere bakiyye-i ömrün bezl ve sarf edip, riyâzât ve mücâhedât ile bir yanmış şecer pâresine dönüp ol hal üzere teslim oldu. Rahmetullâhi aleyhâ ve radiye anhâ

354. Hikâyet

Hasan'dan mervîdir, eydür: Benî İsrâîl'de bir imrae-i bağıyye var idi. Öyle meşhûre olmuş idi ki, ol zamanın halkı ittifâk etmişler idi ki ol asırda hüsnün sülüsü [185a] ol mer'ede ola. Ve kendin kimseye teslim eylemezdi, illâ yüz dinara teslim. Ve yüz dinarı olana hiçbir bahane kendin derîğ eylemezdi. Bir gün bir âbid ol hâtunu görüp hüsnü onu îcap eyledi. Hiç derûnundan ihrâca mecâli olmayıp, âhir bir tarafa varıp, amel ile mukayyet olup, yüz altın tahsîl edip mer'eye arz eyledi. Hâtun dahi onu içeri alıp bir altın serîri var idi. Serîri üzere oturup âbidi dahi dâvet eyledi. Vaktâ âbid serîre çıkıp racül mer'eye vâsıl olduğu makâma vâsıl olunca huzûr-ı hazrette kendi makâmı hâtırına gelip âbidi bir ra'd tuttu. Şöyle lertzân oldu ki kande amel kendi cesedin zabta kâdir olamadı. Avrat eyitti: "Ey kişi, sen za'm eyledin ki, sen bu yüz altını tahsîl edince bu kadar belâ ve meşakkat ile amel edip, tahsîl edip, gelip bu makâma vusûl buldun. Ya şimdi noldun ki bugüne hareket edersin?" dedi. Racül eyitti: "Ey fettâne, Allâh Celle ve Alâ'dan havfen ve benim onun hazretinde olan makâmıma tahassüren lertzân oldum. Hak bilir ki, sana Allâh derûnumdan buğz zuhûr eyledi. Bana şimdi senden ebğaz kimse yoktur" dedi. Hâtun eyitti: "Eğer sen bu sözde sâdık isen bana senden gayrı zevc yoktur." Racül eyitti: "Lütuf eyle beni, itlâk

eyle. Hâlîme varıp [186b] Rabbime taksîrimden îtizâr edeyim. Denânîr-i me'hûze senin olsun.” Hâtun eyitti: “Hayır, olmaz. İllâ beni tezevvüc edersin.” Racül eyitti: “Beni bu mahalden itlâk eylemeyince olmaz.” Pes onu taşra çıkarınca sevbi ile bürünüp, kendi beledine alıp yürüyüverdi. Avrat dahi ettiklerine nedâmet ile içeri girip, âhirü'l-emr duramayıp gittikçe âbidin ahvâli ona tesir eyledi. Âhirü'l-emr mâmelekin ol beldeden kaldırıp, yükletip ahmâl ve eskâl ile beledine geldi. Ol hâtunun kendi luğatlarından olan ismi “Melike” demek olurdu. Âbide eyittiler: “Melike sana iştiyâk ile yola girmiş. Âhirü'l-emr gelip evin buldu. İşte geliyorur” dediler. İşitince bir kezin bir şehka-i azîme edip yıkıldı ve teslîm-i rûh eyledi. Rahmetullâhi aleyh. Hâtun bunu görünce feryâd edip ayağına düştü. Figan ve zârîler eyledi. Ba'de-zâlik ona muhabbeten onun bir fakir karındaşı var idi. Âhirü'l-emr ona vardı. Ol muhabbetin semeresi öyle zuhûr eyledi ki ol mer'enin rahminden Hazret-i Rabbü'l-erbâb yedi adet benî neşr eyledi. Rahmetullâhi aleyhâ ve radiye anhâ.

355. Hikâyet

Recâ b. Amr en-Nehaî eydür: Kûfe'de bir fetâ-i cemîlü'l-vech var idi. Şedidü't-teabbüd ve kesîrü'l-ictihâd idi. Vilâyet-i Neha''dan bir kavmin civarına nâzil oldu. Gözü onlardan bir câriye-i cemîleye râveş(?) oldu. Onun hevâsı bendine bend olup, silkinip halâs olam derken [186a] semere-i aklı olan şerm ve hayâ ve âr u vakâr müteferrik ve perişan olup, âhirü'l-emr câriyenin babasına adam gönderip onu helalliğe diledi. Onlar cevap verip eyittiler: “Ol tâlip olduğun kimse ibn-i ammî için namzettir.” Öyle olsa ol kızın dahi nazîri ona taalluk edip onun müptelâ olduğu hevâyâ ol dahi müptelâ olmuş idi. Babası fetâ-i mezbûra cevâb-ı şâfi verdiği işitince elemi müşted olup bi'z-zarûrî ol şâbba haber irsâl eyledi ki “Eyyühe's-şâb, sen musâb olduğun şey bana dahi isâbet eylemiş idi. Şimdiki halde sabr-ı askeri karâr-ı ıztırâr-ı firâra tebdil etmeyin. Bî-ihitiyâr seni kendi nefsimden îsâr edip, dürer-i ârî yolunda nisâr edip mâ fi'z-zamîrim izhâr eyledim. Haberim sana vâsıl oldukta mâlûm ola ki eğer dilersen seni ziyârete icâzet ver. Yüzüm üzere varıp hizmetinde izzet bulam. Eğer dilersen bu cânibi teşrîf eylesen ki boynu bağlı câriyen olam.” Şâb dahi resûl-i mahbûbeye cevap öyle verdi ki “Bu beyân olunan hâletinden birisi

olur değildir. Hak Sübhânehû ve Teâlâ'ya âsî olanlara azâb-ı yevm-i azîm mukarrerdir. Onlardan havf ederim ki lehebi sönmez ve harrına tahammül olunmaz. Çün helâllik tarîki üzere olmadı, gayrı tarîka mecal yoktur” dedi. Çün bu haber ol câriye-i cemîleye vâsıl oldu. Tedebbür ile tefekkürden sonra eyitti: “Bir kimsenin derûnunda eser-i aşk var iken Allâh korkusu onu men [187b] eyleye. Hadd-i nefsinde zâhid dense lâıyk, ammâ ol havfta cümle âlem halkı hod müşterek olmak lazımdır. Ya ben niçin onun tarîkine sâlik olup onun ile münâsebet-i mânevîde muvâfik olmayam” deyip hulî ve hulelden muarrâ ve cemî alâyıktan müberrâ olup, haşin libâslar giyip ibâdet-i Rabb'e meşgûl oldular. Bunun birle hubb-ı fenâda derûnunu ihrâk ve zevrak-ı sabrı deryâ-i eşvâkta hevâ-i iştiyâk-ı habîb ile kullanıp tâ girdâb-ı mevte varıncaya değin sürdükten sonra من مات من العشق فقد مات شهيدا [Kim aşktan ölürse şehit olarak ölür] fehvâsına mazhâr oldu. Gâhî şâbb-ı mezkûr onun kabrine varıp ziyâret ve Furkân-ı Azîm'den birkaç âyet kırâat ederdi. Bir gün ol yiğit mahbûbesin menâmında ahsen manzarada ve ecmel makarda görüp hâlinden suâl eyledi. Ol mahbûbe eyitti: “Ey habîbim, muhabbetin ne imiş ki eriştirdi hayır ve ihsâna.” Şâb eyitti: “Ne güne hayır ve ihsâna eriştin?” Eyitti: “Cennet-i hulde kim kıyâsı yok, hemm erişmez naîmi yayana.” Şâb eyitti: “Beni dahi ol makâm-ı dil-fezâda hatırdan çıkarma. Nigâr eyitti: Lâ, Vallâhi seni nice unutmak kâbil ola ki bu makâmât-ı âliyyeye senin aşkında sıdkım ile vâsıl olmuş olam. Senin ve benim mevlâmız olan Hazret-i Rabbü'l-enâm'dan temennî eyledim ki birbirimizden münfek olmayayız, ammâ sen dahi bana ictihâd-ı tam ve mücâhede-i tamâm ile iânet eyle” deyip ondan tevellî edince şâb eyitti: “Ya ben seni ne zaman bir dahi görmek ola?” Nigâr eyitti: [187a] “An-karîb inşâallâhü Teâlâ.” Şâbb-ı mezkûr derler ki: Bu rüyâdan sonra yedi gün sahn-ı sohbetle karâr edip sekizinci gün rûhunu Melik-i Gaffâr'a teslim eyledi. Rahmetullâhi aleyh ve radiye anh.

356. Hikâyet

Ka'bü'l-Ahbâr'dan rivâyet olunmuştur, buyurmuşlar ki: Benî İsrâîl'den bir kimse bir fâhişeye vardı. Ba'dehû gusûl etmek için bir nehre girdi. Ol esnâda ona sudan bir sadâ geldi ki: “Eyyühe'l-fülân, utanmaz mısın? Sen bu günahı kaç kere

tâib oldun? Her birinde “Bir dahi avdet etmem” der idin.” Hemen sudan fezean taşra çıktı. Halbuki “Ahd olsun bir dahi günah işlemeyem” der idi. El-hâsıl bir cebeli var idi. Onda ol iki kimse halktan uzlet edip ibâdet-i Rabbü’l-İzzet’e müdâvemet eylemişlerdi. Onlara varıp karşı nice zaman bilece ibâdet eyledi. Bir gün onların durdukları yer kuht olup nebâtata dahi fenâ geldi. Etrâfa hareket edip kele’ aramak lâzım geldi. Öyle ettiler. Gezerek ol nehr-i ma’hûd yanına gelince ol racül eyitti: “Ben ol nehrin kenarına varmam. Zîrâ ol mahalde benim bir hatfeme muttali kimse vardır. Ondan istihyâ ederim” dedi. Onu terkedip ol kişiler gittiler. İttifâk ol herifin gusül ettiği yere varınca sudan onlara dahi bir hitâb geldi ki: “Eyyühe’l-ubbâd, kanı sâhibiniz?” Eyittiler: “Zu’m etti ki bu mahalde bir ayıbına muttali kimse ola. Ondan istihyâen gelmeye.” Su eyitti: “Sübhânallâh, sizden biriniz oğluna ya bir kızına gazap eder. Kaçan tâib ola ve babasının ya karîbinin muhabbet [188b] eylediği şeye mürâcaat ede, yine muhabbet eder. Sizin dahi sâhibiniz tâib oldu ve benim sevdiğim şeye rücû’ eyledi ve ben dahi ona şimdi muhabbet ettim. Varın bu haberi ona din ve Allâh Teâlâ’ya benim kenarımda ibâdet edin.” Ol haberi gelip ona îsâl eylediler ve bir nice zaman ol suyun kenarında ibâdet-i Rabb’e müdâvemet eylediler. İttifâkan ol abd-i tâibe müsemmâ erişti. Allâh emrine gitti. Yine nehir hitâb eyledi ki: “Eyyühe’l-ubbâd ve abîd ü zühhâd, ol racül-i zî-reşâdı benim suyumdan gusül edip benim kenarımda defneylen. Hattâ yevm-i mîâdda benim karîbimde kâim ola.” Onlar dahi öyle eylediler ve ittifâk eylediler ki, ol gece onun kabri üzerinde ibâdet edeler. Erte olunca kalkıp bir tarafa dahi gideler. Bu söz üzere ol geceyi ihyâ eylediler. Sabaha yakın bunlara bir nüâs târî oldu. Bir miktar uyudular. Çün sabah oldu. Gördüler ki onun kabri üzere on iki serv bitmiş. Derler ki: Yeryüzünde ol biten serv ol on iki serv ola. Ol ubbâd-ı zî-reşâd eyittiler: “Bu şecerât ki bitmiş. Bu ona dek bu mahalde yok idi ve vücûtta dahi bunlar emsâli şecer görülmüş değil idi. Bu değildir, illâ bizim bu mahalde ibâdetinde sâbit olmamız tenbih içindir.” Ol arada kâim oldular. El-hâsıl her kangısı ki vefât ede, sâhibi yanına defnederler idi. Cümlesi âhir ol mahalde medfûn oldular. İsrâîl onları ziyâret edip nice duâları ol [188a] arada icâbete karîn oldu. Rahimehümüllâh ve radiye anhüm.

357. Hikâyet

Yine Ka'bü'l-Ahbâr'dan menkuldür, buyurmuşlar ki: Benî İsrâîl'den iki kimse bir mescide vardılar. Biri içeri girdi, biri eyitti: “Ben bu kadar seyyiât irtikâb eyledim. Nice beytullâha girecek hâlim var” dedi. Kapıda durdu. Cenâb-ı İzzet onu siddîklardan yazdı.

Ve dahi buyurmuşlar ki: Benî İsrâîl'de bir racül bir zenb işleyip nice zaman sağa sola cüst ü cevâ edip der idi ki: “Rabbim, nice irzâ edem?” deyip bu kelâmı vârid eylemiş idi. Ol dahi siddîkdan yazıldı.

Ve Hazret-i Şiblî'den rivâyet olunur ki, eydür: Şam etrafında bir kâfile ile giderdim. A'râb çıkıp onları gâret eyledi. Beni onlarınla bile Emirleri önüne ilettiler. Gördüm bir cerâb içinde bir miktar levz ile sükker götürdüler. Efrâd ekl edip Emirleri imsâk eyledi. Ben eyittim: “Niçin sen yemezsin?” Eyitti: “Sâimim, onun için yemem.” Ben eyittim: “Kat-ı tarîk edersin yine sâim mi olursun?” Eyitti: “Yâ şeyh, Hazret-i Rab ile beynimiz bir sulh ede mi? Dahi lâzım batnımı câi' tutarım ki bir zaman ol beynimiz onun ile sulh edeyiz” dedi. Bir hayli zaman mürûr eyledi. Bir gün tavâf-ı beytullâh ederdim. Gözüm o racül-i harâmîye tuş oldu. Bir şenn-i bâliye dönmüş, tavâf-ı beytullâh eder. Ben eyittim: “Sen fülân değil misin?” “Neam” dedi ve eyitti: “Ol zamanda benim ile gördüğün sıyâm beynimizde sulhü icrâ eyledi. الحمد لمن يقبل التوبة عن المذنبين و احسن على المحسنين [Günahkarların tevbesini kabul eden ve ihsan sâhiplerinin en güzeli olan Allah'a hamdolsun.]

[189b] 358. Hikâyet

Asmaî'den rivâyet olunur, eydür: Bir gün Basra'da câmi-i mescide vardım. Ondan evime gelirken bâzı sikkede bir A'râbîye rast geldim. Arkasında palaslar giyer ve yalın ayak bir hâcet devesine binmiş, belinde seyfi ve elinde kavsı var. Beni görünce “Kimsin?” dedi. Ben eyittim: “Beni'l-Asmaî'den bir kimse.” Eyitti: “Sen Asmaî misin?” Ben eyittim: “Neam.” Eyitti: “Kanden gelirsin?” Eyittim: “Bir mahalden ki onda kelâm-ı Rahmân okunur.” Eyitti: “Rahmân'ın bu halk içinde okunur ve dinlenir kelâmı mı var?” “Neam” dedim. Eyitti: “İmdi oku, işiteyim. Ben

eyittim: “İmdi deveden in.” “Nola” dedi. Ve ondan ben dahi Sûre-i ve’z-Zâriyât’ı okudum. [Gökte rızkınız ve size vaad olunan şeyler vardır.]¹⁷⁶ âyetine varınca eyitti: “Yâ Asmaî, bu kelâm-ı Rahmân’dır.” “Neam, kelâm-ı Rahmân’dır. Habîbine irsâl eyledi” deyip zâtullâha yemin eyledim. Eyitti: “Hasbük yâ Asmaî! Ondan hemen kalktı, devesin boğazladı ve bana eyitti: “Ya Asmaî, bana bu devenin etin âyende ve revendeye tefrîkte muâvenet eyle” dedi. Ben dahi öyle ettim. Ol deveyi kıt’a kıt’a etti ve gelene gidene tefrîk eyledi. Ondan kavsın kırdı ve seyfin sıddı(?) ve ikisin dahi kum içine küme koydu. Beni vedâ etti. Bâdiyeye doğru [Gökte rızkınız ve size vaad olunan şeyler vardır.]¹⁷⁷ diyerek gitti. Ben kendime “Levm onda kaldım ki, şol kadar zamândır bâb-ı tevekkülde bu A’râbî yetiştiği mertebeye vâsıl olamadım” dedim. Vaktâkim Hârûnü’r-Reşîd ile hacc-ı şerîfe vardım. Gördüm a’râbî bir zaîf masaffaru’l-vech, [189a] nahîfü’l-cism kimse olmuş. Bana selâm verdi ve elime yapıştı. Verâ-i makâmda bir mevzide oturduk. Bana eyitti: “Kelâm-ı Rahmân’dan bana yine tilâvet eyleye.” Ben dahi yine ol âyetin alt yanın فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقُّ مِثْلِ مَا أَنْتُمْ تَنْطَفُونَ [Göğün ve yerin Rabbi’ne andolsun ki o (size vaad olunanlar), sizin konuşmanız gibi gerçektir.]¹⁷⁸ âyetin okudum. A’râbî sayha edip eyitti: “Sübhânellâh, Hazret-i Celîl Cellet azametühû cenâbın kim iğzâb eyledi ki hilf ede. Acaba inanmadılar mı idi ki yemine ilcâ eylediler?” Üç kere bu kelâmı dedi ve teslîm-i rûh eyledi. Rahmetullâhi aleyh.

359. Hikâyet

Hikâyât-ı ehlullâhta gelmiştir ki: Şeyh Atâ-i Ezrak gece içinde bir gün musallâya çıktı. Namaz kılar idi. Ona bir harâmî ârız oldu. Atâ eyitti: “İlâhî, bunu benden sen men eyle.” Lıssın iki eli ve iki ayağı kurudu. Ağlayıp feryâd eyledi ve eyitti: “Bana âzâmın avdi ile duâ eyle. Bir dahi uğruluk hâline avd eylemem.” Pes Atâ yine duâ etti, evvelki gibi oldu. Lıss eyitti: “Lillâhi Teâlâ bana kim olduğun beyân eyle.” Eyitti: “Ben Atâ’yım.” Sabah olunca halktan suâl eyledi ki: “Bir racül-i

¹⁷⁶ Zâriyât, 51/22.

¹⁷⁷ Zâriyât, 51/22.

¹⁷⁸ Zâriyât, 51/23.

sâlih bilir misiz ki ismi Atâ olur, gece ile musallâya çıkar namaz kılar?” Eyittiler: “Neam, ona Atâ es-Sülemî derler.” Varıp Atâ es-Sülemî’ye eyitti: “Sana tâib eyledim. Benim özrüm kabul eyle.” Atâ eyitti: Sebep noldu? Hal ne idüğün hikâyet edince Atâ es-Sülemî ağlayıp eyitti: “Ey racül, ol dediğın Atâ-i Ezrak’tır, [190b] ben değilim” dedi. رضي الله عنهما ونفعنا بهما وبجميع الصالحين اجمعين [Allâh onlardan râzı olsun. Bizi onlarla ve bütün sâlihlerle faydalandırın.]

Bu hikâyeye mümâsil rivâyette gelmiştir ki: Ebû Hüseyin Nûrî rahmetullâhi aleyh bir gün iğtisâl için suya girdiler. İttifâk bir liss gelip onun siyâbın ahzeyledi ve gitti. Ba’de sâatin yine esbâbın getirdi, lâkin iki elleri kurumuş. Ebû Hüseyin eyitti: “İlâhî, esbâbım bana red buyurdun. Bu kişinin dahi ellerin red eyle.” Ol hinde lissın ârızası def olup tâib yoluna revâne oldu.

360. Hikâyet

Kâbü’l-Ahbâr’dan rivâyet olunur. Eydür: Ahd-i Mûsâ aleyhisselâmda Benî İsrâîl’de bir azîm kuht oldu. Hazret-i Mûsâ’dan suâl eylediler ki istiskâyâ çıkalar. Mûsâ dahi “Nola” deyip emir eyledi ki cemîan onun ile cebele suûd ederler. Halk cem olacak Hazret-i Nebî buyurdular ki: “Ol ki bir zenbe isâbet eylemiş ola, ardına dönsün.” Cümlesi vâhiden ba’de vâhidin döndüler. İllâ bir a’ver kimse Mûsâ’dan ayrılmadı ki onun ismine “Berh el-Âbid” derler idi. Hazret-i Mûsâ buyurdular ki: “Eyyühe’r-racül, sen niçin dönmedin, yoksa dediğim işitmedin mi?” Eyitti: “İşittim, lâkin bana bir zenb isâbet etmemiştir. İllâ bir şey işledim ki onu sana beyân edeyim. Eğer zenbtir diye buyurursan rücû’ edeyim.” Mûsâ eyitti: “Nedir, beyân eyle?” Eyitti: “Bir gün bir yolda gider idim. Bir kapı gördüm meftûh. Ol bâbın içerisinde bir kimse gördüm. [190a] Racül müdür, yoksa imrae mi bilmedim. Gözlerime eyittim: “Benim âzâm içinde hatfetime müsâraat sizden bulundu deyip düş olan gözümü parmağım ile çıkardım. Eğer bu zenb ise emir buyur ardıma döneyim” dedi. Hazret-i Mûsâ buyurdular ki: “Yâ Berh, duâyı sen eyle, ben âmîn deyim. Bu zikrettiğın zillet değildir” dedi. Pes Berh “Neam” deyip el kaldırdı ve bu duâyı eyledi ki, lafzı ile teberrüken tercüme olunmadı: قدوس قدوس ما عندك لاينفد وخذائتك لاتفنى وأنت بالخل لاتري فما هذا الذى لاتعذب به إسقنا الغيث الساعة الساعة [Kuddûs kuddûs! Sende olan hiçbir şey bitmez

ve yok olmaz. Sen cimrilikle vasıflandırılmazsın. Sana cimrilik yakışmaz. Bize bol bol yağmur yağdır ey Allâh'ım.] dedi. Ol hinde Cenâb-ı Rabbü'l-izzetin lütfuna müstağrak oldukları halde munsarif oldular.

361. Hikâyet

Haberde gelmiştir ki: Benî İsrâîl'e kuht isâbet eyledi. Kezâlik Mûsâ aleyhisselâm zamanı idi. Cümle halk Mûsâ aleyhisselâma geldiler: “Yâ Nebiyyallâh, bizim için duâ eyle ki Hak Teâlâ Celle zikruhû bizi iskâ ede.” Ol dahi onlar ile bilece sahrâya çıktı. Kıyâsen demişler ki: Yetmiş bine dahi ziyâdece idiler. Mûsâ aleyhisselâm eyitti: *الهي! اسقنا غيثك وانشر علينا رحمتك وارحمنا بلاطفال الرضع والبهائم الرتع والشيوخ الركع* [Ya Rabbî, bize yağmurunu yolla. Rahmetini üzerimize yay. Aramızdaki süt emen çocuklar, otlayan hayvanlar, iki büklüm olmuş ihtiyarlar var. Onlarla birlikte bize de merhamet et.] Hiç semânın evvelkiden ziyâde, harrından gayrı nesne müşâhede olunmadı. Mûsâ aleyhisselâm eyitti: “Yâ Rabbî, eğer benim câhim huzûr-ı izzetinde dûn oldu ise Nebiyy-i Ümmî Muhammedü'l-Arabî câhı için bizi iskâ eyle.” Vahy-i Rabbânî oldu ki: “Senin câhın dûn olmadı ve sen benim katımda vecîhesin, [191b] lâkin sizin beyninizde benim ile mübâreze eder kimse var. Kırk yıldır bana isyan üzeredir. Nâsa nidâ eyle, ortalarından ol şahıs çıksın. Ben gaysı onun şeâmeti için men eyledim” buyuruldu. Mûsâ eyitti: “İlâhî ve seyyidî, ben bir abd-i zaîfim. Benim sadâm yetmiş bin miktârı adama nice vâsıl olur.” Yine vahiy eyledi ki: “Nidâ senden, sadâmı onlara îsâl bizden.” Pes Mûsâ buyurdu ki: “Ey şol âsî kul ki, kırk yıldan beri Hazret-i Hâlik'a mübâreze ve isyan edersin. Bizim beynimizden çık. Senden ötürü bizden matar men olunmuş.” Pes ol abd-i âsî bildi ki hitâb kendi içindir. Sağına ve soluna nazar eyledi. Hiç kendinden gayrı hareket eder yok. Kendi nefsinde eyitti: “Hakikat ol matlûb olan âsî benim. Ammâ şimdi ben bu gürûh-ı hayrın içinden çıksam beyne'n-nâs müftezih olam. Eğer durursam bir alay ubbâd benim için mahrum olur” deyip başın kaftanı içine çekti ve eyitti: “İlâhî ve seyyidî, sana bu kadar zaman isyan üzere oldum, bana mehil verdin. İşte şimdi tâian nedâmet-i tâmme ile kapına yöneldim. Lütfun ile yine beni kabul edip beni müftezih eyleme” dedi. Bu söz tamam olmadan bir sehâbe-i beyzâ zâhir oldu ve kırba ağzından döker

gibi onlara seylâb-ı rahmeti sabb eyledi. Mûsâ aleyhisselâm eyitti: “İlâhî, ne şey ile bizi iskâ eyledin? Ol emir buyurduğun [191a] kimse hod çıkıp gitmedi. Zîrâ bizim cem’imizden bir ahad gitmedi.” Hitâb geldi ki: “Yâ Mûsâ, men’e sebep olan kimse sebebi ile sizleri iskâ eyledim.” Mûsâ eyitti: “İlâhî, ol kulu bana göster, onu ziyâret edeyim.” Eyitti: “Yâ Mûsâ, bana isyan ederken onun hâlin ifşâ etmedim. Şimdi tâi’ken eder miyim? Yâ Mûsâ, ben nemmâm olanlara buğz ederim. Ya kendim nemmâmlık ihtiyâr eder miyim?” buyruldu.

362. Hikâyet

Haberde gelmiştir ki: Üç kimse bir zamanda istiskâya çıktılar. Dâvûd aleyhisselâm zamanı idi. Birisi eyitti: “İlâhî, sen bize emir eyledin ki, bize zulüm edenleri affedesiz. Biz dahi nefsimize zulüm ettik. Lütuf edip bizim taksîrimiz affeyle.”

İmâm Yâfiî eydür: Bu mânâda bu rubâiyi inşâd eyledim. Bu abd-i mütercim¹⁷⁹ dahi bi-aynihî tercüme eyledim:

İlâhî, bize emrin oldu ki afv edeviz

Müsî’ olanı lütuf ile edeviz ihtirâm

Çü biz nefse zulüm ile olduk müsî’ ve zalûm

Bizi affeyle kıl ilâhî azîz ve kirâm

Birisi dahi eyitti: “İlâhî, tahkîk sen emir eyledin ki, kaçan abîdimiz rikıyyet üzere şeybe ereler, onları âzâd edeyiz. Biz dahi hizmetinde gerçi taksîrimiz kemâlinde ise de şeybe eriştik. Bizi fazlınla nârdan i’tâk eyle.” Bu mânâda inşâd olunan ebyâtandır ki tercüme oldu:

Şeybe erişse abîd beylerin lütuf eyleyip

Onu rikıyyetten ihraç eyleyip âzâd eder

¹⁷⁹ Şiiri tercüme eden mütercim Müezzinzâde Şeyh Ahmed Çelebi’dir. Bkz. Müezzinzâde Ahmed Çelebi, *a.g.e.*, vr. 191a.

[192b] Biz dahi şeybe eriştik acz ile taksîr ile

Ger sen âzâd etmesen bizi ya kim âzâd eder

Biri dahi eyitti: “İlahî, sen bize emir eyledin ki, mesâkini red eylemeyeyiz. İşte biz dahi bir alay mesâkiniz. Kapına geldik. Fazlın ve ihsânın ile bize cûd ve kerem eyle.”

Bu mânâda denilmiştir ki:

Havf ü recâyıla sana geldik atân için

Halkın mekâyidi bizi âmâle sarf eder

Fazlınla bizi affedersen ilâhunâ

Gayrın mekâyidi bize nice zafer eder

Ve biri dahi eyitti: “İlâhî, biz senin lütuf ve fazlın ricâ edegeldik. İmdi bize fazlın ile imtinân eyle. Ve bize ey mekârim ve alâ sâhibillâh, cûd ve kerem ile muâmele eyle.

Bu mânâda denilen ebyâttandır ki tercüme olunmuştur:

Sana geldik eyâ Rabbü'l-berâyâ

Emin et rav'a-i yevmi'l-cezâdan

Nice havf etmeyem çoktur günahım

Hayâ etmez mi kul âli Hüdâ'dan

Eğerci kılmadım zâtım tedârik

Ricâm ammâ Kerîm-i zü'l-atâdan

363. Hikâyet

Hikâyette gelmiştir ki: Ömer b. Abdülazîz vaktâkim sadr-ı hilâfete oturdu. Re's-i cibâlde koyun güden çobanlar dediler ki: “Eyâ bu cülûs eden ne halife-i sâlihtir ki nâs üzere kâim oldu?” Onlara eyittiler: “Salâhın neden bildiniz?” Eyittiler: “Bizim tecrübemiz olmuştur ki, bir sâlih kimse veliyy-i nâs olsa koyunlarımızdan kurt ve arslan men ve def olunur.

Ve bu söz Ömerî'den mervîdir ki eydür: Bir kimse emr-i mârûf [192a] nehy-i münkeri terk etse mehâfet-i mahlûkundan ötürü ol kişiden heybetullûh nez' oluna. Eğer veledine veyâhût bâzı mevâlîsine bir nesne emir eylese itâat eylemeyeler.

Ve yine buyurmuşlar ki: Senin nefsinden, gafletindedir Cenâb-ı Hakk'ın senden îrâz eylemesi. Meselâ, nefsinden gafletin oldur ki, sana zarri ve nef'i olmayan bir şeyi görürsen, sana suht ede diye emir edip nehy eylemezsen ol emir ve nehyin sâhibi dahi senden îrâz eder. العياذ بالله من شرور انفسنا [Nefsimizin şerlerinden Allâh'a sığınırız.]

Ve yine Ömerî bir gün Hârûnu'r-Reşîd'e sa'y ederken Safa üzerinde eyitti: “Yâ Hârûn!” Ol eyitti: “Lebbeyk yâ ammî!” Eyitti: “Beyte doğru bir nazar eyleye.” Ol eyitti: “Baktım.” Eyitti: “Yâ Hârûn, adette bunlar ne kadardır?” Hârûn eyitti: “Onları kim addedebilir?” Eyitti: “Halkta bunların dahi kaç misli var olur?” Hârûn eyitti: “Allâh'dan gayrı kimse bilmez.” Ömerî eyitti: “Eyyühe'r-racül, bunların her birisi kendi nefislerinden mesuldür. Sen bunların her birinden mesulsün. Gör, tefekkür ve tedebbür eyle, yevm-i kıyâmette ne olacağın.” Hârûn işitip ağladı. Ondan Ömerî eyitti: “Bir söz dahi derim, müstemi' ol.” Hârûn “Neam” dedi. Ömerî eyitti: “Vallâhi bir kimse malında isrâf eylese malından onu hacir ederler. Ya mâl-i müslimînde isrâf edenin hâli ne olur?” dedi ve Hârûn'u terk eyledi. Kaddesellâhü sırrahû.

364. Hikâyet

Bâzı meşâyihden rivâyet olunur ki: Vâfir dünyâsı [193b] var idi. Onu vücûh-ı hayrâta sarf ve bezl eder idi. Bâzı ashâbı ona eyittiler: “Yâ seyyidî, bu dünyayı bir uğurdan bezl eyle, dahi kayıttan halâs ol. Sana ol bu hâlden elyaktır. Müşteğil billâh mu’rız an gayrillâh olanlar öyle değil midir?” Şeyh eyitti: “Vekîlim, ol cemî dünyâmı ehline bezl eyle. Bir şeyi terk eyleme.” Ol mürîd-i fakîr dahi bir mertebe bezl eyledi ki hiçbir dirhem değer şeyin alıkoymadı. İttifâk ertesini gün ol kadar şey fetholdu ki evvelkiden ziyâde bulundu. Şeyh eyitti: “Eyyühe’l-mürîd, bir nesneyi Rabbü’l-erbâb murâd edince biz onun aksini murâd eylemezüz. Nice mümkün olur, biz murâdullâhtan çıkmaya kâdir miyiz?” dedi.

Bâzıları buyurmuşlar ki: Kaçan hubb-ı âhîret kalbte karâr tutsa dünya gelip ona müzâhame eder. Ammâ hubb-ı dünyâ kalbte karâr tutsa hubb-ı âhîret ona müzâhim olmaz. Zîrâ âhîret kerîme ve dünyâ leîmedir. Kerîm leîme nice müzâhim olur?

Ve seyyid-i celîl, imâm-ı nebîl, veliyy-i mukarreb Saîd İbnü’l-Müseyyib buyurmuşlar ki: Dünya her alçaktan alçaktır, lâkin onu bi-gayri hak ahzeden ve bi-gayri vech talep eden ve muhâlif yerlere bezl eden ondan ednâ ve alçaktır.

365. Hikâyet

Bâzı Seleften naklolunmuş, eydür: Lokman Hekim bir abd-i Habeşî idi. İbtidâ efendisi bey’ için sûka getirdikte her kim murâd edinse Lokman eydür idi: “Sen bana ne işletirsin?” Ol dahi fülân sanat dedikte eydür idi: [193a] “Senden ricâ ederim beni almayasın. Zîrâ benden râzı olmazsın, ben onu edemezim” der idi. Hattâ bir kimse geldi. Ona dahi suâl eyledi. Ol eyitti: “Seni kapımıza hâfız-ı beyt ederim.” Eyitti: “Nola ben sana hizmet ederim.” Ol dahi iştirâ edip, getirip ol dediği hizmete tâyin eyledi. Ol kimsenin üç kızı var idi. Karye içinde bağı ile meşhûreler idi. Pes bir gün birisi taşra çıkmak murâd eyledi, mâni oldu. “Hey Arap, hâcetim var.” diyegördü, olmadı. Eyitti: “Ben bu bâba emin nasp olundum. Cemî havâyiciniz ben göreyim. Sizin taşrada ne işiniz var?” dedi. Ve seyyidi dahi ile sipariş etmiş idi. Benâtın üçü

bir olup ikdâm eylediler, olmadı. Vurup başın yardılar. Varıp başının kanın yuyup yine oturduğu yerden ayrılmadı. Vaktâkim seyyidi geldi. Bu haberi ona işâa eylemedi. Bir gün yine seyyidi bâzı mesâlihe karyeye gitti. Yine eyitti: “Cümle levâzım-ı beyti ben gördüm. İçeriden taşra kimse çıkarma.” Pes kızlar yine ke’l-evvel hurûca himmet eyledi. Yine evvelki muâmeleyi eyleyip onu kapıdan ayıramadılar. Yine dövdüler ve başın yardılar. Vaktâkim mevlâsı geldi. Yine hiçbir şey söylemedi. Bu kere büyük kız insaf edip eyitti: “Nedir bu abd-i Habeşî ki Allâh Celle ve Alâ’ya tâatte benden evlâ olur? Vallâhi ben bu işten rücû’ edip tâibe oldum.” Küçüğü dahi aynı ile bu gayret üzere tevbekâr oldu. [194b] Ortanca kız eyitti: “Bu ne hâldir ki abd-i Habeşî Allâh’a itâat üzere olmak ile karındaşlarım dahi itâat ederler, ben gavâyet ü şekâvette kalam” deyip ol dahi tevbeye geldi. Onu işiten ol karyede fuhuş üzere olanlar eyittiler: “Şol fülânın kızları ğavâyetten ferâgat edince biz hod hidâyete onlardan ahrâ ve elyakız deyip” cümlesi tevbekâr oldular ve hidâyet buldular.

366. Hikâyet

Şeyh Şiblî’den rivâyet olunur, buyurmuşlar ki: Yâ allâmü’l-guyûb, nolaydı benim ismim senin huzûr-ı izzetinde olmayaydı. Yâ gaffâru’z-zünûb, nolaydı beni halk etmemiş olaydın. Yâ mukallibe’l-kulûb, nolaydı ne amel ile ömrüm hatim ola.

Şiblî rahmetullâh, gördüler bir gün mütevâcid olmuş ve hırkaların hark etmiş idi. Eydürdü ki:

Nazm

Ceybimi hubbunla şak ettim velî

Kalbim idi işbu şakkıyla murât

Şak ederdim kalbimi ermez elem

Ceybe erdi el, velî kalbin fesât

Kalbim olaydı mekân-ı ceybde

Nice nice ceyb açaydım bî-idâd

367. Hikâyet

Hâtim-i Esam'dan ¹⁸⁰ rivâyet olunur, buyurmuşlar ki: Şol kimse ki bizim mezhebimize dâhil ola, mevtten dört nev'i nefesine lâzım kılsın: Evvelâ mevt-i ebyazı ki, cû'dur. Sâniyen mevt-i evsedi ki, halktan zuhûr eden ezâyâ tahammüldür ve mevt-i ahmer ki, amel-i sâlih ve muhâlefet-i hevâdır. Ve mevt-i ahzarı ki, rikân bâzını bâzı üzerine tarhtır

Ve Abdülvâhid b. Zeyd'den mervîdir, eydür: Zamân-ı seyâhatimde bir râhibe [194a] rast geldim. Üzerinde bir şa'r-ı sevdâdan müderraası var. Ben eyittim: "Seni bu siyahları giymeye ne şey sevk eyledi?" Eyitti: "Zîrâ siyâh siyâb mahzûnîndendir. Ben isem mahzûnînin ekberiyim." Eyittim: "Neden mahzunsun?" Eyitti: "Zîrâ ben isâbet olundum." Eyittim: "Ne cihetle?" Eyitti: "Zîrâ ben nefsimi ma'reke-i zünûbda katleyledim, ona hazînim" deyip gözlerin yumuverince seyl-i revân gibi gözünün yaşı cereyân eyledi. Ben eyittim: "Şimdi ağlamaya bâis nedir?" Eyitti: "Şol günü andım ki benimlemiyçin geldi ve geçti. Onun içinde bir iyice amel edemedim. Ağlarım ki zâdım az ve yolum uzak ve akabe ise lâbûd uğranılması lâzım. Ol akabeyi geçtikten sonra bilmem ki mehbitim cennet mi olur, yoksa nâr mı?" dedi. Ve bu rubâiyi inşâd eyledi ki tercüme olunmuştur:

Ey binip ömre hayâtın tayy eden

Amelin oldu mu nüzûlün kandedir

Bu kara toprağa girince tenin

Nitedir ruhun durağın kandedir

¹⁸⁰ Tam adı, Ebû Abdirrahmân Hâtim b. Unvân el-Esamm el-Belhî el-Horasânî (ö. 237/851)'dir. "Esam" (sağır) lakabını, kendisine bir soru sorarken yelleniveren bir kadını mahcubiyetten kurtarmak amacıyla, "Duymuyorum, sesini yükselt" diyerek sağır taklidi yaptığı için aldığı bildirilir. Bkz. Mustafa Bilgin, "Hâtim el-Esam", *DİA*, c. XVI, s. 470.

368. Hikâyet

Süfyân-i Sevrî'den rivâyet olunmuştur ki, eydür: Muhammed bin Vâsi' bir gün bana eyitti: "Evliyâdan bir racül ziyâretine muvâfakat eder misin?" "Neam" dedim. Pes kalktım. Onunla bile gittim. Pes evine dâhil olup bir ekmek parası çıkardı ve beni yanına aldı. Basra'dan taşra çıkıp gittik. Hattâ ol kimsenin menziline yettik. Bir umrandan uzak yerde mekân tutmuş. Bir miktar olduğu harâbenin bâbında durduk. İttifâk sem'imize onun benâtı ile muhâsımı ve münâzaası sadâsı [195b] erişti, mukayyet olduk. Eydür: "Ey kızlarım, Allâh ki sizi halk etti ve ağzınızı şak eyledi ve sizin için dişler halk eyledi ve butûn verdi. Elbette ol size sizden erhamdır." Pes istîzân eyledik. "Kimsiz" dedi. Eyittik: "Muhammed ve Süfyân." Taşra çıktı. Eyitti: "Ne sebep oldu ki bu kadar zahmete girip gelmişsiz?" Muhammed bin Vâsi' eyitti: "Birkaç keserât-ı hubz alıp geldik. Ola ki nasiplisi var olur." "Getirin, vaktinde getirmişsiz" dedi. Biz dahi teslim eyledik. Bir miktar onun ile musâhabette iken kapı dakk oldu. Ona dahi duhûle izin verdi. Gördük Mâlik b. Dinâr'dır. Eyitti: "Yâ Mâlik, seni ne şey buraya tahrîz etti?" Vech-i helâlden iki dirhem getirdim, benâtına kût edesin." Eyitti: "Yâ Mâlik, Muhammed b. Vâsi' seni sebk etti. Bugün kifâyetlerin getirdi" dedi. Mâlik eyitti: "Alasın, dahi yarınki gün iddihâr edip, kayıttan halâs olup huzûr-ı kalp ile ibâdetinde olasın, olmaz mı?" dedi. Ol salih kimse eyitti: "Yâ Mâlik, beni gadâyla mı tahvif edersin? Vallâhi bugünden sonra benim huzûruma dâhil olma." Süfyân eydür: "Muhammed bin Vâsi' eyitti: "Yâ Süfyân, görür müsün bu racül-i sâlihîn hâlini?" Ben eyittim: "Bu fuzalâdan nice?" Eyitti: "Neam." "Hem zühhâddan?" Eyitti: "Neam." Ben eyittim: "Hem ubbâddan?" Eyitti: "Neam." Ondan eyitti: "Yâ Süfyân, bu fukarâ-i suburdandır. Radyallâhü anhüm ecmaîn.

369. Hikâyet

Bâzı sülehâdan rivâyet olunmuş, eydür: Bir zaman ile bir şâbba rast geldim. Eğninde abâ ve elinde [195a] rikvesi var. Bana eyitti: "Ben bir kimseyim ki vera' maksûd edindim. Taâm yemem; illâ halkın yabana attıkları şeyden alır kanâat ederim. Bu kere gâh olur ki mezbelede bir kışrı bulurum. Karıncacıklar benden mukaddem ondan tenâvül ederler imiş. Ol karıncaları giderip onu ben ekl ederim.

Acaba ondan bana ism var mı olur, ne dersin?” Ona cevap vermeyip kendi nefsimde: “Yeryüzünde bu vera’ ile vera’lanan yok, kalmadı” deyip ona nazar eyledim ki cevap verem. Gördüm ol kişi gümüşten yer üzerinde durur. Bana “Gıybet harâmdır” deyip gözümden gâip oldu.

İmâm Yâfîf eydür: Mânâ-i hikâyet oldur ki, el-ilmü indellâh. Vaktâ ol velî cânib-i Hak’dan halk-ı mahcûb oldukları eşyâyı terkeyledi ise Hak Sübhânehû ve Teâlâ onu nûr-ı işrâk ile ikrâm edip inkârdan kalbine hutûr eden şeyden nutk ettirdi. Ondan şevm-i îtiraz eyler, onu ihfâ eyledi. Ve sünnetullâh evliyâsı beyninde işbu günedir ki onu kendi mertebesine vâsıl olmayan ve menziletine ermeyen kimsenin gözünden setreyler. Şeyh Ebü’l-Hayr-i Akta’ buyurmuşlar ki: Kişi bir mertebeye nâil olmadı, illâ mülâzemeti muvâfakat ile ve muânaka-i edeb ve idâre-i ferâiz ve sohbet-i sâlihîn ve hürmet-i fukarâ-i sâdikîn ile.”

370. Hikâyet

Bâzı sülehâdan [196b] rivâyet olunur, eydür: Bir gün bir alay fukarâ cem olup bir abd-i esvedi ziyârete ittifâk eyledik ki ol kimse nâtur idi, yani bahçe bekçisi idi. İsmine “Mukbil” derler idi. Pes varıp onu bir bâzincânlık içinde bulduk. Esnâ-i kelâmda bir alay menâkıb-i evliyâullâh söyleşti. Ona dahi dediler ki: “Yâ Mukbil, sen dahi bir söz söyleyen olmaz mı? Hemen sâmiînden olup hiç kelimât eylemezsin.” Ol eyitti: “Sezâneler yanında ne deyim? Ben kimim ki ricâl kelimâtın edem. Ammâ size bir haber deyeyim, istimâ edin” dedi. Eyittik: “Söyle işitelim.” Eyitti: “Ben bir racül bilirim. Eğer bu bâzincânın altın olmasın Allâh’dan dilese altın olaydı.” Bu kelâmı deyince gördük ol bâzincânlar cümlesi altın oldu. İçimizden biri eyitti: “Yâ Mukbil, mesağ olmaya mı bu bâzincânlardan birin iznin ile alsam?” Ol eyitti: “Nola.” Pes ol bâzincânlardan birin aslı ile kopardı, aldı. Koparıırken bir tâne kiçirek bâzincân ile bir, iki varak düştü. Onları ben aldım. Râvî eydür: El-ân ol aldığım bâzincân varakları benim iledir. Pes Mukbir el kaldırdı, eyitti: “İlâhî, bunları yine aslına ircâ eyle ve bu kişinin aldığı bâzincân yerine yine mislin ihsân eyle. Sâhibi için mesul olmayam.” Bu kelâm dahi tamam olmadan cümlesi yine bâzincân oldular

ve ol koparılan bâzincân yerine yine onun misli bâzincân ile bir asıl bitti. فسبحان الله [Yaratan ve güçlü olan Allâh herşeyden münezzehtir.]

[196a] 371. Hikâyet

Hikâyet olunur: Ömer bin Abdülazîz'e zamân-ı mevtinde denilmiş ki: “Dünyadan bir şey iddihâr eylemeyip evlâdın fukarâ oldukları halde terk eyledin.” Eyitti: “Benim evlâdım ikiden hâlî değil; ya racül-i sâlih ola ya tâlih. Eğer sâlih ve ehl-i tükâ ise وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ [O, bütün sâihlere velîlik eder.]¹⁸¹ Eğer mükib ü tuğyan ve mürtekib-i isyân olursa benim üzerime lâzım mıdır ki bir şakîye isyanda takviyet edem.

Rivâyet olunur ki: Mezkûr Ömer bin Abdülazîz bir hilâfet serîrine geçmeden bin akçelik hulle giydi ve yine der idi: “Ne hulle idi, eğer huşûneti olmasa.” Hilâfet sadrına geçtikte giydiği hulle dört dirhem değerinden ziyâde olmadı. Yine buyururlar idi ki: “Ne hulle olur, eğer nüûmeti olmasa. Bu hususun nüûmeti yumuşaklık.” Sırrın ona suâl eylediler. “Benim bir tevvâka ve zevvâka nefsim vardır. Bir şeye müştâk olsa, eline dahi girse, dahi mâ-fevkin ricâ eder. Mâ-fevki ricâ ede ede hilâfete nâil oldu. Bu kere dahi mâ-fevkine müştâk oldu. Hilâfetin fevkinde ise bir nesne bulmadı, illâ Hazret-i Rabbü'l-izzet huzûrunda olan hayât-ı bâkiye. Ona ise vusûl mümkün değil, illâ dünyayı terk ile. Onun için şimdiki hâlde sûret-i fenâyı ihtiyâr eyledim” buyurdular. Rahmetullâhi aleyh.

372. Hikâyet

İbrâhim İbnü'l-Eş'as'dan rivâyet olunur, eydür: Bir gün Fudayl'ı işittim. Sûre-i Muhammed aleyhisselâm okur idi ve ağlardı ve bu âyeti [197b] tekrar ederdi: وَلَنَبِّئَنَّكُمْ حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبِّئَنَّكُمْ أَخْبَارَكُمْ [Andolsun, içinizden, cihad edenleri ve sabredenleri belirleyinceye ve durumlarınızı ortaya koyuncaya kadar sizi

¹⁸¹ A'râf, 7/196.

deneyeceğiz.]¹⁸² Ve tekrâren eydüdü ki: “İlâhî, ahbârımız imtihan eyledin. Ol ilmin muhît idi. Eğer ahbârımız ile bizi müptelâ edersen bizi fazîh edersin ve astarımız hetk edersin ve ihlâk edersin” der idi. Ve nâkil eydür: Yine bir gün işittim. Kendi vahdetinde der idi ki: “Halk için tezeyyün eyledin ve tasannu’lar eyledin. Şol kadar mürâilendin ki seni bildiler ve senin havâicin kazâ ettiler. Bir racül-i sâlihtir diye mücâlesede seni tâzimler dahi ettiler. Senin hal ve şânın bu ise ne yaramaz kişisin.” Ve der idi ki: “Eğer bilinmemeye kâdir isen bilinme. Bilinmemekten sana ziyan yok ve halk içinde iyilik ile mezkûr olmaktan hatâ yok. Sen Hak katında memduh ve mahmud ola. Gör ki halkın mezemmeti sana ziyân eylemez.”

373. Hikâyet

Muhammed b. Vâsi'den rivâyet olunmuş ki, buyurmuşlar ki: Kırk yıl hâtırım beyrân olmuş ciğer arzu eyledi. Âhir bir gün eyittim: “Guzât-ı İslâm ile cihâda çıkayım. Ola ki hissem bir koyun düşe, şehvetimi def edem.” Pes öyle kıldım. Varıp müşrikînden çok kimse katlettik ve ganîmet malını kısım eyledik. Hissemde bir koyun bulundu, boğazladık. Bâzı ashâbıma teklif eyledim. Onun ciğerin bana şevâ edecek oldular. Ol esnâda bir uyku galebe etti, uyudum. Görürüm ki gökten melâike nüzûl eder ve yazarlar ki, fülân kimse gazâyâ [197a] çıktı, halk kendine şücâ desinler diye. Ve fülân gazâyâ çıktı, akranına müfâhare için. Ondan bana geldiler, eyittiler: “Bu şehevânî miskîn dahi gazâyâ çıktı, beyrân olmuş ciğer yemeden ötürü” dediler. Ben eyittim: “Yâ Allâh, yazman, ben Allâh’a tâib oldum” deyip tevbe eyledim. Cemî şehevât ki zuhûr ede ondan. Allâh’a rücû’ edem ve bir dahi bu tevbeden avd etmeyem.

¹⁸² Muhammed, 47/31.

374. Hikâyet

Ebû Tûrâb Nahşebî¹⁸³ eydür: Nefsim bir şehvete temennâ eyledi. İllâ bir kere hubz ile yumurta temennâ eyledi. Ol hinde sefer üzere idim. Bir karyeye vardım. Bir herif beni görüp eyitti: “Yâ ehl-i karye, bu kimse fûlân köyde yol kesen lûsûs ile bile idi” deyip beni tuttular. Yetmiş tâne tâziyâne urdular. Ondan bir kimse gelip, beni onlara târif eyleyip, “Bu Ebû Tûrâb’tır. Liss ile ne münâsebeti vardır” deyince cümlesi îtizâr edip beni itlâk eylediler. İçlerinden biri beni hânesine dâvet edip, ekmek ile yumurta getirip ziyâfet eyledi. Nefsime: “Yetmiş dirreden sonra al işte mu’tezân-ı safâ edebilirsin, safâlan” deyip deyip Allâh’a hamdeyledim.

Bâzı sâlihîn buyurmuşlar ki: Bana dünya cemî ziyneti ve zehârifi ve şehevâtı ile arz olundu. Ondan îrâz eyledim. Biraz zamandan hûri ve kusûru ile cinân arz olundu. Yine îrâz eyledim. Bana sırrımda denildi ki: “Eğer ki sen ûlâyı kabul eylesen âharîden mahrum olurdun. Uhrâyı kabul eylesen bizden mahrum olurdun. [198b] İmdi biz seniniz ve dâreynden kısmetin ne ise gelir, mahrum olmazsın” buyruldu.

Bâyezîd-i Bistâmî’den rivâyet olunur, buyururlar ki: Vâkıamda Rabbimi gördüm. Ben eyittim: “İlâhî, seni nice bulurum?” Eyitti: “Nefsinden müfârakat eyle, dahi beri gel.”

Ahmed b. Hadraviyye eydür: Hazret-i Rabbü’l-izzeti menâmımda gördüm. Bana eyitti: “Yâ Ahmed, cemî nâs benden istek isterler, illâ Bâyezîd değil. Ol hemen beni ister ve âhardan îrâz eder.”

İbrâhim b. Edhem buyurmuşlar ki: Menâmımda Cibrîl aleyhisselâmı gördüm. Bir elinde bir kâğıt var. Ben eyittim: “Yâ emînellâh, ne işlersin?” Eyitti: “Esmâ-i muhibbîn yazarım.” Ben eyittim: “Lütfeyle. Onların altı yanına muhibbü’l-muhibbîn İbrâhim b. Edhem diye yaz.” Hitâb erişti ki: “Öyle yazma. Belki zümre-i ûlânın evveline yaz.”

¹⁸³ Ebû Tûrâb Nahşebî lakabını Horasan’da bulunan Nahşeb’ten almıştır. Bkz. Mehmet Demirci, “Ebû Tûrâb en-Nahşebî”, *DİA*, c. X, s. 243.

375. Hikâyet

Müellif-i kitâb Yâfiî buyururlar ki: Bâzı bilâdda bir kabir gördüm, ziyâret olunur. Ben dahi ziyâret eyledim. Ve ehl-i beleden suâl eyledim ki, bu mezar kimin olur? Eyittiler: “Bu diyarda bir garip, fakr u zarîr kimse var idi. Vefât eyledi. Onu ehl-i beleden bir kimse tekfîn eder, ammâ bir hırka-i deniyye ile eder. Gece olunca menâmında görür. Ol racülü kabrinden çıkarır ve bir harîr hulle getirir. Ol kefen saran kimseye eydür: “Bana sardığın kefen mukâbelesinde bu hulleyi al” deyip verir. Uyanıp ol hulleyi yanında bulmuş. Bu ol kimsenin mezarıdır” dedi. Rahmetullâhi aleyh.

[198a] 376. Hikâyet

Sâlihînden biri buyurmuşlar ki: Zaman ile bir sadîk maraz-ı cüzzâma müptelâ oldu. Hattâ iki elleri ve iki ayakları ve iki gözleri mâdûm oldu. Âhirü'l-emr onu götürüp meczumlara verdim ve ona biraz zaman müteâhid oldum. Biraz eyyâm ba'dehû ondan gâfil olup bir gün yine vardım. Eyittim: “Mâzur olsun. Sizden birkaç gün gâfil olmuşum.” Eyitti: “Benim benden gâfil olmayanım bana kâfîdir.” “Bu kere imtihan ettim. Bu kadar eyyâm seni zikretmedim.” Eyitti: “Hazret-i mezkûr beni zikrelediği yetmez mi?” Ondandı eyitti: “Yürü, benden müfârik ol. Beni zikr-i Hak'dan meşgûl eyledin.” Ben dahi kalkıp gittim. Birkaç zamandan vefâtın işittim. Onun için bir kefen götürdüm. Lâkin bir miktar uzunca zan edip kestim. Bakıyye ile onu tekfîn eyledim ve defneyledim. Ol gece menâmında görürüm. Bir racül-i hasenü's-sûret ve ahsenü's-sûret bana eyitti: “Bize bir miktar kefen pâresin çoksandın, kesip aldın. Al işte kefenin. Yine sana red eyledik. Biz sündüs ve istebrak ile kefenlendik” dedi. Dehşet ile uyandım. Gördüm ol sardığım kefen başım ucunda durur. رضي الله عنهم و نفعنا ببركاتهم [Allâh onlardan râzı olsun ve bizi onların bereketiyle faydalandırın.]

377. Hikâyet

Hikâyette gelmiştir ki: Zaman ile bir şâb var idi. Ulemâ-i vü'âz meclisinden hâlî olmaz idi. Bir gün bir vâiz meclisinde birkaç kere “Yâ Settâr!” dedi. Her bâr ki vâiz “Yâ Settâr!” diye, ol şâbba bir titremek düşerdi. Lertzân olurdu. Ol mecliste bir kimse ona [199b] dirye oldu. Âhirü'l-emr ona hâlinden suâl eyledi. Şâb eyitti: “Bir zaman ile ben hevâ-yı nefse uyup, zeyy-i nisvânda gezip her nerede ki bir arus ola, ya azâ ola ya bir mahal ola ki onda nisvân cem ola. Ben ondan hâlî olmayıp seyr-i nisvân ile safâlanırdım. Pes bir gün Mısır mülûkünden birinin kızı için bir düğün eylediler. Ben dahi ol cemiyette temâşâ ederken bint-i Melîk'in bir ıkd incisi zâyî oldu. Nidâ ettiler: “Kapıları bağlan. Bu inci lâbüd bunda hâzıra olan nisvândan birindedir. Cümlesi yoklansın” dediler ve başladılar ol nisvânı teftîşe. Cümlesin vâhideten ba'de vâhidetin arayıp benim ile bir avrat kaldı. Ben dahi ilm-i derûndan Cenâb-ı Hakk'a tazarru' edip tevbemi Allâh'a tahlis eyledim ve dedim ki: “İlâhi, bu fazîhadan eğer halâs olursam bu mekûle seyyieye bir dahi avd etmeyem.” Ol hinde ıkd benim ile bile kalan avratta bulunup ben halâs oldum. Ve ol cemiyette bulunan nisvâna azîm îtizâr edip bana dahi “Kadınım seni dahi arayıp, az kalıp senden dahi azîm hicâba düşeyazdık” dediler ve hâlîm mestûr iken beni itlâk eylediler. Ol zamândan beri Hazret-i Gaffâr'ın ism-i Settâr'ın işitem bî-ihityâr lertzân [199a] olurun” dedi.

378. Hikâyet

Zünnûn-ı Mısrî cenâbından mervîdir, buyurmuşlar ki: Bir zamanda bir mer'eye rast geldim. Tarîk-i tevekkül üzere seyâhat eder. Üzerinde bir kıldan müderraa ve bir suftan mükannea. Ona eyittim: “Allâh sana rahmet eylesin. Seyâhat nisvâna değildir, ricâledir.” Dönüp eyitti: “Ey racüliyyetine mağrûr. Yürü, benden ırak dur. Hiç kitâbullâh tilâvet eylemedin mi ki buyurulmuştur: *أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً* [Allah'ın yeryüzü geniş değil miydi? Öyleyse oraya hicret etseydiniz.]¹⁸⁴” Pes bildim ki ilim ile mekînedir. Ben eyittim: “Allâh'ı ne şey ile bildin?” Eyitti: “Allâh'ı

¹⁸⁴ Nisâ, 4/97.

Allâh ile bildim ve Allâh'dan gayrı Allâh nûru ile bildim.” Ben eyittim: “Allâh’ın İsm-i A’zam’ı kangı isimdir?” Eyitti: “İsm-i âzîme.” Radıyallâhü anhâ.

Hazret-i Serî’den menkuldür, eydür: “Bir câriye aldım ki hizmetlenem. Biraz dehr-i tavîl bana hizmet eyledi. Hâlin benden ketm eyledi ve evim içinde bir mahalli mihrap edildi. Ol yerde namaz kılardı. Bâzı leyâlîde onu gördüm. Gâh oldu namaz kıldı gâh oldu ki münâcat eyledi. Mukayyet oldum. Eydür: “Yâ Rabbi, bana muhabbetin hakkı için şöyle et ve şöyle kıl” der. Bî-ihdiyâr eyittim: “Yâ hâzihî, öyle deme, belki benim sana muhabbetim hakkı için de.” Eyitti: “Yâ seyyidî, onun muhabbeti bana müspet, benim muhabbetim kusur üzere idüğü müşâhed.” Ben eyittim: “Nite?” Eyitti: “Pes eğer ol beni sevmese seni şöyle battal koyup beni kendine niyâz için [200b] îkaz eder mi idi?” Pes sabah oldu. Onu yanıma dâvet edip eyittim: “Sen benim hizmetime lâyık değilsin. Var mevlâ-yı ekberinin hizmetinde ol” deyip i’tâk eyledim. Lâkin ondan müfârakatın nedâmeti el-ân derûnumdadır” buyurdular.

379. Hikâyet

Ebû Âmir-i Vâiz’den mervîdir, eydür: Bir câriye gördüm. Sûkta gezdirirler ve eydürler: “Az pahayla verilir.” Baktım batnı zahrına yapışmış ve başının saçı mütelebbid olmuş ve benzi sarsarmış. Ben dahi onu esirgemişimden aldım. Bir gün ona eyittim: “Yürü, sûktan bize Ramazan levâzımı alıver.” Eyitti: “El-hamd ona ki, benim katımda şühûru şehr-i vâhid kıldı ve benim için dünyadan bir şügl kılmadı.” Nâkil eydür: Pes ol câriye salât savmadı ve teheccütten hâlî olmadı. Vaktâkim îd geldi. Ben eyittim: “Yâ câriye, yarın seheri sûka çık. Îd levâzımından bize lâzım olanları alıver.” Dönüp eyitti: “Yâ mevlây, iştiğâl-i dünyaya ne acep mukayyetsin” Ondan kalktı, halvetine girdi. Salâta meşgûle oldu. Âyet âyet teennî ile tilâvet ederdi. Hattâ kırâatı **وَيُسْقَىٰ مِنْ مَّاءٍ صَدِيدٍ** [Orada kendisine irinli su içirilecektir.]¹⁸⁵ âyetine erişti. Şol kadar tekrar eyledi ki aklına hiffet ve nefesine killet ârız olup gittikçe vecdi

¹⁸⁵ İbrâhîm, 14/16.

ziyâde oldu. Hattâ bir azîm şiddet [200a] ile sayha edip teslîm-i rûh eyledi. Radıyallâhü anhâ.

380. Hikâyet

Bâzı sâlihînden mervîdir, buyurmuşlar ki: Bir Habeşî câriyem ile sûka çıktım ki bâzı şey alıp, ona tahmîl edip eve gönderdim. Bir mahalde onu ik'ad edip eyittim: “Bu mahalden gitme. Fülân şeyim alıp geleyim. Seni bu mahalden bulayım” dedim. Pes varıp mesâlihimi gördüm. Ol araya gelince câriyeyi onda bulamadım. “Acaba nice oldu” deyip tecessüs ederken gördüm çıkageldi ve eyitti: “Yâ mevlây, lütuf edip hâtırın bana muğayyir olmasın. Beni bir kavim ortasına koymuşsun ki zikrullâhtan hâlîler. Havf eyledim ki bunların üzerlerine hasef vâki olur, bile bulunam.” Ben eyittim: “Ey câriye, bu ümmete hasef Habîb-i Ekrem hürmetine affolunmuştur.” Eyitti: “Yâ mevlây, hasef-i kulûb dahi mi bağışlandı?” Ve kendine hitâb edip dehş ile eyitti: “Ey mârifeti ve kalbi hasef olunmuş kul. Halbuki sen gaflettesin. Sen mevttten mukaddem kendine himmet edip devâyâ mübâderet eyle” dedi. Rahmetullâhi aleyhâ.

381. Hikâyet

Ebû Hasan-ı Deylemî'den mervîdir. Eydür: Bana bir zamanda haber verdiler ki Antâkiyye'de bir racül-i esved var. Kişinin mâ fi'z-zamîrinden söz söyler imiş. Pes onu görmek kastı ile [201b] Antâkiyye'ye vardım ve varıp onu buldum. Gördüm onun ile mubâhâttan bâzı şey var. Onları bey' etmek diler. Ben dahi ona müşteri olup eyittim: “Şunların cümlesin niceye verirsin?” Yüzüme bakıp eyitti: “Bir miktar sabreyle, şunları satıp sana semeninden şeyceğiz vereyim, zîrâ sen câi'sin.” Ve hadd-i nefsinde ben dahi câi' idim. İki gün idi, bir şey tenâvül eylemedim idi. Gönlümden eyittim: “Gâlibâ bu şeyleri iştirâ etmek istediğim işitmedi” deyip, varıp âhar yerden alacağımı aldım ve yine ona geldim ve eyittim: “Şol şeyi niceye satarsın?” Yine yüzüme bakıp eyitti: “Bir miktar otursan, iki günden beri câi'sin. Şunu satıp sana olur ki bir şey vereyim.” Pes benim kalbime ondan bir heybet düştü. Bir miktar durdum. Şeyini sattı. Bana bir miktar şey verdi. Ben dahi aldım. Ol kalkıp gitti. Ben

dahi bilesince gittim. Tâ ki onun kelâmından ya selâmından müntefi olam. Dönüp bana iltifât edip eyitti: “Kaçan sana bir hâcet ârız olsa onu Allâh’a inzâl eyle. İllâ mekr ki onda hazz-ı nefis olur. Öyle olunca Allâh’dan mahcûb olursun. Ve şol kişi ki, Allâh Sübhânehû ona kâfi idüğün bile, ne halkın ondan îrâz ettiğinden müstevhiş olur ve ne halk ona ikbâl etmesi ile müste’nis olur. Ona îtimâden ona kısım olunan [201a] fevt olmaz, eğer halk ondan îrâz dahi ederlerse. Ve kısmından ziyâde dahi eline girmez, eğer dünya halkı cümle ona ikbâl dahi ede ise” dedi. Rahmetullâhi aleyh.

382. Hikâyet

Hikâyet olundu ki: Sülehâdan birinin ziyâretine bâzı fukarâ vardılar. Gördüler ki onun evinde hiç zâd ü zevâde yoktur. Eyittiler: “Hiç şeyiniz yok mudur?” Eyitti: “Vardır. Bizim iki evimiz vardır. Birisi dâr-ı emin ve birisi dâr-ı havf. Ol ki bizim mâlik olduğumuzdur. Dâru’l-âhiret için dâru’l-eminde iddihâr ederiz” buyurdular. Züvvâr eyittiler: “Hele her menzilede bir metâdan lâbüddür. Siz bu dâr için hiç metâ koymamışsınız.” Ol azîz eyitti: “Bu evin sâhibi bizi terk etmeyeceğine cezmimiz vardır.”

Ve denilmiş ki: Bu dünya ya âriyedir ya vedfâdır. Bu emir lâzımdır ki muîr âriyette ve mûdi’ vedfâda mürâcaat ve ahzeder. Bu mânâda denilmiştir ki:

وَمَا الْمَالُ وَالْأَهْلُونَ إِلَّا وَدِيعة

وَلَا بُدَّ يَوْمًا أَنْ تَرُدَّ الْوَادِيع

Emânettir sana bil ehlin ve malın

Emânet reddolunur sâhibine

383. Hikâyet

Bâzı sâlihînden mervîdir, eydür: Basra’da bir kimse var idi. İsmi Zekvân idi. Zamanında kavminin ulusu idi. Vaktâkim vefât eyledi. Basra’nın ulusu ve geçisi

onun cenâzesine hazır oldular. Râvî eydür: Vaktâkim defnolundu. [202b] Bâzı kubûrun kurbunda bir miktar nâim oldum. Görürüm ki bir melek nâzil oldu. Eydür: “Yâ ehle’l-kubûr, kalkın, üçûrunuz ahzedin.” Pes ol hinde cemî kubûr münşak oldu. Her birinden içinde medfûn olanlar çıktılar ve cümlesi bir saat miktârı gâip oldular. Ondan yine geldiler. Gördüm Zekvân onlar ile bile ve önünde iki tâne hulle hitârı altından, dür ile ve cevâhir ile murassa ve onun ile biraz gılman bile geldi. Onun kabrin iskâ ederler. Ondan bir melek nidâ eder. Eydür: “Yâ ehle’l-kubûr, bu bir kuldur ehl-i takvâdan. Bir nazar ile buna mihan ve belvâ vâsıl oldu. Bu husûstan emr-i mevlâyâ imtisâl edin” der. Ol hinde gördüm cehennem karîb olur. Düştü ve ondan bir sü’bân bî-emân zuhûr eyledi. Ol racülün yüzünde ledağ eyledi. Ol soktuğu mahal karardı ve nidâ erişti ki: “Yâ Zekvân, hazret-i mevlâyâ senin emrinden bir şey hafî değıl idi. İşte bu ledğa bir nazrayadır. Eğer ziyâde eylesen ziyâde ederdik.” Ve mevtâdan biri dahi başın kaldırıp eyitti: “Yâ hâülâi, Vallâhi ben öleli doksan yıl oldu. El-ân merârat-i mevt benden zâil olmadı. Allâh Teâlâ’dan temennâ edin ki beni evvel olduğum gibi iâde ede” der. Ona nazar eyledim, yüzünde eser-i [202a] sücûd nümâyan. Buyurdular: اعاذنا الله من شرور انفسنا وسيئات اعمالنا ورضى الله عنا وعن سائر المسلمين [Allâh bizi nefsimizin şerrinden ve kötü amellerden korusun. Allâh bizden ve diğer bütün Müslümanlardan râzı olsun. Âmîn, yâ Muîn.]

384. Hikâyet

Sülehadan bâzı buyurmuşlar ki: Benim hâtırına hutûr eyledi ki Râbia-i Adeviyye’yi ziyâret eyleyem ve görem dâvâsında sâdika mıdır ya kâzibe midir? Ol hâtırada iken gördüm bir alay fukarâ geldiler. Yüzleri bedir olmuş kamer gibi. Yüzleri nurlu ve râyihaları miskten atyeb gelir. Bana selâm verdiler. Ben eyittim: “Nereden gelirsiniz?” Eyittiler: “Yâ seyyidî, bizim hadîsimiz acceptir.” Ben eyittim: “Nice olur?” Eyittiler: “Biz ebnâ-i tüccardanız. Bir alay mütemevvil kişiler idik. Mısır’da Râbiatü’l-Adeviyye yanında idik.” Ben eyittim: “Sizin ona veddiniz ne tarîk iledir?” Eyittiler: “Biz ehl-i lehv idik. Ekl ile ve şûrb ile âlûde idik. Râbia’nın hasen-i sûretin ve letâfet-i savtı ve gınâsı zikrolundu. Biz eyittik: “Lâbûd ona varıp, görüp, gınâsın istimâ eylemek lazımdır” deyip beldemizden çıktık ve onun beledine vardık

ve evin suâl ettik. Haber aldık, lâkin “Şimdi tâibedir” dediler. Birimiz eyitti: “Eğerçi hasen-i savtı ve gınâsı fevt oldu, hasen-i sûreti dahi fevt olmadı. Varıp bir tarîk ile seyredelim. Ol vasfolunduğuna muvâfıka mı [203b] görelim” dedi. Biz dahi “Neam” deyip, pes zeyyimiz tebdil edip fukarâ libâsın giydik ve onun menziline varıp dakk-ı bâb eyledik. Ol hinde taşra çıkıp yüzün ayağımıza vurdu ve yerlere sürdü ve eyitti: “Tahkîk sizin ziyâretiniz ile saâdet buldum.” Biz eyittik: “Neden dersin?” Eyitti: “Benim yanımda bir imrae-i amyâ var idi. Kırk yılmış ki gözleri dünya seyrinden mahrum imiş. İttifâk bu saatte eyitti: “İlâhî, şol kapıyı dakk edenler hürmetine benim gözçağızlarım bana îtâ eyle.” Gördüm ol saat gözleri açıldı ve secde-i şükür eyledi.” Pes birbirimize bakıp eyittik: “Hazret-i Rabbü’l-izzetin bize lütfun gördünüz mü? Ki bizim serîremiz ifşâ etmedi ve bugüne lütfu ile setr buyurdu” dedik. Ol bizi menzil-i Râbia’ya sevk eden refîkimiz eyitti: “Ben bugünden sonra libâs-ı fukarâdan çıkmam ve Allâh’a tâib olup cânib-i dünyaya bakmam. Varın siz hâlinize” dedi. Biz dahi eyittik: “Biz sana hevâ-yı nefste muvâfakat eyledik, ya tarîk-i Hak’da muhâlefet mi ederiz?” Pes cümlemiz tâib olduk ve cemî emvâlden çıkıp tarîk-i fenâ ve tevekkül ile hakîkat-i gınâya tâlip olduk” dediler.

385. Hikâyet

Bişr b. Hâris’den menkul, buyurmuşlar ki: Menâmımda Habîb-i Ekrem Sallallâhu aleyhi ve sellem hazretin gördüm. Buyurdular ki: “Yâ Bişr, bilir misin, Hak Sübhânehû seni [203a] akranın içinde ne için ref’ eyledi?” Ben eyittim: Lâ, yâ Resûlallâh.” Buyurdular ki: “Benim sünnetime ittibâ ile ve sâlihîne hizmet ile ve ihvânına nush ile ve benim ashâbıma muhabbet ile ve ehl-i büyûtüme re’fet ve meveddet ile menzile-i ebrâra ve mertebe-i ahrâra bâliğ oldun” buyurdular.

Ve haberde gelmiştir ki: Bir racül vilâyet-i Bağdat’ta bir mer’eye taalluk eyledi. Mümkün olmadı ki kendine râm eyleye. Bir gün sûktan birinde rast gelip muhkem mer’eye sarıldı. Her kim mâni olmaya azîmet eylediyse nacak ile vurdu. Avrat ise: “Vâ fezâ hatâh!” deyip çağırırdı. Halk dahi etrafın alıp her biri mütehayyir dururlardı. İttifâk Bişr b. Hâris radyallâhü anh rast geldi. Ona yakın oldu. Ol racülün omuzuna bir omuz başı vurdu. Herif-i zarîf tahammül edemeyip yere düştü. Avrat ol

esnâda firâr eyledi. Hazret-i şeyh alıp yürüyüverdi. Bir zamândan sonra ol racül dahi ayak üzere kalktı. Halk başına üşüştüler. Gördüler ki ecel terleri dökmüş. Hâlin suâl ettiler. Eyitti: “Bilmem ancak onu bilirim ki, şeyh omzuma vurdu ve eyitti: “Allâh Sübhânehû ve Teâlâ sana ve işlediğin fiile nâzırdır.” Hemen benim kuvvâme zaaf geldi ve ondan heybet-i şedîde ile heybetlendim ve ol racül kim idüğün dahi bilmedim” dedi. Eyittiler: [204b] “Ol Şeyh Bişr b. el-Hâris idi.” Racül eyitti: “Vâ, sev’etâh! Ya onun yüzüne ben şimdiden sonra nice nazar ederim” deyip mahmûm oldu. Ve yedinci gün dünyadan müfârik oldu. Rahmetullâh.

386. Hikâyet

Rivâyet olundu ki: Ebü’l-Hüseyin Nûrî rahmetullâhi aleyh bir gün evinden taşra çıkıp gördü ki bir ases bir racül ile bir mer’eye müteallik. “Elbette ben sizi Vâliye alıp giderin” der. Pes Ebü’l-Hüseyin onda yakın olup hârise eyitti: “Gel, lütuf eyle. Bunları itlâk eyle ve hâllerin setreyle.” Hâris ibâ eyledi. Bu kere şeyh eyitti: “Sana fülân kadar şey vereyim itlâk eyle.” Yine ibâ eyledi. Bu kere yeni içinden bir mendil çıkardı. İçinde vâfir dirhem. Cümlesin hârise teslim eyledi ve yine itlâk ricâ eyledi, olmadı. Âhirü’l-emr eyitti: “İmdi bu racülü itlâk eyle. Ben senin ile bile gideyim. Beni Vâliye teslim eyle.” Hâris-i müzî eyitti: “İmdi ben seni nice alıp gidersem rızâ ver.” Şeyh eyitti: “Nola.” Pes ridâsın boynuna geçirip sâhib-i şurta götürdü ve eyitti: “Bu mer’e ile ve sâhib-i şurta dahi senin hakkında ne dersem diyeyim inkâr etme.” Şeyhi fülân kapı arasında bile buldum. Vâli eyitti: “Sen ne dersin?” Şeyh eyitti: “Neam, bu kişi ve ben ve ol mer’e bir yerde idik.” Vâli eyitti: “Senin vechin [204a] ona şehâdet eylemez ki fi’l-i şenî zuhûr ede.” Dönüp hârise eyitti: “Olmuşu gibi söyle ve illâ seni katledeyim.” Hâris, bî-ihdiyâr kazıyyeyi hikâyet edince onlara hal gâlip olup, Vâli ve hâris ve imra’e tâib olup şeyh hazretleri kendi dâru’s-saâdelerine gittiler. رحمة الله عليه ونفعنا ببركاته امين [Allâh’ın rahmeti onun üzerine olsun ve onun bereketiyle bizleri faydalandırırsın. Âmîn.]

387. Hikâyet

Sehl b. Abdullâh buyururlar ki: Cebel-i Kaf'a suûd eyledim. Gördüm sefîne-i Nuh üzerinde matrûha yatar. Ebû Bâyezîd-i Bestâmî'ye eyittiler: “Çü Cebel-i Kaf'a çıkmak oldu mu?” Eyitti: Belki Cebel-i Kaf'a ve Cebel-i Sâd'a ve Cebel-i Ayn'a. Bu mezkûrlar şol cibâldır ki ednâsı Cebel-i Kaf'tır. Bu arz-ı muhîttir ve bir zümrüd-i ahdardandır. Onun verâsında bir arz vardır. Onu Cebel-i Kaf muhîttir. Her cebel ardında yine bir arz, onu Cebel-i Sâd, ondan bir arz, onu Cebel-i Ayn ihâta eylemiştir. Bu cibâlin her biri bir arza hâit, misâl-i muhît olmuştur.

Ve rivâyet olunmuş ki: Dünya ve mâ-flhâ velî için bir hutvedir.

Ve hikâyette gelmiştir ki: Evliyâdan birine od lâzım olur. Kendi ile bulunan hırkadan bir pâre eline alıp elin uzatır. Kamerden od alıp maslahatın kazâ eder. Fe sübhâne'l-kâdiru'l-muktedir ki kullarından kendine muftî olanlara cemî eşyâyı muftî kılar.

388. Hikâyet

Hikâyette gelmiştir ki: Bâzı Selef bir şeye dayanıp [205b] bir miktar oturmuşlar. Menâmında güyâ bir kimse ona eydür: “Dur, hâlin ile mukayyet ol.” Eydür: “Ya ne deyim?” Ol münâdî eydür ki:

Rubâî

Taşlı yerler yastanırısın ölecek

Gerçi kim şimdi dayandın yastığa

Dur hayât-ı nefis için eyle amel

Son nedâmet merhem olmaz acıya

Ve İbnü'l-Mübârek buyurmuşlar ki: Ol gelen sülehânın nefisleri tav'an hayra mütâbaat ederler idi. Bizim nefislerimiz hayra mutâvaat eylemez, illâ kerhen. Pes lâzım oldu ki biz onu hâline koymayıp cânib-i hayra ikrâh edeyiz.

Bâzı Selef demişler ki: Yâ İbn-i Âdem, sen istersin ki hayrı etmeyesin, illâ neşât ü ferah zamanında. Ammâ nefsin seâmet ve fütûr ve melele akrebtir. Velâkin Mü'min müteşeddiddir ve Mü'min mütevekkî olur ve Mü'min gecede ve gündüzde Hak Sübhânehû cenâbına ref-i savt edici olur. Vallâhi'l-Azîm ve hüve'r-Rabbü'l-Kerîm, Mü'min; “Rabbenâ, rabbenâ, rabbenâ” demeden zâil olmaz sırda ve alâniyette. Hattâ duâsı müstecâb olup matlabına vâsıl oluncaya değın” buyurmuşlar.

Ve Şeyh Ebû Rebî-i Mâlikî buyurmuşlar ki: “Allâh Sübhânehû ve Teâlâ'ya seyr edin, arc ile ve inkisâr ile. Sıhhate muntazır olman; zîrâ intizâr-ı sıhhat betâlettir. Hemen her ne tarikle olursa az ve çok fırsat elde iken menzil alagörün” buyurmuşlar.

389. Hikâyet

Sâlih-i Mürrî'den rivâyet olunur, buyurmuşlar ki: Bir gün Ebû Cüheyr ed-Darîr [205a] hazretinden ziyârete vatanımdan çıktım. Ve şeyh-i mezbûr kendi beledinden taşra bir mescid yapıp onda teabbüd ihtiyâr etmiş idi. Yolda giderken Muhammed bin Vâsi'e rast geldim. Bana suâl etti ki: “Kande gidersin?” “Ebû Cüheyr-i Darîr ziyâretin” dedim. Ol dahi bana refik oldu. Ondandır Mâlik b. Dinâr'a rast geldim. Ol dahi bize refik oldu. Ondandır Habîb-i Acemî'ye, ondandır Sâbit-i Bünânî'ye¹⁸⁶ mülâkî olduk. Cümlesi bize refik olup *المدى الذى جمعنا فى زيارته وليه* [Bizim, veliyi ziyâret etmemize vesîle olan Allâh'a hamdolsun.] deyip yola girdik. Varacağımız yere yakın bir menzil-i hasene eriştik. Sâbit-i Bünânî eyitti: “Gelin.” Şol mekân-ı hânfezâda(?) ikişer rekat namaz edip menzil-i Ebû Cüheyr'e yetiştik. Bî-vakit istîzân eylemeyi mâkûl görmeyip, mescidinde oturup çıkmasına muntazır olduk. Öğle namazı olunca çıktı ve ezan okudu ve ikâmet eyledi. Salât-ı zuhru bize kılıverdi. Ondandır Muhammed bin Vâsi' ilerice varıp onunla musâfaha eyledi. Eyitti: “Sen kimsin?” Ol eyitti: “Ben Muhammed b. Vâsi'im.” Eyitti: “Sen ehl-i Basra'nın efdalisin.” Ondandır Sâbit vardı. Ona dahi: “Sen kimsin?” diye suâl eyledi. Cevap verip dedi ki: “Sâbit Bünânî'yim.” Eyitti: “Sen ehl-i Basra'nın salât yönünden ekserisin.”

¹⁸⁶ Sâbit el-Bünânî 41 (661) yılında Basra'da dünyaya geldi. Sa'd b. Lüey b. Gâlib oğullarından Sa'd'ın annesi Bünâne'ye nisbet edilen Bünâne kabilesinin Basra'da yerleştiği mahallede doğduğu için Bünânî diye meşhur olmuştur. Bkz. Hasan Cirit, “Sâbit el-Bünânî”, *DİA*, c. XXXV, s. 350.

Ondan Mâlik b. Dinâr vardı. Onun dahi suâl edip: “Sen kimsin?” dedi. O dahi Mâlik b. Dinâr dedikte [206b] buyurdu ki: “Yâ Mâlik, sen ehl-i Basra’nın ezhedisin. Bârekellâh” dedi. Ondan Habîb-i Acemî vardı. Musâfaha edip esenleşti. Ona dahi suâl eyledi ki: “Sen kimsin?” Onlar dahi kendilerin vasfedip beyân ettikde: “Bah bah! Sen ehl-i Basra’nın arasında müstecâbü’-d-da’ve bir adamsın, senden duâ talep ederler” dedi. Râvî eydür: Ba’dehû ben vardım. Bana da kezâlik: “Sen kimsin?” dedi. Ben eyittim: “Sâlih-i Mürrî’yim.” Eyitti: “Sen ehl-i Basra’nın savt-ı hasen yönünden ahsenisin. Ben senin savtına çoktan müştâkım. Lütfeyle, bana âyât-ı Kur’âniyye’den beş âyet oku.” Ben dahi *يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلَائِكَةَ لَا بُشْرَىٰ يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ* [Fakat melekleri görecekleri gün, işte o gün suçlulara hiçbir müjde yoktur.]¹⁸⁷ âyetinden bidâ eyledim. Vaktâkim *هَبَاءٌ مَّنْثُورًا* [Onları dağılmış zerreciklere çevirdik.]¹⁸⁸ lafzına yetişince haykırp düştü ve aklı gitti. Ba’dehû aklın tedârik edip eyitti: “Lütfeyle, tekrarca oku.” Yine okudum. Yine evvelki mahalle gelince haykırdı, düştü ve teslîm-i rûh eyledi. Rahmetullâhi aleyh. Ondan zevcesi çıktı. Eyitti: “Siz kimlersiz?” Esâmımız ona beyân eyledik. Hâtunu eyitti: “İnnâ lillâh ve innâ [206a] ileyhi râciûn.” Eyitti: “Ya Ebû Cüheyr vefât etti mi?” Biz eyittik: *بلى أجرک الله فيک* [Evet, Allâh sana ecrini versin.] Ammâ onun vefâtın neden mâlûm edindin?” dedik. Eyitti: “Zîrâ dâimâ işitir idim. Der idi ki: “İlâhî, benim mevtime evliyânı cem eyle.” Anlar idim duâsı kabul olur sizin cem olmanızdan. İntikâl ettim ki ölmüş olur.” Pes techiz ve tekfînin görüp defneyledik. *رحمة الله عليه و نفعنا ببرکاته* [Allâh’ın rahmeti onun üzerine olsun ve onun bereketiyle bizleri faydalandırsın.]

390. Hikâyet

Ebû Süleymân Mağribî’den rivâyet olunur, buyurlar ki: Bir zaman dağdan arkam ile hatab getirip, bey’ edip kifâflanırdım. Tevakkî ve taharrî ile geçinirdim. Bir gün menâmımda Basriyyîn’den bir alay sülehâ gördüm. Cümleten biri Hasan-ı Basrî idi ve Ferkad Sencî idi ve Mâlik b. Dinâr idi. Onlara eyittim: “Siz eimme-i Müslimînsiz. Beni bir helâl şeye delâlet edin ki onda vebâl olmaya ve Müminîne

¹⁸⁷ Furkân, 25/22.

¹⁸⁸ Furkân, 25/23.

dahi minnet olmaya.” Pes beni Tarsus’un bir burcu altına attılar ki onda bir habbâzî var. Eyittiler: “İşte buna hizmet eyle. Bunda teb’a yok ve gayra minnet dahi yok.” Ben dahi onda vardım. Ol habbâzîyi buldum. Onun hizmetinde altı ay oldum. Hadd-i nefsinde bir kalb-i tayyip buldum ki kelâm-ı halk ile ünsüm kalmadı. Bir gün sahrâya çıktım. Bir su kenarında eğlenirdim. Bir tâze yiğit gördüm, benden tarafa gelir. [207b] Ve benim sâbıkan hatab sattığım ve semen ile alınmış bâzı şeyim var idi. Ben hod habbâzî ile kanâat eyledim idi. Hâtırına geldi ki: “Ol hatab akçesi alınmış şeyi ol yiğide verem. Tarsus’a varınca onunla bâzı me’kûl ala, ekl ede.” Nazar eyledim, ol yiğit dudağın tahrîk eyledi. Ol hinde gördüm, ol kişinin etrâfı altın oldu. Bir mertebe ki onun lemeânından gözlerim kamaştı ve bana ondan bir heybet düştü. Murâdım ona anamadım. Geçip gitti. Ba’de-zâlik bâzı eyyâmda Burûc-ı Tarsus’tan birinin önünde ol kimseye mülâkî oldum. Selâm verdim. Ondan mev’ize ricâ ettim. Bir ayağın uzattı. Önünde ibrik ile suyu var idi. Döktü ve eyitti: “Kesret-i kelâm hasenâtı neşf eder, arz işbu suyu neşfettiği gibi.” Ondan eyitti. “Sana nasîhat bu kadar kâfîdir.” Ondan kalkıp gitti. Rahmetullâhi ve radiye anh.

391. Hikâyet¹⁸⁹

Seyyâhînden bâzı demiş ki: Cibâl-i Beyti’l-Mukaddes’te gezer idim. Bir racüle nüzûl eyledim. Bana eyitti: “Dur, senin ile bir cârımız var. Musîbetzede olmuş, tâziye edelim.” “Neam” dedim. Kalkıp vardık. Meğer ol kimsenin karındaşı vefât eylemiş. Ol kadar azâ ettik, hiç azâ kabul eylemez. Dâimâ cez’in artırır. Biz eyittik: “Allâh’dan kork, cez’i gider. Elbette mevt cümlemizin [207a] memerridir. Ol bir bâbtır ki cemî halk ondan geçmek lâzımdır.” Ol eyitti: “Yâ hâzâ, emir sizin dediğiniz gibidir. Ben mevte ceza’lanmam. Belki karındaşımın hâlâ ne tarîk ile geceleyip ve ne tarîk ile sabahlayacağın tezekkür edip elem çekerim.” Biz eyittik: “Sübhânallâh, Allâh Celle ve Alâ seni gayba muttali mi kıldı?” Hayır, lâkin vaktâkim defneyledim. Üzerine türâbı tesviye ettim. Kabirden bir savt işittim: “Evveh” dedi.

¹⁸⁹ Bkz. Müellif Müezzinzâde Ahmed Çelebi’nin, Abdullâh el-Yâfiî’nin *Ravzü’r-Reyyâhîn fi Hikâyâti’s-Sâlihîn* adlı eserini tercüme ederken hikâyelerdeki numaralandırmanın bazılarında hata yaptığı görülmüştür. Bu ve bundan sonraki hikâyeleri numaralandırırken Abdullâh el-Yâfiî’nin eserinde bulunan hikâye numaralarına sadık kalacağız.

“Medet benim karındaşım savtıdır” deyip kabri açmak murâd ettim. Sem’ime bir sadâ geldi ki: “Yâ Abdullâh, kabri açma.” Yine rücû’ ettim. Yine evvelki gibi bir: “Evveh” sadâsı işittim. Yine “Vallâhi karındaşım sadâsıdır” diye kabri açmaya başladım. Yine evvelki gibi: “Kabri açma!” denildi. Yine fâriğ olunca yine: “Evveh” sadâsı geldi. Ben eyittim: “Vallâhi bu defa açmamaya mecâl olmaz.” Kabri açtım. Görem karındaşımın belinde bir nârdan tavk dolamışlar. Elimle vurduğum ki tavkı kat’ edem. Parmaklarım kesildi, ol tavk kesilmedi. Ol esnâda karındaşımın eli zâhir oldu. Görürüm ol kat’ olan parmaklar karındaşımın esâbi-i erbaası. Pes bî-karâr olup kabri örtökodum, geldim. Ahvâli Şeyh Evzâî’ye radiyallâhü anh hikâyet edip eyittim: “Yâ şeyh, Yehûd ve Nasârâ defnolur, bu hal müşâhede olunmaz. Benim birâderim hod ehl-i İslâm’dandır. [208b] Bu ne hâldir ki ben onda müşâhede eyledim.” Şeyh buyurdular ki: “Onların ehl-i nârdan idüğünde şüphe yoktur. Bu hâli Cenâb-ı Hak Ehl-i Tevhîd’e izhâr eder ki muabber olasız.” نعوذ بالله من شرور انفسنا ومن عذاب القبر والنار [Nefsimizin kötülüklerinden, kabir azabından ve cehennem ateşinden Allâh’a sığınırız.]

392. Hikâyet

Ca’fer Fergânî’den rivâyet olunur, eydür: Sûfiyyeden bâzı ihvân ile Dînûr’da olurduk. Ekrâddan bir kavim metâ almak için Dînûr’a geldiler ve eyittiler ki: “Eğer siz bu aldığımız şeyi kimin için aldığımız bilerseniz şirâda müsâraat ederdingiz.” Ca’fer eydür: Ben eyittim: “Kimin için alırsınız?” Ol kişiler bir kimse gösterdiler ve eyittiler: “İşte bu adam seyyid-i kabîledir. Bunun bir zevcesi var idi. Ondan birkaç kızları olmuş idi. Yine hâmil olunca bu eyitti: “Ey hâtun, yine kız doğurursan benden talâk ol” der. Ol hâtun dahi zanneder ki, kendinden yine kız doğmak ihtimâl-i karîbdir. Iztırâba düşer. Bir gün rihlet-i şitâ edindik. Şehr-i Merâğa¹⁹⁰ nevâhîsin arzu edip giderdik. Bu hâtunun oğlan hâli zuhûr eylemiş. Bir ibrik su alıp bizim kâfilemizden bir miktar mütenahhî olur. Bir mağara kurbunda durup ba’de zamânin yine geldi ve erine eyitti: “Bana bir acep hal oldu. Meğer benim haml sandığım suyla

¹⁹⁰ İran’ın kuzeybatısındaki Urmiye gölünün yakınında ve Sehend dağının güney eteklerinden geçen Sâfi akarsuyunun kenarında bir şehirdir. Bkz. Osman Gazi Özgüdenli, “Merâğa”, *DİA*, c. XXIX, s. 162.

yel akd olmuş imiş. Hak Teâlâ lütuf edip beni ondan [208a] halâs eyledi” deyip yine yük üzerine süvar oldu. Meğer ondan bir kız zuhûr eylemiş. Erinden müfâratat havfindan onu bir hırkaya sarıp ol mağara kurbunda Allâh’a ismarlayıp gitmiş. Çün varıp altı ay kışlada eğlendik. Yine yazlaya teveccüh eyledik. Ol mahalle gelince yine ol mer’e eline ibrik ile su alıp ol kehf-i mâhûda doğru gitti. Bir miktar durup yine geldi, elinde bir hay. Hâlden suâl eylediğimizde hikâyeti olmuş gibi rivâyet edip eyitti: “Şimdi ki hâlde acaba veledimden bir nişan bulam mı? Diye ol gâra yakın vardım. Görem bir gazâle durup bir şey emzirir. Dahi yakın varınca onu koyup bir miktar mütenahhî oldu. Gördüm, benim veledim gazâle gidince ağladı. Bu kere ben mütenahhiye oldum. Yine gazâle geldi, yine emzirdi. Bu kere sabrım kalmadı, üzerine vardım. Gazâle yine bırakıp bir miktar uzak gitti. Ben dahi evlâdımı aldım. İşte gazâle uzaktan bize nazar eder” dedi. Baktık, gördük gazâle mağaradan bir miktar beri gelmiş bizim tâifemize doğru nazar eder. Pes ol sabîye vâlidesi ve gayrı sevileserek(?) ve okşayarak insana güçle me’nûs eylediler ve beslediler. Şimdi evlâdı, babası bir kimseye namzet etmiş idi. Şimdi bu alınan eşyâyı ona cihaz için alınız” dedi. Sübhânü’l-Latîfü’l-Habîru’l-Mennânü’l-Kadîr.

[209b] 393. Hikâyet

Şeyh Ebû Bekir b. İsmâil el-Fergânî’den rivâyet olunur, eydür: Bir zaman ile bana gâyet fakr galebe eyledi. Bir mertebe ki gâh olurdu cûumdan mağşiiyyün aleyh olurum. Bir gün eyittim: “İlâhî, nola idi bana İsm-i A’zam’ın tâlim buyura idin. Bana böyle fâka eriştiği zaman sana onun ile duâ ede idim.” Pes bir gün Dımaşk’ta Bâbü’l-Berîd’de durdum. İki kimse gördüm. Mescide girdiler. Hâtırında öyle şehâdet zuhûr eyledi ki onlar melek olur. Pes gelip, benim hizâmda durup birisi birine eyitti: “İster misin ki sana ismullâh-ı A’zam’ı tâlim edeyim?” Ol dahi “Neam” dedi. Ol eyitti: “Lafza-i Allâh’tır.” Onu işitince ben eyittim: “İsm-i A’zam’ı tâlim ettim ve evvel olduğum hâle mürâcaat eyledim.” Yine biri birisine eyitti: “Senin dediğin gibi değildir. Belki gittiğin yolda sâdık olası İsm-i A’zam oldura” dedi. Ben eyittim: Sıdk-ı lecâ oldur ki, benim gibi garîk-i lecâ-yı bahrına bir yapışıcak yer yok, illâ ona melce’ ve mehreb Allâh Azze ve Celle hazreti olur.

Hikâyette gelmiştir ki: Fukarâdan bâzı şüyûhtan ba'za varıp İsm-i A'zam teallümün ricâ eyledi. Şeyh eyitti: “Sende ehliyyet var mı ola?” Fakir eyitti: “Neam.” Şeyh eyitti: “İmdi bâb-ı beledi var ve ol orada bir pâre dur. Her ne şey ki ol mahalde cârî olur, [209a] hatırında tutup gel, bana haber ver.” Ol dahi dediği bâba vardı. Bir miktar durunca bir fakir bir cânibten çıkageldi. Arkasında odun yüklenmiş yanınca bir himârı dahi var, ona dahi yükletmiş. Ol hinde bir cündî geldi. Onun oduncuğun cebriyle aldı ve başına bir iki vurdu. Ol kişi bu hâli görüp def'e dahi mecâli olmadı. Hazînen gelip şeyhe ahvâli hikâyet eyledi. Şeyh eyitti: “Sen şimdi İsm-i A'zam'ı bilsen ne ederdin?” Fakir eyitti: “Ol cündîye helâk ile duâ ederdim.” Şeyh eyitti: “İşte bana İsm-i A'zam'ı tâlim eden, ol şeyh hattâbtır.

Müellif-i kitâb İmâm Yâfiî buyururlar ki: Yani demek ister ki, İsm-i A'zam'a sâlih olmaz, illâ işbu sıfat ile muttasıf olan kimse sâlih olur. Yani sabra ve hilme ve rahmet-i halka ve sâir sıfât-ı hamîdeye mecma' olan müstehak olur ki Ehl-i Istifâ onlardır. Rıdvânullâhi aleyhim ecmaîn.

394. Hikâyet

Şeyh Yûsuf b. Hemedânî'den¹⁹¹ rivâyet olunur, buyurmuşlar ki: Kâbe-i Mükerrreme ziyâretine tarîk-i Basra'dan azîmet eyledim. Fukarâdan bir cemâat benim ile bile idi ve onların içlerinde bir şâb var idi. Onun hasen-i sohbetinden ve mürâât-ı ahvâlinde ve zikr-i Hazret-i Rabb'e iştiğâlinde ve devâm-ı münâcâtından ona muhabbet eder idim. Vaktâkim Medîne-i Resûl'e [210b] vâsıl olduk, ol şâb hasta oldu. Münferit oldu. Bir gün ashâbımdan bir gürûh ile onu iyâde vardım. Vaktâ onu ve onun olan şiddet ve ıztırâbı gördük. Bâzı ashâbım eyittiler: “Nola idi buna bir tabip getire idik, marazın tâyin ede idi. Belki devâ dahi buluna idi.” Pes şâb onu işitince eyitti: “Yâ meşâyihî ve ehîbbâî, bu ne çirkin muhâlefettir. Muvâfakattan sonra bir kimse ki Allâh Sübhânehû ona bir hal irâdet eyleye, ol kimse ondan gayrı

¹⁹¹ Tam olarak adı Ebû Yâkub Yûsuf b. Eyyûb el-Hemedânî'dir. 440 veya 441 (1048 veya 1049) yılında Hemedan'ın Bûzenecird köyünde doğmuştur. Bkz. Necdet Tosun, “Yûsuf el-Hemedânî”, *DİA*, c. XLIV, s. 12. Eserde rivâyet edenin ismi Şeyh Yûsuf bin Hemedâyin olarak geçmektedir.

bir muhâl murâd edine. Tahkîk ol kimse Allâh’a muhâlefet eylemiş olmaz mı?” Bu kelâmı işitince hacâlete düştük. Pes bize nazar eyledi ve eyitti:

Devâm Allâh elinde duâmı da ol bilir

Ancak O’nadır iftirâkım nefsin zulmüyle olam muhrik

395. Hikâyet

Bâzı sülehâdan rivâyet olunmuş, buyurmuşlar ki: “Bana bir zamanda havf-ı şedîd ve müzâyaka-i azîm târî oldu. Hârib ve hâim tarîk-i Mekke’ye sâlik oldum. Pes üç gün yürüdüm. Dördüncü gün bana ziyâde susuzluk galebe eyledi. Ve şiddet-i hâr canıma tesir eyledi ve nefsim telef ihtimâli gâlip oldu. Beriyyede bir istizlâl edecek şecere dahi bulamadım. Âhir muztar olup, müstakbilü’l-kıblete bir mahalde oturup kendimi Hakk’a ismarladım. Ol esnâda bana nevm galebe eyledi. Uyudum. Görürüm menâmımda bir şahıs bana elin [210a] uzatıp eydür: “Elin bana ver.” Ben dahi elim verdim. Musâfaha eyledi ve eyitti: “Sana müjde olsun. Sâlîmen Beytullâh’a vâsıl olursun ve Kabr-i Nebî aleyhisselâmu ziyâret edersin.” Ben eyittim: “Sen kimsin?” Eyitti: “Hızır’ım.” Ben eyittim: “Benim için bir duâ eylesen.” Eyitti: “Deyim: يا لطيفاً بخلقه يا عليماً بخلقه يا خيراً بخلقه يا لطيف بي يا عليم يا خير [Ey mahlûkâtına karşı lütufkâr olan, ey mahlûkâtının bütün inceliklerini bilen, ey bütün mahlûkâtının bütün hallerinden haberdar olan Allâh’ım, bana lütfet, ey Latîf, ey Alîm, ey Habîr!] Üç kere bu duâyı de. Bu sana bir tuhfedir ki gnâ-yı ebeddir ve sana bir müzâyaka gâlip olsa yâhut nâzile olsa bunu de, sana kâfidir ve şâfidir” dedi ve gâip oldu. Ol esnâda sem’ime bir sadâ geldi: “Yâ şeyh, yâ şeyh!” der. Ol sestem uyandım. Gördüm bir kimse râhilesi üzerine binmiş gider. Bana eyitti: “Yâ hâzâ, şu sıfatta, şu sıfatta bir şâb gördün mü?” Ben eyittim: “Görmedim.” Eyitti: “Bizim ehlimizden yedi gündür bu sıfatlı bir yiğit çıktı, gitti. Haber aldık ki hacca yönelmiş. Ol arzuyla bu yola düştüm ki onu bulam. Ya sen kande gidersin?” dedi. Ben eyittim: “Allâh dilediği yere değin giderim.” Pes devesin çökerdi ve indi. Ondand cerâbından hubz-ı semîdden iki kurs çıkardı. Ara yerinde helvası dahi var. Bir bardak su dahi çıkardı. Bana teklif eyledi. Kifâyet kadar yedim ve içtim. Ondand deveye bindi. Beni dahi ardına aldı. Bir gün, iki

gece gittik. Ondan kâfileye eriştik. Beni bir cânibte koyup kâfileyi aramaya meşgûl oldu. Bir zamândan çıkageldi. Matlûbu olan şahsı [211b] bulmuş. Bana eyitti: “Yâ veledi, sana mülâkâtım bereketiyle istediğim şâbbı buldum” dedi. Ben dahi onlara vedâ edip kâfile ile cânib-i Beyte gitmek murâd edince bir kâğıt içinde beş tâne Mısırî filori vaz’ eylemiş, getirip elime verdi. Onun ile Kâbe-i Muazzama’ya deve eyer edip Safâ’yla Mekke’ye vâsıl oldum ve bakıyyesin zâde verdim. Ol sene haccedip ziyâret-i Kabr’i kıldım ve Halil aleyhisselâma dahi geldim. Ve her ne zaman ki bana bir müzâyaka zuhûr ede, bu duâyı okurum. Allâh’a şükür edip nice nîmete vâsıl olam” dedi.

396. Hikâyet

Bâzı fukarâdan rivâyet olunmuş, eydür: “Bir târihte niyet-i seyâhat ve halvet-i maallâh ile beriyye murâd edindim. Üç gün gittim. Dördüncü gün olunca benim bâtınımda ziyâde ve ıztırâp ve hareket zuhûr eyledi. Ol esnâda ihtiyar ve nûrânî iki kimseye rast geldim. Bana selâm verdiler. Ben dahi redd-i selâm eyledim. Bana eyittiler: “İsmin nedir?” Ben eyittim: “Abdullâh.” Onlar eyittiler: “Biz dahi ubeydullâhız. Allâh’ı kast ederiz.” Pes onlar ile bile meşy ettik. Vaktâkim vakt-i salât-ı zuhr oldu. Birisi birine baktı ve bana eyittiler: “Vakittir olur?” Ben eyittim: “Neam.” Eyitti: “Kılıverir misin?” Ben eyittim: “Benim cânibimden siz tahammül-i imâmet kılın.” Pes birisi imâmet eyledi. Her birimiz sünneti dahi edâ eyledik. Ondan ol imâmet eden kimse edâ-i sünnetten fâriğ olunca [211a] bir tabak ile birkaç salkım üzüm ve hurma geldi ki ondan ahsen şey görmedim. Bana: “Bismillâh” dediler. Ben dahi onlar ile tenâvül eyledim. Yine gittik. Ol gecede dahi ol imâm olan imâmet eyledi. Vaktâkim ertesi öğle zamanı oldu. Yine biri bana eyitti: “Vakit midir?” “Neam” dedim. Yine: “İmâmet eder misin?” dedi. Eyittim: “Benden imâmete tahammül edin.” Bu kere ol biri geçip imâmet eyledi. Vaktâkim salâttan fâriğ oldu. Yine evvelki gün zuhûr eden niamullâh zahir oldu. Yiyip Hakk’a şükreyledik. Ol gün ve ol gece ol kişi imâmet eyledi. Üçüncü gün olunca bana hâtıra oldu ki: “Bugün bunlar beni imâmete teklif ederler ve muvâfakat ise lâzım. Benim hâlim nice ola? Benim şu’m nefsim ile bunlar bugün taâmdan mahrum mu olalar?” deyip taraf-i

aynım semâya ref' eyledim. Eyittim: "İlâhî, Veliyyü'n-niam, sensin kuluna istihkâkı olmadığı ihsânı edicisin. Ben abd-i zaîf gayr-i müstahakkı niamından mahrum eyleme. Tahkîk istediğim şeyde mürâcaatım İlâhî sanadır ve sen cemî şeye kâdirsin" dedim. Vaktâkim vakt-i zuhr oldu. Birisi yine bana nazar edip: "Vakit değil midir?" dedi. Ben eyittim: "Vakittir." Eyitti: "Namazı kılıverir misin?" Eyittim: "İnşâallâh." Pes ikâmet eyledi. Tekaddüm ettim. Salât-ı zuhru onlar ile kıldım ve munsarif oldum. İki rekat sünnet kıldım. Yemînime selâm verince gördüm [212b] yine ke'l-evvel tabak içinde üzüm salkımı ve tîn var. Evvelkiden ziyâdece enâr dahi var. Alıp önlerine getirdim. Lâzım olduğu miktar yedik. Bâkîsin de'b-i kadîm üzere terk eyledik. Allâh'a şükür eyledim. Onlar ile kırk gün bu hal üzere gezdik. Her birimiz maksûdumuza müteveccihen gidip vakt-i salât oldukta cem olurduk ve her birimiz bir gün imâmet ederdik. Benim nevbetimde ineb, tîn, rumman gelirdi. Vaktâkim kırk gün oldu. Bana eyittiler: "Seni Allâh'a ısmarlarız" dediler. "Ve aleykümesselâme" dedim. Hiçbirimiz sâhib-i ahvâlin suâl etmedi. Müfârik olduk. Ondan sonra nice müddet ol hal üzere oldum. Günbegün niamullâh müteceddid olurdu. Zâhiren ve bâtinen ve her saat şükrederdim" buyurdular.

397. Hikâyet

Mekke-i Mükerrreme meşâyihinden biri buyurmuşlar ki: Bir zamanda bâzı cibâlde uzlet ihtiyâr edip, gâh bir ay gâh ziyâde ve gâh noksan ol dağda durup insden bir ahad görmez idim. Kûtum onda biten mübâhâttan idi. Bir gün bana cû' galebe eyledi. Mağaradan çıkıp yine âdetim üzere mübâhâttan ekl murâd edindim. Gördüm bir fâris bana doğru ikbâl eyledi. Onu görünce mağaraya girdim. Bir saatten görem mağara kapısına geldi ve ismim ile bana nidâ eyledi. Taşra çıktım. Selâm verdi, selâmın aldım. Eyittim: [212a] "İnsden misin?" Eyitti: "Neam." Eyittim: "Neredensin ve benim ismim sana kim beyân eyledi?" Eyitti: "Ben ebnâ-i mülûkdenim. Sayd için çıkmış idim. Üç gündür ashâbtan munkatı' olalı hûn-i beriyyeye düştüm. Bana atş arız oldu. Helâke karîb oldum. Kimseye mülâkî dahi olamadım, illâ bir racûle ki üzerinde eski kaftanları var ve elinde su kabı beni iskâ eyledi ve bana bir avuç haşhaş verdi. Ondan leziz nesne yemedim idi." Ondan eyitti:

“Yâ Muhammed, bugünden mukaddem tevbe eyledin mi idi?” Ben eyittim: “Yâ seyyidî, bugün senin elinde tâib olayım.” Pes elin öptüm ve önünde tevbekâr oldum. Ve ayak üzere durdum ve “Yâ seyyidî, Allâh’a duâ eyle ki beni kabul eyleye.” Pes yüzün semâya ref’ edip eyitti: *يارب محمد نبيك محمد ارحم محمدا وتوب على محمد واقبل محمدا* [Ey Nebî Muhammed’in Rabbi, Muhammed’e rahmet eyle. Onu ve tevbesini kabul eyle.] dedi ve gözleri yaşardı. Hemendem onun duâsı halâvetin kalbimde buldum. Vallâhi öyle akd-i ahd eyledim ki artık rücû’ etmem. Ondan bana dedi ki: “Atına bin, ben seni fülân kimseye iletayım.” diye senin ismin beyân eyledi. Ben binmekten imtinâ eyledim. “Siz binin, ben yürürüm” dedim. İbrâm edip beni bindirdi. Kendi önümce yürüdü. Hattâ senin gârın önüne geldik ve bana dedi ki: “Bu kimse ile bile ol, seni irşâd eylesen” dedi ve beni koyup gitti” dedi. Şeyh eyitti: “Ya feresi neyledin?” Eyitti: “Fereslik hâcetim kalmadı. Onu itlâk eyledim” dedi. Şeyh eydür: “Pes onun ile mağaraya girdik. [213b] Mübâhâttan ona getirdim, yedi. Geceye değin bile olduk. Ondan: “Ey oğul, ibâdet şirket ile olmaz. Sen dahi şol mağaraya var” deyip onu yakınımında bir mağara var idi, onda gönderdim. Onda eğlendi. Her üç günde bir kere cem olurduk. Ol etrâfta biten mübâhâttan tenâvül ederdik. Ol feres dahi etrâfta otlayıp her gece bize gelirdi, yine sabah otlamaya giderdi. Bir gün ol şâb benim mağarama geldi. Bir miktar gamnâk gördüm. Hâlinden haber sordum. Eyitti: “Yâ şeyh, rüyâmda görürüm, benim vâlideynim benim öteyanımda bir mekândan bir mekâna cereyân ederler. Ellerinde ikisinin birer şem var, yanar. Her kere ki bana karîb olalar, bir şahıs çıkar. Elinde bir cevher eydür: “Allâh için sizden suâl ederim ki bu veledinizden râzı olasınız. Onu Allâh’a terk edesiz. Zîrâ ol Allâh’a firâr eyledi. Ve bu cevheri benden onun için alınız.” Bu amel onlardan bir nice defa zuhûrdan sonra vâlideynim eyittiler: “Biz ondan râzıyız ve cevher dahi sana beşâret olsun” dediler. Ondan uyandım. Böyle medhûş oldum” dedi. Eyittim: “Ey oğul, bu senin tevbenin semeresidir. Hak Teâlâ sana irâet eylemiş.” Pes ona mesrûr oldu ve hamdeyledi. Bir zamândan sonra bir gece Hazret-i sultân-ı kevneyn, Fâhru’l-âlemeyni [213a] gördüm. Buyurdular ki: “Bu mağaradan çık ve ol şâbbı dahi al, var imâret içine dâhil ol. Halk sizden ve siz halktan müntefi olasınız.” Sabah olunca gârdan çıktım. Ol şâbbın gârına vardım. Ahvâli haber verdim. Eyitti: “Yâ şeyh, bu gece ben görürüm, sağ elimde bir habl var. Ve bir racül-i hasenü’s-sûret bana der ki: “Sana emrettiğim işit.” Ben eyittim: “Ey oğul, elhamdülillah alâ hâzâ.” Pes ikimiz cebelden

indik. Medînetü's-selâm Diyâr-ı bekr'e vardık. O şâbbın feresi dahi ardımızca bile bize tâbi olurdu. Ol medîne'de bir ribât-ı fukarâ var imiş. Ondan dâhil olduk. Fukarânın basarı bize taalluk edince eyittiler: “İşte racül budur.” Sükût ettik. Eyittiler: “Yâ şeyh, sen bunda olursun.” Yine sükût eyledik. Ondan bir şeyh-i hasenü's-sûret gelip eyitti: “Yâ seyyidî, Allâh Teâlâ için bizim ile bu mekânda mukim ol.” Ben eyittim: “İn kâne hayran inşâallâh.” Pes feresi ol kişiye verdik ki bize ol gün gelip vâsıl oldu ve feresin kıssasın ona hikâyet ettik. Ve onlar ile ben ve ol şâb, ol ribâtta yirmi yıl durduk. Şâbbın kıssasın kimse bilmedi ve kanden idüğün demedi. Hattâ vefât eyledi. Onda defnettım. Ondan ol ribâtta hac kastına çıktım. Niyetim Mekke-i Mükerrime'de mücâveret idi” buyurdular. Rivâyet olunmuştur ki: Şeyh-i mezbûr Kâbe'ye varıp, [214b] üç yıl mücâveretten sonra vefât edip Bathâ'da¹⁹² medfûn oldular. Rahmetullâh.

398. Hikâyet

Bâzı fukarâdan rivâyet olunur, eydür: İbtidâ-i irâdetimde bâzı meşâyih ile mülâkat oldum. Beni bâzı hizmete emreder idi. Ol emir ile mütelezziz olurum. Bir gün beni lahm almak için kasaba gönderdi. Ben dahi lahmı alıp dönüverdim. Görürüm bir kimse dâbbesin yedip gider. Elinde olan tâziyâne ile vurdu. Ondan sakınmak murâd ettiğimde kendimi dükkânın bir enserisine vurdum. Bedenimde bir azîm cerh peydâ oldu. Başıma halk üştü. Benim cerâhatım bend ederler iken gördüm beni darp eden kimse yanında avâmdan üç kimse dahi var. Eydür: “Benim bir kîse içinde on altınım var idi, düştü. Elbette bundadır yâhut kasapta” deyip beni ve kasabı ve yanımızca iki kimseyi dahi ahzedip sâhib-i medîne olan melike ilettiler. Bu kere her birine azîm darplar vurdular. Beni dahi sağdan ve soldan darp ederek meydana getirirken cerh üzerine darp vâki olup azîm elem çektim. Bir mertebe ki aklım zâil oldu. Ol esnâda ittifâk ol herifin kîsesi meğer benim lahm koyduğum zenbîle düşmüş imiş, buldular. “Hây, işte sârik” deyip beni kat-ı yed ile emreylediler. Pes zeyt getirip kaynattılar ve cellâda [214a] emrettiler ki elim kese. Ve bir münâdî nidâ eyledi ki:

¹⁹² Bir diğeri adı Ebtah olan Bathâ, Mekke'den Mina'ya çıkılırken Hacûn'dan Hurmâniye'nin sınırına kadar olan sol taraftaki bölgedir. Burası günümüzde Ca'feriye adıyla bilinir. Bkz. Salim Öğüt, “Ebtah”, *DİA*, c. X, s. 82.

“Eyyühe’n-nâs, cem olun. Melik devletinde Müslümanların yanında kîsesin alanlara nice siyâset olur görün” der. Ben dahi kendimi mâlikü’l-mülke teslim edip dururum. Pes cellât gelip bana bir sadme vurdu. Yüzüm üzerine düştüm, ammâ secde niyet eyledim. Ol hinde Şefü’l-usât, Emiru’l-arasât, Fahr-i kâinât, Mefhar-ı mevcûdat hazretin gördüm. Sallallâhu aleyhi ve sellem. Bana nazar edip tebessüm buyurdular. Ol hinde semûuma bir nidâ geldi. Eydür: “Hey gâfiller, bu sârik diye ahzettiğiniz şeyh hazretinin fukarâsından bir sûfidir. Nice sârik olur, niçin iftirâ edersin?” der. Halk-ı âlem “Lâ havle” okuyup, cellât ve gayrılar, hattâ emîr-i beled dahi ayağıma düşüp özür dilediler. Kîse sâhibi dahi îtizâr edip ağladı. Ben eyittim: “Hak Sübhânehû seni ve beni mağfîret eyleye. Benden tarafı tamam.” Pes surreyi fethettiler. Haddizâtında içinde on altın var ve ol benim mecrûh olmada sebab-i zâhir olan. Onu şeyh hazretlerine bağışladılar. Pes şeyhe vardık. Ol hâlde bulduk ki fukarâ beyninde olan zellât için istiğfâr buyururlar idi. Hikâyeti hikâyet eylediler. Eyitti: “Ey oğul, ben dahi senin için müterakkıb idim. Ezelde bu mânâ senin için mukadder idi. Recâ ederim ki sühûlet üzere def olur.” Ondan eyitti: “Yâ Muhammed, bu senin tarîkin tekmîle sebep düştü. Şimdengerü sana istediğin tarafa sefer münâsiptir” deyip beni seyâhatle emir buyurdular. Kaddesellâhü esrârahüm.

399. Hikâyet

[215b] Bâzı meşâyih buyurmuşlar ki: “Bir zaman seyâhatle bâdiyeye çıkmış idim. Birkaç gün gezdim. Taâm ve şerâbtan bir nesne bulamadım. Bir gün gâyet susuzluk galebe eyledi. Gördüm beriyyenin bir tarafında bir kasr görünür. Yakın vardım. Gördüm bir vahşi hayvan ol kasrın içine gitti. İleri varıp gördüm, bir vîran kasr içinde bir fakir yatar ve ol hayvan onu yemek ister. Beni görünce ondan ırak oldu. Varıp tahrîk eyledim. Meğer vefât eylemiş. Murâd edindim ki bir yeri kazıp onu defnedem. Ammâ susuzluk beni zebûn eyledi, kâdir olamadım. Taşra çıktım. Sağa sola nazar ederken bir kimse gelip bana eyitti: “Meyyiti defneyledin mi?” “Hayır” dedim. Eyitti: “İmdi gel. Şol dağ üzerinde su vardır. Ondan susuzluğun def eyle.” Pes onun ile gittim. Az zamanda pınara vardık. Yanında bir kırba dahi bulup içtim ve ol kırbayı doldurdum. Ol fakîri gelip gasleyledim ve arkasında olan libâsı ile

defneyledik. Bana eyitti: “Bu defnolan fakir ekâbir-i ricâlden idi, ammâ kendi bilmez idi. Zîrâ kişi Allâh’dan ittikâ edince mevlâsı onu ihfâ eder” deyip gözümden gâip oldu. Pes ol kabir üzerinde oturup, birkaç âyet-i Kur’ân tilâvet edip kendi hâlime vardım” buyurdular.

400. Hikâyet

Müellif-i kitâb İmâm Yâfiî buyururlar ki: Bâzı sâdât-ı tarîkat bana haber verdiler ki: “Sevâhilde ba’zda müddet-i tavîle inzivâ eyledim. Bir gün yevm-i îd oldu. Bâzı kurâyaya vardım ki salât-ı îdi kılam, pes ondan sonra mekânıma varam. Yine ke’l-evvel mekânım olan mağarada eğlenem. Çünkü kaldım [215a] îd kılmak niyeti ile. Buyurmuşlar ki: Vaktâkim salât-ı îdi kıldık. Mekânıma mürâcaat eyledim. Onda bir kimse buldum. Namaz kılar, ammâ mağara kapısında kum üzerinde onun ayağı yerlerinden bir eser görmedim. Ondandır taaccüp eyledim ki bu kişi nereden girdi ola. Ondandır namazın kılıp bir zamân-ı azîm ağladı. Hâtırıma geldi ki: “Bugün îd günüdür ve bu kişi benim misâfirimdir. Önüne taâm kısmından ne getirsem bir şey dahi hayırdır.” Ol racül eyitti: “Kalbinden bu fikri gider. Gaybta sen bilmediğin şey çoktur. Ammâ bir içim su mümkün ise getir” dedi. Kalktım. İbriğim var idi. Onu koduğum mahalle vardım ki alıp gelem. Gördüm ibriğin yanında iki tâne issi gerde durur. Güyâ fırından şimdi çıkmış olur. Bir yanında biraz bâdem var. Onu ve suyu aldım, getirdim. Gerdeyi kesti ve levzi benim önüme döktü. “Ye” diye emreyledi. Kendi bir tâne ya iki tâne badımcıan yedi ve ol gerdeden ekl eyledi. Taaccübüm dahi ziyâde oldu. Bana eyitti: “Niçin taaccüp edersin? Allâh için ubbâd vardır ki istedikleri şeyi nerede olsa bulurlar.” Ol hinde niyet ettim ki onun ile karındaşlık ricâ edem. Eyitti: “Ol niyete acele etme. İnşâallâh sana gelirim.” Ve gâip oldu. Bilmedim ki kande gitti. Vaktâkim şevvâlden yedinci gece oldu. Gelip benim ile karındaş oldu” buyurdular. رضي الله عنهما و نفعنا ببركاتهما [Allâh onlardan râzı olsun. Bizi onların bereketiyle faydalandırın.]

[216b] Ve yine seyyid-i mezkûr buyurmuşlar ki: Ben bâzı leyâlînde halvette idim. Salât-ı işâdan sonra müteyakkız otururken iki racül gördüm, benim halvetimde dururlar. Ve kapı ise örtülü idi. Benim ile bir sâat-i nücûmî miktârı ahvâl-i fukarâ-i

tarîkat söylestiler. O zaman bilâd-ı Şam'ın bâzında idik. Ol diyâr halkından birini bana zikrettiler ve ol racül için senâ eylediler ve eyittiler: “Ne gökçek kimse idi. Eğer nereden ekl eder, bile idi.” Ondan eyittiler: “Bizden fülân kimseye selâm söyle” dediler. Ben eyittim: “Siz onu neden bilirsiniz? Ol şimdi Hicaz'dadır.” Eyittiler: “Bize ol hafî değildir.” Ondan halvetimin mihrâbına tekaddüm eylediler. Zanneyledim ki namaz kılalar. Ol aradan hâita çıktılar ve gözümden gâip oldular. Radıyallâhü anhü ve anhümâ.

Ve yine müellif-i kitâb eydür: Seyyid-i mezkûr bana haber verdi ki ve buyurdu ki: Bir gün halvetimde iken yedi yüz kırk iki senesinin Recebinde iki kimse dâhil-i halvet oldular. Nereden girdiler ve nereden geldiler bilmedim. Bana onlardan bir havf geldi. Vaktâkim selâm verdiler ve musâfaha kıldılar. Bir miktar havfım zâil oldu. Ben eyittim: “Nereden geldiniz?” Eyittiler: “Sübhânallâh, sen misilli kişi bundan suâl eder mi imiş?” Ondan bir miktar kurumuşca hubz var idi, önlerine getirdim. Eyittiler: “Biz bunun [216a] için gelmedik.” Ben eyittim: “Ya niçin geldiniz?” Eyittiler: “Sana emânet olsun. Fülân kimseye selâm eyle ve de ki: Muştuluk sana beşâret olsun.” Ben eyittim: “Siz onu bilirsiniz. Ya onunla cem olmaz mısınız ki kendiniz tebşîr edesiz?” Eyittiler: “Biz onun ile cem oluruz, ammâ ol bizim ile cem olmaz.” Ben eyittim: “Bu beşâret ile tebşîr olunmasına siz mezun oldunuz mu?” “Neam” dediler ve eyittiler: “Biz el-ân şarkta fülân karındaşımızın yanından geliriz.” Ondan gözümden gâip oldular. رضي الله عن الجميع ونفعنا بهم [Allâh hepsinden râzı olsun. Bizi onlarla faydalandırın.]

Yine müellif İmâm Yâfî eydür: Yine seyid-i mezkûr eydür: Sevâhil-i Şam'dan bazında bir şâb gördüm. Bana karîb yerde dururdu. Üç gün geçti ne ol bana geldi ne ben ona vardım. Âhir hâtırına geldi ki: “Ben ona varam.” Yakın varıp selâm verdim ve yakınında namaza durdum. Tâ ki iki rekat nâfile kılam, ondan meclisi ile müşerref olam. Gözüm kuyruğu ile nazar eyledim, benden gâip oldu. Namazı kıldım. Seccâdesinden ve na'leyninden gayrı şey görmedim. Dahi eyitti: Bâzı berârîde çok gördüm benden niceler muhtecib oldu ve nicesi muhtecib iken zâhir olup benim ile musâhabet kıldı. Rıdvanullâhi aleyhim ecmaîn.

Ve yine İmâm Yâfiî eydür: Ben eydürüm ki, mâlûmumdur ki: Seyyid-i mezkûra on iki gün nakz-ı vuzû lâzım [217b] gelmedi ve bu kitâb te'lîfine gelince on beş yıldır ki vaz'ı cenb eylemek ona vâki olmadı. Ve çok gün geçer, somun iftar eylemez ve ettiği zaman dahi şey'i yesîr ekl eder. Ve ben bir miktar lahm yediremedim, illâ şiddet-i muvâhâttan sonra bana muvâfakaten bir gün, bir kerecik lahm yedi. Ve bir nice yıl bî-ihitiyâr ümerâyyla hacc-ı şerîf eder idi. Ona eydürdüm ki: "Niçin kendi ihtiyârınız için hac eylemezsiniz? Tâ emir olmayınca ol râh-ı azîze teveccüh eylemezsiniz?" Buyurdular ki: "Onda görülen münkirâtı tahammül lâzım gele diye gitmem, ammâ memûr olurum. Yine bi'z-zarûrî giderim ve ol kaçındığım münkerâtı görürüm" buyurdular. Kaddesallâhü esrârahüm.

401. Hikâyet

Bâzı sülehâ buyurmuşlar ki: Seyâhat niyeti ile Irak'a sefer eyledim. Bir medîneye yolum uğradı. Ona yakın bir harâbede bir miktar karâr ettim. Gözüme nevm gâlip oldu. Ol esnâda bir hâtif bana nidâ eyledi ki: "Kalk, sağ cânibinde bir medfûn nesne vardır, vârisi yoktur. Al, mesârifine sarf eyle." Gözüm açtım. Yakınımda bir asâ buldum. Onu aldım. Bir miktar yeri eşince görürüm bir hırka içinde beş yüz dinar. Alıp sevbimin bir tarafına bağılı koydum. Fikreyledim ki ben bunu ne eyleyim. Bir hâtıra oldu ki: "Fukarâyâ infâk edem." Ve bir hâtıram oldu ki: "Bâzı havânit alam, fukarâyâ vakfedem." Ve bundan gayrı bâzı havâtır dahi oldu. Bir tarafı tercih edemedim. Ol gece uyudum. Hazret-i Nebî aleyhisselâmı vâkıamda görürüm. Bana selâm ihsan ettiler ve eyittiler ki: "Yâ fakir, irâdet ve tâlib-i ziyâde mine'd-dünya, bu ikisi bir yerden olmaz." Ondan mübârek salavât parmakları ile yanındaki parmağın zamm edip eyitti: "Yürü, senin ile olan şeyi eyle mean. Bağdat'ta Cezîre-i Hadrâ ehinden [217a] Şeyh Ebü'l-Abbâs var. Fülân mescittedir. Sende olan şeyi ona teslim eyle." Pes uyandım. Abdestim tecdîd eyledim ve şükürü'l-vuzû kıldım. Ol çıktım. Bağdat'a teveccüh eyledim. Ol buyurdıkları mekânda şeyh hazretin buldum. Selâm verdim ve kıssayı hikâyet eyledim. Bana eyitti: "Ne kadar zaman oldu ki yol çekersin?" Eyittim: "Yedi gün." Eyitti: "Yedinci gündür ben Hazret-i Nebî aleyhisselâmı gördüm." Buyurdular ki: "Kaçan sana bir fakir bir risâlet

ile gele. Risâlesin kabul eyle ve mesârifine sarf eyle.” Ondan eyitti: “Yedi gündür ki bizim kût etmeye kâbil bir şeyimiz yok idi ve bir kimseden ziyâdece deyn edinmiş idik ve ol dahi talepte gâyet ilhâh eylemiş idi. Ol fâkayı Cenâb-ı Rabb-i Samed senin ile seddeyledi. Senden ricâ ederim ki bizim yanımızda kalasın. Sana benâtımın birisin tezvîc edem.” Ben eyittim: “Yâ seyyidî, bu nice mümkün olur? Ben Hazret-i Hak beni meşgûl eylediği şeye meşgûlüm. Gayrıyla meşgûl olmak şimdi mümkün olmadığı mâlûmundur” deyip nihâyetü’l-emr Hazret-i Nebî emrettiği üzere mâcerâyı sana ihbâr ve i’lâm eyledim. Yine iznin ile kendi hâlime varayım.” Eyitti: “İmdi bâri üç gün benim zayfımsın. Benden üç gün müfârik olma” dedi. Ben dahi emrine imtisâl eyledim. Üç günden sonra vedâ edip munsarif oldum” buyurdular. Radıyallâhü anhüm ecmaîn.

402. Hikâyet

[218b] Bâzı fukarâ buyurmuşlar ki: Medâyin-i Horasan’dan bir medîneye dâhil oldum. Esvâktan birinde gezerken bir şâbb-ı hasenü’s-sûret bana selâm verdi ve ardımca bile geldi. Hattâ sûtan çıktım. Gördüm yine ardımca gelir. Âhirü’l-emr durdum. Gelip eyitti: “Li-vechillâh bu gece benim zayfım ol.” “Neam” dedim. Pes ben dahi ona tâbi oldum. Bile gittik. Beni bir dâr-ı haseneye idhâl eyledi ki ol dârda âsâr-ı hayır müşâhed. Bir miktar ol şâb beni koyup gitti. Ba’dehû görürüm ki şeyh-i kebîr ile geldi ve eyitti: “Bu benim babamdır. Buna duâ eyle.” Ben dahi şeyhe selâm verdim. Oturdu. Taâm getirdiler. Yedik ve ellerimiz yuduk. Ben himmet eyledim ki ol aradan çıkam. Şâb eyitti: “Elbette üç güne değin zayfımsın.” Ben dahi: “Hoş olur” deyip üç gün eğlendim. Her gün ikrâmımı evvelkiden ziyâde eyledi. Dördüncü gün onları vedâ kasteyledim. Şeyh eyitti: “Ey oğul, şimden sonra benim zayfımsın.” Ol gün dahi eğlendim. Vaktâkim âhir-i nehâr oldu. Ben eyittim: “Sizi Allâh’a ısmarladım. Bana icâzet verin.” “Neam” dediler. Çıkıp gittim. Ol şâb benim ile bile çıktı. Medîneden taşra çıkınca beni vedâ eyledi ve bir kîse verdi ve hubz ve helva dahi verdi ve eyitti: “Yâ seyyidî, bu senin zâdın olsun. Allâh kabul eyleye” dedi. Ben dahi aldım ve yola revân oldum. İki gün gittim. Bir medîne-i uhrâyâ eriştim. Kast eyledim ki [218a] benim ile olan şeyi fukarâyâ îsâl edem. Ol esnâda bir şeyh-i

hasenü's-sûrete rast geldim. Hâtırıma geldi ki: "Veliyullâh olur." Vakt-i salât idi. Mescide girdi ve ben de girdim. Salât-ı asrı edâ eyledik. Gözüme bir miktar uyku galebe eyledi, uyudum. Güyâ bir hâtif eydür: "Senin ile olan kîseyi ol gördüğün şeyhe ver ve ol şeyh ubbâd-ı sâlihîndendir." Uykudan uyandım. Hemendem ol şeyhi talep için taşra çıktım ve eyittim: "Îlâhî, onun senin katında olan hürmeti için beni onun ile cem eyle." Kelâm tamam olmadan gördüm karşıdan gelir. Elinde ibrik dereden doldurmaya gider. Hemen surreyi açtım. İçinde beş altın ve beş dirhem çıktı. Onu bir yere getirip avucum içine aldım. Karşı varıp elin öptüm ve emâneti teslim eyledim. Aldı ve eyitti: "Yâ büneyye, ol kimse ki Allâh'dan gayrı göre, Allâh'dan bir şeye nâil olmaz." Ben eyittim: "Yâ seyyidî, benim için Allâh'a duâ eyle." Eyitti: يحفظك الله ويحفظ عليك ويحفظ بك [Allâh seni muhâfaza eylesin. Hem seni hem de senin ile başkalarını korusun.] Eyittim: "Vasiyet dahi eyle." Eyitti: "Cehd eyle ki ihlâs üzere olasın ve Allâh ile kendi beyninde olan akdi hıfzedesin." Ondan beni terkedip munsarîf oldu. Radiyallâhü anhüm ecmaîn.

403. Hikâyet

Hikâyet olunmuştur ki: Sülehâdan bir kimse kendisini fukarâya hizmet için bey' eyledi. Ona eyittiler: "Bu işi ne için eyledin?" Eyitti: "Ben bunu etmedim, [219b] illâ ol emir için eyledim ki Hak Sübhânehû beni ona muttali eyledi." Eyittiler: "Nite olur?" Eyitti: "Bir gün vâkıamda görürüm, iki melek gelir. Birisi eydür: "Hak Sübhânehû ve Teâlâ'nın: إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ [Muhakkak ki kullarım üzerinde senin hiçbir hâkimiyetin yoktur.]¹⁹³ kavlinde ne dersin?" Ben eydürüm: "Allâhü a'lemü bi-keâmihî." Eydürler: "Elbette cevap vermen lâzımdır." Ben eydürüm ki: "Şol ki Allâh'a ibâdet üzere olur, adüvnün onun üzerine sultânı olmaz." Ol biri dahi eyitti: "Abdin sıfatı nedir?" Ben eyittim: "Allâhü a'lem." Yine eyitti: "Elbette demen lâzımdır." Âhirü'l-emr eydürüm ki: "Abdin sıfatı herhalde seyyidinin emrine imtisâl ve nevâhîsinden ictinâbdır." Ondan ol iki melek gözümden gâip oldular. Vaktâkim sabah oldu. Tefekkür eyledim. Görem bende ne ubûdiyete ehliyet ve ne murâkabeye müknet var. Bunu rey eyledim ki bu tâife gayrıdan sıfât-ı hamîdeye ecma'dır.

¹⁹³ Hicr, 15/42.

Bunlara kendim bey' edip hizmetlerinde olam. Pes öyle edip kulunun kulu olmayı ihtiyâr eyledim” dedi. Ve ağladı ve der idi ki: “Vallâhi nefsimi onun mücâlesetine ve murâkabesine ehil göremedim ve hizmetine sâlih olanlardan kılamadım” der idi. Rahmetullâh.

Ve bâzı fukarâdan rivâyet olunmuş, eydür: Bir gün nafaka-i ıyâlde mütefekkir idim. El-hâsıl kalbim bir saat kadar meşgûl oldu. Âhirü'l-emr müsterih olmak kastı ile uyudum. Menâmımda görürüm, [219a] bir diyârın ortasında bir cezîre. Ben onun içinde imişin. Eydürüm: “Benim me’kûl ve meşrûbum bu mahalle nereden vâsıl olur?” Bir hâtif bana eydür: “Eğer yedi deryâyı öte geçsen rızkın senden tahallüf eylemez.” Pes mesrûran mütenebbih oldum. Gam ve elemim kalmadı. Az zaman geçmeden bir kimse eliyle bu düşümün risâlesi yetişti ki hiç hatıra gelir değil idi. Eyittim: “Sadakallâh. Cenâb-ı Hak buyurmuştur ki: وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ [Kim Allâh’a karşı gelmekten sakınırsa Allâh ona bir çıkış yolu açar. Onu beklemediği yerden rızıklandırır.]¹⁹⁴”

404. Hikâyet

Bâzı meşâyihden rivâyet olunmuş ki eydür: Benim bir zevcem var idi. Onun muhabbetine meşgûl idim. İttifâkan bir gece onun yanında uyur iken benden bâzı hal sudûr eylemiş. Benim ne söylediğim mesmû olmuş ve hareketim görmüş. Ol zuhûr eden mânâ ise hâlet-i azîm idi. Vaktâkim ifâkat buldum. Bana eyitti: “Yâ seyyidî, bu ne hâldir?” Ben eyittim: “Sen bildiğin değil.” Ol hinde sükût eyleyip ben evden gidince vâlideynine hâdim göndermiş, ihzâr eylemiş. Hâli hikâyet edip: “Elbette bu mecnundur. Ben bunun ile bile olamam” diye benden mufârakatı tahkîk eylemiş. Öyle olsa ben gelince mâ fi’z-zamîri izhâr edip, bir tarîk ile beynimiz tevfiik mümkün olmayıp elbette tefrik mukarrer olunca ben eyittim: “Senin ile olan sâbıkamız için olsun bana birkaç gün mehil ver.” “Neam” dedi. Bu kere ben dahi ehîbbâyâ [220b] hâli hikâyet edip eyyâm-ı mehilde sırren ve alenen ne kadar minnet eyledimse söz geçmedi. Mehil tamâmına bir gün kalınca duruştum, mecâl-i muhâl oldu. Çün firâk

¹⁹⁴ Talak, 65/2-3.

mukkarrer olmaya bir gün kaldı. Dünya başıma zindan oldu. Bir mertebe teşvîşim müşted oldu ki dâire-i aklı ötegeçip sahrâ-yı cünûnda cüst ü cûya başladım. Ol hîne değin bu mânâyı kâziyü'l-hâcâta arza hicâbta idim. Bi'z-zarûrî kalbimi Cenâb-ı Hakk'a tevcih ettim ve emrim Rabbü'l-erbâba tefvîz edip, "El-hayru mâ ihtârahullâh" deyip bu duâyı lisânımda üç kere tekrar eyledim ki duâ budur: اللهم يا عالم الخفيات يا سامع الاصوات يا من يده ملكوت الارض وسموات يا مجيب الدعوات استعنت بك واستجرت بك يا مجير اجرنى [Allâh'im, ey bütün gizlilikleri bilen! Ey bütün sesleri işiten, ey yerlerin ve göklerin mülkü elinde olan, ey duâları kabul buyuran, senden yardım diliyorum. Senden mükâfâtımı istiyorum. Ey mükâfat veren, bana mükâfâtımı ver.] Ondan nısf-ı ahîre değin müstakbilü'l-kible oturdum, ondan görem. Kapı açıldı. Hâtunum içeri girip ayağım öptü ve eyitti: "Allâhü'l-Azîm hürmetine benim günâhımdan geç ve beni kabul eyle. Ben kendi murâdım olan ahvâlden tevbe eyledim. Allâh'dan ricâ ediver ki benim tevbemi kabul eyleye." Ben eyittim: "Senden râzı olmam, tâ sebep ne olduğun beyân eylemeyince." "Ben gece azîmet eyledim idi ki yarın senin ile mufârat eyleyem. Menâmımda gördüm. Bir kimse gelip bir elinde bir sevt ve bir elinde bıçak bana eydür: "Eğer bu niyet eylediğin nesneden geçersen febihâ ve illâ seni [220a] bu nacak ile katlederim" der ve ol elindeki sevt ile beni üç kere darp eyledi. Ondan ra'd ile uyandım. Dahi ol darbın çeşnisi müşâhedem idi. Bir miktar firâşım üzere oturdum. Ondan yine uyumuşum. Aynı ile ol racülü gördüm. Yine elinde bıçak ile gelir. Bana eydür: "Seni tahzir eyledim ve nasîhat eyledim. Yine emrime imtisâl etmedin. Bâri seni katledeyim deyip" elin kaldırıncâ mütenebbih oldum ve sana sûrat edip geldim. Tâ benim tevbem kabul edip benden râzı olasin" dedi ve cesedin açiverdi, gördüm. Ol üç darbın eseri müşâhede olunur. Ben eyittim: "Allâh senin tevbemi lütfu ile kabul ede. Ben kabul edip dünya ve âhirette senden râzı oldum" dedim. Eyitti: "İmdi mihrim bu kabûle şükran senin olsun ve benim yirmi dinarım var ve sâir huliy ü hulel cümlesi fukarâyâ hibe olsun. Şükran lillâhi Teâlâ cümeli al, tevzî eyle" dedi. Hem öyle kıldım. Emrim onun rızâsına tefvîzden zuhûr eden şeye hamd ü senâ edip, ol târihten yedi yıla değin ol hâtun ile ıyş edip sonra Allâh emrine intikal eyledi. Rahmetullâhi aleyhâ. Bir gün mevtinden sonra menâmımda gördüm. Ecmel sûrette ve ahsen siyâb ve huliy ve cevâhir ile müzeyyene olmuş. Ona eyittim: "Hâlin ne mütehayyir oldu?" Eyitti: "İşte müşâhede eylediğin şândayım, velâkin senin likâna muntazırayım. Allâh senden râzı olsun, sen

benden râzı olup [221b] mağfûre olmama sebep olduğun gibi” dedi. Rahimehallâhü Teâlâ.

Ve bâzı fukarâdan naklolunmuştur, buyurmuşlar ki: Benim bir câriyem var idi. Her hâlinden râzı olmuş idim. Bir gün: “Ey câriye, hiçbir şeyi inşâd edebilir misin?” “Neam” dedi. Ben eyittim: “Bir beyt oku, ola ki safâlanayız.” “Nola” deyip bu şiiri inşâd eyledi ki tercümesi budur:

Eyâ leylî, sen olmasan cihânda

Nederdim gevher olsa cümle âlem

Hayâtım sana ten cismin revânım

Neder ya âlemi bî-rûh âdem

Onun bu kelâmı beni vecde getirip eyittim: “Ya bu rubâiye câize ne gerek?” Eyitti: “Yâ seyyidî, ben senin câriyen olam. Câize bana câriyeliğim yetmez mi?” Ben eyittim: “İtkin bu rubâiye ivaz olsun ve sana dünya cihetinden şey dahi vereyim.” Eyitti: “Yâ seyyidî, benim maksûdum sensin. Çün âzâd eyledin, ol bir fazla nimet olmuş oldu. Senden gayrı nesne umulmak insaf değildir. Nihâyet yine hizmetine kabul eyle.” Pes onu li-vechillâh i’tâk ettim ve rubâiye ivaz ev içinde her neye mâlik ise ona hibe edip, kendim vecdimi kâdir olamayıp âhir seyâhate çıktım ve onu terk ettim. Bir yıl seyâhat edip yine geldikde onu evvelki hâlinden a’lâ ve ahsen hâlde buldum. Şol mertebe salâhı müstahkem olmuş ki yedi gün savmını vasledip her ayda dört kere iftar eder idi. “Ni’me’l-avn fi tarîkillâh!” deyip onu tezevvüc eyledim. Bir sene-i kâmile bile oldum. Ahvâlime murâkıb [221a] ve hizmetime mülâzım idi. Sene-i sâniyede emrullâha vâsıla oldu. Rahmetullâhi aleyhâ.

405. Hikâyet

Ebû Hâris Evlâsî’den menkûdür, buyurmuşlar ki: Bir gün Rum’a gazâ olundu. Ben dahi bile oldum. Vaktâkim gazâdan döndüler. Nidâ olundu ki: “Gelip mâl-i Sultân’dan câize alsınlar.” Pes esârî-i İslâm esirlikten gelen Müslimîn ile gelip

mâl-i Sultân'dan her biri hisse-i muayyenelerin aldılar. Ben eyittim: “Sübhânallâh, bu tâife içinde bu maldan ittikâ eder yok mu?” Öyle derken bir şeyh geldi ve ol maldan ahzeylemeden geçip gitti. Halbuki ona dahi vâfir altın ve akçe ve hil’atler ve biraz taâm teklif ettiler idi. Hiçbirin kabul eylemedi. Ben hemen onun ardınca tâbi oldum ve ona yetişip cihet-i helâlden birkaç dirhemim var idi, ol derâhim arz eyledim. Eyitti: الحمد لله الذى لم تخذل الارض من حجة [Yeryüzünü delilleriyle boş bırakmayan Allâh’a hamdolsun.] dedi ve ol derâhim kabul etmedi. Ben eyittim: “Vech-i helâldendir.” Pes elin yere vurdu. Birkaç tâne taşçağızlar aldı. Gördüm elinde cümlesi yâkût-ı ahmer ve asfer oldular. Bana eyitti: “Yâ hâzâ, mevlâsı ile hâli bu olan senin birkaç dirhemini neyleye?” Ben eyittim: “Yâ habîbî, ya sen beled-i Rum’da ne için esirlik tarîki ile karâr eyledin?” Eyitti: “Onun ile benim beynimde isâet vâki oldu. Terk-i edeb eylemiş idim. Beni esirlik ile muâkabe eyledi. Ben dahi tâib oldum. Yine lütfu ile mürâcaat eyledi. Ben dahi [222b] beled-i Rum’da müslimîni terkedip çıkmaya hicâb eyledim. Elhamdülillâh, şimdi onlara dahi halâs müyesser oldu. Ben dahi bilece çıktım” buyurdular.

406. Hikâyet

Bâzı sülehâ buyurmuşlar ki: Bir zamanda Mekke-i Mükerreme’de idim. Ehl-i Yemen’den bana bir kimse elinde bir miktar hediye ile gelip selâm verdi ve yanında olan kimseye eyitti: “Sergüzeştin söyle.” Ol kişi dahi eyitti: “San’â’dan hac niyeti ile hurûc eyledim. Ol vilâyet halkından ehibbâ beni teşyî için şehirden taşra bana gönderdiler. İçlerinden biri eyitti: “Hazret-i Nebî aleyhisselâmın kabrine vardıkta benden selâm oku ve sâhibeyne ve sâir sahâbeye dahi selâm eyle.” Ben dahi deruhte eyleyip onlardan müfârik oldum. Medîne-i Resûl’e gelip kabrini gördükte hicâb ile emânet hâtırdan hurûc olmuş. Zülhuleyfe’ye vardıkta hâtırma geldi. İhram dahi giymiş idim. Âhirü’l-emr ashâbıma: “Benim ile bir müslimin emâneti var idi. Mahalline teslim etmemiş oldum. Benim râhilem ile dahi mukayyet olun. Ben yine Medîne-i Resûl’e döneyim.” Eyittiler: “Kâfileye yetişemezsin.” Eyittim: “Eğer öyle olursa siz benim râhilemi dahi Mekke’ye iletin. Nihâyet onda Allâh nasip eyledi ise mülâkî olam” dedim. Pes dönüp geldim. Kabr-i Nebî’ye selâmı teslim eyledim.

Kezâlik Ebû Bekir [222a] ve Ömer ve sâir ashâb-ı Resûl'e selâm ettim. Akşam erişti. Râhileden haber bilir kimse elime girdi. Suâl ettim. "Onlar ol merhaleden rihlet eylediler" diye cevap verdiler. Ben dahi ol gece onda geceledim. Tâ ki erte olunca gayrı refik bulam, onlar ile gidem. Vaktâkim gecenin bir miktârı geçti. Uyudum. Rüyâda görürüm ki Hazret-i Fahr-i âlem Sallallâhu aleyhi ve sellem ve Ebû Bekir ve Ömer rıdvânullâhi aleyhimâ bir makâm-ı âlîde otururlar. Ben dahi ol oradayım. Hazret-i Sıddîk Hazret-i Resûl'e eydür: "İşte ol racül budur." Hazret eydür: "Sen Ebü'l-Vefâ'sın. Ve mübârek eli ile elime yapışıp ben eydürüm: "Benim künyetim Ebü'l-Abbâs'tır." Buyurdular ki: "Ebü'l-Vefâ'sın" deyip, elimden tutup beni Mescid-i Harâm'a vaz' eder. Mütenebbih olunca görürüm ki tahkîk Haremullâh'tayım. Pes Mekke'de kâfile gelince sekiz gün mukim oldum. Pes refiklerim beni gelip Mekke-i Mükerrreme'de buldular" dedi. Radyallâhü anh.

407. Hikâyet

Bâzı sâlihînden menkul, buyururlar ki: Bir gün Cebel-i Lübnan'a suûd eyledim. Birkaç sülehâdan kimseler dahi var idi. Onda sâkin olan ubbâd ve zühhâddan kimseye mülâkî olmak niyeti ile pes üç gün seyreyledik. Şöyle ki benim ayaklarım elem verdi. Âhirü'l-emr bir cebel-i şâmih üzerinde oturdum. Ashâbım ol cebel-i mübâreği devir ederler idi. İttifâk gelmediler, yalnız kaldım. Erte oldu. Tahûr için su talebine dağdan [223b] aşağı indim. Bir ayn bulup abdest aldım. Ol mahalde bir savt işittim, Kur'ân okur. Ben dahi namazı âhir edip ol savta doğru vardım. Gördüm bir mağara var. İçinde bir racül-i zarîr oturmuş, tilâvet-i Kur'ân eder. Selâm verdim. Eyitti: "İns misin?" Eyittim: "Neam." Eyitti: "Lâ ilâhe illallâh Muhammedün resûlullâh. Otuz yıldır ki senden gayrı bu mahalde insi görmedim." Ondan eyitti: "Anlarım ki ta'b çekmiş olasın. Gel bir miktar istirâhat eyle." "Neam" dedim. Gördüm ol kehfte üç kabir var. Onların yanında uyudum. Meğer öğle namazı zamanı olmuş. "Es-salâh, rahimekallâh!" diye nidâ eyledi. Abdest aldım. Onun ile zuhru kıldım. Ol yine nâfileye şürû' eyledi. Tâ asr olunca salâttan hâlî olmadı. Ondan asrı kıldık. Ba'dehû ayak üzerine durup duâ eyledi. Duâsında işittim. Der idi ki: اللهم اصلح الأمة اللهم ارحم امة احمد اللهم فزح عن امة احمد صلى الله عليه و سلم [Allâh'im, Ümmet-i

Ahmed’i ıslah eyle. Allâh’ım, Ümmet-i Ahmed’e rahmet eyle. Allâh’ım, Ümmet-i Ahmed’den sıkıntıları kaldır.] Vaktâkim salât-ı mağribi edâ eyledik. Ben eyittim: “Bu duâyı sen neden mu’tâd edindin?” Eyitti: “Her kim bu duâyı günde üç kere duâ eylese elbette abdâldan kitâbet oluna.” Eyittim: “Kimden taallüm eyledin?” Eyitti: “Onu desem îmanın ol mertebeye tahammül eylemez.”

Müellif-i kitâb İmâm Yâfiî eydür: Şeyh, ârif-i billâh, âlî-makâm Ebü'l-Hasen Şâzelî’den ve gayrı kibârdan mervîdir ki, buyurmuşlar ki: Bir kimse her gün “اللَّهُمَّ اغفر لامة محمد اللهم ارحم امة محمد اللهم استر امة محمد اللهم اجبر امة محمد [Allâh’ım! Ümmet-i Muhammed’i bağışla. Allâh’ım, Ümmet-i Muhammed’e merhamet eyle. Allâh’ım, Ümmet-i Muhammed’in hatalarını ört. Allâh’ım, Ümmet-i Muhammed’in eksikliklerini görme.]” [223a] dese abdâldan yazılır. Ve dediler ki: Bu duâ Hızır aleyhisselâm duâsıdır.

Yine biz kıssa-i mezbûrenin tamâmına geldik. Ondan râvî eydür: Vaktâkim işâyı kıldık. Bana eyitti: “Taâm yer misin?” “Neam” dedim. Eyitti: “Mağaranın dâhiline gir. Ne bulursan ekl eyle.” Ben dahi mağaranın dahi içerisine girdim. Gördüm bir sahra üzerinde üzüm ve ceviz ve harnup ve elma ve incir ve kızıl üzüm var. Her biri başkaca vaz’ olunmuş. Dilediğim kadar ekl ettim. Vakt-i sehere yakın vitri kıldı. Ve ol mâbeynde hiç uyumadı. Ondan ol arada dahi mevcûd olandan bir miktar ekl eyledi. Ondan salât-ı subhun vakti oldu. Pes salât-ı subhu edâ eyledik. Ba’dehû oturduğu yerden uyudu, şems tulû’ edince. Vaktâkim şems iki rumh kadar mürtefi’ oldu. Kâim olup abdest aldı ve kehfe girdi. Ben eyittim: “Bu fâkihe neredendir? Ben bundan atyeb şey görmedim.” Bana eyitti: “Şimdi inşâallâh muâyene görürsün.” Ol esnâda bir tâir geldi. İki kanatları beyaz ve göğsü kırmızı ve burnu yeşil ve minkârında habbe-i zebib, iki ayağı arasında cevze. Ol zebîbi zebib üzerine ve cevizi ceviz üzerine vaz’ eyledi ve uçup gitti. Ol racül bana eyitti: “Görebildin mi?” Ben “Neam” ile cevap verdim. Eyitti: “İşte bu tâir, bana otuz yıldır gelir gider ve bu hizmeti eder” dedi. Ben eyittim: “Bu sana günde birkaç kere gelir mi?” Eyitti: [224b] “Yedi kere gelir.” Bugün on beş kere geldi. Pes onun sırrın anladım. Eyitti: “Sana biraz ziyâdece geldi.” Eyittim: “Onu bize helâl eyle” dedim ve arkasından ağaç kabından kaftanı var idi. “Bu sana nereden vâsıl olur” dedim. Eyitti: “Bu gördüğün kuş her senede bir kere yevm-i Aşûre’de bu ağaç zarflarından on kıt’a

ile ol mahalli bulduk. Eyittiler: “Bu bir mağaradır ki keşfolmuştur ve bize sır olmuştur” dediler ve her sene haccedip lâbüd zemzem ile makam arasında ol vasfeylediği racülü iltimâs eyledim, buluşmak müyesser olmadı. Sekizinci sene olunca ba’de’l-asr racül-i mevsûfa mülâkî oldum. Selâm verdim ve emânet olan selâmı dahi teslim eyledim. Ondan duâ iltimâs eyledim. Bana bâzı deavât ile duâ eyledi. Bana eyitti: “Sen, ol selâm emânet eden İbrâhim Kirmânî’ye nerede mülâkî oldun?” Eyittim: “Cebel-i Lübnan’da.” Eyitti: “Rahmetullâh.” Ben eyittim: “Vefât ettiler mi?” Eyitti: “Neam, şimdi defneyledik. Ol gâr içinde medfûn olan ihvânı yanında ve üzerine salât eyledik. Ammâ bu gariptir ki, biz onu gaslederken kût-ı yevmiyyesin getiren mürğ geldi. Gördü ki hal bugüne olmuş. Ol kadar kanatların yere vurdu ki ol dahi canın Hakk’a ismarladı. Onu dahi ayağı ucuna defneyledik” dedi. Ondan beni vedâ etti. Ehlullâhın hâdimi de velî olur. Kaddesellâhü esrârahüm.

[225a] 408. Hikâyet

Bâzı sülehâ buyurmuşlar ki: Bir gün sefîneye girmiş idim. Bir refikim var idi. Biraz gittikte rüzgar sâkin oldu. Sefîneyi kenara çektiler. Bizim yanımızda bir yiğit var idi. Şatt-ı bahrda olan eşcâr arasına gidip yine geldi ve eyitti: “Sizden bir ricâmız var. Lütfedip kabul edin nola” dedi. Eyitti: “Ben şimdi vefât ederim. Bu eşyâları alasız ve içinde olan şeyle beni teşhiz ve tekfin edesiz. Ve üzerimde siyâbımı ve mihlâmımı alasız. Medîne-i Sûr’a dâhil oldukta ol mülâkî olduğunuz adama veresiz.” Pes ol gün salât-ı mağribi kıldık. Ol kişiyi tahrîk eyledik. Gördük vefât eylemiş. Rezmesinin içinde iki tâne sevb-i ahdar, üzeri altın ile yazılı ve bir beyaz sevb dahi var. İçinde bir surre çıktı ve surre içinde kâfûra benzer bir nesne çıktı. Kâfur değil, müşkten atyeb. Şatt-ı nehirde gasledip ol siyâbla tekfin eyledik ve namazın kılıp defneyledik. Medîne-i Sûr’a dâhil olduğumuzda bir gulâm-ı emred bizi istikbâl eyledi. Ba’de’s-selâm eyitti: “Kanı? Emâneti getirin nola” deyip ol orada bir mescid var imiş. Onu lütuf ile onda dâvet eyledik. Mütâbaat eyledi. Pes varıp onda girdik ve ona suâl eyledik: “Ol meyyit kimdir, ya siz kimsiz ve ol kefen neredendir? Lütfedip beyân eyle.” Eyitti: “Ol meyyit büdelâdan idi ve erbaînden idi. Ve ben onun bedeliyim. Kefeni Hızır aleyhisselâm getirmiş idi ve vefâtın ona bildirmiş idi.”

Dönüp onun libâsın giydi ve kendi libâsların bize verdi ve eyitti: “İsterseniz [226b] siz bunları satın, müntefi olun.” Pes ol esbâbı dellâla verdik. Ba’de müddetin dellâl bir alay adamlar ile geldi. İçlerinden biri bana hâli suâl eyledi. Ben dahi ahvâli hikâyet eyledim. Ağlayıp beni evine iletti. Meğer bir mün’im adam imiş. Hâtununa dahi hikâyet ediyor idim. Hamdeylediler ve ağlayakıldılar. Biz gittik. Birkaç sene geçince Arafat’ta ol yiğide mülâkî oldum, bilemedim. Bana eyitti: “Beni bilir misin?” “Hayır” dedim. Eyitti: “Sâhib-i emânet-i sûrîyim. Eğer refiklerim beni tevakkuf eylese senin ile biraz müşerref olurum” deyip beni vedâ eyledi. Pes bir kimse eyitti: “Bu adamı bilir misin?” Ben eyittim: “Bunu erbaînden derler.” Eyitti: “Hey battal, ol şimdi aşeredendir. Ubbâd ü zühhâdın muhtaçlarıdır. Rahmetullâhi Teâlâ.

409. Hikâyet

Bâzı şüyûh buyurmuşlar ki: Bir zamanda Cebel-i Lükâm’a çıktım. Birkaç adamlar ile seyr eyledim. Bir gün bir dereye vardık. Gördük onda bir göl var, üst yanında bir mescid. Alt yanında bir pınar çıkar. Ayağı ol göle akar ve ol göl kenarında bir miktar oturduk. Öğle zamanı olunca bir kimse gelip ezan okudu. Ondan bize selâm verip mescide girdi ve sünneti edâ kıldı. Ondan ikâmet eyledi. Gördük bir pir gelip içeri girdi. Yanınca otuz adam dahi var. Pir geçip imâmet eyledi ve bize söylemeden gittiler. İkinci olunca ol vakitte kimse gelmedi. Akşam olunca ol müezzin-i ma’hûd yine geldi. Ezan okudu. Yine şeyh cemâati ile gelip salât-ı mağribi edâ eyledik. Şafak gurûbuna dek ibâdetinde oldular. Sonra işâyı yine şeyh kılıverdi. Yine bizimle [226a] mükâleme etmeden gittiler. Ba’de zamânin onlardan bir kimse gelip mescidin bir tarafına bir şey koydu ve bize: “Ey Allâh’ın lütfuna ve rahmetine mazhar olası kişiler, gelin!” dedi. Biz dahi vardık. Gördük bir mendil-i ebyaz ki misli görülmüş değil. İçinde bir sofrâ zümrüd-i ahdardan. Açtık, gördük içinde yâkût-ı ahmerden bir mâide. İçinde serîde benzer taâm var. Ondan ekl ederdik, eksilmez idi. Tamam şib’ gelince ondan yedik. Yine evvelki tertîbi üzere koyduk. Sabah olunca ol racül geldi, oturdu. Ezan okudu ve mendili kaldırdı. Vakıt olunca şeyh ve ashâbı geldiler. Sabahı kıldık ve mihrapta oturdu. Hatm-i Kur’ân eyledi ve duâ etti. Ondan

eyitti: “Hak Sübhânehû ve Teâlâ halka iki ferîza farz eyledi âyet-i vâhidde. Ondan halk gâfillerdir.” Ben eyittim: “Rahimekümüllâh, ne olur?” Eyitti: “Oğul, beri gel. Allâh senin noksanına cebr eyleye.” Ben de yakın vardım. Eyitti: “Hak Teâlâ buyurdu: إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ [Şüphesiz şeytan sizin için bir düşmandır.]¹⁹⁵ ve pes şeytanı adâvetle andı. Ondan buyurdu ki: فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا [Öyle ise (siz de) onu düşman tanıyın.]¹⁹⁶ Bu kelâm ise Allâh’dan bize emirdir, adûv ittihaz etmekle.” Ben eyittim: “Yâ şeyh, nice adûv ittihaz edelim ve ondan nice mütehassan olalım?” Eyitti: “Allâh Celle ve Alâ her Mü’mine yedi hısn kıldı.” Eyittim: “Ol hısn ne olur?” Eyitti: “Hısn-ı evvel, altından ki mârifetullâhtır. İkinci, fizzadan îmân-ı billâhtır. Onun havlinde demirden bir hısn dahi var; tevekkül alallâh. Havlinde bir hısn dahi var, hicâreden ki şükürdür ve rızâ anillâhtır. Havlinde bir dahi var ki fehhârdandır, ol emir ve nehydir. Bu ikisi ile kâim olmaktır. Ve havlinde bir hısn dahi vardır ki [227b] zümrütten, ol sıdıktır. Cemî-i ahvâlinde ve onun havlinde dahi lü’lü-i rutabtan ki ol edeb-i nefistir, Mü’min bu husûnun dâhilindedir. İblis, bu husûnun verâsından kelb gibi nübâh eder” buyurdular. “Öyle olsa Mü’mine lâyük olan edeb-i nefisini terk eylemeye. Cemî hâlde tehâvün eylemeye. Ol ki tehâvün eyleye, İblis’e tama’ düşer ve ona hizlân düşer. Öyle olsa hısnen ba’de hısnin ona müdâhale eder. Tâ ki onu küfre iletir. Neûzü billâhi min zâlik.” Ondan kalktı gitti. Onda kaldık. Üç gün misâfir olup akşam olunca yine ol racül sofrâ getirdi. Yine ke’l-evvel yedik ve şeyh ile her sabah görüştük ve nasîhat aldık. Dördüncü sabah vedâ edip gittik” buyurdular. Kaddesellâhü esrârahüm.

410. Hikâyet

Bâzı sülehâdan menkûldür, eydür: Bir gün Mescid-i Resûlullâh’ta oturur idim. Yedi kimse geldiler. Benim bir refikim var idi. İsmine “Hayr” derler idi. Bana eyitti: “Şol kimselere musâhib ol. Bunlar tahkîk ehlullâhtır, seni fevt eylemezler.” Ben dahi onlara yakın oldum. Hattâ tekaddüm eylemişim. Birisi bana iltifât eyledi. Ondan kalbime bir havf düştü. Ondan kabr-i Resûl aleyhisselâmı ziyâret edip

¹⁹⁵ Fâtır, 35/6.

¹⁹⁶ Fâtır, 35/6.

ba'dehû gittiler. Artlarınca bile gittim. Birisi eyitti: "Sen bize refik olamazsın." Bir âhar eyitti: "Mukayyet olma. Gelirse gelsin. Hak Teâlâ noksanın cebr ede, derece-i kavme erişir." Pes beni hâlîme koydular. Biraz gittik. Ayağım altında yerin tayı olduğunu hisseder idim. Bir anda çok menâzil kat' [227a] eyledik. Bir vâdiye vardık. Ondan yetmiş kimse namaz kılarlar imiş. Ol geceyi onlar ile geceledik. Sabah olunca gördük bir kal'aya varmışız, beyaz mermerden. Gâlibâ cümlesi kıt'a-i vâhide olur. Ve bir nehr-i azîm var. Ol kal'a içine girer ve ol kal'aya su dâhil olduğu yerden gayrı girecek yer yok ve ol su girdiği yerde de altından mişbek var. Cümlemiz su medhalinden içeri girdik. Gâlibâ yüze yakın kimse idik. Gördüm ol kadar altın kubbeler var. Ve yine altın ve gümüş direkler var. Ve altından nehirler ve içinde sular akar. Ve ol kıbâb arasında yemiş ağaçları var. Her nevi meyve bulunur ve her cinsten kuşlar var. Ve her fâkihe ki, gördüm hiç misli görülmüş değil. Levnde, ta'mda ve rîhda buna muhâlif. Ve her birinden ekl ederdik, şib' gelmezdi. Bir anda iki yüz elma ve emrud ve enâr ve gayrıdan yedim, şib' gelmedi. Cümle onda gördüm, ammâ tahayyül görmedim. Ve ol medînede kırk gün durduk. Bizim için bir amel olmaz idi, illâ salât ve ekl-i fevâkih. Ve ol eyyâmda vuzûya ve su içmeye ve uykuya bizde hâcet zuhûr eylemezdi. Kırk gündenden sonra ol ilden çıkmak lâzım geldi. Üç tâne elma aldım. Beni men eylemediler. Ol evvel gittiğimiz yerden yine taşra çıktık. Bir saat seyr edince bana birisi eyitti: "Nereyi istersin?" Ben eyittim: "Şol mekânı ki, sizin ile onda mülâkî oldum idi." "Neam" dedi. Ben eyittim: "Bu varıp safâsın ettiğimiz medîne nerededir ve ne isimle müsemmâdır?" Eyitti: "Buna medîne-i [228b] evliyâ derler. Hak Sübhânehû ve Teâlâ evliyâsını nüzhet için bunu halk eylemiştir, gâh Yemen'de gâh Şam'da ve gâh Kûfe'de. Ammâ senden gayrı kırk yaşından mukaddem dâhil olur kimse olmadı." Ondan bir saat gittik. Suâl ettim. "İşte Yemen'e geldik" dediler. Ne zaman lâzım gelse ol aldığım tüffâhı yanımda saklar idim. Birin yer idim, eyyâm-ı kesîre taâm istemezdim. Ve bu üç tüffâh benimle Mekke'ye geldi. Onda Şeyh Kettânî'yi bulmuştum. Ol tüffâhın birini ona verdim. Bana bir kimse dedi ki: "Ol tüffâhı niçin ona verdin? Bu sırrı ifşâ eyledin. Biz onu alıp yine mekânına ulaştırdık" dedi. Varıp Kettânî'ye suâl ettim. Eyitti: "Bir hokka içine koydum, gâip oldu" dedi. Sâhibü'l-kitâb eydür: Buna müşâbih hikâye naklolunmuş idi. Bunu o hikâye zannolunmaya. Her birinde bir ibret vardır ki âharda bulunmaz. يفعل الله ما يشاء [Allâh dilediğini yapar.]

411. Hikâyet

Ebû İmrân-ı Vâstî'den rivâyet olunur: Bir gün Mekke-i Mükerreme'den kabr-i Nebî aleyhisselâmı ziyâret kastına çıktım. Haremden çıkınca bana bir atş isâbet eyledi. Nefsimden me'yûs oldum. Pes bir müğaylân ağacı dibine oturdum ve lisânım ile zikrullâh ettim. Gördüm bir cânibten bir fâris zuhûr eyledi. Bir feres-i ahdara süvar olmuş. Cümle âlât ü bisâtı yeşil ve bir elinde bir yeşil kadeh ve içinde dahi bir şerâb-ı ahdar. Bana suyu verdi ve “İç” diye emreyledi. Alıp içtim. Tekrar üç defa içtim, bir katre eksilmedi. Bana eyitti: “Ne cânibe gitmek dilersin?” Ben eyittim: “Hazret-i Nebî aleyhisselâm cenâbına gitmek isterim.” Bana eyitti: “Vâsıl oldukta benden dahi salât u selâm eyle ve eyit ki: “Rıdvân-ı cenân Cenâb-ı şerîfini’ze selâm okudu.” Rıdvânulllâhi aleyhim.

412. Hikâyet

Bâzı meşâyihten rivâyet olunmuş, eydür: Bir gün bana Ebû Bekir Muhammed b. Şakîk'ten mektup geldi. Eyitmiş: “Benim boynumda çok emânet [228a] vardır. Allâh Teâlâ'dan tarîk-i duâ ile ricâ edesiz, beni ondan halâs ede.” Ben dahi salât-ı zuhru kıldım. Duâyı edâ niyeti ile taşra çıktım. Görürüm bir yeşiller giymiş kimse kapım önünde durur. Başında bir tâc-ı mücevher var ki ziyâsı müşâhed. Bana selâm verdi ve eyitti: “Muhammed b. Şakîk yazdığı şeyin cevâbında azîmetin nedir?” Ben eyittim: “Sen emir edersin?” Eyitti: “Bugünden on altıncı günün tamâmı kabirde olayaz.” Ben eyittim: “Bu kelâmı senden yazayın mı?” Eyitti: “Sen kendi cânibinden yaz. Ol seni tasdik ederdi.” Ben dahi öyle yazıp gönderdim. Mektubum vâsıl olacak vasiyyetin edip on altıncı gün geçince vefât eylemiş. Sonra vâkıamda gördüm, eydür: “Ol sana mektup yazdıran kimse ile muâhedem var idi, kangımız cennete müsâbaka ederse ol yerine şefî olmak üzere.” “Şimdi ol ahdi sâhibine andım.” Eyitti: “Ben dahi ol ahd üzereyim ve beynimizde ma'hûd olmayanlardan, halk-ı kesîrden îtâ eyledi. Râvî eydür: Ben eyittim: “Beni dahi şefâatine dâhil olsam.” Eyitti: “Sen cümleden ehas, efdalsin.” Rahimehullâh.

413. Hikâyet

Bâzı sülehâ eydür: Bir zamanda birkaç adamla Aden'den çıktım. Gece olunca ayağıma bir şey vâki oldu. Yoldaştan ayrıldım. Derya kenarında yalnız kaldım ve sâim idim. Bir iftar edecek şeyim dahi yok idi. Bir cânibten kumu eştim ki yatam, istirâhat edem. Gördüm iki tâne gerde var, arasında beyrân olmuş bir kuş, kum altından çıkadüştü. Azîmet ettim ki gerdeyi yiyem ve kuşu yemiyem. Gördüm bir esved zuhûr eyledi. Elinde bir harbe bana eyitti: “Ey mürâî, ekl eyle ve illâ seni katlederim.” [229b] Tebessüm edip gerdenin birin ve kuşun birin yedim. Mâadâsın hırkam içine koydum. Ba'dehû uyudum. Kalkıp hırkamı elime aldım, vaz' eylediğim bulamadım” buyurdular.

Râvî-i mezkûrdan mervîdir: Üç yüz on beşinci senede, Mekke-i Mükerrerme'de gavs-ı vakti gördüm. Hava yüzünde bir altın arabaya binmiş, melâike yederler. Hattâ müşâhede eyledim, yeddikleri zincirler dahi altın. Ben eyittim: “Kande gidersin?” Eyitti: “İhvânımdan birine müştâk oldum. Ziyârete giderin.” Ben eyittim: “Allâh'dan ricâ etsen, onu sana getirse olmaz mı?” Eyitti: “Ziyâret sevâbı kande kalır?” Râvî eydür: Ol gavsın ismi “Ahmed b. Abdullah el-Belhî” idi. نفعنا الله ببركاتهم [Allâh bizleri onların bereketleriyle faydalandırsın.]

414. Hikâyet¹⁹⁷

¹⁹⁷ Bu hikâyenin tamamı Müezzinzâde tarafından tercüme edilmediği için tarafımızdan Arapça aslından Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Burada 414. Hikâyet adı altında üç adet hikâye anlatılmıştır. Birinci hikâye: Meşâyihten biri şöyle anlatır: “Mekke'de oturuyordum. Yanımda sâlihlerden bir cemâat vardı. İçlerinde Hâşimî'lerden bir adam bulunuyordu. Bir ara kendisi bayıldı. Kendine geldikten sonra: “Benim gördüğümü siz de gördünüz mü?” diye sordu. Biz: “Bir şey görmedik” dedik. Adam: “İhramlar içinde Kâbe'yi tavaf eden melekleri gördüm. Onlara: Siz kimsiniz?” diye sordum. Onlar da: “Biz melekleriz” diye cevap verince onlara “Sizin Allâh'a sevginiz nasıldır?” diye sordum. Onlar: “Bizim sevgimiz cevânî, sizin sevginiz ise berrânîdir” dedi.” Dedim: “Yani meleklerin sevgisi içeriden olup bizim sevgimiz ise dışarıdandır.” İkinci hikâye: Önceki hikâyeyi anlatan kimse yine şöyle demiştir: “Bir gece vaktinde Beytül-Mukaddes'in kubbesinin içine girdim. Bir ara namaz kılarken kubbenin tavanı ikiye ayrıldı. Yarıldığı yerden gökyüzünü görebiliyordum. Daha sonra gökyüzünden sayısını ancak Allâh Teâlâ'nın bileceği mahlûk inmeye başladı. Onlar: “Zâtı tek olan Allâh'ı noksan sıfatlardan tenzih ederim. Zâtı bâkî olan Allâh'ı noksan sıfatlardan tenzih ederim.” diyordu. Gecenin sonu yaklaştığında onlardan biri yanıma gelerek şöyle dedi: “Senin kastın nedir?” Dedim: “Geceleyin bu mekânda namaz kılmak istemişim. Siz kimsiniz?” Onlar: “Bizler melekleriz. Dün Beytül-Ma'mûr'a girmiştik. Artık kıyâmete kadar oraya dönmeyeceğiz. Oraya her gün yetmiş bin melek

415. Hikâyet

Bâzı sülehâ buyururlar ki: Bâbü'l-Ebvâb'da bûdelâ-i aşereden üç kimse haberin aldım. Onları ziyârete vardım. Biri ol beldenin câmiinde imâm; adına “İbrâhim” derler ve ikisine dahi “Hasan” ve “Hüseyin” derler idi. İmam vecâhetli ve maldâr ve nîmeti firâvan idi. Hattâ yatsıdan sonra bizi hânesine götürdü. Azîm taâm ihzâr olundu. Kendi tenâvül etmedi ve Hasan, Hüseyin dahi sütten gayrı bir şey yemediler. Ve bize fâhir döşekler yayıldı, yattık. Biraz zamandan sonra imâm kalktı. Abdest almadan namaz kıldı. Rekat-ı evvelde Fâtiha ve kul yâ eyyühâ.¹⁹⁸ İkincide Fâtiha ve İhlâs. Bade's-selâm: لا اله الا الله وحده لا شريك له الملك وله الحمد يحيي ويميت وهو حي لا يموت بيده الخير وهو على كل شيء قدير. اللهم لا مانع لما اعطيت ولا معطى لما منعت ولا راد لما قضيت ولا ينفع ذا الجد منك الجد [Ortağı bulunmayan tek olan Allâh'dan başka İlâh yoktur. Bütün mülk O'na aittir. Bütün hamdler O'na mahsustur. Diriltir ve öldürür. O diridir, ölmez. Bütün hayırlar O'nun elindedir. O her şeye gücü yetendir. Allâh'ım, ihsan ettiğin şeyi hiçbir şey engelleyemez. Mâni olduğun şeyi de kimse veremez. Hükmettiğin şeyin önüne kimse geçemez. Gayret ve çaba sarfedene hiç kimse fayda veremez, güç ancak sendendir.] Üç kere bunu cehr edindi. İki rekat dahi kıldı. Evvelkinde kul eûzü bi-Rabbi'l-felak, sânde bi-Rabbi'n-nâs. Okudu yine bu duâyı üç kez. Ondaki iki rekat dahi kıldı. Evvelde Âyete'l-Kürsî, sânde üç İhlâs. Ba'dehû bu tesbîhi yine üç kez dedi. Ondaki firâşa girip yattı. Tâ vakt-i fecr olunca uyudu.

girer ve kıyâmete kadar da oraya geri dönmezler” dediler. Melekler de gündüz vaktinde Beytül-Ma'mûr'a girmişler ve günün gecesinde Beytül-Mukaddes'e ve Kubbetü's-Sahrâ'ya uğramışlardı. Sonra Beytullâh'a gittiler ve orada bir hafta tavaf ettiler. Makâm-ı İbrâhim'in arkasında iki rekat namaz kıldıktan sonra Medîne'ye gidip Peygamber Efendimiz'e selam verdiler. Sonra da saflarına geri döndüler. Akabinde melekler tekrardan gökyüzüne yükseldi. Sonra yarılmış olan kubbe kapandı. Biraz sonra sabah oldu.” Üçüncü hikâye: Şeyhlerden biri şöyle anlatmıştır: “Massîsa (Misis) şehrinde bulunan Nur Dağı'ndaydım. Ayağıma büyük bir kemik battı. Kendi başıma kemiği çıkarmak için uğraştım fakat başaramadım. Kemik günlerce ayağımda kaldı. Zaman geçtikçe ayağım şişti. Akabinde simsiyah kesildi ve tulum gibi oldu. Daha sonra kendimi bir ağacın altına attım. Gözlerim ağırlaşınca uyuyakalmışım. Bir süre sonra burnuma gelen güzel bir kokuyla gözlerimi açtım. O esnada siyah bir yılanın ayağımdaki kemik parçasının girdiği yeri ağzıyla emdiğini, irin ve kanı dışarı attığını gördüm. Durumu izlerken yine uyuyakalmışım. Yılan kanı emerek boşaltmış hatta kemiği hareket ettirerek ayağımdan çıkartmış. Daha sonra ayağıma yumuşak bir şeyin değdiğini hissettim. Dili mi yoksa kuyruğunu değiştiriyor bilemedim. Sonra oturdum. Kendime geldiğimde kanımın ve ayağıma batmış olan kemiğin yerlere dağılmış olduğunu gördüm. O kadar çok rahatlamıştım ki hangi ayağımın bana acı verdiğini bile hatırlamıyordum. Yaşadığım sıkıntı benden gitti ve Allâh'a çokça hamd ettim. Lütuf sâhibi, her şeyden haberdâr olan ve her şeye gücü yeten Allâh'ı noksan sıfatlardan tenzih ederim.” Bkz. Abdullâh el-Yâfî, *a.g.e.*, s. 324-325.

¹⁹⁸ Bu âyet Kâfirûn Sûresi'ne aittir. Bkz. Abdullâh el-Yâfî, *a.g.e.*, s. 325.

Ba'dehû kalkıp tecdîd-i vuzû ve ezan okudu. Sünnet-i fecri kıldı. Ondan namaza çıktı. Velhâsıl onlar ile birkaç ay durdum. Böylece gördüm. Bir gün arefe oldu. Bana eyitti: "Bugün Sûretü'l-Enbiyâ ve Sûretü'l-Hac oku ve her nebînin ismi geldikde salât oku ve selâm eyle ve Hazret-i Resûl'e dahi eyle. Hak Sübhânehû sana Beytü'l-Harâm'da [229a] hac edenler sevâbın vere" dedi. Vaktâkim vakt-i duhâ oldu. Refîki olan Hasan gelip elime yapıştı. Mescidden çıkıp eve geldik. Gördüm bir alay kavim ihrâma hazırlanırlar. Onlar ile bir ağaçtan yonulmuş sunak, içi dolu sahih ve ceyyid akçe. Vaktâkim onlar ile mekâbiri geçtik. İki rekat namaz kıldık. Ondan bana Hasan eyitti: "Hacca niyet eyle." Ben dahi eyledim. Ondan telbiye eylediler, ben dahi eyledim. Ondan secde ettiler, ben dahi ettim. Vaktâkim başımız ref' eyledik. Bir cebel gördüm ve bir mekâna erdim ki benim bildiğim değil. Ve bir alay cimâl ve nâs beriyyeden beri gelirler. Bana İbrâhim eyitti: "Bunlar Mina'dan gelirler, Arafat'a gitmek dilerler." Ondan elime yapıştılar ve yürüdüler. Yürüdüm. Hattâ Mescid-i Arafat'a erdik. Bir miktar su iştirâ eylediler. İgtisal ettik. Ondan hurma aldılar. Bana reisleri İbrâhim eyitti: "Ekl eyle." Ben eyittim: "Bugün savma niyet etmiş idim." Eyitti: "Nebîne muhâlefet etme, ekl eyle. Tahkîk Nebî Sallallâhu aleyhi ve sellem hazreti bugün de iftar eylemişler idi." Vaktâkim gurûb-ı şems vakti oldu. Ol İbrâhim-i İmâm içinde derâhim olan sunağı getirdi. Bana teslim eyledi ve eyitti: "Al bunu ve yol emrine sarfeyle ve Şam'a azîmet eyle" dedi. Ondan birbirimizden müteferrik olduk. Ben dahi Şam'a azîmet eyledim" dedi. Rıdvânullâhi aleyhim ecmaîn.

[230b] Sâhibü'l-kitâb Yâfî-i Şâfi' eydür: "Nebî aleyhisselâm bugünü yedi" buyurdıkları ol olur ki, Nebî aleyhisselâm Haccetü'l-Vedâ'da Yevm-i Arefe'yi iftar eylemişler idi. Ve indenâ vâkıfîne sünnet olan ale'l-esah ol günü iftardır. Zîrâ ekl, duâya ve ol günde meşrû olan ezkâra ve telbiyeye avndır.

416. Hikâyet

Bâzı kibâr buyurmuşlar ki: Bir zamanda ziyâde hasta oldum. Şol kadar ki nefsimde me'yûs oldum ve beni görenler dahi benden me'yûs oldular. Ol hinde bir cuma gecesi menâmımda gördüm, bir kimse olduğum yere geldi. Başım ucunda oturdu ve bir nice halk dahi geldiler. Ve ol halk gelirken tuyûr şeklinde idiler.

Vaktâkim otururlar idi. Âdemî şekline temessül ederler idi. Vaktâkim cümle geldiler, ardı münkatı' oldu. Ol başım yanına oturan racül başın kaldırdı ve eyitti: “Bu beldede iyâdesi kast olunur üç kimse vardır. Birisi şoldur” diye Sâlih Hulukânî'ye işâret eyledi. Ol güne değin ben onu bilmez idim. Ve biri imrae-i dürre idi. Ve ismin tâyin buyurmadılar. Ondan mübârek elin benim cenbime vaz' eyledi ve eyitti: بِسْمِ اللَّهِ رَبِّي اللَّهُ حَسْبِيَ اللَّهُ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ اعْتَصَمْتُ بِاللَّهِ فَوَضَّضْتُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ [Allâh'ın adıyla. Rabbim Allâh'tır. Allâh bana yeter. Allâh'a tevekkül ederim. Ben Allâh'a sığındım ve işimi Allâh'a ısmarladım. Allâh dilerse o olur. Onun kudretinin üstünde bir güç yoktur.] Ondan eyitti: “Bu kelimâtın kırâatın iksâr eyle. Bu kelimâtta [230a] cemî-i eskâmdan şifâ vardır. Ve küllî kürbetten ferec ve her adüv üzerine nasr vardır. Ve bu kelimâtla ol tekellüm eyleyen hamele-i arş aleyhimüsselâmdır. Haml-i arş ile memûr olduklarında tekellüm ettiler idi. İlâ yevmi'l-kıyâmet tesbihleri budur” buyurdular. Ondan sağ yanından bir racül eyitti: “Yâ Resûlallâh, bunu likâ-i adüvde kırâat müfid midir?” Eyitti: “Bah bah, bu kelimâtta nasr ve fetih ve büşrâ vardır.” Ol kâili Ebû Bekir Sıddîk zanneyledim. Ben eyittim: “Bunlar Hazret-i Sıddîk mıdır?” Eyitti: “Bu benim ammim Hamza'dır.” Ondan sol cânibinden olanlara işâret edip eyitti: “Bunlar şühedâdır.” Ondan verâsında olanlara işâret etti ve buyurdu ki: “Bunlar sâlihündür.” Ondan çıkıp gittiler. Pes mütenebbih oldum. Gördüm bedenimde bir illet kalmamış. Erte olunca marazdan bi'l-külliyeye berî oldum” buyurdular. رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَعَنْ غَيْرِهِ مِنَ الصَّالِحِينَ [Allâh ondan ve diğer sâlihlerden râzî olsun.]

417. Hikâyet

Bâzı sülehâ buyurmuşlar ki: Basra'da bir racüle mülâkî oldum. “Miskî” derler idi. Onun için ki ol erden misk râyihası olduğu meclisi muattar eder idi. Hattâ mescid-i câmia gelse şiddet-i râyihadan geldiğin cemî câmide olanlar duyardı. Pes onu kastedip onun katında geceledim. Esnâ-i kelâmda: “Bu hal ki sende müşâhede olunur. Gâyet çok mal itlâf olunmaya muhtaçtır.” Eyitti: “Nice?” Ben eyittim: “Zâhir bu kadar tıyb müft olmaz.” Ol kişi [231b] eyitti: “Ben ömrümde tıybe akçe vermedim ve ömrümde tetayyüb dahi eylemedim. Ammâ sana hâlim hikâyet edeyim

ki, senden evvel ölürsem bana terahhum eylesin.” “Neam” dedim. Eyitti: “Mevlûdüm Bağdat’tır. Babam mûsir kişi idi. Bana halk evlâdına tâlim ettiği eşyâyı tâlim eyledi. Ammâ ben gâyet mahcûb ve sâhib-i hayâ idim. Pederime eyitmişler: “Nola idi, sen oğlunu sûkta bir dükkân tutuverip halk ile bey u şirâ tarîkin tâlim edeydin. Belki bir miktar hicâbın ref’ edeydi.” Pes beni bir bezzâz dükkânına geçirdi. Nice zaman ol dükkânda oturdum ve ahsen-i nâsdan idim. Bir gün acûz geldi. Benden bâzı metâ-ı mütereffa’ istedi. Ben dahi verdim. Bana eyitti: “Bir adam olaydı, benim ile göndere idin. Varıp hâdimesi olduğum sâhib-i devletten akçesin alıp ona teslim edeydim. Yine gelmek lâzım gelmeye idi.” Ben eyittim: “Benim gönderecek kimsem yoktur.” Ol acûz eyitti: “Acaba sen bilece gelsen olmaz mı?” “Nola” dedim. Kalkıp onun ile mean gittim. Beni bir kasr-ı âlîye idhâl eyledi, ondan bir kubbe-i azîme. Yanında bir nice hâdim ve haccâb var. Bana eyitti: “Şol kubbe içine gir ve bir miktar dur. Sana akçen getireyin.” Ben dahi içeri girdim. Gördüm bir câriye-i hüsnâ bir serîr-i müzehheb üzerinde cülûs eylemiş ve üzerinde cemî-i hulyiden bulunur. Ammâ hüsnüne muâdil hüsnün bulunmadığı müberhen. Hemen serîrdan aşağı [231a] nüzûl eyledi. Elini latîfe göne darp edip beni kendine cezb eyledi. Ben hayretimden: “Allâh, Allâh!” demişin. Eyitti: “Kayırmaz, elem çekme. Hayreti koy. Kendin tedârik eyle. Cümle istediğin bende mevcûddur. Bir hoş bak” dedi. Ben eyittim: “Benim hâcetim tekâzâ eyledi.” Hemen elin eline vurdu. Bir alay cevârî geldiler. “Alın, seyyidiniz helâya iletin, yine bana getirin.” Pes öyle ettiler. Ben dahi helâya girdim. Bir firâr edecek yer istedim, mümkün olmadı. Ben eyittim: “Tecennün tarîkinden iyi meslek olmaz” deyip, hemen elim içine teğayyut edip yüzüme ve sâir bedenime ve cemî esbâbıma sürdüm. Câriyenin biri bana tahâret için su getirdi. Hemen biraz necâset ile onu istikbâl edip ve mâlâyâni söyledim. “Vallâhi mecnûn” deyip ardına döndü. Ondandır birkaç câriye gelip beni işâret ile bir bostana koydular. Ondandır gittiler. Vaktâkim onlar benden müfârat ettiğin bildim. Kalkıp yundum ve siyâbım yudum. Bir tarîk ile ol mahalden yol bulup menzilime geldim. Bu mânâyı kimseye demedim. Ol gece menâmımda gördüm. Bir sabîhu’l-vech kimse geldi ve eyitti: “Kande Yûsuf b. Yâkub b. İbrâhim aleyhisselâm, kandesin?” Ondandır benim bedenim eli ile sığadı ve eyitti: “Beni bildin mi?” Ben eyittim: “Hayır.” Eyitti: “Ben Cibrîl aleyhisselâmım.” İşte ol zamandan beri benim bedenim bu râyihaya mazhardır” buyurdular.

[232b] 418. Hikâyet

Bâzı sâlihîn buyurmuşlar ki: Abadân'da¹⁹⁹ bir racül-i sâlih var idi. “Bedevî” demekle mâruf idi. Benim ile dostluğu var idi. Onu suâl eyledim, “vefât etti” dediler. Haffâr-ı kabre suâl eyledim, mezarın görem, ziyâret edem. Eyitti: “Onun kabrin kazdım ve lahdin düzelttim. Tesviye ederken yanında olan mezardan bir kerpiç düştü. Gördüm öte cânibi aydınlık. Eğilip nazar eyledim, bir pir oturur. Önünde bir mushaf, altından ve altınla yazılı. Ondandır tilâvet eder ve arkasında beyazlar giyer. Başım kaldırıp bana eyitti: “Kıyâmet koştun mu?” Eyittim: “Hayır.” Eyitti: “Allâh sana rahmet eyleye. Ört imdi.” Ben dahi kerpici yine yerine koydum. رضى الله عنه و نفعنا به [Allâh ondan râzı olsun ve bizi onunla faylandırınsın.]

Ve yine bâzı sülehâ eydür: Basra'dan Übülle'ye²⁰⁰ gitmek murâd edindim. Bir zevrağa girdim. Benim ile üç kimse var idi. Beni gönderi gitmişler idi. Bir miktar gittik. Mellâh elinden küreği vaz' edip oturavardı. Biz eyittik: “Ne oldun ki âleti yere koydun ve amelden fâriğ oldun?” Eyitti: “Sükût edin.” Biz dahi sükût eyledik. Az zaman içinde Übülle'ye vâsıl olduk. Bizim ile birkaç zevraklar dahi var idi. Onlar ikindiden sonra geldiler. Bizim zevrağımız halkı onlara eyitmişler: “Biz bir saatte geldik.” Onlar taaccüp edip, varıp bizim mellâhımıza suâl eylediler. Ben dahi hazır idim. Mellâh eyitti: “Bir fâris gördüm. Kendi ve dâbbesi gâyet ahsen idi. [232a] Sadr-ı zevrağa bir zincir tarh etti, bir ucu elinde. Ol kenarda yürüdükçe zevrak yedilir idi. Kimseye söylemeye havf ettim ki, ol gördüğüm fâris bizi koyup gider diye. Pes az zamanda bizi Übülle'ye yetiştirdi” dedi.

419. Hikâyet

Bâzı şüyûhtan rivâyet olunmuş, buyurmuşlar ki: Bir gün ben ve Ebû Alî-i Beledî din yolunda bir karındaşımız var idi. Onu ziyâret kastına çıktık. Beriyyeye dâhil olduk. İttifâkan bize cû' galebe eyledi. Bir şey dahi bulamadık. Bir cânibte

¹⁹⁹ İran'da Basra körfezinin nihayetinde Şattularab deltasında dar ve uzun bir adadır. Bkz. Sami Öngör, *Coğrafya sözlüğü*, MEB., Ankara 1961, s. 1.

²⁰⁰ Basra'da büyük Dicle nehrinin kıyısında bir yerleşim yeridir. Haliç körfezinde olup buradan Basra kentine girilir. Bkz. Safiyyüddin Abdülmü'min İbn Abdülhak el-Bağdâdî, *Merâsîdül-ittulâ' alâ esmâi'l-emkine ve'l-bikâ'*, thk. Ali Muhammed Bicavi, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut 1373/1954, c. I s. 18.

gördük. Bir tilki yeri tırnakları ile kazıp âlâ beyaz mantar var imiş, çıkarıp bizim üstümüze atıverir. Alıp, ekl edip cûumuz defeyledik. Ondan bir miktar gittik. Gördük bir arslan yatar. Vaktâkim yakın vardık. Gördük hasta, harekete mecâli yok. Onun emrine müteacciben durup bakar iken bir karga geldi. Ağzında bir et pâresi var. Kanadıyla ol esedi vurdu. Ol dahi ona hamle makâmında ağzın açadüştü. Hemen nâzikliğiyle lahmı ağzına bırakıp gitti. Pervaz eyledi. Refikim Ebû Ali eyitti: “Hep bunlar bize Cenâb-ı Hak’dan âyâtıdır.” Ondan biraz dahi yürüdük. İttifâkan bir kamıştan ev üzerine vardık. Gördük bir acûz yanında hiçbir şeyi yok. Ve ol evin kapısı önünde bir yonulmuş çukur taş var. Selâm [233b] verdik, redd-i selâm eyledi. Onun yanında oturduk. İbâdet-i Rabbü’l-izzetten hâlî olmadı. Vaktâkim gurûb vakti oldu. Salât-ı mağribi edâdan sonra evden taşra çıktı. Nazar eyledik elinde iki gerde ve arasında hurma var. Bize eyitti: “Ev içine girin. Nasîbiniz olanı ekl edin.” İçeri girdik. Gördük iki tâne gerde, iki yere vaz’ olunmuş, ara yerlerinde hurma var. Hâlbuki ol orada hurma ağacı yok. Biz dahi alıp ol rağîfleri ve hurmaları ekl eyledik. Ondan bir pâre bulut gelip ol ortası çukur taşın içine yağmur yağdırdı. Hattâ ol taşın çukuru doldu. Biz eyittik: “Senin ile bu muâmele ne zamandan beri oldu olur?” Eyitti: “Yetmiş yıldır benim mevlâm ile hâlîm budur. Eğer taâm ve eğer şerâb bu gördüğünüz gibidir. Her gün rağîfeyn, taâmım ve ol bulut ile gelen mâ-i azb şarabımdır. Sayf ve şitâda, bir gece dahi mahrum kalmadım.” Ondan eyitti: “Sizler ne kast ile vatanınızdan çıktınız?” Eyittik: “Ebû Nasr Semerkandî’yi ziyâret murâd edindik.” Eyitti: “Racül-i sâlihtir. Yâ Ebû Nasr, seni kavim isterler” dedi. Gördük Ebû Nasr hazır olup bize selâm verdi. Aleyke aldık. Ebû Nasr eyitti: “Kul efendisine mutî olunca mevlâ dahi ona mutî olur. [233a] رضى الله عنه عن الجميع و نفعنا بهما [Allâh ondan ve hepsinden râzı olsun. Bizi onlarla faydalandırsın.]

420. Hikâyet

Bâzı sülehâ eydür: Ben ve bir racül dahi ki, ismi Muhammedü'l-Âbid idi. Bir cuma günü Beytü'l-Mukaddes'ten çıktık. Remle'ye²⁰¹ gitmek isterdik. Giderken bir akabeye eriştik. Kulağımıza bir savt geldi, eydür:

Acep vahşi edermiş adamı bî-enîs olmak

Tarîk-i vâsii diyk eylermiş bî-delîl olmak

Ol sadâya yakın vardık. Gördük bir mer'e, bir şa'rdan cübbesi ve bir sûftan hımârı var ve elinde bir asâ. Selâm verdim, redd-i selâm eyledi ve eyitti: “Kanden gidersin?” Ben eyittim: “Remle'ye.” Eyitti: “Onda ne işlersin?” Ben eyittim: “Bâzı ahab var. Onları ziyâret kasteyledik.” Eyitti: “Ya kanı Habîb-i Ekrem kalbinizin neresindedir?” Biz eyittik: “Ol bizim ve cemî Müminînin habîbidir.” Eyitti: “Ol sizin ve Müminînin lisân ile habîbidir. Benim lisân ile ve kalp ile habîbidir.” Biz eyittik: “Bir mer'e-i hakîmeye benzersin, ammâ sende bir zellet var.” Eyitti: “Ne olur?” Eyittik: “İmrae-i şâbbesin, mahremsiz sefer ihtiyâr eylemişsin.” Eyitti: *إِنَّ وَلِيِّ اللَّهِ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ* [Çünkü benim velim, Kitâb'ı indiren Allâh'tır. O, bütün sâlihlerle velîlik eder.]²⁰² “Neam” deyip kîsemden birkaç dirhem çıkardım ki ona verdim, def-i müzâyaka ede. Eyitti: “Bu sana nereden vâsıl olmuştur?” Ben eyittim: “Ben bir racül-i mübâhîyim. Bana bu bâzı mübâhât cem'inden hâsıl oldu.” Eyitti: “Ni'me kesbü'z-zaîf! [234b] Yani ne güzel zaîf kesbi.” Ben eyittim: “Ya benim za'fim nerededir?” Eyitti: “Senin za'fin yakînindedir.” Eyittim: “Alâmet-i yakîn nedir?” Eyitti: “Sen derece-i yakîne erişmezsin, illâ rabbin rızâsının gayrında terbiye eylediğin luhûmu bedeninden dökmeyince ve eritmeyince, ondan yerine rızâsı ile hâsıl olan luhûmu bitirmeyince.” Biz eyittik: “Her dâvânın beyyinesi ve delîli olur. Senin dahi dâvâna delîlin var mıdır?” Hemen elin yere darp edip bir avuç hurda taşlar aldı. Ondan bana eyitti: “Tut imdi ey zaîfü'l-yakîn.” Ben almadım. Ol refikim olan Muhammed aldı. Gördük bir vâfir altın oldu. Ona eyitti: “Yâ Muhammed, bu altınları al ki, dahi var vezzân eline. Bil ki, benî Âdem eline dokunmadı.” Ve bana

²⁰¹ İsrail sınırları içinde bulunan târihî bir Filistin şehridir. Yerin kumlu olması sebebiyle bu ismi almıştır. Bkz. Sâmi Sakkâr, “Remle”, *DİA*, c. XXXIV, s. 560.

²⁰² A'râf, 7/196.

eyitti: “Sana vermedim. Zîrâ sen bundan firâr ettin.” Ondan eyitti: “Kande gitmek murâd edersiz?” Eyittik: “Remle’ye.” Eyitti: “İşte Remle şudur” dedi. Baktık biz meğer Remle’nin hâitinde dururmuşuz. Halk durmayıp cuma namazından insirâf eylediler. Pes ol denânir ile refikim Muhammed bir mescid yaptı Askalân’da²⁰³ El-ân ismine “Mescid-i Mübâhî” derler. İlâ yevminâ hâzâ mesciddir” buyurdular. Radiyallâhü anhüm ecmaîn.

421. Hikâyet

Bâzı sülehâ buyurmuşlar ki: Bir gün yalnızca Nil’den çıktım, ammâ ziyâde mahmûm. Ve bana ziyâde atş isâbet [234a] eyledi. Çün şiddet-i kemâlin buldu. Bî-ihityâr bir şecere-i makl dibine nefsimi tarh eyledim ve hayattan me’yûs oldum. Gördüm bir kimse çıkageldi. Elinde dört tâne gerde. İkisinin arasında bir beyrân olmuş tayr ve ikisinin arasında latif ve tez pişmiş helva ve benim başım ucunda ibriğim var idi. Aldı ve varıp deryâdan doldurdu. Dahi yanıma koydu. Aldım, içtim. Kardan savuk ve aselden ahlâ. Ol hinde benden hummâ zâil oldu ve ol taâmdan ekle başladım. Benim yanımda oturur, yüzüme bakar idi. Ondan eyitti: “İşte sana refikim olucaklar geldi. Bana senden gayrılar ile meşgûl olmak lazımdır” deyip gözümden gâip oldu. Baktım, gördüm yirmi miktârı cimâl geldi. Onlar ile revân oldum.

Ve yine bâzı sâlihîn buyururlar ki: Mısır’da idim. Bana gâyet fâka galebe eyledi. Âhirü’l-emr bir mescide girdim. Bir miktar oturdum. Gördüm bir tâze yiğit bir cânibimde oturur. Bana bir kîse sunuverdi. İçinde birkaç kıt’a var. Bana eyitti: “Başın tıraş ettir ve libâsın gasleyle.” Ben dahi bir haccâma vardım. Başım tıraş eydümdüm. Ol kıt’adan iki tâne kıt’a verdim. Pes alıp öptü ve eyitti: “Merhaba, otuz yıldır ki ben senin talebindeyim. Bu kıt’alar sana nereden vâsıl oldu? Bu dünya kıt’andan değildir. Bunun için nur ve görenlere sürûr vardır.” Ben dahi kıssayı hikâyet eyledim. Pes benim elime yapıştı ve ol mescide bile vardık. Şâbb-ı mezkûru [235/b] bulamadık. Ve ol haccâm benim ile dost oldu. Nice nice birbirimizden dünyevî ve uhrevî müntefî olduk.

²⁰³ Filistin’de yer alan târihî bir sahil şehridir. Yafa’nın 60 km. güneybatısında bulunur. Bkz. Mustafa Fayda, “Askalân”, *DİA*, c. III, s. 487.

Cümleden biri bir gün eyitti: Ey birâder, Sehl b. Abdullâh'dan işittim, eyitti: “Velînin alâmeti üçtür: Biri oldur ki, bir mevzî murâd edinse min gayr-i hareket ol mevzînde olur. Ve her ne zaman bir karındaşın murâd edinse ol oraya yetiştirilir. Ve bir sebep ile ya ibâdet ile müşteğil olsa onun sûretinde bir melek onun murâdı olan kimseye onun dileği olan kelimât ile tekellüm ede. Halk onu sanalar.”

Râvî eydür: Bu kelâmı Sehl bana dediğinden sonra birkaç gün geçti. Bir gün yine Sehl bana eyitti: “Salât-ı asrı edâdan sonra gel, beni tıraş eyle ve fasdı ediver.” Ben dahi asrı edâ eyledim. Varıp başın tıraş eyledim ve kan dahi aldım. Ve ocağında bir çömlek dahi var idi. Kendi emri ile onun ateşin birkaç kere îkâd eyledim. Ba'dehû kalkıp gidince eyitti: “Salât-ı mağribi kıl, dahi gel, bilece taâmlanalım.” Ben dahi salât-ı mağribi kıldım. Kâim oldum ki Sehl'e gidem. Sehl'in ashâbından biri bana eyitti: “Bugün niçin bize gelmedin? İkindiden bu âna gelince Şeyh hazreti bizim bende-hânedede benimle kelimâtta [235a] idi.” Ben eyittim: “Nesâyihin bir hoş. Zabteyle ki, ol Sehl değildir, melektir.” Ve bildim ki, sâbıkan Sehl'in bana hikâyet ve beyân eylediği ahvâli, kendi ahvâli olur. رضى الله عنه ونفعنا ببركاته [Allâh ondan râzı olsun ve bizi onun bereketiyle faydalandırsın.]

422. Hikâyet

Sehl-i mezkûrdan rivâyet olunur, buyururlar ki: Mekke-i Mükerrreme'de idim. Tavâf içinde iki kimse gördüm. El ele almışlar, biri birine eydür: “Yâ ahî, يا حى نور [Ey dâimâ diri olan, kalbimin kulaklarını aç.] de. Yahut نور روح بصير [Ey ruhları aydınlatan, övgüye lâyık olan, kalp gözümü nurlandır.] de.” Ben dahi ikisinin beynine girdim ve selâm verdim ve: “Kelimât-ı mezkûreyi işittim ve zabteyledim. Siz kimlersiz? Bana beyân eylesen. Allâh size rahmet eyleye.” Birisi eyitti: “Ben Hızır'ım ve bu karındaşım İlyâs'tır. Yürü mesâlihine, sen bu kelimâtı hıfzyledikten sonra senin fevt eylediğin a'mâlden zararın olmaya. Ammâ hazer eyle ki, dünyevî şeyde bu kelimât ile duâ edesin” dedi. Selânullâhi aleyhim ecmaîn.

Ebû Ca'fer-i Haddâd'dan rivâyet olunur, eydür: Basra'dan Bağdat'a gitmek niyetine gemiye bindim. Görem benim bindiğim gemide bir racül var. Yemez ve içmez, namaz dahi kılmaz. Hâlinden suâl ettim, "Nasrânî'dir" dediler. Ona eyittim: "Niçin yemez ve içmezsin?" Eyitti: "Ben mütevekkilîndim." Ben eyittim: "Ben dahi mütevekkilim, ammâ bizim tevekkülümüz nice tevekkül olur? Şimdi halk sofraların meydana getirirler [236b] ve bizi dâvet ederler. İcâbet eylemek lâzım olur. Gel senin ile beriyyeye çıkalım. Tevekkülümüz onda mâlûm olur." "Neam" dedi. Ben eyittim: "Ammâ ol şart ile, bir belde vardıkta sen mescide girmeyesin ve ben kenîseye." "Nola" dedi. Pes gemiden çıktık ve beriyyeye doğru gittik. Akşam olacak bir karyeye yettik. Umrana dâhil olmayıp ol köyün mezbelesinde geceleme niyeti oturduk. Pes bir kelb geldi. Ağzında bir gerde, Nasrânî'nin önüne koydu. Ol dahi alıp yedi. Ertesi, dahi ertesi öyle oldu. Bana bir şey gelmedi. Vaktâkim dördüncü gece oldu. Yine bir karye kurbunda konduk. Ben salât-ı mağribi edâya kalktım. Ben salâtta iken bir kimse gelip selâm verdi. Ben dahi salâtı tamam edince selâmın aldım. Gördüm elinde bir tabak var. İçinde taâm ve bir elinde bir bardak su. Hâtırıma geldi ki: "Bu taâmı alam, ol Nâsrânî'ye varıp bile yiyem." Ben tabağı elime alıp yerimden kalkınca hemen yerinden kalkıp geldi, eyitti: "Bana İslâm arzeye ki bu din hakdır ve benim dinimden evlâdır." Ben dahi İslâm'ı arzyledim. Müslüman oldu. Ondan eyittim: "Bu din hakkın hayır idüğün neden mâlûm edindin?" Eyitti: "Pes üç gündür benim mislim bir kelb-i esved elinden nafakam geldi. Senin gelince âdemî elinden zuhûr eyledi ve yanınca su dahi var. Ve beni [236a] kendi nefesine îsar eyledin. Bildim ki bu din hakdır ve hayır senin dînindedir" dedi. Rahmetullâh.

423. Hikâyet

Bâzı meşâyih eydür: Tarsus'ta Ebû Bekir eş-Şefak bana bir gün eyitti: "Ebû'l-Hayr'dan bir nesne işittim, kalbim kabul eylemedi." Ben eyittim: "Ne olur?" Eyitti: "Dâvâ eder ki, İsâ b. Meryem aleyhisselâma mülâkî olmuş olur." Ben eyittim: "Bunu musaddık sana bir hikâye edeyim." "Neam" dedi. Eyittim: "Muhammed b. Hâmid el-Gazzâlî'den işittim. Hazret-i Nebî aleyhisselâmın kavlin zikreder idi ki buyurmuşlar:

“Ben ol ümmetten niçin korkarım ki, evveli ben olam, âhiri İsâ b. Meryem olur.”²⁰⁴ Salavâtullâhi aleyhimâ. Bunu beyân akabinde Ebû Hâmid buyurdular ki: “İsâ üç kere nüzûl eder. Bir, evvel geldiğidir ki peygamber idi. Sâniyen, evliyâyâ zâhir olur. Üçüncü de sülehâyâ Beytü-l Mukaddes’te zuhûr eder. Has ve âm görürler.” Bu sözü işitince İbnü’ş-Şefak kalkıp evine vardı. Dâbbesine bindi. “Kande gidersin?” dedik. Eyitti: “Ebü’l-Hayr ile helalleşeyim.” Ben eyittim: “Bu gece dursan, yarın gitsek olmaz mı?” Eyitti: “İhtimaldir kable’l-istihlâl vefât edem.” Bir nice günde Tarsus’a varıp yine geldi. Hayr’ı mukaddeme vardık. Eyitti: “Bir acep şeye dahi vâkıf oldum.” “Nedir?” dedik. Eyitti: “Vaktâkim Ebü’l-Hayr’a mülâkat [237b] müyesser oldu. İbtidâ kelâmı bu oldu ki: “Dön, maslahatına var. Biz sana ol mânâyı dahi bunda gelmezden mukaddem helâl eyledik idi.” Rıdvânullâhi aleyhim ecmaîn.

Ebû İmrân-ı Sindî’den naklolunur:²⁰⁵ Mısır’da câmi-i fülânîde oturur idim. Hâtırıma tezevvüc arzusu düştü ve gâyet müşted oldu. Ve ona azmim kuvvet buldu. “Acaba ne tarik eylesem” derken kıbleden bir nur sâtı’ oldu ki onun mislin görmüş değil idim. Dikkat ile nazar eyledim. Gördüm bir eldir. Bir na’l tutar, yâkût-ı hamrâdan ve tasmaşı zümrütten, lü’lüyle murassa’. Ol hinde bir hâtif nidâ eyledi ki: “İşte bu na’lidir. Ya kendin görsen nice olur idi.” Pes kalbimden şehvet-i nisâyı izhâb eyledi.

Ve yine Muhammed Verrâk’tan mervîdir: Bir racül-i esved var idi. İsmine “Mübârek derler” idi. Ona eydürdük: “Yâ Mübârek, niçin tehhül eylemezsin?” Eydür idi: “Umarım ki Allâh Sübhânehû hûr-i ıyn ile tezevvüc ede.” Bir gün müslimîn ile gazâyâ çıktık. Adüvvile mukâbele ve mukâtele eyledik. İttifâk bir yerde onu gördüm. Başı bir cânibte ve bedeni bir cânibte şehit olmuş yatar. Ve bedeni sadrı üzerine düşmüş, iki eli altında kalmış. Ben biraz teessüf eyledim. Yanına varıp: “Yâ Mübârek, kaç tâne hûr ile tezevvüc eyledin olur?” Sağ elin altından çıkardı [237a] ve üç parmağı ile bana işâret eyledi. Rahmetullâh.

²⁰⁴ Münâvî, Feyzü’l-Kadîr, 301/5.

²⁰⁵ Müezzinzâde Ahmed Çelebi, 423. Hikâyenin içinde geçen bu hikâyeyi “424. Hikâyet” başlığı altında yeni bir hikâye olarak yazmıştır. Biz burada Abdullah el-Yâfî’nin eserinde bulunan hikâye numarasına sadık kaldık. Bkz. Yâfî, *a.g.e.*, s. 332.

424. Hikâyet

Ve Ebû Ahmed Hulâsî'den rivâyet olunmuş, buyurmuşlar ki: Benim bir sâliha anam var idi. Ziyâde fakrımız var idi. Bir gün bana eyitti: “Hay oğul, bu bizim hâlimiz niceye değin bugüne olur?” Ben dahi onun kelâmından münfail olup vakt-i seher olunca: “İlâhî, eğer benim için âhirette bir şey var ise dünyada tâcil eyle.” Ol hinde zâviye-i beytten bir nur sâtı' eyledi. Kalktım. Ol ziyâyâ karşı vardım. Görürüm bir serîrin ayağı zâhir olmuş, hâlis altından, cevâhir ile murassa'. Vâlideme: “Ey vâlide, tut şimdi. İşte murâdın.” Kalkıp ben mescide gittim. Ve nefsimde der idim ki: “Bundan bir şey alıp cevherîlerden kime bey' eylesem, onun ile def-i müzâyâya eylesek.” Vaktâkim eve geldim. Vâlidem karşı geldi, eyitti: “Ey oğul, lütuf eyle. Bana hâli helâl eyle.” Ben eyittim: “Hayır nedir?” Eyitti: “Vaktâkim sen çıktın. Bir miktar uyudum. Görürüm güyâ cennete dâhil olmuşum. Görürüm onda bir kasr, kapısında kelime-i şehâdet yazılıdır. Eyittim: “Bu kasr kimin olur?” Eyittiler: “Ebû Ahmed Hulâsî'nindir.” Ben eyittim: “Benim oğlumun mudur?” “Neam” dediler. Pes içine girdim ve evlerin gezdim. Gördüm bu kadar serîrler var ki tâbir olunmaz. İçlerinde birinin ayağı bir eksik. Ben eyittim: “Bu serîr niçin nâ-tamam olur?” Bir kâil eyitti: [238b] “Ayağın sen aldın.” Ben eyittim: “Medet, yine yerine reddeylen.” “Nola” dediler. Pes uykudan uyandım. Ol gördüğün serîr pâresi gâip olmuş buldum. Elhamdülillâhi alâ zâlik” dedi. Rahmetullâhi ale'l-cemî.

Ve rivâyette gelmiştir: Sülehâdan biri buyurmuşlar ki: “Bilâd-ı Rum'da olurdum. Bir racüle mülâkî oldum, yemez ve içmez. Ona eyittim: “Ey ahî, ne haldir ki on bir gündür sizin ile mean olam, yiyip ve içtiğin görmedim.” Eyitti: “Sizin ile müfâratımıza yakın sırrın beyân edeyim.” Vaktâkim onun firâkı yakın oldu. Eyittim: Ol vâde eylediğin vakit bu olmak gerek. Eğer ol sırrı beyân ederseniz lütuftur.” Eyitti: “Bir zamandan dört yüz kimse ile gazâ eyledik. Pes bize adüv mukâbil oldu. Ashâbımız katlolundu ve ben dahi mecrûh oldum. Katli arasında düşüp kaldım. Vaktâkim gurûb zamanı oldu. Bir râyiha-i latife hisseyledim. Havadan biri gelir, gördüm. Gözüm açtım. Gördüm bir alay cevârî. Üzerlerinde siyâblar, hiçbir sevbe benzemez. Elllerinde kadehleri var. Ol katlînin ağzına ondan şey sabbederler. Ben dahi gözüm yumdum. Hattâ bana karîb oldular. Birisi eyitti: “Şunun dahi ağzına sabbeyle. Gök kapıları beklemeden gidelim” der. Ol eydür: “Dahi ramak

var. Acaba sabbeyledik mi?” Ol eydür: “Kayırmaz, sabbeyle.” Ol dahi getirip ağzıma ol kadehte olan şerâbtan sabbeyledi. İçtim. [238/a] Ol zamandan beri bana ekl ve şürb lâzım gelmedi” buyurdular. Kuddise esrârahüm.

425. Hikâyet

Şüyûhtan biri buyurmuşlar ki: Bilâd-ı Hind’de bir medîneye vardım. Onda bir şecere gördüm. Onun yemişi levze benzer. Onun iki kabı var. Kaçan ikisin dahi gidersen içinde bir varaka-i hadrâ çıkar. Üzerinde serh ile kelime-i tayyibe-i “Lâ İlâhe İllallâh Muhammedün Resûlullâh” yazılmış. Ehl-i Hind onun ile teberrük ederler. Ve yağmurları men olunsa onun ile istikâ ederler ve onun dibinde tazarru’ ederler. Bu sözü Ebû Yâkub Sayyâd’a deyiverdim. Eyitti: “Bunda ne taaccüp edecek şey var? Ben bir zamanda Übülle diyarına vardım. Onda bir balık tuttum. Sağ kulağında “Lâ ilâhe İllallah” ve sol kulağında “Muhammedün Resûlullâh” yazılmış idi. Ol kelimeye ihtirâmen yine suya salıverdim” dedi. Radiyallâhü anhümâ.

Ve yine ba’zdan menküldür, eydür: Bir târihte bir sefîneye bindim. Yanımda bir racül var idi. İllet-i batna müptelâ idi. Bir gece kalktı. Kazâ-i hâcet eyledi. Abdest için deryâ üzerine havâle bir avd üzerinde durdu. Hattâ ben eline yapıştım. Abdest alırken bir mevc gelip onu deryâya düşürdü. Gemidir geçip gitti. Bu sıra kimsenin haberi olmadı. Izdırâb ve hayret ile gelip yerime oturdum. Vaktâkim sabah oldu. Salât-ı fecri edâ eyledim. Gördüm ol racül yine yerinde oturur. Eyittim: “Ben seni deryâya düştü kıyâs eyler idim.” [239b] Eyitti: “Neam, düştüm. Ammâ bir acep hal oldu.” Ben eyittim: “Nice?” Eyitti: “Vaktâkim ben deryâya vâki oldum. Suyu dahi boylamadan bir tâir-i azîm gelip boynunu benim iki ayağım arasına soktu. Ondan beni su yüzünden yukarı ref’ eyledi. Pes gemiye nazar eyledi. Gördü ki biraz gitmiş, tayarân edip beni gemiye yetiştirdi ve yerime vaz’ eyledi. Ve ondan minkârını kulağıma vaz’ edip lisân-ı Arabî ile eyitti: كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا [İşte bu, Kitâb’ta (Levh-i Mahfuz’da) yazılmış bulunuyor.]²⁰⁶

²⁰⁶ İsrâ, 17/58.

426. Hikâyet

Rûmî'lerden birinden hikâyet olunur ki, eydür: Benim sebab-i İslâm'ım ol idi ki: Bizim üzerimize guzât-ı İslâm gazâ eylediler. Ben küffârın rüesâ-yı ceşindendim. Müslimînden on adam esir eyledim. Onları katırlar üzerine berkittim ve her birine bir adam müvekkel koydum. Kendi bilâdımıza doğru giderken bir gün gördüm ol esirlerin biri namaz kılar. Onun müvekkeline: “Ben seni onun için müvekkel kıldım ki bu üsârâ kendi hallerinde olmayalar. Niçin bunu kendi âyini icrâya rızâ verdin?” Eyitti: “Yâ seyyidî, vâki hal budur ki, bu herif her vakt-i salâtta bana bir altın verir, ben dahi ona tama' edip rızâ veririm.” Ben eyittim: “Onun ile mal var mı imiş?” Eyitti: “Mâlûm değil ki olur.” Pes ben dahi tebdîl-i câme ettim. Ol müvekkel gibi onun üzerine havâle olup gittim. Çünkü vakt-i zuhr oldu. Yüzüme bakıp vakt-i salât oldu diye işâret eyledi. Ben dahi [239a] filori işâretin ettim. “Lâkin iki tâne isterim” dedim. Pes ben dahi icâzet verdim. Namazı kıldı. Ondan yerden elini darp edip iki tâne filori aldı ve bana ref' eyledi. Aldım, yine yola revân oldum. Vakt-i asr olunca işâret-i salât eyledi. Ben beş parmağımla beş filori işâretin eyledim. “Nola” dedi. Yine müsâade kıldım. Namazı edâdan sonra yine yere darp etti ve beş filoriyi alıp bana ref' eyledi. Salât-ı mağribte on istedim. Yine evvelki tertîb üzere yerden on adet altın aldı ve bana verdi. Çün sabah oldu. Onu dâvet eyledim ve haberin suâl eyledim. Ve onu gitmekte tahyir eyledim. Ol dahi gitmeyi ihtiyâr eyledi. Ben dahi onu bir katıra bindirdim ve ona kifâyet kadar zad verdim. Ondan kendim bi-nefsî rikâbın tuttum ve katıra bindirdim. Bana duâsında eyitti: “Allâh seni hayırlı din üzere hatmeylesin, dalâlette komasın.” Ol hinde hemen benim kalbime muhabbet-i İslâm düştü. Günden güne mütezâyid oldu. Pes onun ile ashâbımdan birkaç kimse gönderdim ki onu İslâmiyân sınırına idhâl edeler. Ve bir serhattan dört günlük yol gitmiş idin ona bir beyaz kâğıt verdim ve devat verdim. Ve beynimizde bir alâmet kıldım ki onu kâğıda vaz' ede ve bana [240b] ol adamlarım ile irsâl ede. Onun bilâd-ı İslâm'a duhûlun bilem. Pes ol kimseler bana beşinci günde mülâkî oldular. Zannettim ki onu zâyi eylemiş olalar. Ol alâmeti getirip verdiler. Ahvâllerin suâl eyledim. Eyittiler: “Hemen sizden ayrılınca serhatta vâsıl olduk. Ol gitti ve bize bu alâmeti verdi. Ol oradan bu mahalle gelmişiz beş günde” dediler. Kudise esrârahüm.

427. Hikâyet

Şa'bi²⁰⁷ den rivâyet olunur: Bir târihte Yemen'den bir alay mütetavvi' tâife geldi. Onlardan birinin himârı öldü. Onlar ol merhalede göçer oldular. Ona dahi bir dâbbe arzylediler, ona hiç ikbâl eylemedi. Kalkıp tecdîd-i vuzû eyledi ve iki rekat namaz kıldı. Ondan eyitti: "Îlâhî, ben senin yolunda mücâheden geldim ve senin rızân talebine çıktım. Ve şehâdet ederim ki mevti ihyâ edersin ve kubûrda olanı ba's edersin. Ve şimdi derûnuma talep düştü ki benim merkepciğimi sağladasın." Ondan ol himâr-ı meyyitin yanına geldi ve eli ile darp eyledi. Himar ayağı üzere geldi ve kulakların silkti ve ağsırdı. Ondan semerin üzerine vurup yoldaşlarının ardından yetişti. Onlar eyittiler: "Hâlin nedir?" Eyitti: "Allâh'dan ricâ eyledim ki benim merkeğim bana yine hibe ede. Pes öyle eyledi. İşte hal budur ki binip geldim" dedi. Râvî-i haber İmâm [240a] Şa'bi eyitti: "Ol himârı ben karye kenarında otlarken gördüm." Pes bu haber şâyi' oldu, ammâ nakledeni zamânesinin kavmi tekzip ettiler. Eyitti: "Râvî Şa'bi'dir. Ona kizb isnâd edebilir misiz?" Onlar eyittiler: "Şa'bi'ye varalım, eğer seni tasdik ederse kavlinde sâdık olasın." Pes onun ile bile gelip Şa'bi'ye suâl ettiler. Şeyh eyitti: "Kande olacaktır?" Pes ol racül hacel oldu. Gittiler. Ondan yine ol kimse Şa'bi'ye varıp eyitti: "Yâ şeyh, beni niçin hicâba düşürdün? Yoksa sen bu kıssayı nakledip ben bu himârı gördüm demedin, ben galat mı anladım?" Eyitti: "Hayır, galat etmedin, sahîh söyledin. Ammâ tavuk pazarında hiç deve satılır mı ki bir alay münkirîne kerâmât-ı evliyâ nakledesin. Onun için onlar ile cem'an muâmelesi eyledim" buyurdular. Rıdvânullâhi aleyhim ecmaîn.

Sâhibü'l-kitâb eydür: Hazret-i Şa'bi temsîlî husûsunda belki tesâhül eylemişlerdir ki, münkirînün pazar-ı decâce pazarından ekal ve ednâ ve eizzenin hâli ve şânı temsilde olan pazar-ı ibilden belki cevâhir-i nefâset erfa' ve a'lâdır. Bu mânâyâ kelâm-ı Nebevî ve hükm-i mastûbede dahi işâret vardır. Buyurmuşlardır ki:

²⁰⁷ Tam adı, Ebû Amr Âmir b. Şerâhîl b. Abd(illâh) el-Hemdânî eş-Şa'bi (ö. 104/722)'dir. Tâbiünden olup muhaddis ve fakihdir. 19 (640) yılında Kûfe'de dünyaya geldi. Ayrıca 17, 20, 21 (642), 28 (649), 30 ve 31 (652) yıllarında doğduğu söylenmiş, bazı kaynaklarda babasının adı Abdullah, dedesinin adı Şerâhîl olarak da kaydedilmiştir. Soyu Yemen'de yaşayan "Himyerî" hânedanından Benî Şa'bân b. Amr'a dayanmaktadır. Bu kabileden Kûfe'de yaşayanlar Şa'bi, Mısır'da yaşayanlar Üş'ûbî, Yemen'de yaşayanlar Âlü Zî Şa'beyn, Suriye'de yaşayanlar Şa'bânî diye anılır. Bkz. M. Yaşar Kandemir, "Şa'bi", *DİA*, c. XXXVIII, s. 217.

“Hikmeti ehlinden gayra îtâ eylemeyin, zulüm edersiz ve ehlinden men dahi eylemen ki onlara zulüm edersiz.”²⁰⁸

428. Hikâyet

Şeyh Abdülvâhid b. Zeyd'den [241b] mervîdir, eydür: “Beytü'l-Mukaddes'i murâd edinip yola girdim. İttifâk yolu zâyî eyledim. Gördüm bir imrae beni ikbâl eder. Ben eyittim: “Ey garîbe, sen dahi yolu mu azdın?” Bedâheten eyitti: “Allâh'ı bilen nice garîbe olur? Ya nice yol azar ona muhabbet eyleyen?” Ondan bana asâsın uzatıp eyitti: “Şol benim asâmin ucuna yapış ve bana doğru gel.” Pes asâyâ yapıştım. Yedi, sekiz adım yürüdüm. Gördüm Beytü'l-Mukaddes'in mescidindeyim. Ben eyittim: “Gâlibâ galat ederim.” Âhirü'l-emr gözlerim sildim, yine baktım. Gördüm Beytü'l-Mukaddes mescididir. Ondan avrat eyitti: “Yâ hâzâ, senin seyrin zâhidler seyridir. Benim seyrim ârifler seyridir. Lâbüd zâhid seyyâr ve ârif tayyârdır. Hiç seyyâr olan tayyâr olana yetişebilmek mümkinâttan mıdır?” Ondan gözümden gâip oldu. Bir dahi onu görmek müyesser olmadı” buyurdular. رضى الله عنهما ونفعنا بهما [Allâh onlardan râzı olsun ve bizi onlarla faydalandırsın.]

429. Hikâyet

Şeyh İbn-i Edhem eydür: Bir râî-i ganem gördüm. Ona: “Hiç katında bir içim su olur mu veya bir miktar süt buluna mı?” Eyitti: “Sana kangısı sevgili olur?” Ben eyittim: “Su sevgili ola.” Hemendem asâsın yere vurdu. Bir hacir-i salde dokundu. Ol hinde ondan su cereyân eyledi. İçtim. Hak bilir ki, aselden ahlâ ve kardan sovak idi. Taaccüp [241a] eyledim. Râî eyitti: “Ne taaccüp edersin? Kul mevlâsına itâat edince cemî eşyâ ona muttali olur.” رضى الله عنهما وعن سائر الصالحين ونفعنا بهم [Allâh onlardan ve diğer sâlihlerden râzı olsun ve bizi onlarla faydalandırsın.]

Bu hikâye meyânında Hasan-ı Basrî'den mervîdir, buyurmuşlar ki: Selmân-ı Fârisî radiyallâhü anh bir gün birkaç tâne göçekler Medâin'den²⁰⁹ çıktılar. Onun ile

²⁰⁸ Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 2/503; Hâkim, *el-Müstedrek*, 7707.

bir Hanif dahi var idi. Gördü ki seyredeler. Havaya nazar eyledi. Gördü bir alay tuyûr dahi havada tayarân ederler. Ol âhûlardan birini ve tuyûrdan dahi birini tâyin edip: “Sizden fülân âhû ve fülân nevî tayr bana gelsin, zîrâ zayfım var. Onu ikrâm üzerime lâzım gelmiştir” dedi. Pes ol tâyin eylediği geyik ve kuş huzûruna geldi. Zebh edip ekl eylediler. Ol zayfı olan racül eyitti: “Sübânallâh, hayvanâtı teshir mi eyledin?” Selmân eyitti: “Yâ Sübhânallâh, ya sen ne zaman gördün ki bir kul mevlâsına itâat ede, dahi hazret-i mevlâ ona itâat eylemeye.” Kaddesallâhü esrârahüm.

430. Hikâyet

Yine Abdülvâhid b. Zeyd eydür: Bir gün ben ve Eyyûb Sahtiyânî²¹⁰ müsâferete çıktık. Şam’a doğru giderdik. Bir gün bir abd-ı esved odun yükletmiş karşımızdan çıkageldi. Ben eyittim: “Yâ esved, Rabbin kimdir?” Eyitti: “Benim misillime dahi bu suâl [242b] olur mu?” Ondan başın göğe kaldırıp eyitti: “İlâhî, bu odunları altına tebdil eyle.” Gördüm ol odunlar cümlesi altın oldu. Eyitti: “Gördünüz mü?” “Neam” dedik. Ondan eyitti: “İlâhî, bana lillâh odunumu odun ediver.” Gördük ol altınlar odun oldu. Ondan eyitti: “Yâ hâzâni, ârifleri isten ki onların acâyibi fenâ bulmaz.” Eyyûb eydür: “Ol arada beni hayret aldı ve ol abd-ı esvedden gâyet utandım.” Ondan eyittim: “Senin ile taâm var mıdır?” Eli ile havaya işâret eyledi. Gördük meydana bir cam dolu asel hazır oldu. Kardan beyaz ve râyihası miskten atyeb. Eyitti: “Ekl edin onun hakkı için ki, ondan gayrı İlâh yoktur. Bu hazır olan asel arı karnından hâsıl olmuş değildir.” Bir dahi yedik ve bizi taaccüp mahveyledi. Ol esved eyitti: “Ârif değildir ol ki, Allâh Sübhânehû ve Teâlâ’nın âyâtına taaccüp ede. Ve onlar ki, âyât-ı bâhire-i Hak’dan taaccüp ede, Allâh’dan ol baîddir. Ve ol ki,

²⁰⁹ Sâsânîler’in baş şehridir. Bugünkü Bağdat’ın 30 km. kadar güneydoğusunda Dicle nehrinin her iki yakasına Partlar ve Sâsânîler döneminde karşılıklı kurulan yedi ayrı şehirden meydana gelmiş, bu şehirler taş ve duba köprülerle birbirlerine bağlanmıştır. Bkz. Casım Avcı, “Medâin”, *DİA*, c. XXVIII, s. 289.

²¹⁰ Tam adı, Ebû Bekr Eyyûb b. Ebî Temîme Keysân es-Sahtiyânî’dir. Tâbiînin gençlerinden olup 685 (H.66 (687-88) yılında Basra’da doğdu. Sahtiyân(deri satıcılığı) ticaretiyle uğraştığı için Sahtiyânî nisbesiyle anıldı. Süfî bir kişiliğe sahip olan Eyyûb Sahtiyânî, Hadis ve Fıkıh ilimleriyle meşgul oldu. Ramazan 131’de (Mayıs 749) bir cuma günü Basra’da vebadan dolayı vefat etti. Bkz. Ahmet Akgündüz, “Eyyûb Sahtiyânî”, *DİA*, c. XII, s. 19.

Allâh'a rü'yet-i âyât ile ibâdet ede, cahildir” dedi. رضى الله عنه ونفعنا به [Allâh ondan râzı olsun ve bizi onunla faydalandırsın.]

431. Hikâyet

İmâm Vâsıtî'den rivâyet olunur, buyurmuşlar ki: Bâdiyede gezerdim. Bir A'râbî gördüm, oturur. Ona yakın olup selâm verdim. Diledim ki mükâleme edem. Eyitti: “Ben zikr-i Hakk'a meşgûlüm. Onun zikri şifâü'l-kulûb'tür.” Ondan eyitti: “Benî Âdem onun zikrinden nite fütur ede [242/a] ki mevt ardınca ve Allâh Celle zikruhû ona nâzır.” Ondan ağladı. Ben dahi ağladım. Ben eyittim: “Ne oldu ki seni ferîd ve vâhid görürüm?” Eyitti: “Sen gördüğün gibi değilim. Vâhid değilim ki, Allâh benim iledir. Ferîd dahi değilim ki, ol benim enîsimdir.” Ondan kalktı ve benden süratle kaçtı. Der idi ki: “Seyyidim, ekser halkın senden gayrıyla meşguller. İlâhî, sen cemî fevt olanlardan ivazsın ey gariplerin sâhibi ve ey vâhid olanların mûnisi ve ey her ferîdin me'vâsı.” der idi ve gider idi. Ben dahi ardınca bile giderdim. Dönüp bana eyitti: “Yürü, Hak Sübhânehû seni benden hayırlıya îsâl ede. Beni bana senden hayırlı olandan meşgûl eyleme.” Ondan gözümden gâip oldu. رضى الله عنهم ونفعنا بهما [Allâh onlardan râzı olsun ve bizi onlarla faydalandırsın.]

432. Hikâyet

Abdülvâhid b. Zeyd'den rivâyet olunmuştur, eydür: Bir râhibe mülâkî oldum. Ona suâl eyledim ki, bu makamda ne zamandan beri durursun? Eyitti: “Yirmi dört yıldır.” Eyittim: “Enîsin kimdir?” Eyitti: “Ferd ve Samed.” Eyittim: “Ben mahlûkundan enîsin derim?” Eyitti: “Vuhuş.” Eyittim: “Taâmın nedir?” Eyitti: “Zikrullâh.” Eyittim: “Ben me'kûlâtta olan taâmı suâl ederim.” Eyitti: “Şol eşcârın simârı ve arzın nebâtı.” Eyittim: “Hiç ahada müştâk olmaz mısınız?” Eyitti: “Kulûb-ı ârifinin habîbine.” Eyittim: “Mahlûktan?” Eyitti: “Mahlûktan ona müştâkım ki, ona müştâk olur, [243/b] gayra olmaya.” Eyittim: “Halktan niçin îtizâl eyledin?” Eyitti: “Zîrâ halk akıl harâmîleridir ve kuttâ-ı tarîk-i hedydir.” Ben eyittim: “Kişi tarîk-i

Hüdâ'yı nice bilmek mümkündür?" Eyitti: "Ol zaman bilir ki, Rabbi'nden gayrıdan Rabbi'ne kaçır ve gayrın zikrinden onun zikri ile meşgûl olur" dedi.

433. Hikâyet

Zünnûn-ı Mısrî'den menkûldür. Buyurmuşlar ki: Bâzı mefâvizde gezerdim. Bir kimseye mülâkî oldum. Bir alay otlığı kendine izâr edinmiş. Selâm verdim. Selâmım aldı ve eyitti: "Yâ fetâ, kanden gelirsin?" Eyittim: "Mısır'dan." Eyitti: "Kande gidersin?" Eyittim: "Mevlâ ile üns talebine giderim." Eyitti: "Dünyayı terkeyle, belki ukbâ ede, bana, sana talep sahih olur ve ünse vâsıl olası." Ben eyittim: "Bu söz sahih kelâmıdır. Lâkin dahi beyân eyle." Eyitti: "Bize îtâ olunandan bize töhmet mi edersin? Halbuki bu dediğimde a'lâ ve ahsen olan dahi bize îtâ olunmuştur." Ben eyittim: "Yâ seyyidî, murâdım ziyâde talebidir ki nûrun alâ nûr ola." Eyitti: "Yâ Zünnûn, yukarı bak, semâya." Nazar eyledim. Semâ ve arz altın olmuş, tele'lü eder. Ondan eyitti: "Gözünü yum." Bende gözümü yumdum. Yine açınca ke'l-evvel oldu. Ben eyittim: "Buna yol nedir ki ben dahi vâsıl olam." Eyitti: "Ferd ile müteferrid ol, eğer ona kul isen ve illâ fedâ. رضى الله عنهما ونفعنا بهما [Allâh onlardan râzı olsun ve bizi onlarla faydalandırsın.]

Müellif-i kitâb İmâm Yâfiî buyururlar ki: Bu gösterdiği kerâmettir. Sâbıkan zikrolunan mârifet değildir. [243a] Ya sâilin murâdı mârifetten suâl idi, kâilin dâvâsına göre. Pes onun için kerâmeti izhâr eyledi ki, zîrâ "Kerâmet istikâmete dâldir" demişler. Zîrâ istikâmet ise bulunmaz, illâ ârifin-i billâh olanlarda bulunur. Yoksa ayn-ı mârifetten ihbâr inde'l-ihtiyâr müstehîldir. والله اعلم بحقيقه الحال [Olayın hakikatini en iyi bilen Allâh'tır.]

434. Hikâyet

Muhammed Makdisî'den rivâyet olunur, eydür: Bir gün Şâm-ı cennet-meşâmıda dâru'l-mecânîne girdim. Onda bir şâbbın boynuna zincir takmışlar, ayakları zincirde. Vaktâkim nazarı bana taalluk eyledi. Eyitti: "Yâ Muhammed, görür

müsün bana neyledi?” Ondan eyitti: “Seni ona resûl eyledim. Var, de ki: “Ey seyyidî, eğer semâvâtı gul edip boynuma geçirsen ve arzını kayd edip ayağım bağlasan senden gayrıya iltifât etmem. Bir nazar gayr-i cânibine bakmam” dedi. Ondan bu beyti inşâd eyledi ki tercümesi budur:

Âdeti kurbun olan ba’dehû nite sabreyleye

İnkıtâa kâil olmaz hubbuna mu’tâd olan

Nola göz görmezse kalbim gözü hod bir nûrdur

Ayn-ı kalbi kör olandır bunda pür-feryâd olan

Zünnûn eydür: Bir gatl-i esved gördüm. Havl-i Kâbe’de tavâf eder ve der ki: “Ente, ente.” Yani “Sen, sen” der ve bundan ziyâde etmez. Ben eyittim: “Yâ Abdullâh, ne şeydir ki, “Sen, sen” diye tâyin edersin?” Bu ebyâtı inşâd ile cevap verdi ki tercümesi budur, bilâ-ziyâde:

Muhibbîn [244b] ortasında sır olur kim o sır hat ve kalemlle olmaz ifşâ

Velî bir nâr olur ona mukâbil mûmâzic olur ünsü ile inşâ

Bu kez ihbâr eder bir nûr-ı âzam o sırrın bâzını sanma cemân

Benim şevkim onadır gayrı bilmem bu bir sırdır ki ketmi eder incâ

Bâzı ârifler buyurmuşlar ki: “Ehl-i gaflet miskinleri kesret-i a’mâl ile müşteğil olurlar ve onu gâyet azîm bilirler ve iftihar ederler. Ammâ ehl-i mârifet, eğer a’mâl-i ehl-i semâvâtı ve arazeyni işleseler evvel ömürlerinden âhirine değin Cenâb-ı Azamet-i Allâh’da onu bir hardal tânesinden ednâ görürler.” Rıdvânullâhi aleyhim ecmaîn.

435. Hikâyet

Ebû Saîd Harrâz’dan rivâyet olunur, buyurmuşlar ki: Zamân-ı seyâhatimde bâdiyede gezerdim. Bir gün bana bir cû-ı şedîd isâbet eyledi. Ve nefsimden talep

zuhûr eyledi ki Hak Sübhânehû ve Teâlâ'dan taâm suâl edeyim. Yine ben eyittim: “Bu fi'l-i mütevekkilînden değildir.” Bu kere nefsim talep eyledi ki Cenâb-ı Rabbü'l-izzetten sabır dileyim. Bu husûsa himmetim muhkem kalınca bir hâtif işittim, eydür:

Bu sâil zu'm eder bize yakındır

Nite zâyi olur bize gelenler

Sanır kim görmez hâlini

Suâl-i sabr eder, gör bizden onlar

Sâhibü'l-kitâb İmâm Yâfiî eydür: Ne güzel demiştir diyenler ki tercümesi budur:

Kulûb-i ârifinin gözleri var görür görmediğin nâzır olanın

Dili var sırrıyla olur mükâleme [244a] Kirâm-ı Kâtibîn ile bil onun

Huzûr-ı Hak ona me'vâ olunca uçar vardır kanatları buların

Riyâz-ı kudse varıp onda ötenler hem içerler şerâbın ol yürânın

Bular kastettiler sırrıyla hattâ erişip terkin vurdular cihânın

436. Hikâyet

Zünnûn-ı Mısrî'den rivâyet olunur, buyurmuşlar ki: Bana diyâr-ı garptan bir kimseyi vasfeylediler. Onun letâif-i şe'ninden ve hasen-i kelâmından bâzı şey nakleylediler. İşârât-ı ehl-i mârifeti iş'âr eder. Pes onu ziyâret kastı ile irtihâl edip olduğu mekâna yetiştim ve kırk gün onun yanında mücâvir oldum. Onun ilminden iktibâs edecek zaman bulamadım, ibâdet-i Rabb'e şöyle meşgûl olduğundan. Vaktâkim bâzı eyyâm oldu. Benim yüzüme baktı ve eyitti: “İrtihâl nereden?” Ben dahi haber verdim. Eyitti: “Ne şey için geldin?” Eyittim: “Senin amelinden iktibâs için ki beni Rabbi'me irşad edesin.” Eyitti: “Allâh'dan ittikâ eyle ve O'nun ile

istiânet kıl ve O'na tevekkül eyle. Zîrâ Allâh Celle zikruhû Hamîd'dir." Ondan sükût eyledi. Ben eyittim: "Dahi nasîhati artır. Allâh sana rahmet eyleye. Zîrâ ben racül-i garîbim. Sana beled-i baîdden geldim. Diledim ki sana kalbimde ihtilâc eden eşyâdan suâl edeyim." Eyitti: "Müteallim misin, ya âlim misin, ya münâzır mısın?" Ben eyittim: "Müteallim, muhtâcım." Eyitti: "İmdi derece-i mütealliminde vukûf eyle [245b] ve edeb-i suâli hıfzeyle. Zîrâ teaddî edip hürmeti terkedersen ol amel sana nef'i ilmi ifsâd eder. Zîrâ tahkîk bil ki, ulemâdan ukalâ ve asfiyâdan ârifin, sıdk ve vefâ yoluna sâlik oldular ve kurb ve safâ kademi üzere kâim oldular ve evdiye-i hüzn ve belâyı kat' edip hayr-ı dâreyne ve onun lezâizine gittiler." Ben eyittim: "Allâh sana rahmet eyleye. Kul bu mertebeye ne zaman bâliğ olur?" Eyitti: "Kaçan esbâbdan çıka ve kalbini her alâkadan kese." Ben eyittim: "Bu vasıf ile kul kaçan mevsûf olur?" "Ol zaman ki cemî havl ve kuvvetten çıka ve onun için bir şey olmaya ki ona mâlik ola ve bir hal olmaya ki ârif ola" dedi.

437. Hikâyet

Yine Zünnûn buyurmuşlar ki: Bâzı seyâhatimde bir şeyhe mülâkî oldum. Vechinde sîmâ-i ârifin müşâhed. Ben eyittim: "Rahimekâllâh, Allâh'a tarîk ne keyfiyet iledir?" Eyitti: "Allâh'ı bildin ise yolu dahi bildin." Ondan eyitti: "Yâ hâzâ, hilâfî ve ihtilâfî terkeyle." Ben eyittim: "İhtilâf-ı ulemâ rahmet değil midir?" Eyitti: "Tecrîd-i tevhîde değil." Ben eyittim: "Tecrîd-i tevhîd nedir?" Eyitti: "Mâsivallâhu rû'yet mefkûd ola ona, vicdandan ötürü." Ben eyittim: "Ârif mesrûr olur mu?" Eyitti: "Ya ârif mahzun olur mu?" Ben eyittim: "Allâh'ı bilenin hemmi tavîl olmaz mı?" Eyitti: "Bil ki, Allâh'ı bilenin hemmi zâil olur." Ben eyittim: "Kulûb-i ârifini [245a] dünya tağyîr etmez mi?" Eyitti: "Onların kalbin ukbâ tağyîr eder mi ki dünya ede." Ben eyittim: "Allâh'ı bilen müstevhiş değil midir?" Eyitti: "Allâh'a istiâze ederim ki, ârif müstevhiş ola, lâkin muhâcir ve mütecerrid olur." Ben eyittim: "Ya ârif Allâh'dan gayrı şeye teessüf etmez mi?" Eyitti: "Ârif Allâh'dan gayrı bilir mi ki teessüf ede." Ben eyittim: "Ârif Allâh'a müştâk olur mu?" Eyitti: "Âriften göz açıp yumunca gâip olur mu ki müştâk ola." Ben eyittim: "İsmullâh-i A'zam nedir?" Eyitti: "Allâh diyessin ve kalbinde heybeti ola." Ben eyittim: "Ben gâyet çok bu ism-i

şerîfi diler ederdim, ammâ kalbime heybeti girmez.” Eyitti: “Zîrâ sen “Min haysü ente Allâh” dersin, “Min haysü hüve Allâh” demezsin. Eyittim: “Bana nasîhat et.” Eyitti: “Sana mev’ize, ol seni her halde görür. Ettiğin bildiğin kifâyet eder” dedi. Pes yanından kalktım ve eyittim: “Ya bana ne emir edersin?”²¹¹

438. Hikâyet

Şeyh Ebû Abbâs Harrâr’dan rivâyet olunur, buyurmuşlar ki: Şeyh Ebû Ahmed Endülüsi’ye dâhil oldum. Ve benim ile mürfîdinden bir cemâat bile idi. Gördük onun etrâfında halk-ı kesîr var ve bir alay nukabâ, kim her birinin eli altında bir kavim var, meclîs-i şeyhe hazır olmuşlar. Ondan şeyh bize bakıp eyitti: “Kaçan bir sabî muallim önüne varsa lâbüd [246b] levhinde olan şeyi mahveder ve levhin her nesneden ârî eder. Ondan muallim ol levh üzere dersin yazıverdi. Ammâ levh sivâdan mücerred olmasa nereye yazılır?” dedi. Ondan bizim tarafımızdan âhara rücû’ edip yine bir defa dahi bize nazar eyledi ve eyitti: “Ol kimse miyâh-ı kesîreden su içse mizâcında lâbüd tegayyür müdâhale eder. Ammâ mâ-i vâhid üzerine iktisâr eylese mizâcı sâlim olur” dedi.

Ebü’l-Abbâs eydür: Ashâb-ı şeyh-i mezkûrdan dört yüz miktârı şâb gördüm, sinnlerinin on beş ve on altıdan. Şeyh-i mezbûr ziyâdeye tahammülü yoktu. Cümle mükâşifler idi. Vaktâkim bâzı eyyâm oldu. Bana hâdimin göndermiş. Vardım, onun yanında bir cemâat gördüm. Ve şeyh onlara tekellüm eder idi. Ben dahi oturdum. Hemen ol hinde bana bir hal galebe eyledi. Mağşiyün aleyh oldum. Ol hal içinde iken görürüm. Şeyh hazreti benim başım ucunda, elinde bir keser ki, onu neccârlar istîmâl eder. Benim başımdan başlayıp tâ ayağıma varınca vücûdum söktü. Ondan kademden başladı, tâ başıma varınca yine yaptı. Ondan eyitti: “Gayrı terbiyeden müstağnî oldun. Yürü, beldene git.” Pes vilâyetime sefer eyledim. Vaktâkim hazret-i şeyhin huzûrundan çıktım ki kendi beldeme rücû’ edem. Âlem-i ulvînin cümlesi bana münkeşif oldu. Şol haysiyyetiyle ki benden muhtecib bir şey olmadı. الحمد لله على نعمائه

²¹¹ Bu hikâyenin devamı Müezzinzâde’nin tercümesinde eksik bırakılmıştır. Tarafımızdan Arapça aslından Türkçe’ye tercüme edilip tamamlanmıştır. ...Dedi: “Allâh Teâlâ senin her yaptığımı görüyor, bunu sakın unutma.” Allâh onlardan râzı olsun. Bizi ve bütün sâlihleri onlarla faydalandırın. Bkz. Yâfî, *a.g.e.*, s. 275.

[Allâh'ın verdiği nimetlere hamdolsun.]” [246a] buyurdular. رضى الله عنهما ونفعنا ببركاتهما [Allâh onlardan râzı olsun. Bizleri onların bereketiyle faydalandırsın.]

439. Hikâyet

Yine Ebü'l-Abbâs Harrâr'dan menkûldür, buyurmuşlar ki: Şeyh Ebû Yûsuf Dehmânî Şeyh Ebû Abdullâh Kureşî cenâbının meclisine ekser hazır olurlar idi. Şeyh Ebû Abbâs eydür: Bir gün beni Şeyh Ebû Yûsuf Dehmânî Şeyh Ebû Abdullâh Kureşî'ye gönderdi, tâ ki ol meclislerine huzûr kâbil midir, değil mi haber alam ve gelem. Vaktâkim hazret-i şeyhin bâbı olan sahaya geldim. Bana heybet düştü. Bâbın dakk etmeye hicâb eyledim. Ol esnâda kapısı açıldı ve bir câriye tâk-ı bâbtan baş çıkarıp eyitti: “Yâ Ahmed, şeyh senin için buyurdular ki: Var Ebû Yûsuf'a de ki, bugün halvet üzereyiz.” Pes Allâh'a şükreyledim ki, Şeyh benim ile bu hâlet ile muâmele eyledi. Benden suâl ikdâm olmadan cevap lütfeylediler dedim. Vaktâkim Şeyh Ebû Yûsuf'a geldim ki haber verem. Yanı üzere yere dayanmış idi. Kalkıp oturdu ve eyitti: “Şeyhin sûkuna varınca dakk-ı bâba ikdâm edemedin. Hele ol câriye kapıyı açıp sana şeyhin cevabın îsâl eyledi.” Ben eyittim: “Yâ seyyidî, bana heybet düştü.” Şeyh eyitti: “Kaçan yalnız varasın, ondan havfeyle. Ammâ benim ile olunca ikdâm eyle, nesne olmaz” dedi.

Ebü'l-Abbâs'a eyittiler: “Bu kazıyyede keşf yönünden bu iki azîzin kangısı âlâdır?” Eyitti: “Kureşî âlâdır. Zîrâ Ebû Yûsuf beni ona irsâl etmiş idi. Öyle olsa hâtırı benim iledir. Ammâ Kureşî mir'at [247b] gibidir. Ne olsa hemen ona akis olup onu idrak eder” buyurdular. Radıyallâhü ani'l-cemî'.

440. Hikâyet

Yine Ebü'l-Abbâs-ı mezbûrdan rivâyet olunur: Bâzı seyâhatimde Şeyh Ebü'l-Abbâs-ı Merînî'ye mülâkî oldum. Şeyh-i mezbûr bir racül-i kebîr idi. Vaktâkim meclisinde oturdum. Ona bir sâil suâl edip eyitti: “Yâ seyyidî, akıl mı efdaldir, yoksa ruh mu?” Ol dem şeyhe teveccüh eyledim. Gördüm rûhu ile seyre başladı. Hemen

ben dahi rûhum ile seyre başladım, tâ semâ-i dünyaya dâhil olduk. Vaktâkim ben semâ-i dünyanın emlâkine ve envârına müşteğil oldum. Benim nazarımdan gâip oldu. Onda bir eğlencek yer talep ettim, bulamadım. Âhirü'l-emr nüzûl ettim ve vukûf ettim. Şeyhe nazar ettim. Dahi müstağrak, kendine gelmemiş. Bir lahzadan sonra şeyh hazır oldu ve def'aten sâile eyitti: “Ol zaman ki Hazret-i Nebî aleyhi efdalü's-selâm ve't-tahiyyete isrâ olundu. Cibrîl ona musâhib idi. Pes Cibrîl kendi haddi kadar gitti. Ondan vâkîf olup eyitti: “Yâ Muhammed, وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ [(Melekler derler ki): Bizim her birimizin bilinen bir makamı vardır.]”²¹² Ben dahi halk olduğum günden bu âna değin bu mahalden tekaddî eylemedim.” Pes Nebî tekaddüm eyledi. Ol makâma ki, ol makâma muttasıl oldu. Ol zamanda Cibrîl ruh idi ve Hazret-i Muhammed ol hinde akıl idi. Öyle olsa akıl efdal oldu” buyurdular. Radyallâhü anh ki, ilmi mâdenden alıp taklîd ile ve mâkûl ile cevap vermedi. Ve bu tâife [247a] şüyûhunun...²¹³

441. Hikâyet

Yine Ebü'l-Abbâs Harrâr'dan mervî, buyurmuşlar ki: Vakt-i tecrîdimde Mısır'da dururdum. Ve Karâfe yolunda haffârlar olduğu yerde bir mescid var idi. Onun etrafında olurdum ve gece ile musallâya giderdim. Kabr-i Müslimînden geçerken Cenâb-ı İzzet cellet azametühû bana ahvâl-i kubûru keşfeder idi. Mün'amîn ve muazzebîn bana mâlûm olurdu. Nazar eder idim. Kubûr-ı Müslimînin cihet-i kıblesi bana cümleden ahsen gelirdi.

Müellif-i kitâb İmâm Yâfî eydür: “Âhir ol dediği cânibe kendi işâret-i aliyyeleri ile defnolunmuşlar. Varıp kabrini bana ziyâret müyesser oldu” buyurdular.

Yine şeyh-i mezkûr buyurmuşlar ki: “Kendi beldem ki “İşbîliyye” derler. Onda bir zaman ile hasta oldum. Zahrım üzere yatarım. Gördüm bir alay tuyûr geldi. Gâyet ile cüssedarlar. Ve yeşil ve beyaz ve kırmızı elvân ile mülevvenler.

²¹² Sâffât, 37/164.

²¹³ Bu hikâyenin devamı Müezzinzâde tercümesinde eksik bırakılmıştır. Tarafımızdan Arapça aslından Türkçe'ye tercüme edilip tamamlanmıştır. ...âdeti ledün ilimlerini bilmek ve mârifet sâhibi olmaktır. Allâh onlardan râzı olsun. Bizi ve herkesi onlarla faydalandırsın. Bkz. Yâfî, *a.g.e.*, s. 275.

Kanatlarını cümlesi bir uğurdan açarlar ve bir uğurdan yumarlar. Ve içlerinde bir alay eşhâs dahi var, ellerinde tabaklar, üstü örtülü, içinde tuhfe-i müteaddide. Hâtırına geldi ki: “Bu gâlibâ tuhfe-i mevttir.” Pes onları istikbâl ettim ve oturdum. İçlerinden biri eyitti: “Senin dahi zamanın gelmedi. Bu senden gayrı bir Mü’minindir ki onun vakti gelmiştir.” Onlara nâzır oldum, tâ gözümünden nihan olunca” buyurdular.

Ve hikâyette gelmiştir ki: Dâvûd-i Acemî vefât etti. Vaktâkim kabrine elettiler, gördüler kabir içine reyhan döşemişler. Defneden kimse ondan yedi tâne sâk alıp [248b] başına soktu. Mâbeyneden yetmiş gün geçti, solmadı ve rengi müteğayyir olmadı. Ba’dehû bu haber emîr-i beldeye yetiştı. Ol herifi dâvet eyledi. Ve ol reyhan kıt’aların ondan talep edip alınca müteacciben ol reyhânları seyredelerken ortada zâyi ve gâip oldu.

Bâzı sülehâdan mervî, buyurmuşlar ki: Miskînetü’t-Tafâviyye’yi ba’de vefâtihâ menâmımda gördüm. Eyittim: “Merhaben yâ Miskîne!” Eyitti: “Heyhât, meskenet gitti, gınâ ve ferâhiyet geldi.” Ben eyittim: “Ne mutlu sana.” Eyitti: “Suâl etmez misin? Ben cennete hazâfîri ile bile, ne ile mâlik oldum.” Eyittim: “Ne ile?” Eyitti: “Meclîs-i zikri sevîp ekser zamanda hazır olmak ile.” Radıyallâhü anhâ.

Ve şeyh-i mezkûr Ebü’l Abbâs Harrâr buyururlar ki: Bâzı seyâhatimde hacir ile tahâret murâd edindim. Elime bir hacir aldım. Ol taş bana eyitti. “Billâhi beni tencîs eyle.” Onu yere koydum. Birin dahi aldım. Ol dahi öyle dedi. Hâtırına şâriin terettübü düşegeldi. Ben eyittim: “Yâ hacir, Allâh Sübhânehû bana senin ile tetahhur emreylemiştir. Benim senin sebebin ile pak, senin mütecennis olmandan sana hayır budur” dedim. Radıyallâhü anh.

Ve yine buyurmuşlar ki: “Benim bir karındaşım var idi. Onu Kâbe-i Muazzama’da koyup gitmiş idim. Bir gün gördüm, benim olduğum mekâna geldi. Ondan bana ferah-ı azîm hâsıl oldu. Karındaşım eyitti: [248a] “Yâ ahî, ben hala câi’im.” Ben eyittim: “Birâder yiyecek şeyim yok ve kimseye teklif dahi edemem.” Sözüm tamam olmadan olduğum evin bir deliğinden bir büyük serçe içeri girdi ve benim arkama bir kîse bıraktı ve gitti. Onun içinde olandan onun için şeyi aldım, doyurdum” buyurdular. Rahmetullâhi aleyh.

442. Hikâyet

Şeyh Ebû Abbâs-ı mezkûrun tilmîzi Şeyh Safiyyüddîn İbn-i Ebû Mansûr eydür: Benim üstâdım Şeyh Ebû'l-Abbâs'ın bir kızı var idi. Ashâb-ı şeyhin hatırlarına gelmiş ki: “Ol kız acaba kangımıza nasip olur, şeyh hazretinin damadı olur?” Şeyh bunların hatırlarına muttali olup bir gün beyne'l-ashâb buyurmuşlar ki: “Bu benim kızım sizden bir kimseye nasip değildir. Zîrâ dünyaya geldiği saat Hazret-i Rabbü'l-İzzet buna zevc olacak kimseyi bana bildirmiş idi. Kim idüğün anlamış idim. Şimdi ona muntazırım ki zuhûr ede.” Şeyh Safiyyüddîn eydür: Ol zamanda ben pederim ile Fırat suyunun orta cânibinde vâlidim ile olurdum. Pederim Melik Eşref'in²¹⁴ veziri idi. Vaktâkim Mısır'a geldik. Melik Âdil²¹⁵ benim babamı Mekke'ye Ebû Azîz'e irsâl eyledi ki Melik Mesud b. Melik Kâmil²¹⁶ Yemen'e göçe. Ben dahi vâlidim ile bile gittim. Ol münâsebet ile Şeyh Ebû'l-Abbâs cenâbına mülâkî oldum. Benim âdetim idi. Âlem-i sibâ'da yanımda [249b] şüyûhtan ve eyliyâdan kimse anılsa derûnum muhabbet ederdî. Vaktâkim hazret-i şeyhi gördüm ve onun sohbeti ile muğtenim oldum. Heyetim ve libâsım tağyîr lâzım geldi. Bi'z-zarûrî öyle kıldım. Ve şeyh-i mezkûrun sohbetine cevârî ve gulâmân ile hicret eyledim. Ve meclisine mülâzım oldum. Babam Kâbe'den gelince hal bugüne geçti. Vaktâkim “Vâlidim Mekke'den gelip” diye müjdeciyle geldi. Mısır'dan onu istikbâle halk-ı kesîr çıktılar. Şeyh hazreti bana buyurdular ki: “Sen dahi pederini istikbâl etmez misin?” Ben eyittim: “Ya seyyidî, şimdiki halde bana senden hayırlı baba olmaya. Ben şimden sonra onlar için hemme düşmem. Onlar ile bile yemem, içmem. Meğer

²¹⁴ Eyyûbîler'in el-Cezîre ve Dimaşk kolu hükümdarıdır. 576'da (1180) Kahire'de veya 578'de (1182) Kerek'te doğdu. 1200-1237 yılları arasında hükümdarlık yaptı. 4 Muharrem 635 (27 Ağustos 1237) târihinde Dimaşk'ta vefat etti. Bkz. Önder Kaya, “el-Melikü'l-Eşref, Mûsâ”, c. XXIX., s. 64.

²¹⁵ Tam adı Ebû Bekr Seyfüddîn el-Melikü'l-Âdil Muhammed b. Eyyûb b. Şâdî'dir. Muharrem 540'ta (Temmuz 1145) Dimaşk'ta veya Ba'lebek'te doğdu. Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin kardeşleri arasında en kabiliyetli ve dirayetlisi olup Avrupalılar tarafından Saphadin diye tanınır. Eyyûbî hükümdarlarından biri olup 1200-1218 yılları arasında Dimaşk ve Mısır'ı yönetti. Dimaşk yakınındaki Âlikîn ordugâhında 7 Cemâziyelâhir 615 (31 Ağustos 1218) târihinde vefat etti. Ertesi gün cenazesi Dimaşk'a getirilerek önce kalede defnedildi, daha sonra kendi adını taşıyan medresenin (el-Medresetü'l-Âdiliyye) bahçesindeki türbesine gömüldü. Bkz. Ramazan Şeşen, “el-Melikü'l-Âdil I”, *DİA*, c. XXIX, s. 59.

²¹⁶ Asıl adı Muhammed b. Âdil'dir. Hicri 576 yılında doğdu. Eyyûbî hükümdarlarından olan I. Melik Âdil'in üç oğlundan biridir. Melik Âdil'in ölümünden sonra otuz sene Mısır'da hükümdarlık yaptı. 22 Receb 635'te (11 Mart 1238) Dimaşk'ta öldü. Cenazesi Emevî Camii'nin kuzeyinde bulunan İbn Sinan maksuresinin yakınına defnedildi. Bkz. Ebû'l-Fidâ İmâdüddîn İsmâil b. Ömer İbn Kesîr, *Büyük İslam tarihi*, trc. Mehmet Keskin, Çağrı yay., İstanbul 1995, c. XIII s. 288.

sen emredesin.” Eyitti: “Ne hal ise istikbâl eyle.” Ben dahi bir beygire bindim. Siyâb-ı resse ve za’f-i cüsse ile karşı gittim. Ehlim ağlarlar idi. Vaktâkim vâlideme mülâkî oldum, beni bilmedi. Selâm verdim, selâmım aldı ve geçip gitti. Yanınca mülûk-i cünûdî ile gider idi. Ben dahi yanlarınca bile gittim. Biraz gidince dikkat ile nazar eyledi, bir miktar durdu ve benzi müteğayyir oldu ve bir zaman mebhût oldu. Ondan yine taaccüp ile yürüdüler. Ba’dehû ehlim ve ihvânım ve tavâiften istikbâle çıkanlar cümle varıp musâfaha eylediler. Ben nâhiyede dururdum. Vaktâkim pederim kondurdular. Semâtına cem-i [249a] kesîr cem oldu, illâ beni kimse hatırına getirmedi. Yalnız bir köşede dururdum ve kendim men edemeyip ağlardım. Hal âhir olunca beni getirtip azîm tehdit ve teşnî eyledi. Ve ahdeyledi ki, bu olduğum halden ve dâhil olduğum zeyyden fâriğ olmaz isem beni hapsede ve katîl ede, belki darp ede. Bu hâli gelip şeyhe takrîr eyledim. Bana eyitti: “Yürü, babana var. Rızâsı üzere ol ve bir dahi bana gelme” buyurdular. Bir zaman oturup ağladım. Yine ol kelâmı îade eylediler. Âhirü’l-emr Hak Sübhânehû beni şeyh hazretinin maksûduna muttali kıldı ki beni sıdkıma havâle eylemiş ola. Pes derûnum onun üzerine berkittim. Cânib-i şeyhten bana inşirâh-ı sadr geldi. Vâlidimin evine geldim, girip hızânesinde oturdum. Ahdeyledim ki yemeyem ve içmeyem ve ol evden çıkmayam, beni şeyhe reddeylemeyince. Bu hâli pederime hikâyet eylemişler ve şeyhi tard etmiş. Lâkin şöyle bir yemin edip: “Sizin hazîne odanızda oturur” demişler. Vâlidim eyitmiş: “Karnı acıkıp ateşi gâlip olunca hayrına mı çıkar?” deyip beni hâlime terkeylediler. Üç gün onda durdum. Üçüncü gece vâlidim uykudan uyanıp bana bir hâdim göndermiş ki kalkıp şeyhine gitsin. Ben eyittim: “Vallâhi gitmem, tâ safâ-i hâtır ile benim ile bilece varıp, şeyh cenâbından benim için [250b] îtizâr edip beni kabul için şefâat eylemeyince” dedim. “Neam” deyip, beni ihzâr edip benim ile mescid-i şeyhe vardı. Ve şeyhin dest-i mübâreğın bûs etti ve eyitti: “Yâ seyyidî, bu benim oğlum değil, senin oğlundur. Her nice diler isen tasarruf kıl” dedi ve: “Nola idi bunun mekânına ben olaydım. Lâkin irâdet-i ezeli bunu bana semt-i hayra sâbık kıldı” dedi. Şeyh buyurdular ki: “Recâ ederim ki Allâh seni onun ile müntefi kılar.” Pes beni şeyhe teslim edip gitti. اعظم الله اجره وجزاه بالخير عني [Allâh Teâlâ onun ecrini artırsın ve benim sebebimle onu hayırla mükâfatlandırısın.] Ol günden sonra bir ay şeyhe hizmette oldum. Her gün arkam ile zâviyeye iki kırba su getirir idim, yalın ayak. Bu hâli babama derler imiş. Babam der imiş ki: “Ben onu lillâh terkettim. Recâ ederim

ki Allâh zâyi eylemeye.” Vâlidimi vefâtından sonra vâkıamda görürüm. Şeyh bana eydür: “Yâ Safî, kızımı sana tezvîc eyledim.” Uyandım. Lâkin hayret beni aldı ki bu vâkıayı hazret-i şeyhe nice deyim. Demez isem muktezâ-yı tarîkat üzere hıyânet etmiş olurum, ihbâr eder isem mahall-i hayâ. Hele ne hal ise şeyh cânibine vardım. Bana eyitti: “Vâkıada ne gördün?” Bir lahza beni heybete şeyh ihâta edip sükût eyledim. Eyitti: “Söyle, elbette söylemen lazımdır.” Ben dahi hâli hikâyet eyledim. Eyitti: “Oğul, bu hal ezeldir. Nihâyet mahalli şimdi geldi. İmdi kızım fülâneyi sana tezvîc eyledim” dedi. Ve ol afife tahkîk Evliyâullâhdan idi. Yüzünde nur [250a] müşâhede olunur idi. Her gören der idi ki: “Bu veliyyetullâhtır.” Ondan fukarâdan ve fukahâdan evlâdım oldu. Babasından sonra çok berekâtı ile muğtenim oldum. Kesîretü’l-mükâşefât idi. Hattâ vefâtından bir sene mukaddem tâ ki vefâtı haberin verip bâzı vasiyet eyledi ve mevtine yakın mevtinden sonra olacak çok acâyipten haber verdi. Cümlesi zuhûr eyledi. Ve hîn-i nez’de يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً [Ey tatmin olan nefis, Rabbi’ne dön (Allâh’dan) râzı olarak ve Allâh’ın rızâsını kazanmış olarak.]²¹⁷ âyetin teslim oluncaya değin tekrar eyledi ve teslim oldu. Radiyallâhü anhâ.

443. Hikâyet

Safiyyüddîn-i mezkûrdan naklolunur, *Risâleler*’inde buyurmuşlar ki: Benim gördüğüm evliyâullâhtandır ol ki, Dımaşk’ta mülâkî olduğum Ali Kürdî rahmetullâhi aleyh. Mezbûr-u azîzin zâhiri veleh²¹⁸ üzere idi. Ammâ ehl-i Dımaşk’a, mâlik memleketine hükmeder gibi muhkem hükmeder idi. Mahzûmeytem(?) zamanında Dımaşk’a mağlata-i azîme ile dâhil oldum. On üç yaşında idim. Bir câmia girdim. Bir miktar oturdum. Ondan azîz-i mezkûru gördüm. Kapıdan gelir, bir kebîrû’r-re’s kimse Bâb-ı Ceyrûn’dan²¹⁹ benim olduğum mahalle ki İmâm Gazzâlî maksûresi yanında idim. Bana gelince sâha-i câmi halka dıyk oldu. Gördüm bir racül-i kebîrû’r-

²¹⁷ Fecr, 89/27-28.

²¹⁸ Tasavvufta bir makam olan “veleh” kavramı sersemlik, şaşkınlık, hayret, aşkın deli divâne etmesi gibi anlamları karşılamaktadır. Bkz. Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet yay., İstanbul 1991, s. 519.

²¹⁹ Emeviyye Camisinin doğudan avluya açılan kapısıdır. Bkz. Tâlib Yâzîcî, “Emeviyye Camii”, *DİA*, c. XI, s. 109.

re's. Üzerinde keçe pâreleri, iki elini elmayla doldurmuş bana uzatıverdi ve eyitti: "Al bu elmaları." Ondan havf edip ardıma çekildim. Birer birer elmaları bana atıverdi ve gitti. Ol hinde Şeyh Ebü'l-Kâsım Sakalî geldi ve yanınca Fakih Necmeddîn [251b] ki benim vâlidemin hâli idi ve Dımaşk'ta müderris idi. Onlara hâli hikâyet eyledim. Eyittiler: "Ey oğul, müjde olsun. Senin için bir şe'n-i azîm olacaktır. Ol racül kutb-i Şam'dır. "Alî-i Kürdî" derler. Seni ziyâfet eyledi. Kimseye onun bir habbe vermesi azîzdir" dediler. Ben dahi kalkıp onu buldum ve selâm verdim. Bâb-ı Ceyrûn yanında durur imiş. Selâmım aldı ve yüzüme güldü. Ona eyittim: "Seyyidî, şeyh atıkan nice halli kimsedir?" Eyitti: "Oğlancığım, ol kişi vaktinin imâmıdır" buyurdular. Rahmetullâhi aleyhimâ.

Yine Şeyh Safıyyüddîn-i mezbûr *Risâleler*'inde buyururlar ki: Vaktâkim Şeyh Alî Sühreverdî halîfe risâletiyle Dımaşk'ta Melik Âdil'e geldi, hil'at ve tavk ve beşâret ile. Şeyh-i mezkûr eyitti: "Ben isterim ki Ali Kürdî cenâbın ziyâret eyleyim." Eyittiler: "Yâ mevlânâ, ol bir ehl-i veleh kimsedir. Namaz kılmaz ve mekşûfû'l-avret gezer. Sen imâmü'l-mevcûtsun. Onu ziyâret sana münâsîp midir?" Sühreverdî eyitti: "Elbette, ziyâreti maksûdumdur." Ali Kürdî ekser-i evkâtta câmide otururdu. Ol esnâda kendi gibi bir müvelleh kimse bir gün meahû dâhil oldu. İsmine "Yâkût" derler idi. Ali Kürdî câmiin öte kapısından, Dımaşk'tan dahi çıktı. Musbelâ-i Dımaşk'ta(?) Bâb-ı Sağır²²⁰ yanını mesken edininip [251a] onda eğlenirler idi. Ol müvelleh, Şeyh Ali hazreti tasarrufu gibi Dımaşkîler'e tasarruf ederler idi. Pes Şeyh Sühreverdî feresine süvâr olup hadem ü haşem önüne düştüler. Cebbâneye geldi. Ali Kürdî onun teveccühün görünce keşf-i avret eyledi. Şeyh eyitti: "Senden bizi böyle ameller men edemez. Senin misafiriniz. Bizim ile esnafa olan ikrâmdan muâmele eyle" dedi ve selâm verip oturdu. Gördü ki iki kimse gelir. Onlar ile biraz mâ-i gül mûteber. Varanlara eyittiler: "Kimi istersiz?" Onlar eyitti: "Alî Kürdî'yi isteriz." Ali eyitti: "Bunlar benim konuklarımdır. Getirin elinizde olan şeyi, benim ziyfânım önüne kon" dedi. Onlar dahi öyle eylediler. Yenip şükür denildi ve vedâ edip gittiler. Rahimehümüllâh.

²²⁰ Şam (Dımaşk)'da bulunan kale kaplılarından birisidir. Bkz. Abdüsselâm Uluçam, "Şam", *DİA*, c. XXXVIII, s. 320.

Müellif-i kitâb İmâm Yâfiî eydür: Bu zikrolunan veleh eyliyâdan çok kimse bulunmuştur. Bazıları dahi ziyâde edip veleh ile mütehayyirini cem edip hattâ cünûna nispet olundular. Kütüb-i kavimde ukalâ-i mecânîn diye tesmiye olunmuşlardır ki onların bazının bu kitapta sâbikan zikreyledik. Onlar ukalâ ve ehibbâdırlar. Lâkin muhabbetullâh ve mârifet ve azamet ve celâl ve cemâl ve kemâlinden müşâhede eyledikleri onları mütehayyir ve hâim eylemiştir. **رحمهم الله** [Allâh onlara rahmet eylesin ve onların sırlarını yüceltsin ve bizleri onların bereketleriyle faydalandırsın. Âmîn, ey yardım eden!] Bu mânâda demişlerdir ki:

Muhabbet onları hayran edipdür

Cihân halkı onları sandı mecnûn

[252b] Ebbâ ehl-i akl onlardır ancak

Bu sırra öyle ikdâr olma meftûn

Ve Tuhfe-i mecnûne kuddise esrârühâ buyurdıkları rubâî dahi bu mahalle münâsiptir. Buyurmuşlardır ki:

Ma'şerü'l-uşşâk-ı billâh eğlemen mecnûneyim

Zâhirim sekrânedir ammâ derûnum sahv ile

Hubb-ı mahbûb ile gerçi olmuşum meftûne ben

İstemem bâbından ayrılmak ölürsem dert ile

Ve cünûn ile hâlin setredenlerin kelimâtındandır, buyurmuşlardır ki:

Zâhirime bir dem cünûniyle talâkladım tamâm

Tâ hevâsından zuhûr eden sürûru ketmedem

Çünkü hubbu şevkimi izhâr edip kıldı ayân

Ben de keşfedip kınâm hükmüne dedim neam

Ger deli dersen hevâsıdır beni mecnûn eden

Ger sekâm isnâd edersen âşığa neyler sekâm

Ve bu tâifeden bâzı dahi veleh ile tahrîbini bâb-ı tesettürde perde edinin ikisin cem eylemişlerdir. Halk onları namaz kılmaz ve sâim olmaz vehmeder ve avretin keşf dahi ederler. Hattâ kendilere sû'î zan olunup salâha nispet olunmayalar. Bâtında beynehüm ve beynellâh salât ederler ve sâim dahi olurlar. Tahrîb hakkında cevap âhir-i kitapta fasl-ı cevapta gelecektir inşaallâhü Teâlâ. Onların hükmün ve mu'tekid olanı ve olmayanı beyân ederiz. Bu güruhtan birisi Şeyh Reyhân'dır. Müellif-i kitâb eydür: Gâlib-i zannım oldur ki abd-i Habeşî olur. Zâhir-i şer'inde münker bâzı ahvâl zuhûr eder idi. Ammâ keramât-ı meşhûresi gayr-i ma'dûdedir. Bu mahalde münâsıptır ki hikâyetinden bâzın rivâyet edeyüz inşaallâh.

[252a] 444. Hikâyet

Müellif-i kitâb eydür: Bana bâzı sikat ihbâr eylediler ki: "Sâhil-i bahrda kal'a-i Hukkât önüne çıktık. Aden'e duhûl mümkün olmadı. Sâhil-i bahrda geceledik. Ve bizim ile me'kûl kısmı yok idi. İttifâk Şeyh Reyhân sâhilde gezer imiş. Bizim katımıza geldi. Ben eyittim: "Yâ seyyidî, kapı bekildi ve yanımızda taâm dahi yok. Zayfınız olduk. İsterim ki beni herîsecik yediresin." Göğe bakıp eyitti: "Gör şu racülü, benden taâm istediğinden gayrı herîse ister. Güyâ ben herîseci idim, buna herîse yedirem." Ben eyittim: "Seyyidî, elbette zayfınım. Lâzımdır ki herîseyi yediresin" dedim. Ol esnâda gördüm, oncak herîse önümde durur. Eyittim: "Seyyidî, bunun üzerinde yağı yok. Yağ herîsenin lâzımıdır." Eyitti: "Gör, şol fâil-i târik herîse buldu, yağ dahi ister. Sanasın ben bakkal idim, yağ satardım, buna yağ dahi verem." Ben eyittim: "Elbette yağ gerek." Elime bir ibrik verdi, eyitti: "Hele yağı koy. Şu ibriği bana deryâdan dolduruver, abdest alalım" dedi. Ben dahi alıp dediği gibi eyledim. İbriği elimden alıp ol ibrikten herîse üzerine erimiş sâde yağ döktü. Herîseyi yedim. Ömrümde öyle leziz herîse yemiş değil idim" buyurdular. Radiyallâhü anhüm ecmaîn.

Ve sâhibü'l-kitâb kezâlik nakledip eydür: Bâzı sülehâ bana ihbâr eylediler ve buyurdular ki: Beni şeyhim irsâl eyledi ki ona temr alıverem. Pes şehri Aden'in sükunu cümle dolaştım, istediğın bulamadım. Âhirü'l-emr me'yûs olup, dönüp giderken Şeyh Reyhân'a mülâkî oldum. Bana eyitti: “Bak şol [253b] şahsa ki, şeyhinin istediğın bulamayıp eli boş gider. Yürü, fülân mekânda fülân evde hurma satılır, al” dedi. Pes vardım. Dediği yerde hurmayı buldum. Ve şeyhe hâli gördüğüm gibi hikâyet kıldım. Şeyh güldü ve eyitti: “İsterim Şeyh Reyhân'ı görem ve ziyâret kılam.” Az zaman geçip Şeyh Reyhân şeyhin olduğu mahalle geldi. Şeyh ile tenhâ çok musâhabet eylediler. Vedâ edip, çıkıp gitti. Şeyh hazreti ol gün Şeyh Reyhân ile olan musâhabetlerinden bazını fukarâsına gâhî hikâyet edip onun hâlin tâzim eder idi. Kaddesallâhü esrârahüm.

Müellif-i kitâb İmâm Yâfî buyururlar ki: Bu hikâyede mezkûr olan azîz, bizim Aden'de olan şeyhimizin şeyhi şeyh-i kebîr, ârif-i billâh, fakih ve âlim, zü'l-menâkıbi'l-adîdeh ve's-sîreti'l-hamîdeh ve sâhibi'l-kerâmâti'l-kesîrah ve ve'l-mekâsini's-şehîreh Ebû Muhammed Abdullâh b. Ebû Bekir'dir. Mevza²²¹ dedikleri yerde medfûndur.

Ve şeyh-i celîl, imâm-ı hafîl, zü'l-mecdi'l-esîl ve'l-hazzi'l-cezîl, el-ârif-i billâh, el-meşhûr, el-mahcûr, el-meşkûr, azîmü'l-kerâmât, refîu'l-makâmât Ebû'z-Zebîh İsmâil b. Muhammed el Hadramî radiyallâhü anh cenâbına erişmiş ve onlardan murâdları olduğu kadar kırâat eylemiş. Ve ondan menâl-i fâhire ve hazz-ı vâfire nâil olmuş azîzdir. Hak Sübhânehû ve Teâlâ cümlesinin bereketleriyle bizi dahi müntefî edip muhabbetlerinden devreylemeye. Âmîn. لجمع المسلمين المحبين [Onlara sevgi duyan bütün Müslümanları da.]

Yine müellif-i kitâb buyururlar ki: Bana sikâttan biri dedi ki: Bir gün akşam namazından sonra ramazân-ı mübârekde taşra [253a] sûka çıktım ki ehlim için bâzı şey alam. Şeyh Reyhân'a rast geldim. Beni kuşağımdan tutup kendine çekti ve beni havaya kaldırdı. Şol kadar yükseğe çıkardı ki tâbiri kâbil değil. Ağladım, eyittim: “Yâ seyyidî, lütfeyle, beni yere indir.” “Sen bilirsin” dedi. Beni yere indirdi ve eyitti:

²²¹ Kuzeyde Akabe körfezinden başlayarak, güneyde Yemen'de Aden'e kadar kesintisiz biçimde devam eden, Kızıldeniz sahilinde bulunan Tihâme ovasında bir vâdîdir. Bkz. Elnure Azizova, “Tihâme”, *DİA*, c. XLI, s. 153,154.

“Ben seni terfih etmek istedim. Sen ibâ eyledin.” İmâm Yâfiî eydür: Gâlibâ ol tefrîhten murâd şeyh ol kimseyi melekût-i semâvâtın acâyibine muttali kılmak idi ola. Ve yine sikâttan biri eydür: “Şeyh Reyhân’a eyittim: “Hâtırın benim ile olsun.” Buyurdular ki: “Mâdem ki şol baş yerindedir korkma” dedi ve kendi başına yapıştı. Anladım ki, mâdem ki hayattayım demek olur. Ammâ kemâl-i ilm Reyhân-ı mezbûrun vefâtlarından sonra mâlûmum oldu” dedi. Ben eyittim: “Nice mâlûmun oldu?” Eyitti: “Şeyh Reyhân hazretleri bir müddet-i tavîleden sonra bir dağdan uçup mübârek başları münkesir oldu ve vefât eylediler.” رحمة الله وقْدَس سرّه ونفعنا به وسأور الصّالحين [Allâh rahmet etsin ve sırrı mukaddes olsun. Bizi ve diğər sâlihleri onunla faydalandırsın.]

Ve Şeyh Safiyyüddîn: “Kurâ-i Mısır’da bir imrae-i müvellehe gördüm. Hulefâ beyninde otuz yıl imiş, ayağı üzere durur imiş, ne sayf, ne şitâ ona mâni olmamış. Ve etrafında yılanlar ve sibâ’ ve vuhûş cem olup dururlar ve emri gâyet acîb idi” buyurdular.

445. Hikâyet

Yine müellif-i kitâb İmâm Yâfiî buyururlar ki: Bâzı sâlihîn bana haber verdiler ki: Bâzı evliyâyı ziyârete çıktım. Bir kimse dahi benim ile musâhib oldu. Vaktâkim ol azîze mülâkî olduk ve selâm verdik. [254b] Bize bir büyük tas ile taâm getirdi ve bizim olduğumuz mevziin iki kapısı var idi, biri gâyet küçük ve biri büyük. İttifâk ol taâmı küçük kapıdan getirdi. Vaktâkim ol taâm getirdiği zarf kapıya sığmak mümkün olmadı. Ol zarfa nazar edip bir sayha-i azîme eyledi. Gördük ol zarf bâzı cânibi bazına girip kapıyı geçti. Getirip ol hal ile önümüze koydu. Bakıp durur idik yâb yâb. Yine ol zarf münfetih oldu ve büyüdü. Evvelki hâline vardı. Bildim onu küçük kapıdan getirdiği bize izhâr-ı kerâmet idi. Zîrâ lâzım gelmiş idi. Musâhibim olan kimse münkir idi. Pes ol dahi inkârdan tâib oldu. الحمد لله تعالى وقْدَس اسرارهم [Allâh Teâlâ’ya hamdolsun ve onların sırlarını yüceltsin.]

Ve yine sülehâdan birinden işittim, eydür: “Yemen’de bir cemâate eriştim. İçlerinden biri havadan bir avuç şey aldı ve ağzıma sunuverdi. Ben dahi ağzım ile aldım. Bir asel-i musaffâ imiş, ömrümde görmedim” buyurdular.

446. Hikâyet

Yine müellif buyururlar ki: Sülehâdan işittim, buyururlar ki: Vaktâkim şeyh-i kebîr, ârif-i billâh Süfyân Yemenî hazretleri radiyallâhü anh Yemen’de Aden şehrine dâhil oldu. İşitti ki, onda bir Yahûdî’yi sultan bâzı cihâd-ı kebîrede istihdâm eyledi. Şimdi bir mertebededir ki, ehl-i İslâm yanına varıp ayağı üzerinde ona mürâaat ederler. Ve süvâr olsa ehl-i İslâm’dan nice kimse [254a] rikâbında giderler. Pes Süfyân’a gayret-i Hak zuhûr eyledi ve ol zamanda riyâzât ve tecerrüd üzere idiler. Ve fakr zeyyinde gezerler idi. Kalkıp Yahûdî’ye vardı. Gördü bir serîre oturmuş, müslimîn ayağı üzere dururlar. Eyitti: “Yâ Yahûdî, lâ ilâhe illallâh Muhammedün resûlullah, de.” Yahûdî sayha eyledi. “Bre koman şunu!” dedi. Hiç kimse doğru nazar edemediler. Yine telkîni îade eyledi. Ol ise adamlarından istiğâse eder idi. Kimse yerinden hareket edemedi. Yine teklîf-i şehâdet etti. Yahûdî feryâd eyledi. Gördü ki cühûd îmana gelmez. Bir küçük nacak çıkardı. Yahûdî’yi serîrden çekip, indirip âsân-ı vechile bî-nizâ ve bilâ-külfet bismillâhi Allâhu ekber onu zebh eyledi. Ondan mekânına alıp yürüyüverdi. Pes bu haber emîr-i Aden’e vâsıl oldu. İnanmadı ve gâyet bâîd gördü ki, kendi mensûbuna bu mekûle kazâ müstevlî ola ve kâtil dahi bugüne bir fakir kimse ola. Kendine yakın hâsıl olacak azîm gazâba geldi. Gılmânına eyitti: “Yürün, ol herifi bana izhâr edin.” Gelip sâkin olduğu câmia cem oldular. Ammâ içeri şeyhin üzerine girmeye kâdir olamadılar. Bu haber emîre vâsıl olunca kendi mevcûd askeri ile bindi. Bâb-ı câmia cem oldular. Askere emreyledi. “Girin, ol herifi taşra çıkarın!” Eyittiler: “Eyyühe’l-emîr, ümerâda mehâbet mukarrardır. Siz girin, olur ki çıkarasız.” Eyitti: “Ya siz benim a’vânım değil misiz?” Onlar eyittiler: “Kudret olduğu yerde a’vânınız, ammâ sen de bizim emîrimizsin. Bizim kudretimiz olmadığı yerde tedbîr senindir.” Emir bildi ki ol kimse cânib-i Hak’dan mahfûzdur. Kalbine havf düştü, döndü. “Ammâ kibel-i sultândan [255b] mesul olam” deyip ashâb-ı re’y ile meşveret eyledi. Bâzı ehl-i akl eyitti: “Bunlar evliyâdır. Bunları yine

kendi cinsleri ile mükâleme eydürüp sırrı ne idüğün bilmek gerek. Bu şehre yakın “Âyidi” derler, bir velî vardır. Onu getirip ahvâle muttali olalım” derler. Hem öyle ettiler. Ol Âyid dedikleri azîz dahi geldi ve gelince ona emîr vâfir şekvâ eyledi ve eyitti: “Ricâm oldur ki, kâtil-i mezbûr şehirden bâri gitmese sultan bu haberden âgâh oluncaya değin” dedi. Âyidi eyitti: “Öyle olur inşâallâhü Teâlâ.” Ondan Şeyh Âyidi emîrin yanından kalkıp Şeyh Süfyân olduğu mescide geldi. Evveliden beyinlerinde sohbet ve ved dahi var idi. Âyid onun fiilini istihsân eyledi ve eyitti: “Gâyet hub eylemişsin. Tarîk-i Müslimînden hem bir hacer ref” eylemişsin. جزاك الله خير الجزاء [Allah seni hayırla mükâfatlandırsın.]” dedi ve eyitti: “Gel, bizim ile taşra çık, gezelim” dedi. Ol dahi “Neam” deyip, gezerek hapishâne önüne uğrayıp, zindan içine işâret edip, kayd ve hapsedince “Sem’an ve tâaten” deyip Şeyh Süfyân mutî oldu. Ve birkaç gün hapishânedede eğlendi. Ammâ ne zaman ki murâd etse ol kayd ayağından çıkar idi. Namazın kılıp maslahatın görür, ondan yine ol kaydı ayağına alır idi. İttifâk cuma günü oldu. Şeyh Süfyân ayağından kaydı atıp zindandan çıktı ve cumaya geldi. Gördü [255a] câmi halk ile dolmuş. Rikâb-ı nâsı basarak tâ kurb-ı emîre vardı. Ondan eyitti: “Şol mevtâlar üzerine dört tekbir ile namaz kılarım. Allâhu ekber” dedi. Ondan sonra câmiden çıkıp yine hapishâneye geldi ve tâ sultândan haber gelince oturdu. Bir gün sultândan mektup geldi. Mazmûnu ol idi ki, “Şeyhi itlâk eylen! Hemen ondan başımız selâmetin recâ ederiz.” Bundan akdem talebi ol idi ki, “Mülk onun olur, bizim olmaya” deyip hatm-i kelâm eylemiş, ammâ aklen bu kelâmın sırrı nedir bilmediler. Ancak “Şeyhi itlâk edin!” kelâmının hükmün verip azîzi hapisten itlâk ettiler. İttifâk birkaç zamandan sonra bir kudûret vâki olup şeyh onun huzûruna girip eyitti: “Çık benim mülkümden, âhar diyâra git ve illâ iyi olmaz.” dedi.

Melikin kalbine havf düşüp, tahtın terkedip âhar diyâra gitti. Ol terkettiği şehre Ebyen²²² derler idi. Aden ile onun mâbeyni iki merhale idi.

²²² Yemen’in yirmi bir ilinden birisi olup yönetim merkezi Zincübâr şehridir. Aden’in doğusunda kalan Ebyen ülkenin güneyinde Hint Okyanusu boyunca uzanır. Bkz. İbrâhim Ahmed Makhafî, *Mu’cemü'l-büldân ve'l-kabâilü'l-Yemeniyye*, el-Müessesetü'l-Câmiyye, Beyrut 1422/2002, c. I, s. 21.

Şeyh Süfyân âsûde hal ve müreffehü'l bâl ol belde-i mübârekede sâkin oldular. Mülûkten birinin taarruzu olmayıp kendi safâlarında oldular. قدس الله سره العزيز [Allâh değerli sırrını yüceltsin.]

447. Hikâyet

Müellif-i kitâb İmâm Yâfiî buyururlar ki: Bu haber bana vâsıl oldu ki: Şeyh-i ma'rûf ve meşhûr Ebü'l-Gays kuddise sırruhû hazretinin hâdimi ile gulâmân-ı sultândan biri muhâsama eyledi. Hâdim-i şeyh gulâm-ı emîri darbeyledi. Bu haber sultâna vâsıl olunca haber eyledi. Hâdim-i şeyhi tutup [256b] katleylediler. Bu kere haber şeyhe erişince eyitti: “Hoş imdi bu bekçi yatağında şimden sonra uyardıyıp kendi hâlimize varalım. Ne bize zer' lâzım ne zer'i hırâset lâzım” dediler. Pes bu haber sultâna erişti. Hâle yine müncer olacağı firâset ile anladı. Oğlu Melik Muzaffer'i²²³ gönderip îtizâr-ı kesîre eyledi. Şeyh eyitti: “Ne istersin?” Melik eyitti: “Mülküm isterim. İmdi seni yine mülküne nasbeyledim.” Çok zaman geçmeden sultan göçünüp yerine Melik Muzaffer sultan oldu.

Ve buna münâsip yine hikâyet olunmuştur ki: Şeyh-i mezkûr zamanında bâzı eimme-i Arap diyâr-ı Yemen'in cibâline müstevlî olup hâk-i Yemen'e dahi hücum ettiklerinde Şeyh Ebü'l Gays hazreti şeyh-i kebîr, ârif-i billâh Muhammed b. İsmâil Hadramî cenâbına haber irsâl eyledi ki, “Yemen'den hicret eylemek isterim. Zîrâ Yemen'e fitne müstevlî oldu. Sen dahi muvâfakat eder misin?” Şeyh Hadramî cevâbında eyitti: “Benim ehlim ve karâbetim çoktur. Göçmek huzûr-ı kalbe dahi ziyâde mânîdir. Bâri sen kendi cânibine himâyet eyle, ben bu cânibi himâyet edeyim” dedi. Bu haber Ebü'l-Gays'a vâsıl olacak eyitti: “Mâkûl cevap vermişler, nola” dedi. Rivâyet olunur ki: Ol cibâl-i Yemen'e müstevlî olan kavmin imâmı ol hinde katlolundu veyâhut hatefe enfihî vefât eyledi. Kaddesellâhü esrârahüm.

²²³ Tam adı Melik Muzaffer Yusuf b. Mansur Nureddin Ömer b. Ali b. Resûl'dür. Yemen'de hüküm süren, Eyyübî sultanı olan Melik Kâmil'in oğlu Atsız (el-Melikü'l-Mes'ûd Selâhaddin Yûsuf)'ın 626/1229 yılında ölümü üzerine Yemen'in tahtına babası Ömer b. Resûl oturmuştur. Hükümdar olunca Melik Mansur lakabını almış ve yirmi seneden fazla devleti yönetmiştir. Babası vefat edince yerine oğlu Melik Muzaffer tahta geçmiştir. O da babası gibi Yemen'de kırk yedi sene hüküm sürmüştür. Hicrî 694 yılında vefat etmiştir. Bkz. Ebü'l-Fida İmâdüddin İsmail b. Ömer İbn Kesir, *Büyük İslam tarihi*, trc. Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, İstanbul 1994, c. XIV, s. 24.

448. Hikâyet

Müellif-i kitâb eydür: Sülehâdan çok kimseden istimâ ettim. Şeyh Ebü'l-Gays'tan rivâyet ederler, buyurmuşlar ki: Bir şeyh ve bir dahi [256a] fakîh-i mezkûr Muhammed b. İsmâil Hadramî benim şeyhim seyyid-i celîl Şeyh Ali Ehdel'e geldiler ve talep eylediler ki, bâzı murâd ettikleri yere şeyhim bile gideler. Ol dahi muvâfakat eyledi. Bende dahi bile gittim. Bâzı zamanda gördüm şeyh ve fakih gâhî havada giderler ve dururlar ve ellerinde birer seyf dahi var. Ben ve şeyhim yerde yürürüz. Ben gördüğüm hâlimi Şeyh Ali cenâbına derim. Eyitti: "Yâ Ebü'l Gays, bunlar makâm-ı tevliyye ve azlde dururlar. Dilediklerin nasp, dilediklerin azlederler, biiznillâhi Teâlâ. Yakında ben bunlara vârisim ve sen bana vârisin" buyurdular. Radiyallâhü anhüm ecmaîn.

Sâhibü'l-kitâb eydür: Ben nice ehl-i tâattan işittim: Ol iki azîze kibel-i Hak'dan bir hitâb işitirler, eydür ki: "Kaçan bir şeyi işlemek istesenez işlen, bana suâl eylemen. Ben zell-i suâli sizin vechinize kerih görürüm" buyurulmuş. رضي الله عنهما [Allâh onlardan râzı olsun. Bizi ve diğerkâmîl olan insanları onlarla faydalandırısın.]

449. Hikâyet

Yine müellif-i kitâb buyururlar ki: Bâzı sülehâdan işittim, buyururlar ki: "Yirmi senedir ki dünya bir sûret-i acûze, kebîre-i kabîhatü'l-manzarada bana gelir. Bana taâm ve şerâb getirir. Ol getirdiği şeyin ta'mını ve rîhini ve levnini ve ol et'ime ve eşribenin zevki methetmede lisânım kâsırdır. İcmâl-i kelâm oldur ki, helva ve asel ve lahm ve leben ve gayr-i zâlik eşyâ getirir. Ammâ hadd-i nefsinde yine helvası helva ve aseli asel ve lebni leben değil, dahi ahlâ ve dahi ahsendir" buyurdular. "Ve sibâ-i beriyye etrafıma beriyyede gelirler. Bana muvâfakat ederler. Otursam otururlar, kâim olsam onlar da dururlar ve muzdaci' olurlar ve bana bir nesne nevm hâlinde müstevlî olsa yanımda mevcûd olan arslanlar kuyruğun yere vurup [257b] uyarırlar. Ve bâzı zaman oldu ki, cin ve insin evliyâsından çok kimse benim katımda cem olup bana ziyâde mâide-i azîme getirdiler ki ol mâidede cemî et'imenin ta'mı

bulunur idi. Ve bâzı zaman oldu ki dört yüz adam olduk. Ol mâideye cem olduk, bir şey eksilmedi” buyurdular. Ve buyurdular ki: “Bâzı fâka evkâtında havadan mâide zuhûr eder idi. Ona teveccüh eylesem, yine rücû’ eder idi. Eğer mukayyet olmasam, ibâdet-i Hak’la mukayyet olsam, gelir önüme nüzûl eder idi. Ondan hâcetimiz kadar yer idik. Ve ol nüzûl eden evâil-i hâlimde yine munkatı’ olduğumdan yedinci gecede zuhûr eyledi ki, gâyet cû’ galebe eyleyip helâk mertebesine varmış ve iştidâd-ı cû’un evveli beşinci gecede zuhûr eyledi. Ondan sonra bana cû’ gâyet âsân oldu. Ve ol mâide zuhûrunda bir nur ile zuhûr eder idi ki cemî mevcûd ol nûrun ziyâsı ile dolar idi. Ve şeyâtın beni tefzî’ için gelir idi. Gâh olur ehvâl-i azîm ile zuhûr ederler idi ve askerlerinin içinde sultânları bile silahlar ile ve tabllar ve libâs-ı melîhler ile geçip giderler, zafer bulamazlar idi. Ve bâzı evkât oldu ki, bir şey’i azîm zuhûr eyledi ki gören kimse ondan havf eylememek mümkün değil. Meselâ yetmiş başı var” buyurdular. Kaddesellâhü esrârahüm.

450. Hikâyet

Bâzı meşâyihden rivâyet olunmuş ki: Bir avratı almak murâd edinmişler. [257a] Ol avratın ehli ondan ibâ edip âhirü’l-emr taallül için eyitmişler: “Vermeziz, illâ hâdime ile veririz.” Şeyh ise câriye almaya kudreti olmayıp muztar olunca şeyhin bir sâhibi var idi, eyitti: “Efendi, sana ve ehline hizmet eden câriye ben olayım” dedi. Ve ol avratın ehline cevap eyle ki: “Câriye mümkün ammâ benim katımda olan câriye ol şartla hizmet eder ki taşra, evde de otura, ol sizi görmeye ve siz onu.” Şeyh dahi öyle cevap gönderdi. Onlar dahi bi’z-zarûfî kalplerine şeyhin muhabbeti düşüp “Ol şartla olsun kabûlümüz” dediler ve hâtunu tezvîc eylediler. Ve ondan ol mürid tenhâ bir ev içinde hizmete kuûd eyledi. Bir siyah kişi idi ve lihyesi yok idi. Yüzüne burka asar idi. Avrat dahi câriye sanar idi. Şeyh gece ile ibâdete kalkıp, halvetine girdikçe hâtun onu câriyeye kalkar sanıp, biraz bu şüphe ile mürûr edip âhirü’l-emr şüphe ıztırâba mübeddel olunca bir gün hâtun şeyhin ardınca çıktı. Câriyenin yanına vardı. Gördü câriye namaz kılar. Yanında değirmen dönüp emreylediği buğdayı çeker. Ondan taaccüp eyleyip şeyhi âhar yerde, musallâsında görünce, erte olunca hâli şeyhe hikâyet eyledi. Şeyh eyitti: “Ol benim rûhum ve sâhibimdir, câriye

değildir” buyurdular. Hemen hâtun kişi tevbe edip eyitti: “Hal bu olunca senin ve onun hizmeti benim üstüme olsun, câriyeniz olayım” dedi. Hem öyle eyledi. *رحمها الله* [Allâh ona rahmet etsin ve onların sırlarını yüceltsin.]

[258b] 451. Hikâyet

Şeyh-i kebîr, kıdvet-i şüyûhi’l-ârifin Ebû Abdullâh el-Kureşî radiyallâhü anh cenâbından rivâyet olunur, buyurmuşlar ki: “Bir zaman ile Mısır’da gâyet ile kuht müstevlî oldu. Teveccüh eyledim ki duâ edem. Bana sırrımda denildi ki: “Duâ eyleme. Sizden birinizin bu husûsta duâsı makbûl değildir.” Pes Mısır’dan çıktım. Şâm-ı cennet-meşâma vardım. Vaktâkim Hazret-i İbrâhîm aleyhisselâm darîhine yakın geldim. Halîl’e rast geldim. Eyittim: “Yâ Nebiyallâh, ehl-i Mısır’a galâ galebe eyledi. Def’i için duâ eyle.” Ol dahi duâ eyledi. Biiznillâh def oldu” buyurdular.

Musannif-i kitâb İmâm Yâfî eydür: “Hazret-i Halîl’e rast geldim” demesi hakdan. İnkâr eylemez, illâ câhil inkâr eder ki onlara vârid olan ahvâli bilmez. Evliyâullâha hal vârid olur ki melekût-ı semâvâtı müşâhede ederler ve enbiyâ-i izâmı ahyâen görürler, emvâten görmezler. Nitekim Nebî aleyhisselâm Mûsâ kelîmi Salavâtullâhi alâ nebiyyinâ ve aleyhi yerde gördü. Namaz kılar idi. Ve: “Enbiyâdan bir nice cemâati göklerde gördüm” dedi. Ve onlar ile muhâtaba eyledi ve sözlerin işitti. Bu kitâbın sadrında tekaddüm eylemiş idi ki, enbiyâ hakkında mûcizâtan câiz olan evliyâyâ kerâmeten câiz geldi, mâdûm olmak şartı ile. *نعوذ بالله من الإنكار وثبتنا على* [İnkârdan Allâh’a sığınırım. Allâh’ım, bizi ikrâr üzere sâbit kıl. Âmîn ey gücü yeten, ey bağışlayan!]

452. Hikâyet

[258a] Hikâyet olundu ki: Şeyh, âlî-mikdâr Ebû Abdullâh Kureşî Kudüs-i Şerîf’e geldikde Fakih Ebû Tâhir bilesince idi. İttifâkan fakih bir medrese önünden geçti. Fukahâ-i asr medrese önünde âzam heybet ve ahsen libâs ile otururlar idi.

Fakih ise şâbb-ı esved idi. Husûsan siyâb-ı resse ve hakâret-i cüsse ile önlerinden geçmeye hicâb etti. Ol gece şeyh ile bile olup sabah olunca şeyh buyurdular ki: “Yâ fakih, yürü filan medreseye var. Bugün muîd ol.” Fakih eydür: “Şeyhten taaccüp eyledim ve bana gâyet azîm geldi ve muhâl gördüm. Ammâ imtisalden gayrı mecâlim olmadı. Pes medrese bâbına eriştim. Kıyâs eyledim ki bevvâb beni men ede. Eylemedi. İçeri girdim. Ve gördüm müderris oturmuş, etrafında dânişmendân bir dâire-i kebîre olmuşlar. Beynlerine giremedim. Zîrâ bana yer vermeye tenezzül edemediler. Âhir iki kimsenin ardına oturdum. Ba’de zamânin kapıdan bir kimse geldi. Müderris onu görünce yüzünden perîşanlık eseri göründü ve dânişmendân munkabız oldular. Ol ardında oturduğum şahsın birine: “Yâ ahî, bu gelen adamdan ne acep müteellim oldular. Bu kimdir?” Eyitti: “Bu kişi bir cedelî kimsedir. Hiç bunun mücâdelesine birisi kâdir olmazlar. Onun için böyle perîşanlık gösterdiler” dedi. Pes ol racül yerine oturup bir mesele-i hilâfiyye ilkâ eyledi. Vaktâkim kelâmın [259b] tamam oldu. Bana ol meselenin hıfzı ve cevâbı fetholdu. Pes ol iki kimseye müzâhim olup aralarına girdim ve lisânım muntalık olup evvelâ onun suâlin takrîr eyledim. Hiç ziyâde ve noksan eylemedim. Ol racül eyitti: “Ahsent, işte münâzırînin de’bi budur. Evvelâ sâilin suâlin takrîri lâzımdır” dedi. Ondan bana cevâb-ı ahsen fetholdu. Ona lisân-ı talk ile cevâb-ı sahîh verdim. Ve ben ilm-i hilâfî kırâat eylememiş idim ve nazarım dahi taalluk eylememiş idi. Müderris müteaccib olup cemâat mebhût oldular. Ol münâzır müderrise eyitti: “Bu fakih size nereden geldi?” Ol eyitti: “Hiç gördüğümüz değil.” Münâzır eyitti: “İşte medâris bu ma’küle adamlar için yapılmıştır.” Pes müderris ferah olup eyitti: “İsmin nedir?” Ben dahi ismim dedim. Eyitti: “Îâdeyi sana verdim.” “Neam” dedim. Ondan kalktılar. Ben dahi kalktım. Dânişmendân yanıma düşüp eyittiler: “Yâ fakih, bizim âdetimiz oldur ki, bize bir kimse muîd olsa onu evine değin bile gönderip teşyî ederiz.” Ben eyittim: “Lütfedip ol âdetin muktezâsından siz beni ve ben sizi af buyurun.” Onlar dahi mütesellî olup beni hâlime kodular. Vaktâkim şeyhe geldim. Eyitti: “Yâ fuzûlî, niçin onları âdetleri üzere komadın ki seni menziline değin teşyî ederler?” Eyittim: “Yâ seyyidî, senin hatırım müteellim olur diye havf eyledim.” “Hoş olur” dedi. Ondan şeyh cenâbı ile vefâtları zamanına değin bile oldum. Ba’de vefâtihî Beytû’l Mukaddes’in zâhirinde defnolundular. Kuddise esrârahüm.

453. Hikâyet

[259a] Rivâyet olundu ki: Bir gün Şeyh Abdullâh Kureşî rahmetullâhi aleyh Mısır'da ders dediği yerde gelip oturdu. Dersi Şeyh Ebû Abbâs Kastallânî²²⁴ okurdu. Ol mecliste Şeyh Ebû Abbâs Tancî hazır oldu. Kâri-i mezkûr kitap açtı ve kırâat etmeyip durdu. Üstâd buyurdu ki: “Niçin okumazsın?” Eyitti: “Yâ seyyidî, kitapta kırâat oluncak şey yok. Cümle evrak beyaz olmuş.” Şeyh Kureşî buyurdular ki: “Tâifeden kim var? Görün.” Eyittiler: “Ebü'l-Abbâs Tancî vardır.” Şeyh ona eyitti: “Yâ Ebü'l Abbâs, bu kârı benim ile mi işlersin?” deyip yine kârîye okudular. Kârî kitaba nazar edince kitabı yine evvelki gibi bulup okumaya başladı. Ebü'l-Abbâs Kastallânî ki kârî-i kitâb idi. Şeyh-i mezkûrun hizmetinde zînet-i dünyayı terkedip sâbit oldular ve kesîrû'r-riyâzât ve dâimü'l-münâcât kimse idi. Âhir vefâtı Mekke-i Mükerreme'de oldu. Kabr-i şerîfleri ondan ma'rûftur.

Ve bir zamanda Medîne-i Resûl aleyhissalâtü vesselâmda inkıtâ-i matardan kuht oldu. Kastallânî onda bulundu. Halk ona istiskâ için azîmet eylediler. İttifâk öyle oldu ki ehl-i Medîne bir gün istiskâ edeler ve gurebâ bir gün. Pes ehl-i Medîne istiskâ eylediler, fetholmadı. Yevm-i âhar olunca Ebü'l-Abbâs bir miktar taâmçık tedârik eyledi. Fukarâyı ve ehl-i zarûrâtı it'âm eyledi. Ondan istiskâ eylediler. Akabince yağmur yağdı. [260/b] Cemî vâdîler revân oldu. رحمة الله عليه وقدس اسرارهم [Allâh ona rahmet etsin ve sırları mukaddes olsun.]

454. Hikâyet

Şeyh Safiyyüddîn *Risâle*'sinde buyururlar ki: Ebû Abdullâh Muhammed el-Ezherî el-Acemî radiyallâhü anh kesîrû's-seyâhât ve sâhibü'l-âyât ve azîmü'l-kerâmât kimse idi. Kaddesellâhü esrârahû. Onun tilmîzi şeyh-i kebîr Ebü'l-Hasan-ı Dekkâk radiyallâhü anh buyururlar ki: “Şeyh hazreti beni bu âlem-i semâvât ve arâzînden gayrı üçyüz altmış âleme idhâl eyledi. Ve tâbiri mümkün ve telakkî kâbil

²²⁴ Tam adı, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr el-Kastallânî'dir. 12 Zilkade 851'de (19 Ocak 1448) Kahire'de doğmuştur. Ailesi aslen Tunus'ta Kastilya olarak da adlandırılan Cerîd bölgesinin Tûzer (Tevzer) şehrindeydir. Hadis hâfızı, kelâm ve kıraat âlimidir. Bkz. Abdülkadir Şenel, “Kastallânî, Ahmed b. Muhammed”, *DİA*, c. XXIV, s. 583.

olanların biri oldur ki, benim ile Cebel-i Kaf'a vâsıl oldu. Ve bana ol cebel-i dâire olan hayyeyi gösterdi. Ol hayyenin başı kuyruğu arasında idi ve yeşil idi. Ve şeyh cenâbı benim ile bir emr-i hâriku'l-âdât murâd edinseler beni bu ma'hûd olan cisimden gâip kıldılar idi. Bir gün Dımaşk'tan çıktı. Ben dahi ona musâhiben bile çıktım. Taberiyye'ye²²⁵ vâsıl olduk ve kabr-i Süleymân aleyhisselâma varıp vâsıl olduk. Eyittim: "Yâ seyyidî, bu kabr-i Süleymân'dır" Eyitti: "Öyledir derler." Ondan yine gittik. Ben dahi ardınca bile gittim. Ke-enne ona mahmûl gibi giderdim. Bir binâ-i mahûfa vardık. Bir kavim bizi ikbâl eyledi ve şeyhe selâm verdiler. Ve onun kudümü ile teberrük eylediler. Ondan önünce yürüdüler. Onlardan benim kalbime vahşet geldi. Ol hinde şeyh bana iltifât edip eyitti: "Yâ Ali, nefsin hıfzıyla. Benim ile [260a] meşgûl ol, gördüğün ile müşteğil olma. Bunlar cân kavmidir. Biz Süleymân b. Dâvud aleyhisselâma kudüm ederiz" dedi. Vaktâ ol Bünyân'a²²⁶ erdik. Bir tâife bizi karşıladılar ve bizi ol binânın içine koydular. Ol binâ bir kasr-ı azîm sûretinde idi. Ben dahi ardınca girer idim. Görürüm sadr-ı kasrda bir racül kâim durur. Onun için heybet-i azîme, nûr-ı azîm var idi. Ve elinde bir asâ var. Şeyh bana eyitti: "İşte Süleymân Nebî aleyhisselâm budur" dedi ve tekaddüm eyledi. Varıp elin öptü. Müşâhede eyledim, parmaklarından birinde hâtem var idi. Ondan şeyh edeb ile döndü ve yine bir cemâat bizi ahzedip taşra çıkardılar. Yakînim ol idi ki onlar Süleymân Nebî'nin huddâmı idi. Ve bizi bir mevzia getirip ziyâfet ettiler. Yedik ve içtik. Ondan bizi bir mahalle götürdüler. Onda zehâir-i Süleymân var idi. Bir bisât döşediler. Ondan bir yel gelip ol zehâiri açtı. Seyreyledik. Ondan bizi arş-ı Belkıs'a ilettiler. Onu ve cemî onda olan zehâir-i Süleymân'ı gördük. Ondan bir mağaraya vardık. Ondan berbat râyiha gelir. Bize dediler ki: "Bunun içinde İblîs-i lâinin oğlu mahpustur, onun sicnidir. Hazret-i Süleymân zamanından beri bunda durur." Pes şeyh gitmek murâd edindi. Bir serîri getirdiler. Üzerine oturdu. Bana dahi şeyh işâret eyledi. Bir serîri dahi bana getirdiler. Ben dahi onun üzerine geçip [261b] emîrâne oturdum. Oldum ki onların üzerine cülûs eyledik. Hemen bizi götürdüler. Bir deryâ üzerinden geçtik. Pes bir mekâna vardık. Ol serîrler aşağı indi. Bizi arz üzere koydu

²²⁵ Ürdün ile Filistin arasında kalan bir bölgedir. Taberiyye gölüne bakar. Filistin'in en eski târihi şehirlerinden biridir. Bkz. Safiyyüddîn el-Bağdâdî, *a.g.e.*, c. II, s. 878.

²²⁶ İran'da bulunan Hûzistan ile Asbahan arasında kalan bir köydür. Bkz. el-Bağdâdî, *a.e.*, c. I s. 226-227.

ve serîrler havaya ref' oldu. Bir zaman şeyh yürüdü. Ben dahi bile yürüdüm. Dikkat ile nazar eyledim. Gördüm Dimaşk'a gelmişiz" buyurdular. Kuddise esrârahüm.

Ve yine şeyh-i mezbûr buyururlar ki: Bir gün Dimaşk'ta idik. Şeyh Acemî hazretinin fukarâsında bâzı Hicâzî ve bâzı Irâkî idi. Fukarânın içinde Hicâzîler eyittiler: "Bizim diyârımızın rütebi ahlâdır." Irâkîler eyittiler: "Hayır, Irâk'ın rütebi Hicâz'ın rütebinden a'lâdır." Şeyh hazreti bir sûfinin yüzüne bakıp işâret eyledi. Ol sûfiye "Yûsuf" derler idi. Hemen Yûsuf taşra gitti. Bir sâat-i hafife eğlendi. Görek elinde bir tabak ile tâze hurma getirdi. Şeyh hazretinin huzûrunda koydu. Şeyh buyurdular ki: "Yâ Hicâziyyûn, işte bizim diyârımızın rütebi. Siz dahi diyârınızın rütebin getirin. Görelim kangısı ahlâdır" dediler. Kuddise esrârahû.

455. Hikâyet

Şeyh Meğâvir'den rivâyet olunmuş, buyurmuşlar ki: "Nice sene bilâd-ı küffârda harp ve darp ve kıtal ile gezerdim. Ve bir nice sene dahi seyâhat tarîki ile bilâd-ı küffâra duhûl ederdim. Bâzı umûr için ki [261a] onun ile emrolunur idim. Ve onlardan ihticâb emr-i Hak ile kendi ihtiyârımda idi. Murâd ettikde onlara görünür ve murâd ettikde ihticâb edip görünmez idim. Pes bir gün emrolundum ki yine bilâd-ı küffâra girem. Onların içlerinde sâkin olam, siddîklardan birisi ile görüşmek için. Ben dahi imtisâl edip bilâd-ı küffâra dâhil oldum ve kendim onlara gösterdim. Pes beni bir herif tutup esir eyledi. Ve hayli beni ahzettiğine mesrûr oldu ve beni sûka götürüp bey' eyledi. Ve ol sûk ki beni götürdü, ol emrolduğum sûk idi. Ol sûk içinde bir kenîse var imiş. Beni iştirâ eden kimse onda hizmet için vaz' eyledi. Ben dahi tâyin olduğum hizmeti eylemeye mübâşeret eyledim. Bir nice eyyâmdan sonra bir gün görürüm, vâfir bisâtlar getirip kenîseye dõşediler. Ve buhurlar yaktilar ve türlü tıybler eylediler. Sebepten suâl eyledim. Eyittiler: "Bizim melikimizin âdetidir. Yılda bir kere kenîseye gelir. Onun için hazırlanır. Ve âdet oldur ki kenîseyi ba'de't-tathîr ve't-tefrîş cümle huddâmdan hâlî ederiz. Ondan melik gelir. Hâlice ibâdet eder. Bâb-ı kenîse üzerinde seyrederiz. Murâdınca safâlanır. Ondan çıkıp gider ve bize vâfir ihsânlar eder" dediler. Vaktâkim melikin gelecek zamanı olup mukaddem ceysi geldi. Kenîseyi gayrdan tahliye murâd edindiler. Ben kendimi

onlardan muhtecib kılıp gözlerinden muhtefî oldum. Melik içeri girdi ve her cânibe dikkat ile nazar eyledi. Âlemi ağyârdan hâlî bulunca bâb-ı [262b] kenîseyi ardından muhkem bekitti ve ol kenîsede olan mezbaha girip, kibleye teveccüh edip namaza durdu. Bana sırrımda “İşte sana ictimâî ile emreylediğimiz siddîk budur” denildi. Öyle olunca kendimi ona izhâr eyledim ve ardında selâm verinceye değin durdum. Çün selâm verdi ve beni ol arada gördü, eyitti: “Nesin?” Ben eyittim: “Senin gibi bir müslim.” Eyitti: “Seni bu mahalle ne şey getirdi?” Ben eyittim: “Sen sebep oldun.” Pes ikbâl edip gelmek keyfiyyetin ve sebebin suâl eyledi. Ben eyittim: “Min indillâh senin ictimâmıla memûr oldum. Ona tarîk bulunmadı, illâ esir olup bey' olunmak ve kenîsede olmak” dedim. Azîm ferah ve mesrûr oldu. Pes hâlin bana keşfeyledi, ben dahi keşfeyledim. Onu kibâr-ı siddîkînden buldum. Ben eyittim: “Ya senin bu küffâr içinde bâtın emirde hâlin nedir?” dedim. Eyitti: “Yâ Ebü'l-Haccâc, benim için biraz fâide vardır ki, eğer Müslimîn içinde olsam ol fâide müyesser değildir.” Ben eyittim: “Beyân eyle.” Eyitti: “Evvelâ tevhidim ve İslâm'ım ve a'mâlim hâlisaten lillâh olur. Bir kimsenin ittılâî olmaz ve helal ekl ederim. Cümle yediğim mâl-i ganîmettir, bî-şüphedir. Ve nice Müslimîne nef'im olur. Eğer mülûk-i İslâm'ın ekberi olsam ol mertebede Müslimîne nâfi' olmayam. Ve onlardan ezâ-i küffârı men [262a] ederim. Ve küffârda katlden ve ifsâddan ameller ederim ki bu tarîkten gayrıyla olmaz. Sana bâzı tasarrufâtım göstereyim” dedi. Ondan beni vedâ eyledi ve “Hâline var” dedi. Ve ben dahi yine nazardan muhtefî oldum. Melik hemen bâb-ı kenîseye çıktı. Ve kürsî koydular, oturdu ve emreyledi. Ol kenîseye mahsûs olanların cümlesin izhâr eylediler. Patriği ve şemmâsı ve râhibi ve meşârif-i evkâfı hazır oldu. Eyitti: “Hâdim-i beyt-i Rab kangınızdır?” Beni îkâf eden herifi gösterdiler. Eyitti: “Niçin sen beyt-i Rabb'e kendin hizmet eylemezsin, dahi millet-i uhrâdan kimse istihdâm edersin, tekebbür ve tecebbür yolun tutarsın?” dedi ve âharlara eyitti: “Sizin kiminiz patrik ve kiminiz şemmâs ve kiminiz râhip. Niçin bunu fiilinden men eylemediniz? Bre cellât!” deyip cümlesin katleyledi ve beni izhâr ile emreyledi. Ben dahi kendimi izhâr eyledim. Gelip beni dâvet eylediler. Ben dahi edeb üzere vardım. Bana eyitti: “Sen beyt-i mâbûda hizmetin mukâbelesinde âzâd ol.” Ve emreyledi. Bana hil'atler getirdiler. İkrâm ve tâzim ile atlara bindirip İslâm serhaddine götürdüler. Ben dahi ol cânipten yine vatanıma munsarif oldum” buyurdular. Radıyallâhü anhümâ.

456. Hikâyet

Rivâyette gelmiştir ki: Diyâr-ı Arap'ta [263b] emîrül-Müminîn olan Emîr Yâkub kendi nefsinde ahvâl-i mürîdînden bâzı hâlet gördü. Sebebi ol idi ki, gayret-i mülk için karındaşın katletti. Sonra ona nedâmet-i azîme ârıza olup tevbe îras eyledi. Ve ol tevbe-i nasûhun nûru bâtınına tesir eyledi. Ve kendine mâmul değil, bâzı hasenât semere-i tevbe ile ondan zuhûr eyledi. Bir mürîde hâtun var idi. Gâhî onun kasrına dâhil olurdu. Yine lâzım gelip emîrin huzûruna dâhil oldu. Emîr ona ahvâlin hikâyet edince eyitti: “Bu ahvâl-i mürîdîndendir.” Emîr eyitti: “Ya nice edeyin? Benim derd-i derûnuma devâ kangı tabibden olur?” Mürîde eyitti: “Bu tâifenin seyyidi şimdi Ebû Medyen'dir. Ona mürâcaat eyle.” Pes Ebû Medyen'e adam gönderdi. Tazarru' eyledi ki gelip emîr ile sohbet ede. Şeyh Ebû Meyden buyurdular ki: “Kul Allâh'a mutî olunca Allâh onu kabûl eder. Ammâ ben ona vâsıl olamadan Tilimsân'da²²⁷ vefât ederim. Hele icâbet üstümüze lâzım” deyip rihlet eylediler. Ol oldukları yere Bicâye²²⁸ derler idi. Vaktâkim Tilimsân'a geldi. Emîrin resûlüne eyitti: “Biz bunda kalırız. Emîre bizden selâm edin ve eydün ki: Onun şifâsı Ebü'l-Abbâs Merînî'dedir. Ve intifâ onun eline mukayyettir” deyip kendi Tilimsân'da vefât eyledi. Radıyallâhü anh. Pes emîrin resûlü gelip [263a] ahvâli ihbâr eyledi. Ol dahi Ebü'l-Abbâs'ı talep edip etrâfa adamlar perâkende eylediler ve onu bulup haberi bildirdiler. Şeyh cenâbı dahi izn-i Hak geçip Emîr Yâkub'a buluştu. Emîr azîm mesrûr oldu. Yine mertebe-i emâret onu teslîme mâni olup şeyhi imtihânen bir tavuğu boğazladı ve birin boğdurdu ve ikisin dahi başka başka pişirtti. Ondan ikisin bir kap içine koyup şeyh huzûruna götürdüler. Şeyh bir miktar ekl etmeyip ondan eyitti: “Bu tavuğun biri necis nice?” deyip ol boğulan tavuğu tâyin edip kaldırttı. Ol birinden ekl edince Emîr Yâkub ona teslim olup, şeyhe kendini hâdim menzilesine tenzil edip tarîk-i Hak'da onun eliyle emîre çok nesne fetholdu. Ve mülkünü oğluna teslim edip kendi sâlim oldu. Ve kademi velâyette ve kerâmette sâbit oldu. Kuddise sırruhû.

²²⁷ Cezayir'de bulunan bir şehirdir. Bkz. Ahmet Kavas, “Tilimsân”, *DİA*, c. XLI, s. 159.

²²⁸ Cezayir'de bir liman şehridir. Bicâye adı, Orta Mağrib'de yaşayan Sanhace soyundan gelme Bicâye kabilesinden alınmıştır. Bkz. İbrahim Harekât, “Bicâye”, *DİA*, c. VI, s. 128.

Hattâ bir gün halk yağmura muhtaç oldular. Şeyh, Ebü'l-Abbâs Yâkub'a eyitti: “İki rekat namaz eyle. Ondan müslimîn için istiskâ eyle.” Yâkub eyitti: “Yâ seyyidî, bu dediğin emre sen ehaksın.” Şeyh buyurdular ki: “Böyle emrolundum. Muhâlefet eyleme.” Ol dahi şeyhin emri üzere istiskâ eyledi. Matar nâzil olup cümle vâdîler revân oldu. رحمهم الله وقدّس اسرارهم [Allâh onlara rahmet eylesin ve sırlarını yüceltsin.]

457. Hikâyet

Şeyh Safiyyüddîn buyururlar ki: “Bir imrae-i azîmü’ş-şân gördüm ki onu evliyâ ve ulemâ tâzim ederler idi. Mağribî idi. İsmine “Sitti’l-mülûk” derler idi. [264b] Beytü'l Mukaddes’i ziyâret eyledi. Ol vakit şeyh-i kebîrû’ş-şân, vâzihu'l-burhân Ali b. el-Albes hazretleri onda idiler. Onlar eydür: Beytü'l-Mukaddes’te oturur idim, gördüm kubbe üzerine gökten bir habl nâzil oldu. Pes kubbeye doğru yürüdüm. Gördüm Sitti’l-mülûk ondadır ve ol nur onun üzerine muttasıl. Bildim ki onun nûrudur. Bi’z-zarûrî ondan uhuvvet talep eyledim, kabûl eyledi” buyurdular.

Ve yine şeyh-i mezkûr Safiyyüddîn eydür: Cümle vâsıl olduğum ona bir ehlullâhtan biri dahi Süfyân Yemânî’dir ki erbâb-ı himemden idi. Ve salât ile ve zikir ve fikriyle evkâtın ta’mîr etmiş idi. Yemen'den bir tarafta zuhûr eylemiş idi. Ve ondan mukaddem Mısır'a vâsıl olup ve hacc-ı şerîfe varıp, nice kerâmât ve velâyât ile meşhûr olup, başına cemâat-i kesîre cem olup her birisi miktarlarınca murâdlarına müyesser olmuş idi. Kuddise esrârahû

Müellif-i kitâb eydür: Bu ol Süfyân'dır ki sâbıkan Aden’de Yahûdî’yi zebh eylediği beyân olunmuş idi. Ve ben işittim ki, ondan gayrı bir Yahûdî dahi katleylemiştir. Keyfiyet-i katli öyle olmuş ki, elinde bir kalem ile kalemtırâş var idi. Ta’rubâ(?) dedikleri vilâyette idiler. Yahûdî’ye rast gelince kendiler hal içre bulunup Yahûdî’ye buyurdular ki: “Fülân ameli et ve illâ elimdeki kalemtırâş ile kalemin başını keserim.” Yahûdî eyitti: [264a] “Ol kalemin başı kesilmeden bana ne var? Hemen kalemin kes. Ben onu işlemem.” Şeyh hazreti dahi kalemin başın kesti. Ol hinde Yahûdî’nin başı kesilip yere düştü. Ve şeyh evâil-i hâlinde fakih ve ehl-i ilm

idi. Çok fezâile mâlik idi. Ba'dehû ona cânib-i Kudüs'ten sırrında denildi ki: “Bizi dilersen kavleyni ve vecheyne terkeyle.” Ol dahi cümleden geçip ilm-i hakîkate iştiğal eyledi. Kaddesallâhü esrârahû. Ve Mısır'a vusûle sebep ol idi ki, Mısır'a sefer eylediler, Dimyat fethine hazır olmak için. Ve ol diyârda sâhib-i keşf olanlardan birinden müslimîn işitmiş idi ki, Dimyat'ın fethi ehl-i Yemen'den bir kimseden olur. Hem öyle olup Müslimînin fethi şeyh-i mezbûrun eliyle oldu. Rahmetullâh.

Ve feth-i mezbûrda bulunan kibâr-ı ehlullâhtan biri dahi fakih, âlim ve veliyy-i ârif Abdurrahmân Nüveyrî'dir ki ol cihadda şehit oldular. Katleden İfrecîden rivâyet olunur. Eydür: Ba'de-katlihî dedim ki: “Ey kıssîs-i Müslimîn, siz hod kırâatinizde, وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزُقُونَ [Allâh yolunda öldürülenleri sakın ölümler saymayın. Hayır, onlar Rableri katında diridirler, rızıklanmaktadırlar.]²²⁹ okurdunuz. Sana noldu ki bu hâle müptelâ oldun?” dedim. Gözün açıp bir mehib savtla, بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزُقُونَ [Bilakis Rableri katında diridirler, rızıklanmaktadırlar.]²³⁰ deyip yine gözün yumdu. Benim İslâmı'ma sebep oldu. Ve recâ ederim ki sebep-i mağfiretim ve rûz-ı haşrde şeffim olur” dedi. [265b] Ve şimdi ricâl arasında ona “Şehîd-i nâtık” derler. رحمة الله عليه وقدس سره [Allâh ona rahmet etsin ve sırrını yüceltsin.]

458. Hikâyet

Bâzı sülehâdan rivâyet olunur, eydür: “Zamân-ı seyâhatimde vuhûş benim ile me'nûs oldular. Ve etrafımda otururlar idi ve onlar ile bile yürür idim. Güyâ onlardan idim. Ol zamana değin bu hal üzere oldum ki imârete duhûl murâdım olup ve benim karâbetimden bir sagîr oğlancık var idi. Onu tezekkür eyledim. İştîyâkı derûnuma düştü. Etrafımda olan vuhûştan bir küçük gazâl gördüm. Hâtırıma geldi ki: “Acaba şol gazâleyi tutup ol sâbiye iletsem mâkûl mü olur?” deyip dahi lisânıma getirmeden cümle vuhûş etrafımdan perîşan oldular. Pes Allâh'a istiğfâr ettim ve hulûs ile tâib oldum. Yine yerli yerine gelip nice eyyâm dahi ol hal üzere onlar ile bile oldum” buyurdular. Kuddise esrârahüm.

²²⁹ Âli İmrân, 3/169.

²³⁰ Âli İmrân, 3/169.

Ve bâzı sülehâ eydür: “Biz bir cemâat idik. Ne zaman ki bir yere gitmek murâd eylesek gider idik. Yerler ayağımın altında tayy olur idi. İttifâkan bir gün evlâdım için bir ev aldım. Onun içinde olanları kendim için ve evleri evlâdım için bir kitap yazdım. Ol hâlden benden zâil olup ol cemâat ile buluştuğum mev’ide varamadım. Âhar başa gelen hâli yazıp onlara bildirdim. Eyittiler: “Hâlini teftiş eyle. Gör neden sana bürûdet hâsıl olmuştur.” Ben dahi mukayyet oldum. Ol kazıyyesinden [265a] gayrı bulamadım. Hemen kitâb-ı mezbûru yırtıp, cümle bana âit olandan ferâğ edip tâib oldum. Elhamdülillâh. Yine ihvânıma buluşup hâlim ile görüşüm” buyurdular. Kuddise esrârahüm.

459. Hikâyet

Şeyh Safiyyüddîn buyurmuşlar ki: Şeyh Müferrec azîmü’ş-şân velî idi. Ve abd-i Habeşî idi. Hak Sübhânehû onu eriştirdiği mertebeye bir esbâb-ı mâlûmesiz ve mukaddemât-ı mâhûdesiz eriştirdi. Evvel hâli bu oldu ki, onu hiss-i mâhûdundan Cenâb-ı Rabbü’l-erbâb bir ahze-i azîme ile ahzeyledi ki altı ay kendine gelmedi. Ve ol altı ayın içinde yemedi ve içmedi. Seyyidi onu vâfir darp eyledi. Gördü darptan elemi yok. Etibbâya mürâcaat edip, cünûna münâsip gıdâlar verip darp edecek zamanda darp ederler idi. Ve ol dârib olan kimse onun cünûnuna: “Eztâya çık yâ cünûn!” der idi. Şeyh Müferrec: “Çıktı” der idi. Yani nefsi-i emmârelikten ve sıfât-ı hasîseden çıktı demek murâd eder idi. Gördüler ki hal müşted olur. Onu kayd edip bırakıp gittiler. Yine geldiklerinde gördüler ki kayd bir tarafta Müferrec bir tarafta. Bu kere hapseylediler. Yine hapisten taşra buldular. Vaktâkim bugüne kerâmâtı çoğaldı. Ona tâzîmen biraz güvercin yavruların beyrân edip götürdüler, onu ekl ede. Ol ise hal içinde idi, onlara bakıp eyitti: “Biiznillâh uçun hemen.” Ol kuş yavruları biiznillâh uçup yürüyüverdiler. Pes kerâmâtı [266b] mütevâtir ve velâyeti meşhûr ve berekâtı zâhir oldu. Kuddise esrârahû.

460. Hikâyet

Hikâyet olundu ki: Rakka'da şüyûhtan bazına emîr-i Rakka şikâyet olundu. İttifâkan şeyh cenâbının hâtırı müteğayyir oldu. Bir gün vâli-i Rakka şeyh cenâbının önünden geçti. Şeyh bî-ihdiyâr bir sayha etti. Sözü bu idi ki, emîre hitâben: “Bre meyyit ol!” dedi. Emîr ol hinde hemen öldü. Ve bir gün bir acûz şeyh-i mezbûra eyitti: “Nedir bu feşşâr ve deâvî-i kerâmât? Halk yağmursuzluktan öleyürürler.” Şeyh ondan münkesir oldu. Acûz, şeyhin huzûrundan çıkıp bir katırı var idi, bindi. Meğer evlâd-ı mülûkü terbiye eder idi. Ekser katır üzere binip gezer idi. Bir miktar gitmiş iken başı ucuna bir bulut geldi, yağmur yağar gibi. Derken bir rüzgar çıkıp onu katırdan aşağı attı. Acûz hemen tedbîr edip istiğfâr eyledi ve katırına bindi. Gelip şeyhin ayağın öptü ve eyitti: “Ben senin enfâs-ı tıybından rahmet ummazken bu zahmet neden zuhûr eyledi?” Şeyh eyitti: “Senin fuzûlî kelâmından zuhûr eyledi.”

قدس اسرارهم اجمعين [Allâh hepsinin sırlarını yüceltsin.]

Bâzı kibârdan naklolunur ki: Melik-i Şam Nûreddîn²³¹ rahmetullâh bizim katımızda evliyâ-i erbaînden addolunur [266a] idi ve Salâhaddîn²³² üçyüzlerden idi. Kaçan Melik Nûreddîn abdâl ile görüşse “Sizin katımızda niceyim?” der idi. Onlar eydürler idi ki: “Eşedd-i zalemenin aslahısın. Bunun birle ki evsâf-ı velâyetten bâliğ olduğu mertebeye bâliğ idi.”

461. Hikâyet

Rivâyet olunur ki: Şeyh Muhammed b. el-Kebş Hızır aleyhisselâm ile ekser evkâtta buluşurlar idi. Ve şeyh-i mezkûrun bir sâhibi var idi. Mâl-i kesîr sâhibi idi.

²³¹ Tam adı, Ebü'l-Kâsım (Ebü'l-Muzaffer) el-Melikü'l-Âdil eş-Şehîd Nûreddîn Mahmûd Zengî b. İmâdiddîn Zengî b. Kasîmiddevle Aksungur'dur. 17 Şevval 511'de (11 Şubat 1118) Halep'te doğdu. 1146 ile 1174 yılları arasında Büyük Selçuklular'ın Dımaşk ve Halep atabegliğini yaptı. Nûreddîn, Mısır'a gitmek üzere hazırlık yaptığı sırada 11 Şevval 569 / 15 Mayıs 1174 yılında Dımaşk Kalesi'nde vefat etti. Havvâsin denilen çarşının girişinde Hanefiler için yaptırdığı en-Nûriyyetü'l-kübrâ adını taşıyan medresesinin girişindeki türbesine nakledildi. Bkz. Bahattin Kök, “Nûreddîn Zengî, Mahmud”, *DİA*, c. XXXIII, s. 259-261.

²³² Tam adı, Ebü'l-Muzaffer el-Melikü'n-Nâsır Salâhuddîn Yûsuf b. Necmiddîn Eyyûb b. Şâdî'dir. 532 (1138) yılında Tikrît'te doğdu. Haçlılar'a karşı mücadelesiyle tanınan İslâm kahramanı, Eyyûbîler hânedanının kurucusu ve ilk hükümdarıdır. 4 Mart 1193 yılında Dımaşk'ta vefat etti. Bkz. Ramazan Şeşen, “Selâhaddîn-i Eyyûbî”, *DİA*, c. XXXVI, s. 337-340.

Bir gün eyitti: “Yâ ahî, nola idi beni halîlin Hızır’a buluştura idin ve ricâ ede idin ki kendini bana izhâr ede idi.” Şeyh eyitti: “Ona senin hâlin zikredeyim, ola ki kabul eder.” Pes bir gün şeyh, Hazret-i Hızır aleyhisselâm ile görüşüp ahvâli i’lâm eyledi. Hızır eyitti: “Senin dostun beni görmek istemez.” Şeyh eyitti: “Yâ sübhânallâh, ol demese ben bu kelâmı der mi idim?” Hızır eyitti: “Ona imdi var, sadîkına haber ver. Cuma günü onun ile görüşmek kastederim.” Şeyh dahi sadîkına hâli hikâyet eyledi. Ol dahi azîm safâ eyledi. Vaktâkim cuma günü oldu. Ol racülün bir sarpın içinde vâfir buğday var idi, onu bir alay kimselere tefrîk eyledi, tâ ki Hızır aleyhisselâmın kendisi ile buluşmaya şükran sadaka ola. Ondan gelip tenhâsına oturavardı. Zikrullâha meşgûl oldu ve vâde muntazır durdu. Bir zamandan dakk-ı bâb oldu. Cârîyeye eyitti: “Gör, kapıda kim var?” Cârîye gelip [267b] gördü. Bir fakir kimse elinde bir torbası var, eydür: “Var hocana de ki: Kapıda bir kimse senin ile buluşmak ister.” Pes cârîye dahi hocaya eyitti: “Bir fakir gelmiş.” Hoca eyitti: “Libâsı ne?” Cârîye eyitti: “Bilmem, ammâ elinde bir heybe ya torba misâl bir şey var. Hoca ile buluşmak isterim der” dedi. Hoca eyitti: “Derd-mend deminki buğdayı tefrîkin görmüştür. Buğdaycık isterdür. Var, söyle cumadan sonra gelsin” dedi. Cârîye hocanın cevâbın ol kimseye de gördü. Ol dahi sükût edip gitti. Bu kere hoca gördü ki gelir gider yok. Kalkıp cumaya varıp salât-ı cumayı edâ eyledi. Ba’dehû Şeyh İbnü’l-Kebş ile buluştu, hâli hikâyet eyledi ve “Hızır ahde vefâ eylemedi gibi” dedi. Şeyh eyitti: “Ey kalîlü’t-tevfîk, sen Hızır’ı buğday ricâsına geldi sanırsın. Nite sen kapıda hüccâb istihdâm edersin, kendin çıkmazsın.” buyurdular. Rahmetullâh. Hoca derd-mend gelip cârîyeyi âzâd eyledi. Ve ne zaman ki kapı dakk olsa kendi çıkardı. رحمة الله عليه واسعة [Allâh ona bol rahmetiyle rahmet etsin.]

462. Hikâyet

Müellif-i kitâb eydür: Birkaç kimseden işittim, derler ki: Bâzı tüccârdan naklolunur, demişler ki: “Misâfir idim ve benim ile bir at yükü kumaş var idi. Vaktâkim Mısır’a dâhil oldum, halk arasına karışınca yükü ile dâbbemi zâyî eyledim. Çok dikkat ettim, [267a] bulamadım. Bir haberin dahi alamadım. Bâzı ashâbım eyittiler: “Yürü, Şeyh Ebü’l-Abbâs’a var. Ola ki sana duâ ede. Elbette onun duâsı

icâbete karîn olur.” Ve ben ol azîzi dahi bilirdim. Hemen kalkıp şeyh cenâbına vardım, selâm verdim ve hâli hikâyet eyledim. Kelâmım dinlemedi ve beni murâdım ile tebşîr eylemedi. Lâkin eyitti: “Şimdi bizim konuklarımız var. Şol kadar un ve şol kadar lahm ve şol kadar yağ lâzım” dedi. Kalkıp yanından gittim ve eyittim: “Ben buna bir dahi gelmem. Bunlar bir alay fukarâdır. Ancak kendi havâiclerin bilirler. Ben böyle ziyâna uğradım, elemim var, bu benden bir alay havâic ister” dedim. İttifâk yolda giderken bir medyûnuma rast geldim. Ondan biraz mal aldım. Hâtırına geldi ki: “Bu bir zâyi mesâbesinde mal idi. Çün elime girdi. Şeyhin hâcetin kazâ edeyim. Ya malım bi’t-temâm elime gire ya girmeye. Fîsebîlillâh bezl oludur.” Hemen varıp şeyhin dedikleri eşyâyı cümle aldım ve biraz helva dahi aldım. Cümlesin bir hamala tahmîl edip şeyh cenâbına doğru gittim. Vaktâkim kurb-ı zâviyeye vardım. Gördüm benim dâbbem bâb-ı zâviyede durur. Kumaş dahi hâli üzere durur. Pes içeri girdim, aldığım eşyâyı önünde koydum. Birer birer aldı. Çün nöbet helvaya geldi, eyitti: “Ya bu nedir?” Ben eyittim: “Yâ seyyidî, bunun ile ziyâde kasteyledim.” Eyitti: “Ammâ bu kavilde bile yok idi. İmdi biz dahi sana ziyâde [268b] edelim. Var kaysâriyyeye²³³ var ve kumaşın bey’ eyle ve acele etme. Ve her şey ki bey’ edesin, semenin ahzeye. Zanneyleme ki senin üzerine bir tâcir vara. Öyle bil ki, bahr sağ elimde ve ber sol elimdedir” dedi. Ben dahi sözün tutup kaysâriyyeye vardım. Benim ile olan akmişenin cümlesin onda istenir buldum. Âdetten çok ziyâdeye verdim. Tamam murâdımca firâde firâde satıp akçesin ahzettikten sonra gördüm ber ve bahrdan tüccâr şöyle geldiler ki güyâ benden halâs oldular idi” dedi. قدس الله سره العزيز [Allâh değerli sırrını yüceltsin.]

463. Hikâyet

Şeyh Ebü’l-Abbâs İbnü’l-Arif kuddise sırruhûdan naklolunur, buyurmuşlar ki: “Bir gün sabah vaktinde kendimde gâyet gönül darlığı buldum. Ve def’ine mecâlim olmadı. Ol zaman benim bir sâhibim var idi. Trablus diyârından “Ebû Muhammed” demek ile mükennâ idi. Ona eyittim: “Yâ Ebû Muhammed, benim

²³³ Arap İslâm dünyasında dükkân, atölye, depo gibi satış ve imalât yerlerinin bir arada bulunduğu, genellikle üstü kapalı revaklı binalar, pazar yeri ve çarşıdır. Bkz. Semavi Eyice, “Bedesten”, *DİA*, c. V, s. 303.

bugün gâyet gönlümün darlığı var. Bana bir hikâyet bilersen ediversen, ammâ hikâyât-ı sâlihînden olsa.” Eyitti: “Nola sana kendi müşâhedem olan hikâyât-ı mukarraradan birin deyeyim” deyip söze geldi ve eyitti: “Ben bu sene Zilhiccesi’nin aşr-ı evvelinde Antâkiyye’de idim. Bir gece başım ucunda, gördüm üç kimse dururlar. Birisi eyitti: “Yâ Ebû Muhammed, kalbinde hacc-ı şerîfe gitmek arzusu yok mu?” Ben eyittim: “Re’y sizin re’yinizdir.” Eyitti: “İmdi kalk bereketullâh ile ve bizim ile bile yürü.” [268a] Ben dahi hemen durageldim. Mâbeynlerine dâhil oldum. Birisi öne düştü ve ikisi ardımca gelir idi. Üç gün gittik. Gece oldukça içlerinden biri yoldan çıkar, bir miktar muz getirir idi. Ve der idi ki: “Şurada bir acûz verdi” deyip ekl eder idik ve yine gider idik. Çün üçüncü gün oldu. Önümce giden eyitti: “Müjde olsun yâ Ebû Muhammed, bu görünen dağlar ve yürüdüğün sahrâlar cibâl-i Tihâme’dir.” Pes onlar ile haccettim ve vukûf eyledim. Çün rücû’ zamanı oldu. Bana eyittiler: “Seni vedâ ederiz. Allâh’ın hıfz ve emânında ol.” Ben eyittim: “Sizin firâkınız bana gâyet gamdır.” Eyittiler: “Böyle olmak emr-i mübremdir.” Çün vedâ edip gittiler. Ayzâb’a²³⁴ gelip Asvân’a²³⁵ vâsıl oldum. Nefsimden tekâzâ oldu ki İskenderiyye’ye varam. Ola ki beni bilen ehl-i Mağrib’den bir kimse bulam. Onun ile gemiye girem, Mağrib’e gitmeye yoldaş olam. Ben eyittim: “Ey nefis, buraya gelmeye sana uyup gelmedim ki gitmekte sana iktidâ edem” deyip bî-tarîk bir cânibe revân oldum. Kaçan abdest murâd etsem der idim ki: “Buradan gitmem, tâ abdest almayınca.” Emr-i Hak’la su bulup abdest alır idim. Cû’ galebe etse kezâlik. Bu hal üzere ol çıktığım mekâna vâsıl oldum. İşte bu serencâm benim müşâhedemdir. Yâ Ebü’l Abbâs, sen siyâb-ı efdân giyip vücûh-ı şubbâna nazar edeyim, dahi kalbim menkûs olmasın dersin. Benim gibi yaramaz kocayı gör ki, bu kadar hâli görüp yine kalbi menkûs olur. Sen hod menkûs dirildin ve menkûs [269b] duruyorsun” deyip ağladı. Ebü’l-Abbâs eydür: “Vallâhi ile’l-ân menkûs dirildin ve menkûs duruyorsun” dediği kelâmın berdi derûnumdadır. Ölünce hatırımdan çıkmaz” buyurdular.

²³⁴ Mısır’da Kızıldeniz kıyısında bulunan bir liman şehridir. Bkz. Muhammed Remzi, *el-Kâmûsü’l-coğrâfi li’l-bilâdi’l-Mısriyye min ahdi kudemâi’l-Mısriyyin ilâ sene 1945*, Kahire: Dâru’l-Kütübi’l-Mısri 1953, c. I, s. 339.

²³⁵ Kahire’nin güneyinde, Nil nehrinin doğu kıyısında bulunmaktadır. Mısır târihinde en önemli ticaret merkezlerinden birini teşkil eden şehrin bugünkü adı Asvan (Usvân), Syene şeklinde Grekçeleşmiş Eski Mısırca Suânit’ten (pazar yeri) gelmektedir. Şehir bugün daha çok yakınına kurulan baraj ile tanınmaktadır. Bkz. İdris Bostan, “Asvan”, *DİA*, c. III, s. 506.

464. Hikâyet

Yine şeyh-i mezbûrdan rivâyet olunur, eydür: Bir gün hâtırım mehmûm oldu. Şeyh Ebü'l-Kâsım İbn-i Rûbîl'e eyittim: "Yâ şeyh, bana hikâyât-ı sâlihînden bir hikâyet eylesen, ola ki Hak Teâlâ bana bu hemmden ferec vere." "Nola" deyip eyitti: "Bir gün bana bâzı sevâhilde bir kimse vasfolundu. "Ebü'l-Habbâz" derler idi. Pes onu kastedip sâhil-i bahrda buldum. Selâm verdim ve yanında oturdum. Tekellüm eylemedi ve ben dahi söylemedim. Hattâ vakt-i salât oldu. Gördüm bir alay kimseler geldiler. Her biri bir vâdîden gelip cem oldular. İçlerinden biri tekaddüm eyledi. Namazı kılıverdi. Ve onlardan hiç kimse tekellüm eylemedi. Ve geldikleri cânibe gittiler. Ve şeyh yerinde oturdu. Ben dahi yanında oturdum. Çün vakt-i salât oldu. Yanında yine ol nefer her biri bir taraftan gelip cem oldular ve namaz kıldılar. Ben dahi şeyhin yanında oturdum. Hattâ salât-ı asr oldu. Yine cem oldular, salât-ı asrı kıldılar. Ondan şeyhin karîbinde oturup siyer-i sâlihîn ve merâtib-i sâlikînden musâhabet [269a] ve müzâkere eylediler. Tâ ısfırar yakın olunca ondan müteferrik olup vakt-i mağribde yine cem oldular. Ondan dağılıp, hâsılı her vakt-i salâtta cem olup yine müteferrik olmadan hâlî olmadılar. Ben dahi üç gün onların yanında eğlendim. İttifâk hâtıram oldu ki ondan bir nesne suâl edip müstefid olam. Pes yakın olup: "Eyyühe's-şeyh, bir mesele suâl eylesem cevap lütfeder misin?" Eyitti: "Söyle." Cemâat dahi bana nazar ettiler. Ammâ inkâr ile baktılar. Onlardan bana bir heybet ve havf düştü, eyittim: "Yâ şeyh, mürid, mürid idüğün ne zaman bilir?" Cevap vermeyip benden îrâz eyledi. Onu iğzâb eyledim. Kıyâs edip hicâb ile ve havf huzûrundan kalktım. Çün ikinci gün oldu. Yine tekâzâ zuhûr edip suâl-i mezbûru tekrar eyledim. Cevap vermedi. Üçüncü gün yine bi-aynihâ ol kelimât ile suâl eyledim. Kendin cem edip eyitti: "Mürid, mürid idüğün ne zaman bilir deme. Belki zannederim ki, senin suâlin bu ola ki, mürid irâdete evvel vaz'ı kadem ne zaman eder diyessin." Eyittim: "Neam, öyledir." Eyitti: "İrâdete ol vaz'ı kadem ol zaman eder ki onda dört haslet buluna: Evvelâ tayy-ı arz. Şöyle ki, istediği mahal kendine bir kadem ola. Ve sâniyen su üzerinde yürümeye kâdir ola. Ve sâlisen ekl ve şürbü dediği zaman kevnden ola. Ve râbian duâsı reddolunmaya. Bu dördü cem olunca mürid irâdete [270b] vaz'ı kadem etmiş olurlar" buyurdular. Şeyh Ebü'l-Abbâs eydür: Onu işitip bir sayha eyledim ki nefsim bedenden cüdâ olayazdı. Ve ondan

eyittim: “Yâ Ebü’l Kâsım, me’yûs eyledin beni. İrâdetten ve ol azîzin ulüvv-i himmetinden taaccüb eyledim” buyurdular. Kuddise esrârahüm.

465. Hikâyet

Şeyh Ebû Abdullâh Kureşî’den menkûldür ki: Ebû Zeyd Kurtubî’ye bidâyet-i emrinden suâl eyledi ki onun ile müntefî ola. Eyitmiş ki: “Yâ oğul, benim emrim gariptir. Beni bu tarîke idhâl eylemedi, illâ bir emr-i müz’ic idhâl eyledi. Ben evvel hâlimde tüccârdan idim, sûk-ı attarînde dükkânım var idi. Semeni ve vücûdu azîz olan eşyâ satar idim. Ve libâsım dahi ona göre fâhirce eder idim. Bir gün câmia dâhil oldum ki salât-ı subhu kazâ edem. Salâtı tamam edince gördüm. Bir halka-i kebîre gördüm. Onlara yakın vardım. Ahvâl-i sâlihîne ilmim yok idi, illâ âmme bildiği kadar bilirdim. Ve onlar hakkında âmme dediği akvâli der idim ki, ehlullâh halk içinde neşler? Onlar ruûs-ı cibâl ve sahârfidedir îtikad eder idim. Pes onları dinledim. Hikâyât-ı mücâhedât nakleder. Meselâ Ebû Yezîd’in nice zaman su içmemesi. Ben kendi nefsimde: “Allâh, bu mekûle söz acaba kitaba yazılmak acep değil mi?” İçlerinden bir kimse eyitti: “Ya kitaba ne mekûle söz yazılır?” Ben eyittim: “Ammâ bu kizbe benzer. [270a] Bir adam bir yıl su içmez, dahi ölmez mi?” Ol eyitti: “İnkâr eyleme.” Yine ben sözümde dönmedim. Gördüm ol halkanın içinden bir racül bana eyitti: “Utanmaz mısın? Sâlihîni lisânına alırsın.” Ben eyittim: “Sâlihîn kande, siz kande?” Ondan ol meclisi terkedip dükkânıma gittim. Ammâ onların müzâkere eyledikleri ahvâli taaccüb üzere dururdum. Vaktâkim öğle zamanı karfîb oldu. Dükkânda oturuyordum. Ol bana halka içinden itâb eden şahsı gördüm. Geçip gitti ammâ ol beni görmedi. Bâde zamânin yine geldi. Güyâ beni teccüs eder gibi sağa ve sola nazar ederek geldi. Beni görünce yanıma geldi ve selâm verdi ve eyitti: “Senin adın nedir?” Eyittim: “Abdurrahmân.” Eyitti: “Beni bilir misin?” Eyittim: “Şol halka içinde bana tekellüm eden kimsesin.” Eyitti: “Ya sen şimdi dahi ol akîdede misin, yoksa tâib oldun mu?” Ben eyittim: “Ben ne nesneye îtikad ettim ki onda tâib olmam lâzım ola?” Pes göğsünü dükkân kenarına dayayıp eyitti: “Yâ Ebû Zeyd, ne şey dersin ki sâlih kişi onu işleye?” Ben eyittim: “Kande sâlihîn, kande biz?” Eyitti: “Belî, sûk içinde ricâl vardır ki gezerler. Eğer onlardan biri şöyle bir

câmid şeye gel diye işâret eylese ol câmid ona mutî olur” deyip dükkânımın içinde bâzı ruhûn durur iki sandukalar var idi. Onlara “Şunlar gibi” diye işâret ettiği gibi ol sandukalar önüne geledüştü. Onları elem ile aldım. Yerine koydum. [271b] Ben eyittim: “Mukadderât bu mertebe kişiye îtâ olunur mu?” Mahkûmî olan eyitti: “İnsanın eşyâ katında bu gördüğün nedir?” Ben eyittim: “İnsan ne gûne eşyâda hükmeder?” Eyitti: “Meselâ şol dükkân gibi şeye “Münhali’ ol” dese.” Yerinden kıpırdayınca gördüm, dükkân iki kere şöyle hareket eyledi ki, ne kadar zücâce ve âniye var ise hareket eyledi. Kıyâs eyledim ki dükkân yerinden koptu. “Akabince yine “Dur” dese durur.” Deyince sâkin oldu. Bu hâlde beni hayret aldı. Ol dahi “Seni Allâh’a ismarladım” deyip gitti. Hâlimce âkil geçinirdim. Pes mîzân-ı aklı meydân-ı fikirde dest-i tedebbürle tutup eyittim: “Benim gibi kimse münâsîp değildir ki bakiyye-i ömrü bu dükkân-ı serû’l-inhilâ’da geçirip yine ol kavim ile haltedebilem. Hemen âkilâne vaz’ budur ki, dükkânı hâlîme verem ve ben âzâdelik ile ol kavmin huzûruna varam.” Hemen bu niyet üzere sebât ile mefâtîhi getirip hâlîme teslim ettim. Hâlim eyitti: “Kande gidersin?” Ben eyittim: “İnşâallâhü Teâlâ bilirsin” dedim. Ve bir dahi dükkân olan cânibe varmadım. Ol halkaya değin gittim. Ol kavmin kelâmın bu kere bir âhar simâ’ ile dinledim. Vallâhi’l-kerîm ol simâ’da dükkân değil, dünya ve mâ-fihânın arzusu bi’l-küllîye izâle oldu” buyurdular. قدس الله سره العزيز [Allâh değerli sırrını yüceltsin.]

466. Hikâyet

Rivâyet olundu ki: Şeyh-i kebîr, ârif, Seyyid Ahmed er-Rifâî قدس الله روحه [271a] [Allâh rûhunu değerli kılsın ve bereketini üzerimize döndürsün.] hazretleri zamân-ı şebâbında Kur’ân okurdu. Şeyh, ârif Ali İbnü’l-Kârî el-Vâsîfî radıyallâhü anhüye dinletir idi. Bir gün Ahmed Rifâî taâm pişirip üstâdın dahi dâvet eyledi. Üstâdının ashâbın ve meşâyihden ve kurrâdan bir cemâat dahi med’uv olup hazır oldular. Vaktâ taâmı yediler. Bir kavvâl-ı muğannî var idi. Def ile teğannî eder idi. Defin eline alıp bir iki ebyât ile teğannî eyledi. Meşâyihin vakitleri hoş olup,istirâhat olup mütevâcid oldular. Hemen Ahmed Rifâî yerinden durugeldi. Cest kavvâlın defin elinden alıp yere vurdusadı. Pes onda olan meşâyih Ahmed

Rifâî'nin üstâdı İbn-i Kârî'ye eyittiler: “Yâ şeyh, bu sabî ne acep bî-edebâne hareket eyledi. Buna bizim cânibimizden mutâlebe lâzım geldi. Ammâ sen üstâdısın, sen mutâlebe eyle” dediler. Şeyh İbnü'l Kârî eyitti: “Benden tarafı tamam. Sizler mutâlebe edin. Görelim ne cevap eder.” Pes meşâyih Ahmed Rifâî cânibine teveccüh edip eyittiler: “Eyyühe's-sabî, niçin bizim ıyşımız telh edip ol kavvâln kalbin kesr ettin?” Ahmed Rifâî eyitti: “Ey sâdât-ı zamân, ol kavvâlde kesr olacak kalb yok. Ben onu kendi emânetine koydum. Sizler suâl edin. Kendi derûnunda olanı size ihbâr eylesin.” Pes kavvâle eyittiler: “Hal nitedir?” [272b] Kavvâl eyitti: “Vallâhi, ben dünkü gün bir alay kimseler yanında hoş-nefeslik ettim. Onlar müskir içip keyfiyyet kemâl buldukda hay ve huy edip temâyül ve şetâret eylediler idi. Bu meşâyihin dahi halleri onlara benzer demek hâtırına geldi. Dahi ol hâtıra bende tamam olmadan bu sabî kalkıp defimi kesr eyledi” dedi. Meşâyih onu işitip, Ahmed Rifâî hazretin ziyâret edip, elin öpüp îtizâr eylediler. Kaddesallâhü esrârahüm.

Sâhibü'l-kitâb eydür: Bunlar şol şerâb-ı muhabbet ile temâyül eylediler ki şeyh-i kebîr, ârif-i billâh Ebü'l-Hasen eş-Şâzelî radiyallâhü anh işâret buyurmuşlardır. Ol zamanda ki suâl eylediler ve eyittiler: “Yâ şeyh, şerâbü'l-hub nedir ve ke's-i muhabbet ne nesnedir? Sâkî kimdir? Zevk nedir? Şürb nedir ve rey nedir? Ve sekr nedir? Sahv nedir?” Buyurdular ki: “Şerâb şol nûrdur ki, cemâl-i mahbûbdan sâtı'dır. Ve ke's efvâh-ı kulûbe ol nûru mûsıl olan lütf-ı lâmi'dir. Sâkî ise ibâdullâhdan sâlihîne husûs-ı ekberi mütevellî olandır ki Allâhü'l-Âlimü bi'l-mekâfirdir. Ve mesâlih-i ibâdî için keyfe mâ yeşâ müdebbir kadardır. Ol kişi ki, ol cemâlden ona bir zerre keşf ola ve ondan bir nefes ya iki ona haz erişe, ondan evvel hissedâr olduğu mertebede mahcûb olsa ol kimse zâik-ı müştâktır. [272a] Ve şol ki bu zevkten bir saat ya iki saat dâim olsa ol hakkan şâribtir. Ve şol ki bu emir mütevâlî ola ve ol şürbte dâim ola, hattâ urûku ve mefâsılı envârullâh ile dola, ol kişi reyye vâsıldır. Ve az olur ki, bir mertebeye vâsıl olan mahsûs ve mâkülünden gâip olur. Kendi kelâmın ve âharın akvâlin bilmez, işte ol kimse sekrândır. Ve az olur ki, bu tâife-i aliyye üzerine küsât devrân edip hâlât muhtelif olur, dahi zikir ve tâate reddolunur. Ve sıfâttan mahcûb olmazlar, bu kadar tezâhüm-i makdûrât ile. İşte ol sahları vakittir. Ve ittisâ-ı nazarları ve mezid ilimleri zamândır. Pes onlar nücûm-ı ilm ve kamer-i tevhîd ile gecelerinde mühtedî olurlar. Ve şümûs-ı maârifleri ile

gündüzlerinde müstazî olurlar. *أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ* [İşte onlar, Allâh'ın tarafında olanlardır. İyi bilin ki, Allâh'ın tarafında olanlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.]²³⁶ Burada sâhibü'l-kitâb İmâm Yâfiî Şeyh Şâzelî'den nizam tamam oldu nakleylediği kelâm-ı belâgat.

Ve yine Müellif-i kitâb İmâm Yâfiî eydür: Bâzı şüyûh buyururlar ki: “Muhabbet, cânib-i Hak'dan muhib olanın kalbini nûr-ı Cemâl ve kuds-i kemâl-i Celâl ile ahzederler. Ve şürb tedrîb ile olur, tedrîb ve tehzîbten sonra. Pes her muhibbe miktârınca iskâ eder. Onlardan bâzı bilâ-vâsıta iskâ olunur. Onun emrine mütevellî Allâh Sübhânehû ve Teâlâ'dır. Bazılar vesâit ile iskâ olunur, melâike gibi ve ulemâ-i ekâbir gibi, mukarrabîn ve siddîkîn ve ârifinden. Ve bazılar şühûd-ı ke's ile [273b] sekrân olurlar. Ondan sonra bir şey zevk eylemezler. Ya ne zannedersin ki, bundan sonra zevke vâsıl ola. Ondan şürb edip rey hâsıl ede. Ondan meşrûb ile sekr alagetire. Ondan sahv yetişe. Ondan sonra merâtib-i şettâ ile türlü safâlara yetişe. Nite sekr dahi merâtib üzeredir. Sahvında dahi öyle merâtib bula” buyurdular. *رضى الله عنه وقدس سره* [Allâh ondan râzı olsun ve sırrını yüceltsin.]

467. Hikâyet

Bâzı sülehâdan naklolunmuş, buyurmuşlar ki: Bir Ramazân-ı şerîfin hilâlin gördüm. Ve ol Ramazan'da olan Leyletü'l-Kadr'i Allâh Sübhânehû bana bildirdi, muttali oldum. Ve ol geceden ol gecenin sabâhına kaçtım, şol garîminden kaçır gibi. Hâlbuki ol gecenin nûru gözümde lemeân eder idi ve der idim ki: “İlâhî, izzetin hakkıçün ve celâlin hürmetiçün senin ile Leyletü'l-Kadr'e muhtaç olmazam. Bu mânâyâ münâsip denilmiştir:

Eğer olmasa şühûd-ı Cemâl'i zâtımda

Hayâtım istemez idim cihânda bir saat

Denir mi Kadir ona kim kadri ola nâ-mâlûm

Ya kadrim odur ki bulam yâri dilde bir saat

²³⁶ Mücâdele, 58/22.

Muhib bulunca temekkün-i hevâyı dilberde

Dem ola bana dem eder geçer nice bir saat

Ve bâzı sülehâ buyurmuşlar ki: Bir Ramazân-ı şerîf'ten yirmi altıncı gecede melâikeyi gördüm, hazırlanırlar, güyâ [273a] gelin ve güveyi halkı bir gece mukaddem müteheyyâ oldukları gibi. Vaktâkim yirmi yedinci gece oldu ki cuma gecesi idi. Görürüm melâike göklerden nüzûl ederler, ellerinde nurdan tabaklar. Yirmi sekizinci geceyi gördüm, güyâ bir gayzı var kimse gibi eydür: “Ha tutalım Leyle-i Kadr'e riâyet olunmuş. Ya benim hakkım yok mu? Niçin riâyet olunmadım?” der.

Sâhibü'l-kitâb eydür: Gâlibâ gayz sûretinde görülmesi nâsadır ki ihyâsını terkettikleri için. Hâlbuki Leyletü'l-Kadr'in câridir. Hak cârdandır ki, cârına olan ikrâmdan ona dahi ola. Ve etbâk-ı nûr gâlibâ Leyle-i Kadr'i ihyâ edenlere min indillâh hediye ola.

Bâzılardan naklolunmuş ki: “Leyle-i kadrde her şeyi Allâh'a sâcid gördüm, hattâ şecer ve haceriyle. Ve şol kadar envâr gördüm ki arş ile ferş beyni doldu” buyurdular.

Ve yine İmâm Yâfî buyururlar ki: Bana bâzı fukarâ haber verdiler ki: Mezkûrede nur ile bir mektup gördüm. رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا [Rabbimiz kalplerimizi eğiltme.]²³⁷ yazılmış. Ben eydürüm: Bu gâlibâ bu duâyâ ol gecede ihtimâma ve meğer Hak'dan emin olmadan hazere işâret ola. اللَّهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ مِنْ مَكْرِكَ [Allâh'ım, senin tuzağından sana sığınırız.] رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ [Rabbimiz, bizi hidâyete erdirdikten sonra kalplerimizi eğiltme. Bize katından bir rahmet bahşet. Şüphesiz sen çok bahşedensin.]²³⁸

²³⁷ Âli İmran, 3/8.

²³⁸ Âli İmran, 3/8.

468. Hikâyet

Bâzı ulemâdan rivâyet olundu ki: İmâm Ebû Hâmid Gazzâlî'ye rast gelmişler. Arkasında bir hırka-i murakkaa ve elinde bir rikve ve bir elinde asâ. Hâlbuki [274b] ondan mukaddem Bağdat'ta meclisine başka ebnâ-i mülûkten yüz miktârı kimse hazır olurdu. Râvî eydür: Dedim ki: “Yâ imâm, Bağdat'ta tadrîs-i ilm bundan hayırlı değil mi idi?” Bana hiddet ile nazar edip eyitti: “Vaktâkim bedr-i saâdet felek-i irâdetten biz ferağ edip, şems-i usûl meğârib-i vusûle cünûh idiyse hevâ-i leyli terkeyleyip asla rücû' ettim. Pes ol menzilin mashûbuna avd eyledim evvel. Nidâ edip bana eşvâk eyitti: “Sen seni terk et. O menzilkim yöneldin, ehl-i terk olur ona münezzel.”

Sâhibü'l-kitâb eydür: Yani lisân-ı hal-i eşvâk ile güyâ ol mutî ve müştâka denildi ki: “Çün menâzil-i ahbâba vâsıl oldun. Onların ef'âl ve akvâllerine vifâk, ta'b-ı seyr-i meşâktan firâk-ihitiyâr ile.”

Ve İmâm-ı mezbûrun velâyet-i uzmâ ve makâm-ı âlîsine ve derece-i siddîkiyyette şeref-i meâlîsine evliyâdan halâik-ı kesîre şehâdet eylemiştir. Her hâsid-i meş'ûm ve muânid-i mahrûmun zimmetine iltifât olunmaya ve onun mehâsinine gayr-i muvaffak olan a'mâ rûz-i cezâda keşf-i gîtâ olunduğu zaman göre, nice makâmât-ı âliyye ve derecât-ı gâliyye vâsıl olmuştur.

469. Hikâyet

Rivâyet olundu ki: Ahmed bin Rifâî radiyallâhü anh cenâbından kaçan bir nesne için nüsha-i şerîfe ricâ olursa ve ind-i [274a] şerîflerinden midâd olmasa bir varaka-i mübârek eline alıp bi-gayr-i midâd kitâbet ederler idi. Yine bir gün bir şahıs gelip bir ûze ricâ eyledi. Şeyh Ahmed dahi mu'tâd-ı kadîmesi üzere bir beyaz kâğıda, mürekkepsiz eli ile bir nesne yazıp ona verdi. Ol dahi onun içinde âdet üzere nesne yazılmış sanıp, alıp gitti. Ba'de zamânin gelip eyitti: “Yâ seyyidî, şol varaka-i beyaza lütfundan bir ta'viz yazıver” diye ol evvel verdiği kâğıdı şeyhin eline verdi. Şeyh alıp kâğıda nazar edince eyitti: “Ey oğul, bu kâğıda fakir zaman ile yazmışsınız” deyip kâğıdı lütuf ile herifin eline verdi. قدس الله سره العزيز [Allâh değerli sırrını yüceltsin.]

Ve rivâyet olunmuştur ki: Şeyh Ahmed Rifâî hayatında iki şahıs var idi. Birbiriyle lillâh muhabbet eylemişler idi. Birine Meâlî b. Yûsuf ve birine Abdülmün'im derler idi. Nice yıllar ol muhabbet üzere ömür geçirip bir gün Ebû Abdülmün'im Meâlî bin Yûsuf'a eyitti. "Ey karındaş, bu kadar müddet sana mülâzımım. Kalbim ricâ eder ki, dünyada dahi bu muhabbetin âsârın müşâhede edem." Meâlî eyitti: "Maksûdun ne ola?" Abdülmün'im eyitti: "Ey seyyidî, dilerim ki benim ıtkım kitâbın Cenâb-ı Rabbü'l-erbâb semâdan inzâl eyleye, görem." Şeyh Meâlî eyitti: "Yâ ahî, keremullâh vesî' ve fazl-ı Hak lâ-yühâddır." Öyle dediği gibi gökten bir varaka-i beyzâ Abdülmün'im'in önüne [275b] sâkıt oldu. Şeyh Meâlî eyitti: "Şol varakayı al. Ümittir ki ricâ eylediğin varaka ola." Ol dahi alıp gördü, bir beyaz varakadır. Üzerinde şey yok. Eyitti: "Yâ ahî, bu varaka beyazdır." Meâlî eyitti: "Dur, seninle şeyh-i kebîr Ahmed cenâbına varalım." Ol dahi "Neâm" deyip, şeyh hazretine varıp varakayı arzylediler. Eline alıp nazar edince hemen secde-i şükür edip eyitti: "Elhamdülillâh, ashâbımızdan bâzın nârdan ıtkı kâğıdı kable'l-âhire dünyada dünya gözü ile gördüm" dedi. Itâknâme sâhibi eydür: "Yâ seyyidî, bu varaka beyaz." Şeyh eyitti: "Yâ büneyye, bu kudret sevâd kalemi ile yazmaz. Bu nur ile yazılmıştır. Gözünde nûru olanlar görür" deyip yine onlara varakayı teslim eyledi. Ba'de müddetin Abdülmün'im vefât ettikde ol varakayı kefeni üzere koyup bilece defneylediler. Kaddesallâhü esrârahüm.

470. Hikâyet

Rivâyet olunur ki: Şeyh Cemâlüddîn ki Üniye(?) dedikleri şehrin hatîbi ve Şeyh Ahmed Rifâî hazretinin kibâr-ı ashâbından idi. İttifâk ol vilâyette bostanı olmak kendine lâzım geldi. Şeyh cenâbından ricâ eyledi ki sâhibinden bir adam gönderip bostanı şefâat eyleye. Şeyh eyitti: "Oğul, ben kendim varayım." Pes kalktı. Hatip ile mean sâhib-i bostana vardı. Ona dahi "Şeyh İsmâil b. Abdülmün'im" derler idi. Ol Üniye dedikleri vilâyette olurdu. Şefâat [275a] eyledi. Söz geçmedi. Tekrar yine şefâat eyledi. Eyitti: "Eyyühe'sş-şeyh, sözün başım üzere, ammâ dediğim semeni verirsen." Şeyh eyitti: "Yâ İsmâil, de, görelim ne istersin?" Ol eyitti: "Bostanı cennette bir kasr ile satarın." Şeyh eyitti: "Oğul, ben kim olam ki bana böyle teklif

edersin. Dünyalıktan her ne istersen nola, ammâ bu dediğin mertebe-i imkânda değildir.” İsmâil eyitti: “Niçin mümkün olmaya? Bostan hâcet ise bu irâdet dahi kabul olmak gerek. Benim dünya cihetinden hâcetim yoktur” dedi. Pes şeyh hazreti bir zaman başın aşağı edip oturdu ve benzi ağardı. Ondan kızardı. Ba’dehû mübârek başın kaldırıp eyitti: “Yâ İsmâil, bostanı talep ettik. Kasr-ı cennet ile iştirâ eyledim.” İsmâil eyitti: “Yâ şeyh, dest-i hattın olmayınca olmaz.” Şeyh Ahmed Rifâî eyitti: “Neam, devat getir” dedi. Pes devat ve kırtas getirdiler. Bu hücceti yazdı ki zikrolunur: بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ هٰذَا مَا اشْتَرٰی اِسْمَاعِیْلُ بِنِ عَبْدِ الْمُنْعَمِ مِنَ الْعَبْدِ الْحَقِیْرِ اَحْمَدِ بْنِ اَبِی الْحَسَنِ الرَّفَاعِیِّ ضَامِنًا عَلٰی كَرَمِ رَبِّهِ تَعَالٰی قَصْرًا فِی الْجَنَّةِ تَحْفَةَ اَرْبَعَةِ اَحْدَادٍ اِلٰی جَنَّةِ عَدْنِ الثَّانِیِّ اِلٰی جَنَّةِ الْمَاوٰی الثَّلَاثِ اِلٰی جَنَّةِ الْخَلْدِ الرَّابِعِ اِلٰی جَنَّةِ الْفَرْدُوسِ بِجَمِیْعِ حَوْرِهِ وَلِدَانِهِ وَفَرَشِهِ وَاسْرَتِهِ وَانْهَارِهِ وَاشْجَارِهِ [Rahmân ve Rahîm olan Allâh’ın adıyla. Bu İsmâil b. Abdülmün’im ile değersiz bir kul olan Ahmed b. Ebü’l-Hasan er-Rifâî arasında gerçekleşen bir akittir. Ahmed b. Ebü’l-Hasan er-Rifâî İsmâil b. Abdülmün’im için dünyadaki bostanına karşılık cennette Allâh Teâlâ tarafından dört sınırı bulunan bir saray inşâ edilmesine kefildir. Bunun ilk sınırı Adn cennetidir, ikincisi Me’vâ cennetidir, üçüncüsü Huld cennetidir, dördüncüsü ise bütün hûrîleri, vildanları, yatakları, tahtları, nehirleri ve ağaçlarıyla Firdevs cennetidir. Allâh Teâlâ’da buna şahit ve kefildir.] Ondan bu hücceti dürüp İsmâil’in eline teslim eyledi. Pes İsmâil [276b] bostana geldi ki teslim ede. Gördü ki evlâdı sâkıye ile durmayıp bostanı zirâat ederler. İsmâil eyitti: “Bostandan el çekin ki ben onu Şeyh Ahmed er-Rifâî cenâbına bey’ ettim.” Eyittiler: “Nice bey’ eyledin ki biz ona kemâl-i ihtiyâç ile muhtacız.” Ol eyitti: “Nice satmayım ki, cennette şol hudud ile mahdûd bir kasra zâmin oldu. İşte elimde dest-i hattı” deyip hücceti gösterdi. Onlar eyittiler: “Râzı olmazız, illâ ol kasrda bizim dahi iştirâkimiz ola.” İsmâil eyitti: “Nola hem sizin hem benim olsun. Bostanı sâhibine teslim edin” dedi. Hem öyle ettiler. Ba’de müddetin Şeyh İsmâil vefât eyledi. Vasiyet etti ki, şeyhin verdiği hücceti kefeni arasında bilece defneyeyle. Evlâdı dahi öyle eylediler. Vaktâkim erte ziyâretine vardılar. Kabri üzerinde bir varaka buldular ki, قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا [Rabbimizin bize vâdettiğini biz bulduk.]²³⁹ yazılmış. Yani vâde olduğumuz şeyi bulduk. فَتَسِّرْ اَسْرَارَهُمْ [Allâh sırlarını yüceltsin ve onlardan hoşnut olsun.]

²³⁹ A’râf, 7/44.

471. Hikâyet

Hikâyet olundu ki: Şeyh-i sâlifü’z-zikr Şeyh Ahmed er-Rifâî kuddise sırruhû bir vakt-i seher abdest almaya çıktı. Su kenarında dururken bir seffine geçti. İçinde şehir subaşısı var. Bâb-ı dîvândan biraz adam ve bir alay kimselere su kenarından geminin urganını vermişler, yederler. Ardlarınca bir cündî onları sürer. İttifâk cündînin gözü şeyh hazretine düş oldu. Eyitti: “Eyyühe’r-racül, sen dahi elbette yapış [276a] ki çekmeye yardım eyle.” Şeyh dahi: “Bismillâh” deyip geminin yedeğini eline aldı. Bilece onlar ile çekmeye başladı. Sabaha değin gidip salât-ı subh vakti olunca Bezriyye(?) derler bir karye önüne vardılar. Onda olan fukarâdan biri şeyhi görüp feryâd eyledi ve fukarâ durmayıp başına cem oldular. Vaktâkim ashâb-ı seffine hâle muttali olunca ettikleri işten utanıp, şeyh cenâbına gelip îtizâra yüz vurdular. Şeyh eyitti: “Eyyühe’s-sâdât, sizin hayatınız hakkıçün olmadı, illâ hayırlı oldu. Evvelâ sizin hâcetiniz bitti ve biz dahi haseneye nâil olduk. Ben bu amele mübâşeretten mukaddem beyhûde oturmadan hâlî değil idim. Nice sanatları olan kimseleri istihdâm edip işlerinden alıkor, vebâle girersiz. Her ne zaman ki hizmetiniz düşse beni götürün. Hiç edemezsem yorulunca bâri geminizi çekeyim, âhara güç olmaya” dedi. Onlar eyittiler: “Bu cârî olan fiilden Allâh’a istiğfâr ederiz. Senden dahi ricâ ederiz ki bizim suçumuzdan geçesin.” Şeyh eyitti: “Radıyallâhü anküm ve annâ.” Ondand cümle duâ bi’l-hayr edip gidince ol müvekkel olan cündî yakın gelip eyitti: “Yâ şeyh, işte bu kavim duân berekâtına nâil ve devlet-i azîmeye vâsıl oldular. Ya bu şakî-i abîde dahi lütfun isâbet eylese olmaya mı?” Şeyh eyitti: “Allâh senden râzı ola. Ben senden hiç fiil bilmem. Ne zuhûr eylese havl ve kuvvet Allâh içindir. Senin ne alâkan ola” dedi. [277b] Pes ol cündî şeyh huzûrunda dest-i inâbet tutup tarîkat-ı Muhammediyye hizmetin bi’l-ıztırâr ihtiyâr eyledi. Ondand şeyh kendi saâdethânesi cânibine ve ol tâife ve cündî Vâsıt’a²⁴⁰ vardılar. Ammâ cündî hizmet-i dîvândan ferâgat edip, Şeyh Ahmed Rifâî hizmetine gelip, tâat-ı Rabb’e mülâzemet ve istitâatı kadar ibâdete müdâvemet ile ömür sürüp hıyâr-ı nâsdan oldu. Kuddise esrârahüm.

²⁴⁰ Güney Irak’ta Batîha adı verilen bataklık bölgesinin kuzeydoğu ucunda Emevîler’in Irak valisi Haccâc b. Yûsuf es-Sekafî tarafından kurulmuştur. Bugün mevcut olmayan târihî bir şehirdir. Bkz. Mehmet Mahfuz Söylemez, “Vâsıt”, *DİA*, c. XLII, s. 541.

472. Hikâyet

Bâzı ahyâr eydür: “Ebü'l-Fazl İbnü'l-Cevherî hazretinin vasfın işittim. Derûnumdan öyle hâtıra oldu ki: “Lâbüd onu ziyâret edem.” Pes ol arzuyula Mısır'a vardım. Cuma günü idi. Şeyh-i mezkûrun meclîs-i vaazına hazır oldum. Gördüm bir racül-i behiyyü'l-manzar, melîhu'l-mahzar, üzerinde esvâb-ı refîa ve imâme-i rakîka ve taylasan. Hâtırına geldi ki: “İşte İbn-i Cevherî dahi böyle rukbân salâhına ve dînine ve vera'ına ve kesret-i safâsına ve kuvvet-i îmanına şehâdet ettikleri kimsedir. Zeyyi ve libâsı bu yüzden” deyip, hâline taaccüp ile meclisinden kalkıp gittim. Mısır esvâkından bâzında gezerken gördüm, bir hâtun a'lâ savtı ile sayha edip: “Hay sevgili kızım, ömrüm hâsılı kuzum” deyip ağlar. Onun feryâdına özüm göynüp eyittim: “Ey hâtun, ne hâle düş oldun ki böyle firâk ile ağlarsın?” Eyitti: “Ben erbâb-ı büyûtâtdan bir mer'eyim. Bir kızımdan gayrı evlâdım yok. Ve gayrı ümîdim dahi hayrı hâli [277a] sabâvetten bu âna değin bunca cefâ ve mihnetle terbiye edip şimdi hıyâr-ı Müslimînden bir racüle tezvîc eyledim. Bu gece bir yere gelecek gece idi. İttifâk şimdi bir hal ârız oldu. Ne ona öyle bir hal ârız olmuş ve ne bugüne musîbet görmüş idim. Şimdi hayretimden böyle feryâd edip nâmahremler içinde hürmetim serçesin taşa vurdum” deyip ağladı. Ben eyittim: “Ne hal ola?” Hâtun eyitti: “Kavm-i cândan biri ona havâle olup, kuvvetten izhâb ve aklın izâle edip yakın oldu ki canı bedenden gezerkıla.” Ben eyittim: “Ey hâtun, onun ilâcı ve ıslâh-ı hâli bu abd-i zaîf sebebi ile inşâallâh hâsıl ola. Bana kızın kande göster” dedim. Hâtunun elemi bir miktar sâkin oldu. Ve öne düşüp benim ile evine geldi. Gördüm bir dâr-ı âlî bünyân, şâmihu'l-erkân. Pes beni ol araya ilette ki, kızcağızı onda yatıp, yemîn ve yesârına iltifât edip deli evzâ' ile feryâd eder. Pes ben dahi yakın olup âyât-ı Kur'ân'dan on âyet tilâvet eyledim, vücûh-ı seb'a üzere. Ol hinde lisân-ı fasîh ile onda ol kıza havâle olan cân eyitti: “Yâ Şeyh Ebû Bekir, bize kırâat-ı seb'a okuduğun Kur'ân ile iftihâr eyleme. Biz yetmiş sınıfız. Hazret-i Ali kerremallâh yedinde Bi'r-u Zâti'l-Alem gününde İslâm'a gelmişizdir. Senin Kur'ân okuduğundan dahi rânâ ve safâ ederiz. Ve bu kıza dahi beyhûde cefâdan dahi hazzımız yoktur. [278b] Lâkin bir tâifemiz ile senin ihtikâr edip nice türlü sû'i zan eylediğin şeyh-i sâlih Ebü'l-Fazl b. Cevherî hazretinin ardında namaz kılmaya gelmiş idik. Bu sabiyyenin önünden ubûr ederken benim üzerime necâset attı ve beni tecnis eyledi. Yoldaşım olanlar varıp

murâd edindikleri ibâdete nâil oldular. Ben kendi hâlim ile takayyüde muhtaç olup, onlar ile bile varıp, nâil oldukları sevâba nâil olmadığımından elem hâsıl edip bi'z-zarûrî ıztırâbım beni bu gördüğün ehvâli icrâyâ hâmil oldu” dedi. Ben eyittim: “İmdi ol ziyâreti için geldiğiniz şeyh-i sâlih hürmetine bu zaîfeyi terkedip var hâlin ile meşgûl ol ve Cenâb-ı Rabbü'l-erbâb'ından ecr-i cezîl bul” dedim. Yine bir sadâ geldi: “Bismillâhi sem'an ve tâaten.” Ol hinde ol sabiyyenin akli başına gelip, yattığı yerde beni görünce hemen kınâm yüzü üzere çekip, kalkıp oturavardı. Güyâ hiç onun evvelden ârızası yok idi. Vâlidesi ferah olup bana duâlar eyledi. Ondan çıkıp azmettim ki şeyh cenâbına varam, ziyâret edip sû'i niyetimden îtizâr edem. Vaktâkim beni kendine ikbâl eder gördü. Tebessüm edip buyurdu ki: “Ehlen ve sehlen [278a] Şeyh Ebû Bekir, bizi tâ kavm-i cândan biri ihbâr etmeyince tasdik eylemedin mi?” Bu kelâmı istimâ edince aklım zâil olup, birazdan sonra aklım tedârik edip, mübârek elin tutup kerâmât-ı sâlihîni inkâra tâib olduğumdan sonra bâtında bir zâviyede sohbet-i şeyh-i mezbûre mülâzemette sâbit oldum” buyurdular. Radıyallâhü anhüm ecmaîn.

Haberde gelmiştir ki: Şeyh-i kebîr, ârif-i billâh Ahmed b. el-Ca'd el Yemenî hazreti bidâyet-i emrinde şeyh-i kebîr ârif-i billâh Îsâ ki, Hettâr Yemenî demekle ma'rûftur, onu ziyârete vardı. Şeyh cenâbın siyâb-ı cemîle ve bizze-i hasene ile gördü. İtikadı müteğayyir olup ardına dönünce şeyh ona nidâ edip eyitti: “Hey oğlan, ben bu siyâb-ı haseneyi giymedim, illâ fillâh. Şu kadar şu kadar cilt eskittim, ondan sonra giydim” dedi. Ol hinde tâlibin inkârı mahvolup şeyh hazretinden dest-i inâbet tuttu. Radıyallâhü anhüm ecmaîn.

473. Hikâyet

Süfyân-ı Sevrî hazretinden rivâyet olunur ki: Ashâbı onun şiddet-i havfin ve kesret-i mücâhedesin görüp eyittiler: “Yâ şeyh, bu mücâhedeği bir miktar taklîl dahi etsen. Ümit vardır ki yine matlûbuna ola” dedik. Şeyh eyitti: “Nice kemâl-i ictihâd ile müctehid olmayam ki, bana bu haber bâliğ olmuştur: Ehl-i cennet menâzil [279/b] lerinde ehlin onlara bir nur lemeân ede. Ol kadar ziyâsı ola ki seken-i cennet ol nur şûlesi ile muzî ola. Zannederler ki ol nur kıbel-i Rahmân'dan lâmi' ola. Cümlesi

secdeye varmak murâd edince hitâb-ı İzzet ere ki: “Başlarınız kaldırın, sizin zannettiğiniz gibi değildir. Bu bir hûriyyenin nûrudur ki zevcinin yüzüne tebessüm ile nazar eyledi. Onun tebessümü nûrudur.” Ey benim ihvânım, şol mekûle hûriyye talebinde bile ictihâd eden levmi olunmaz. Ya Hâlık-ı hûr-i hassân olan Hazret-i Rahmân talebinde olan ictihâd nice naks oluna?” buyurdular.

474. Hikâyet

Ebû Süleymân Dârânî'den rivâyet olunur, eydür: “Sinînden birinden Beytullâhü'l-Harâm kastına çıktım. Ve ziyâret-i Seyyid-i Nebiyy-i âdemi arzu ettim. Bir gün bâzı tarîkte giderken bir şâbb-ı hasenü's-siyâba rast geldim ki ehl-i Irak'tan imiş. Ol dahi benim murâdım olan maksâdı maksûd edininip benim ile refik oldu. Hâli bu idi ki, yürüse Kur'ân tilâvet eder idi ve nüzûl ettiğimiz zaman namaz kılar idi. Ve her günü sâim ve gecelerin ekserini gayr-i nâim idi. Bu hal üzere Mekke-i Mükerreme'ye vâsıl olduk. Ol yiğit beni vedâ edip mufârakat mahalli olunca eyittim: “Ya fetâ, seni ne tehyîc eder ki bu gördüğüm üzere mücâhedeye dâimsin?” Eyitti: “Yâ Ebû Süleymân, benim levmi mi [279a] edersin. Ben menâmımda bir kasr-ı kusûr seyreyledim ki kusûr-ı cennettendir dediler. Bir kerpici altın ve biri gümüşten idi. Ve her köşelerinde hûriler var idi. Onların hüsün ü cemâlinden bir şemme vasıf olunmak mümkün olmaya. Zevâib-i şuûrların hadleri üzerine irhâ eylemişler. Onların kemâl-i cemâllerine hayran olup içlerinden birine bî-ihdiyâr dikkat ile nazar edince ol dahi benim yüzüme bakıp tebessüm eyledi ve eyitti: “Yâ fetâ, benim talebimde ihtimam ile cidd ü cehd eyle, tâ ki sen bana ben sana nasip olam.” Ondan ol safâda iken bîdar oldum. Yâ Ebû Süleymân, ben cidd ü ictihâd eylemeyip kim eyleye” dedi. Ben dahi ondan duâ ricâ ettim ve muvâhât talep eyledim. Ol dahi kabul eyledi. Ondan birbirimiz vedâ edip nefsimi levmi eyledim ki: “Ey nefis, bu nevm-i gaflet niceye değin ola. Bir hûriyye talebinde bu kadar ictihâd olununca ya Rabb-i hûriyye talebiçün niçin vücûd-i insânî pâre pâre olmaya.” اصلح الله حالنا ورفع شاننا بجرمة الانبياء والمرسلين والصالحين اجمعين [Allâh hâlimizi iyi etsin. Bütün nebîler, peygamberler ve sâlihler hürmetine şânımızı yüceltsin.]

Müellif-i kitâb eydür: Bu zikrolunan menâmât-ı sâlihîn ortasında esrâr-ı ilâhîdir ki Hak Sübhânehû onlara mir'ât-ı kulûblarında gösterir. Rüyâ-i sâliha vâsıtasıyla ki eczâ-i nübüvvetten bir cüzdür, onlara bu tarîk ile tebşîr eder ve vaaz eder, tâ ki zühdlere ve cidd ü ictihâdları dahi ziyâde ola. Yoksa bizim gibi kâhillere [280b] değil ki vaaz ede, mütteiz olmaya. Ve nasîhat ede, mütenassih olmaya.

Ve mevâiz-i acîbedendir ki, bu kitâb-ı müstetâbı bâzı ahbâba benim ile müzâkere sadedinde iken mâ fi'l-bâba münâsip bir hikâyeye nakleydi ve buyurdular ki: Bâzı sülehânın derûnuna lââyih olmuş ki: “Bir kimse olaydı, teserrî için bana bir câriye iştirâ edip semenini vakt-i mevsime değin imhâl edeydi.” Ol hâtırayı def edemeyip, kimseye demeyip kendi derûnunda izmâr eyledi. Ol esnâda fukarâ-i mübârekînden biri çıkageldi. Eyitti: “Yâ fülân, menâmımda gördüm ki sen bir âlî kubbedesin. Ol kadar münevver ki güyâ ol kubbeyi nur yerinden ref' eder. Ve yanında bir câriye refikin var ve hâric-i kubbede hûr-ı înden yedi hûr var ki cemâl-i fâik ve zînet-i râika sâhibeleri. Ve onlar sana bir mertebe iştiyâkte ki tâbir olunmaz. Birisi seni işâret edip eydür: “Şol şeyh-i mecnûnu göre, ben ona taaşşuk ederim. Ol şol yanındaki câriye ile takayyüddedir.”

475. Hikâyet

Rivâyet olundu ki: Şa'vâne-i Meczûbe radiyallâhü anhâ onun bir oğlancığı zuhûr eyledi. Onu hasen-i terbiye ile beledi ve evlâ etti. Bir gün eyitti: “Ey ana, beni Allâh'a ısmarla. Varayım ibâdet-i Rab ile takayyüd eylesem olmaz mı?” Şa'vâne eyitti: “Ey oğul, mülûke ve rüesâyâ [280a] ihdâ olunmaya lââyık olmaz, illâ ehl-i edeb, vakar. Sen dahi henüz âsâr-ı sabâvet ile âlûdesin. Nite hizmet-i Rabbü'l-izzete lââyık olasan sen?” Vâlidesinin cevâbın işitip sükût eyledi. Biraz zaman mürûr eyledi, bir gün ol yiğit vâlidesini oduncuk tedârîki için dağa çıktı. Merkebin otlakta koyup gitti. Bir cânibten odun cem'ine mübâşeret eyledi. Vaktâ odunu cem eyledi, merkebine geldi ki götürüp ol cem ettiği hatabı yüklete. Gördükim bir arslan merkebin şikâr eylemiş. Hemen kolun arslanın boynuna ardıp eyitti: “Ey Allâh'ın kelbi, efendim hakkıçün bu hatabı senin arkana tahmîl ederim. Nitekim sen benim merkebime teaddî eyledin” deyip ol odun huzmesin hemen arslanın zahrına tahmîl

eyledi ve merkebin yuların arslanın başına geçirip yederek şehre geldiler. Kapıyı dakk edip vâlidesi kapıya geldi. “Kimdir?” deyince şâb eyitti: “Rabbü’l-erbâba muhtaç olan zaîf veledindir” dedi. Çün ol âhîret hâtunu feth-i bâb etti, gördükim bir arslan, arkasında biraz odun. Oğlunun zabtı altında bir merkep kadar hareketi yok, başın aşağı edip durur. Hâli suâlden sonra hikâyet edip mâlûmu olunca eyitti: “Ey oğul, işte şimdi mülûk hizmetine lâıyk olmuşsun. Var seni Allâh’a hibe eyledim. Sen benim Allâh katında vedîamsın” deyip, ona hayır ile duâ edip [281b] birbirlerinden müfârik oldular. Kuddise esrârahümâ.

476. Hikâyet

Zünnûn-ı Mısırî’den menkuldür, buyurmuşlar ki: Bâdiyede gezer idim, derûnumda Mekke’ye gitmek kastın tuttum. Bir gün bana susuzluk galebe eyledi. Benî Mahzûm kabilesine doğru meyil eyledim. Ondan bir câriye-i sağîre gördüm, gâyet hasene ve cemîle. Kız eş’âr ile terennüm eder. Ondan taaccüp eyledim ki: “Bu küçüklükte bunun terennümâtı gariptir” deyip eyittim: “Ey câriye, niçin hayâ eylemezsin?” Eyitti: “Yâ Zünnûn, sus, ben bu gece ke’s-i muhabbeti mesrûr olduğum halde nûş eyledim ve hubb-ı mevlâyla mahmûre sabahladım.” Ben eyittim: “Ey câriye, seni hakîme görürüm, bana bir vasiyet eylegil.” Eyitti: “Yâ Zünnûn, sükût sana lâzım olsun ve dünyadan kût lâ-yemûte râzı ol ki yarın cennette hayy-i lâ-yemûtu ziyâret edesin.” Ben eyittim: “Senin yanında suçağızın var mı?” Ol eyitti: “Seni suya delâlet edeyim.” Ben kıyâs ettim ki, hadd-i nefsinde beni suya ilet. Eyitti: “Yevm-i kıyâmette nâs dört merâtib üzere iskâ olunurlar: Bir fırka onları melâike iskâ eder. Allâh Sübhenehû buyurmuştur: *يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ* [Kaynaktan (doldurulmuş) kadehlerle çevrelerinde dolaşılır.]²⁴¹ buyurmuşlar. Bir fırka dahi onları Rıdvan izn-i Melik-i Mennân ile saky eder. Nitekim *وَمِرَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ* [O içeceğin katkısı tesnîmdir. Bir pınar ki, Allâh’a yakın olanlar ondan içerler.]²⁴² buyurulmuştur. Ve bir fırka dahi havâs-ı [281a] ubbâddır ki onlar hakkında *وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا* [Rableri onlara tertemiz bir içecek içirecektir.]²⁴³

²⁴¹ Sâffât, 37/45.

²⁴² Mutaffifîn, 83/27-28.

²⁴³ İnsân, 76/21.

buyurulmuştur. İmdi sırrın dünyada mevlândan gayrıya îtâ eyleme, tâ ki ikâbından seni mevlân iskâ eyleye.

Sâhibü'l-kitâb eydür: Aslında dahi bu zikrolunan tâifenin dördüncüsü beyân olunmamıştır. Gâlibâ dördüncü ol ola ki, onları vildân iskâ eyleye. Nitekim يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وَدَانُ مَخْلُودُونَ بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقِ الْخِزْمَةِ [Onların üzerlerine dâimâ aynı halde kalan genç hizmetçiler dolaşır. Çeşmelerden akan şuruplar ile (dolu) testiler ile ve ibrikler ile ve bardaklar ile.]²⁴⁴ Ammâ bu firka üçüncü olmak münâsiptir. Zîrâ Hazret-i Rabb-i Gafûr şerâb-ı tahûr iskâ eylediği firka cümleten evlâ ve efdal idüğü mukarrer. Pes hitâm-ı firk olmaya ol lâyük ve mahaldir.

477. Hikâyet

Yine Zünnûn-ı Mısırî eydür: Bir gün tavafta iken bir nur lemeân eyledi, tâ anân-ı semâya değin ziyâsı suûd eyledi. Ben dahi tavâfı tamam edip, arkamı Kâbe-i Muazzama'ya isnâd edip “Ol nûruna nur ola” diye mütefekkir oturdum. Ol hinde gördüm, bir câriye Kâbe'ye yapışmış nazm ile eydür:

Sen bilirsin ey habîbim kimdurur mahbubumu

Gerçi hubbunu ketm kıldım leyki ketm olmak muhâl

Za'f-ı cismim hod beterdir derûnumdan haber

Dem' çeşmimde düşüp yanına eyler kıyl ü kâl

Ben onun kelâmın işittiğim duyunca bir miktar ol mahalden mütenahhî olup ağladı ve eyitti: “İlâhî ve seyyidî, bana muhabbetin hakkıçün bana mağfîret eyle.” Ben eyittim: “Ey câriye, benim seni sevdiğim hakkıçün desen, sû'î edeb yetmez mi idi ki, bu dediğin kelâm cüret eyledin?” Eyitti: “Yürü kendi hâline yâ Zünnûn, bilmez misin ki Hak Sübhânehû bir kavim hakkında buyurmuştur: يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ [Allâh onları sever, onlar da Allâh'ı severler.]²⁴⁵ Onlar onu sevmezden evvel ol onları sevmiş idi.” Ben

²⁴⁴ Vâkıa, 56/17-18.

²⁴⁵ Mâide, 5/54.

eyittim: “Benim Zünnûn idüğüm neden bildin?” Eyitti: “Yâ battal, meydân-ı esrârda [282b] kulûb-ı ahrâr cevelân ettikde mârifet-i Azîz ile seni bildim” dedi. Rahmetullâhi aleyh.

478. Hikâyet

Bâzı sâlihînden rivâyet olunur, eydür: Mina’dan Arafat’a teveccüh eyledim. Bir câriyeye mülâkî oldum, üzerine kıldan libâs giymiş ve başına bir çul pâresi örtmüş ve elinde tesbih ve bir abdest ibriği ve vechinde nûr-ı tâat müşâhed ve bir mertebe lâğar ki tâbiri kâbil değil. Lisânında lafz-ı Celâl celle şânuhû vardı. Onu görünce derûnumdan eyittim: “Bu câriye müddeiye olmaktır. Derûnu zâhirine uymak muhâldir.” Hemen ki derûnuma bu hâtıra geldi ki ol câriye eyitti: “وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا نُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ²⁴⁶[Allah, sizin açıkladığınızı da gizlediğinizi de bilir.]” Pes bildim veliyyullâhtır. Eyittim: “Ey câriye, benim kalbim sana külliyyet ile meşgûl oldu.” Eyitti: “Yâ miskin, ben dahi külliyyet ile mebzulüm. Lâkin benim öte yanımda benden ahsen var” dedi. Pes ben dahi gözüm ondan ayırıp öte cânibe nazar edince yine nazar eyledim, onu göremedim. Ben eyittim: “Yâ câriye, kande gittin ki benim gözümden gâibe oldun?” Sadâsın işittim. Eyitti: “Yâ kezzâb, yâ müddei, ahbâbın ahbâb ile muâmelesi böyle mi olur? Sen huddâm-ı Rabbü’l-âlemîne yermez zanneyledik. Eğer sen ona sıdk ile gelsen ve ona irfânın sıdk ile olsa seni bâbında îkâf eder idi. Biz seni uzaktan görünce âbid sandık. Sonra yakından görünce ârif zanneyledik. Vaktâkim senin ile mükâleme ettik, âşıkısın anladık. Fe-emmâ biri değilsin. Zîrâ âbid olaydın onun gayrı le meşgûl olmaz idin. Eğer [282a] ârif olaydın ondan bize meyleylemez idin. Eğer âşık olaydın bizden rücû’ edip gayra meyleylemez idin” dedi ve “Allâh, Allâh!” diyerek, sâdası işitilmez olup bir cânibe doğru gitti. Radıyallâhü anhâ.

Hikâyette gelmiştir ki: Şeyh Şiblî’ye birkaç kimseler geldiler. Onlara eyitti: “Siz kimlersiz?” Eyittiler: “Senin muhiblerin.” Hemen yerden birkaç taş alıp onlara bir attı. Bir dahi atınca onlar firâr ettiler. Şiblî eyitti: “Ey kezzâblar, muhabbet kande,

²⁴⁶ Mâide, 5/99.

siz kande? Eğer muhabbette sâdık olsanız nite mahbûbun cefâsından firâr ede idiniz?”

479. Hikâyet

Hikâyette gelmiştir ki: Benî İsrâîl’de bir sâliha hâtun var idi ve onların mülûkünden birinin kızı idi; ammâ tarık-i terke zâhibe idi. İttifâk ebnâ-i mülûkten biri onu helâlliğe ricâ etti. Ona varmaktan ictinâb eyledi. Ondan câriyesine eyitti: “Yâ câriye, yürü, bana bir er kişi bul, sâlih ve vera’ olsun.” Pes câriye taşra çıktı. Dediği gibi kimse arayıp âhir bir fakir ve vera’ sâlih kimse buldu. Onu elin alıp ol hâtuna getirdi. Hâtun ona eyitti: “Eğer beni tezevvüc edersen senin ile beni akd ü nikâh eder kimseye gidelim.” Ol eyitti: “Nola.” Varıp birkaç Müslüman yanında nikâh eylediler. Ondan eyitti: “Beni ehline alıp git.” Racül eyitti: “Vallâhi’l-Azîm ben mâlik olmadım, illâ bu gördüğün arkamda olan siyâb-ı resseye. Bundan gayrı şeyim yoktur, gündüz libâsım [283b] ve gece firâşım ve disârımdır.” Hâtun eyitti: “Ben sana fakrından ötürü rızâ verdim. İmdi hâlinden müteellim olma. Yürü, ehline gidelim” dedi. Hem öyle ettiler. Gündüz kesb edip gece getirir, savmların iftar ederler idi. Her ne getirse onun ile iftar edip Allâh’a hamd ü senâ ederler idi. Bir gün ol racül-i sâlihe bir şey fetholmadı. Hâtırı gâyet perîşan oldu ve eyitti: “Ben ol zâifeye ne cevap vereyim ki bir somun iftar edecek nesne ile varmak mümkün olmadı.” Pes pâk abdest aldı ve namaz etti ve eyitti: “İlâhî, sen bilirsin ki, ben senden istediğim dünya için istemem. Belki ol vech-i sâliha için isterim. İlâhî, beni kendi tarafından merzûk eyle ki sen Hayru’r-râzikîn.” Ol hînde gökyüzünden bir bulut nâzil oldu. Onu alıp ol mer’eye götürüp verdi. Hâtun eyitti: “Sen bunu kande buldun?” Ol dahi hâli olmuş gibi hîkayet edince hâtun eyitti: “Gel, imdi Cenâb-ı Hak’dan rızık ricâsıçün duâ ettiğin yere var ve tazarru’, ibtihâl eyle, eyit ki: “İlahî ve seyyidî, bu bize verdiğin şey ile bizi dünyada rızıklandırdın ise mübârek eyle. Eğer âhiretimiz için iddihâr ettiğin eltâfından ise yine ref’ eyle” de.” Racül dahi deyip öylece eyledi. İttifâk ol bulut ref’ olundu. Hâtun ve racül Allâh’a hamdedip eyittiler: “İlâhî, hamd ü senâ sana ki, âhirete iddihâr ettiğin ihsânından bâzın bize gösterdin. Şimden sonra [283a] bu dâr-ı fâniyeden bir şeye mâlik olmak kayıtmazız” dediler.

480. Hikâyet

Ahmed b. Abdullâh el-Makdisî'den menkul, buyurmuşlar ki: İbrâhim b. Edhem ile sohbet eyledim. Emrinden ve sebab-i sülûk-i tarîkat-ı Muhammediyye'den suâl ettim. Eyitti: "Yâ ahî, bir gün kasrımın a'lâsında cülûs eylemiş idim ve huddâm mukâbelemde el kavuşturup dururlar idi. İttifâk ol kasrın penceresinden etrâfa nazar ederken gördüm, bir fakir finâ-i kasrda oturmuş, elinde bir gerde pâresi var. Onu suyla ıslattı ve üzerine bir miktar tuz ekti ve iştihâ-i azîm ile yedi. Ondandır bir miktar su içti. Allâh'a hamd ü senâ eyledi. Ondandır kasrın dîvârı dibinde yatıp safâyla öyle uyudu ki güyâ firâş üzere yatar gibi. Ol hinde Allâh Sübhânehû bu fakîre fikir ilhâm eyledi. Onun hâlin ve kendi hâlim tefekkür edip ıztırâba düştüm. Ve bâzı memâlîke tenbih eyledim ki ol fakir uykusundan uyanınca bana getireler. Pes gulâm memûr olduğı üzere ol fakîri dâvet eyledi. Ben yine ne vaz' eder diye nazar eder idim. Gulâmın kelâmın istimâ edince: "Bismillâh ve billâh lâ havle velâ kuvvete illâ billâh" deyip kâim oldu. Ve ol kul ile bile geldi ve bana selâm verdi. Ben dahi selâmın alıp cülûs ile emreyledim. Oturdu. Bir zamandır eyittim: "Yâ fakir, karnın aç idi. Ol rağîfi yiyip doydun mu?" Eyitti: "Neam." Ben eyittim: "Ya ol su dahi atşın def eyledi mi?" Eyitti: "Neam." Eyittim: "Ondandır sonra bilâ-hemm ve lâ-gam yatıp uyudun. Bir hoşça istirâhat eyledin mi?" Eyitti: "Neam." [284b] Eyittim: "Pes nefsimi muâtebe edip "Şol gördüğün mertebeyi mülâhaza eder misin? İşte bu miktar ile kanâat ve tekâlif-i şâkkadan rahat olmak mümkün. Ya sen bu elbise-i müteaddide ve envâi et'ime ve eşribeden mesul oldukda cevâba kâdir ola mısın?" deyip hemen Allâh Sübhânehû ve Teâlâ ile akd-i tevbe eyledim. Akşam zeyy-i fukarâyâ girip, elbise-i fâhireyi terkedip, hâfiyen, sâihan ilallâhi Teâlâ hurûc edip, tâc ü tahtı iş bu gördüğün baht ile mübâdele edip gittim. Bir miktar gidince bir racül-i hasenü's-siyâb ve münevverü'l-veche mülâkî oldum. Selâm verdim ve musâfaha eyledim. Bana eyitti: "Yâ İbrâhim, ne dilersin ki sefer ihtiyâr eylemişsin?" Ben eyittim: "Ondandır ona kaçtım ve ondan onu dilerim." Eyitti: "Karnın aç mıdır?" Eyittim: "Neam." Hemen bir cânibte durup iki rekat namaz kıldı ve bana dahi eyitti: "Sen dahi benim gibi namaz kıl." "Nola" deyip ben dahi iki rekat namaz kıldım. Sağ yanına selâm verince gördüm, bana kifâyet miktârı taâm ve mâ-i bârid hazır durur. Ol racül eyitti: "İmdi fazl-ı Hak'dan ye ve iç." Ben dahi ileri varıp yedim ve içtim. Yine taâm ve şerâb

yerinde durur. Allâh'a hamdeyledim. Ondan şeyh buyurdular ki: “Yâ İbrâhim, teakkul eyle ve fehm et ve emrinde acele eyleme. Zîrâ acele şeytandandır. Ve yevm-i mâlûm idi ki, kaçan Hak Sübhânehû bir kula hayır dilese onu kendi için [284a] ıstıfâ eder ve onun kalbinde bir nûrdan çerâğ evidir ki ol nur kendi Cenâb-ı Kudsî nûrundandır. Ol nûrla kul hakla bâtil beynin fark eder ve uyûb-ı nefsin görür.” Ve dahi eyitti: “Ben sana İsmullâh-i A'zamı tâlim etmek isterim. Tâ acıksan yâhût sana atş galebe eylese, Allâh Sübhâneye ol İsm-i A'zam ile duâ eylesen, seni doyura ve susuzluktan kandıra. Yâ İbn-i Edhem, kaçan ahyâr ile ve fukarâ ile mücâlese eylesen sen onların kademi altında yer ol, tâ ki senin üzerine basalar. Ve onları iğzâb eyleme. Zîrâ Allâh Teâlâ onların gazabı sebebiyle gazap eder ve rızâları ile râzı olur.” Ve ondan sonra bana İsm-i Şerîf ü Azîm ü Münîfî öğretti. Ondan eyitti: “Seni el-Hayy'ül-Kayyûmüllezî lâ-yemûta ısmarladım.” Ondan gözümden mahcûb oldu. Ben dahi bir yolu tutup gittim. İttifâk az zamandan bir hasenü'l-vech, tayyibü'r-râyiha ve melîhu'l-bizze yiğide dahi mülâkî oldum. Selâm verdim, redd-i selâm eyledi ve bana eyitti: “Yâ İbn-i Edhem, murâdın nedir ve yolunda kime dûş oldun?” Ben eyittim: “Şol sıfatlı bir şeyhe mülâkî oldum. Bana İsm-i Şerîf'i tâlim eyledi” dedim. İşitince ağladı. Ben dahi ağladım. Eyittim: “Eyyühe's-şâb, seni ve beni halk edene ant veririm. Ol şeyh kimdir, ya sen kimsin? Bana beyân eylemek gereksin.” Eyitti: “Ol mülâkî olduğun şeyh karındaşım İlyâs'tır. Ebû'l-Abbâs Hızır'ım aleyhimesselâm. İşitince gâyet ferah oldum ve ol yiğidi sadrîma çektim ve iki gözleri ortasın öptüm [285b] ve musâfaha ettim ve duâ istimdâd ettim. Bana sebât ve ismet ile duâ eyledi. Ondan gözümden gâip oldu. Kande gittiğın bilemedim. İşte benim ibtidâ-i hâlim buydu” dedi. Radıyallâhü anh.

Müellif-i kitâb eydür: Bu zikrolunan iki rivâyetten biridir. Bed'i hâl ve sebebi tevbesi hakkında bir rivâyet dahi vardır. Ve beyne'n-nâs ma'rûf ve meşhûr olan rivâyet-i âharıdır. Sadr-ı kitâbda zikrolunmuş idi. Bu mahalde tekrar eylemeziz. Tevcîhi budur ki ol sebep dahi olsun, bu dahi olsun, bu iki sebebin ictimândan ihtiyâr-ı fenâ ve îsâr-ı bekâyâ nâil olmuş olsunlar. *فَدَسْ اسرارهم ورضى عنهم* [Allâh sırlarını yüceltsin ve onlardan hoşnut olsun.]

481. Hikâyet

Muhammed b. Yâkub bin Horasânî'den menkuldür, buyururlar ki: Niyet-i seyâhat ve tevekkül ilallâh ile beldemden çıktım. Ve ba'de müddetin Beytü'l-Mukaddes'e yetiştim. Ve onda Tîh-i Benî İsrâîl'de bir mağarada birkaç gün eğlendim. Taâm ve şerâbtan nesne fetholmadı. Ben dahi sûret-i rızâ üzere yemeyip ve içmeyip oturdum. Ammâ bir mertebe za'f geldi ki mevte müşrif oldum. Bir gün gördüm, iki râhib geçip giderler, ikisi dahi eş'as ve ağber. Durup onlara eyittim: "Kande gidersiz?" Eyittiler: "Hayır, bilmeziz." Ben eyittim: "Ya siz şimdi kandesiz bilir misiz?" Eyittiler: "Biliriz, memleketullâhtayız." Nefsime teveccüh eyleyip itâb eyledim ki: "Bunlar Nasrâniyyet üzere iken tevekkül üzere sâbit olalar. Dahi sen niyet-i tereddütte sergerdân olasin" dedim. Ondan onlara [285a] eyittim: "Beni kabul eder misiz ki sizin ile bilece seyr edem?" Eyittiler: "Olur inşâallâhü Teâlâ." Hemen onlara koşulup bile gittim. Çün akşam oldu. Onlar âyinleri üzere namaza kâim oldular. Ben dahi teyemmüm ile salât-ı mağribi kıldım. Onlar bana nazar edip güldüler. Güyâ su bulamayıp teyemmüm ettiğime târiz kıldılar. Vaktâkim namazlarımızdan fâriğ olduk. Birisi elin yere vurdu. Gördüm elinin altından su çıktı, safâda lü'lüye benzer. Ondan hayran olmuşum. Bir dahi nazar eyledim. Gördüm bir cânibte taâm dahi zuhûr eyledi. Bana eyitti: "Niçin mebhût olursun? Gel ye ve iç. Taâm helâl ve mâ bâriddir. Rabbi'ne hamd ü senâ eyle." Ben dahi varıp onlar ile yedim ve içtim ve Allâh'a hamdedip abdest dahi aldım. Salâtımı kazâ ettim. Ondan sonra su gâip oldu. Güyâ evvel dahi yok idi. Ondan onlar namazlarına durdular. Ben dahi cânib-i âharda salâtıma mübâşeret ettim. Ol geceyi geçirip sabah olunca yine seyre mübâşeret eyledik. Vaktâkim akşam oldu. Râhibeynin biri dahi ileri geldi. Dini üzere namaz kıldı ve deavât-ı hafıyye ile duâ eyledi. Ondan elini yere vaz' etti. Ol hinde elin altından ayn-ı mâ zuhûr edip cereyân eyledi. Gördüm onun dahi bir cânibinde taâmı hazır. Bana eyitti: "Gel, bizim ile ye ve iç, Rabb-i Kerîm'e şükür eyle." Ben dahi varıp yedim ve içtim ve tevazzî eyledim. Ondan sonra yine ol pınar nâbud oldu. [286b] Çünkim üçüncü gece oldu. Bana eyittiler: "Yâ Muhammedî, bu gece senin nevbetindir. Sen dahi meydana taâm ve şerâb getir." Bu kelâmdan benim derûnuma emr-i azîm hutûr edip onlardan gâyet istihyâ eyledim. Ammâ cevap verip eyittim: "Hayır ola inşâallâhü Teâlâ." Ondan ol mahalden kalkıp bir köşeye vardım,

iki rekat namaz kıldım. Ba'dehû elim Cenâb-ı Rabb-i Kerîm'in bâb-ı keremine med ettim ve eyittim: "Îlâhî ve seyyidî, sen bilirsin ki benim günâhım çok. Senin huzûrunda câhım ve vechim yok. Lâkin katında vecîh ve kerîm, zü'l-câhi'l-cesîm ve Mü'minîne raûf ve rahîmdir buyurduğun Resûl-i Kerîm hürmetine ricâ ederim ki, bu tarîk-i sivâdan udûl ve semt-i âharı kabûle sevkolunan kulların yanında beni tahcîl eylemeyesin." Vaktâkim duâdan fâriğ oldum, gördüm sağımda taâm ve solumda mâ-i cârî zuhûr eyledi. Pes onlara eyittim: "Beri gelin ve fazl-ı Hak'dan yen ve için." Onlar dahi "Neam" deyip, gelip bilece taâmdan yedik ve sudan içtik ve tevazzî eyledim. Ondan su keenlemyekün oldu. Yine bu hal üzere geçindik. Nevbet-i sâniyede yine bu üslûp üzere muâmelemiz oldu. Ammâ nevbet-i sâlise olunca üslûb-ı sâbık üzere duâ ettim. İki kişiye zuhûr eden taâm ve şerâb kadar taâm ve şerâb zuhûr eyledi. Onlar eyittiler: "Ya Muhammedî, bu hâdise sana neden hudûs etti? Tedebbür edip tenezzülün bul. Kanı taâm ve şerâbın?" Ben eyittim: "Evvel terakkî gerek ki, şimdi tenezzül bulmak semtine sâlik olam. Siz bilmez [286a] misiz ki bu emir Cenâb-ı Hakk'ın hükmüne ve meşîyyetine merdûddur. Bizim din ve milletimiz usr ve yüsr, şiddet ve rehâ ve men ve atâ üzere mebnîdir. Hattâ sabrımız ve şükrümüz tecrübe oluna." Eyittiler: "Yâ Muhammedî, gerçek söyledin. Bizim Rabbimiz Rabb-i Azîm ve dîn-i Muhammed aleyhisselâm dîn-i selîmdir. Elin uzat ki kelime-i şehâdet getirip senin karındaşın olayız" dediler ve kelime-i şehâdet getirip şeref-i İslâm ile müşerref oldular. Ben eyittim: "Ey karındaşlar, sizin ile bir şehre varsak, fazl-ı cuma ve cemâate nâil olsak olmaz mı? Cuma hacc-ı mesâkîndir"²⁴⁷ dedim. Nola bu senin dediğin re'y-i sedîd ve fi'l-i reşîddir" dediler. Ondan onlar ile seyredip Beytü'l-Mukaddes'e erdik ve müddet-i tavîle bilece durduk. Allâh Sübhânehû ve Teâlâ'ya ibâdetle mümkün olduğu kadar cidd ü sa'y eyledik. Rızkımız sanmadığımız yerden gelirdi. Allâh'a hamd ve senâ ederdik. Ona değin ki ol kişiler Allâh emrine gittiler. رحمه الله عليهما ورضى عنهما وعن سائر الصالحين [Allâh onlara rahmet etsin ve onlardan ve diğer sâlihlerden râzı olsun.]

²⁴⁷ Ebu Nuaym, *Ahbâr Asbahân*, 2/190; İbn Asakir, 11/132.

482. Hikâyet

Rivâyette gelmiştir ki: Ma'rûf-i Kerhî Dicle kenarında mushafın ve esvâbın vaz' edip abdeste mübâşeret eyledi. İttifâkan bir mer'e gelip esvâbı ve mushafı alıp yürüyüverdi. Ma'rûf onu görüp ardına düştü. Bir tenhâ yer gözetir idi ki ol avrata söylediği takdirce hicâba düşmeye. Hele tenhâlayıp ona eyitti: "Ey hâtun, okurca oğulcuğun var mı?" Eyitti: "Yok." Ma'rûf eyitti: "Ya zevcin var mı?" Hâtun eyitti: "Hayır." Ma'rûf eyitti: "Ya karındaşın var mı?" Hâtun eyitti: "Yok." Ma'rûf [287b] eyitti: "İmdi ben dinde karındaşınım, Ma'rûf-i Kerhî dedikleri kimseyim. Esvâb sana helâl olsun. Mushafı bana ver. Ve kimseye hâlini keşfeyleme. Ben keşfetmem" dedi. Hâtun onun hilmin görüp, ettiği işten hayâ edip tevbe kıldı. Şeyh dahi ona mahsûs duâ edip her biri yollarına gittiler. Ve ol hâtun Ma'rûf-i Kerhî'nin duâsı ile berekete nâile olup semt-i salâhta âhir ömrüne değin sâbite oldu.

Hikâyette gelmiştir ki: Rebî' b. Heysen radıyallâhü anh bir gün ayağı üzere namaz kılar idi ve önünde atını bağlı komuş idi. Bir sârik gelip feresini yerinden çözdü ve üzerine bindi ve gitti. Rebî' onu gördü, lâkin namazın kat' eylemedi. Ve feres-i mezbûrun kıymeti yirmi bin dirhem idi. Ashâbı onu levmeylediler ki: "Bu mertebe tefrîtidir ki, sen sârik gelip yerinden aldığın ve üzerine bindiğin göresin, mukayyet olmayasın. Bâb-ı kazâ hod meftûh idi. Salâtın kat' eylesen ve sârik men eylesen, ondan salâtın kazâ etsen olmaz mı idi?" dediler. Eyitti: "Yâ kavim, benim içinde bulunduğum amel ol sârik bindiği feresten belki yanınca yüz bin feresten dahi hayırlıdır. Ben ol atı fisebîlillâh terkeyledim" dedi.

Ve haberde vârid oldu ki: Muhyiddîn Nevâvî cenâbının bir sârik imâmesin kaptı ve firâr eyledi. Şeyh onun ardına düşüp seğirtir idi ve eydüdü ki: "Yâ ahî, ben sana onu hibe eyledim. Kabul eyledim" de. Sârik ise onu kendini kovar sanıp kaçardı. Rahimehümüllâh.

483. Hikâyet

Rivâyet olunur ki, [287a] Zünnûn-ı Mısrî rahimehullâhü aleyhi eydür: Bâzı ashâbım vefâtlarından sonra vâkiada gördüm. Ona eyittim: "Rabbü'l-İzzet cellet

azametühû senin ile ne işledi?” Eyitti: “Senin bereketin ile mağfiret eyledi ve sana muhabbetim ile cennete idhâl edip onda olan menâzilim bana arzeyledi” dedi. Ammâ racül-i mezbûrun beşeresinde hüznü eseri var idi. Ben eyittim: “Ya miktârın mâlûm olduktan sonra bu hüznü sana neden târî oldu?” Racül eyitti: “Yâ Zünnûn, ben yevm-i kıyâmete değîn mahzunum. Onun için ki, vaktâkim bana cennette makâmım gösterildi. Ol esnâda bir alay makâmat-ı refîa gördüm. Ona dâhil olmak istedim. Hitâb geldi: “Ol senin değildir. Belki ol umûr-ı dünyadan her şey ki zuhûr eder, onu fisebîlillâh terkedenlerin makâmıdır” denildi. “Eğer sen sebîlde imzâ sâhibi olsan biz dahi sana neyli imzâ eder idik” dedi.” Rahimehullâh.

Ebü'l-Hasan Dimeşkî eydür: Mansûr b. Ammâr-ı Vâiz'i vâkıamda görüp eyittim: “Rabbin sana ne muâmele etti?” Eyitti: “Hazret-i Rabbi'l-Âlemîn Celle Celâlühû ve Tekaddeset Esmâühû eyitti: “Mansûr bin Ammâr'sın?” Eyittim: “Neam, yâ Rabbî!” Yine eyitti: “Halkı zühde tahrîz ve ahireti terğîb eder idin?” Eyittim: “İlâhî, öyle idi; ammâ bir meclis olmaz idi ki evvelâ seni medh ü senâ ve sâniyen Nebî aleyhisselâma salât ve sâlisen ibâdına nasîhat eder idim.” Eyitti: “Gerçek dersin. Öyle eder idin. Yâ melâiketî, bunun için bir kürsî vaz' edin. Yeryüzünde ibâdım ortasında beni temcîd ettiğî gibi melâikem beyninde dahi beni temcîd etsin” dedi.

484. Hikâyet

[288b] Vârid olmuştur ki: Bir zamanda Bağdat'ta yağmur olmadı. Halk gâyet eleme düştüler. Re'yleri ona müncer oldu ki, iğtisal ve tevazzî edip, sahrâya çıkıp duâ edeler. Hem öyle eylediler. Birkaç gün istiskâ ettiler, ammâ müfid olmadı. Bu vâkıa Hârûn er-Reşîd zamanı idi. Bunlar bu hâlde tevekkül ve tazarru' ederken sadr-ı beriyyeden bir racül-i eş'as ve ağber çıkageldi. Yanında üç tâne kızları, ahsen-i nisvândan. Gelip nâsın bir tarafında durup eyitti: “Ey ehl-i Bağdat, niçin müctemi' oldunuz?” Eyittiler: “Bir nice keredir istiskâyaya çıkarız, müstefid olmazız. Şöyle tahayyürde kaldık.” Ol racül eyitti: “Ey kavim, el kaldırıp duâ ettiğiniz medînenizde gâip mi idi ki sahraya çıkdınız?” Siz ne mekânda murâd edinseniz mevcûd değıl midir? Muhkem tenzîlinde buyurmamış mıdır ki: وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ [Nerede olsanız,

O sizinle beraberdir.]”²⁴⁸ Pes bu haber Hârûn er-Reşîd’e erişti. Emreyledi. Ol racülü Hârûn’a götürdüler. Tesâlüm edip musâfaha eylediler. Hârûn eyitti: “Yâ şeyh, duâ eyle. Ola ki senin Allâh katında câhın ola.” Şeyh tebensüm edip eyitti: “İster misiz ki Allâh’ıma ve seyyidime duâ edem?” Eyitti: “Neam.” İmdi benim ile mean tevbe edin.” Onlar dahi cümle tevbe eylediler. Ondan ol kimse ilerice varıp iki rekat namaz etti. Ba’de’s-salât kızların sağına ve soluna aldı. Ellerin cânib-i semâya kaldırıp, gözü yaşın yüzü üzere icrâ edip duâ eyledi. Duâsı tamam olmadan gökyüzünü bulut kapladı. Ra’d ü berk âlemi tuttu. Kırbalardan dökülür gibi yağmurlar yağıp vâdiler doldu. Hârûn eyitti: [288a] “Meded, bana ol şeyhi getirin. Biraz riâyet edip hayır duâsın alalım.” Huddâm-ı halîfe ol kadar tefahhus eylediler, şeyhi bulamadılar. Hârûn ağlayıp teessüf eyledi ve eyitti: “İlâhî, senden ricâ ederim ve sana hürmet-i salihîn ile tevessül ederim ki, bize onlar için lütfun bağışlayasın. Ve onların cezîl berekâtlarından bizim üzerimize ifâza edesin. Fazlından ve cûdundan ve kereminden bizi mahrum etmeyesin yâ Erhame’r-râhimîn” dedi.

485. Hikâyet

İmâmü’t-tarîka Serî Sakatî’den rivâyet olunur, eydür: İhvândan bir cemâat ile giderken bir kasma mülâkî olduk. Mürûr-ı zamân onun erkânın hedm ve bünyânını hatm edip ancak âbı ve bâzı âsârı kalmış. Kapısı üzere yazılmış ki:

Bu bir yoldur gelen geçer durulmaz

Ferah yok gamdır bunun metâi

Durup sen kendi şüglünde olurken

Ölüm havlin dolaşır sana sâi

Bu dünyada devletiçün kılma tâcil

Azı ve çoğu bunun mevte nâi

²⁴⁸ Hadîd, 57/4.

Şeyh eydür: Ondan kasrın dâhiline girdik. Gördük orta yerinde dört direk üzerinde yeşil zümrüttür ve yâkut ile murassaa bir kubbe var. Mürûr-ı eyyâm ile gubâr olup fenâya teveccüh eylemiş. Teemmül ile biraz nazar eyledik. Üzerinde bu nazm-ı menkûş gördük, eyitmiş:

Dur kubûr üzere suâl et ehline

Nâra eyle bilâdını ecsâdını

Görün esbâb ondan olup munkatı'

Nice koymuş ka'ru'l-hâde onu

Hak bilirkim [289b] ba's olup neşrolsalar

Diyeler takvâyımış zâdığı

Ve bir taraftan dahi yazılmış ki, ebyât:

“Emin olman ölümden bir nefes hiç

Eğer var ise de hüccâb u hurrâs

Sihâm-ı mevte cünne hâil olmaz

Aceptir dînini telvîs edersin

Gubâr etmez velî sevbine inâs

Sülûk eylemedin semt-i necâta

Dokunmayınca bilkim çığırılmaz tâs

Tarîkat ulusunun nushudur bu

Velîsin Kâniî tuttun enfâs

486. Hikâyet

Şeyh Ebû Zeyd Kurtubî'den rivâyet olunur, buyurmuşlar ki: Bir kere sâlihînden bir kimse ile müsâferete çıktık ve giderken onun ile bir kesîrû'l-eşcâr hendeğe eriştik. Ol kimse eyitti: "Gâlibâ bu hendek mâmur olmaktır." Pes ol hendeğe nüzûl edip bir cânibine oturduk. Gördük eşcâr arasından üç tâne adam çıkageldi. Ellerinde silah, azîmetleri ol ki bizim tarîkimiz kat' ederler. Biz eyittik: "Acaba ne etsek?" Ol racûl-i sâlih eyitti: "Emriniz Allâh'a ısmarlan. Zîrâ vatanından fisebîlillâh hurûc edene münâsîp olan oldur." Biz dahi "Öyle ola" deyip işimiz Allâh'a ısmarladık. Ol racûl eyitti: "İmdi bana tâbî olun ve bir tarafa iltifât eylemen." Pes ol racûl önümüze düştü. Biz dahi sâir rifka ile ardına düştük. Ammâ yoldan taşra giderdik. Ol kadar gittik ki ol harâmîler ardımıza kaldılar ve ben ashâbımın ardınca idim. Ardıma baktım. Gördüm ol harâmîler [289a] yakındır. Şol mertebe ki ancak bir rumh miktârı ola. Âhirü'l-emr bi'l-ıztırâr ashâbıma haber verdim ki: "İşte ol adamlar yakın geldiler." Ol bedevî önce gidip hiç iltifât eylemez idi. Pes benim kelâmım işitince duravardı ve eyitti: "Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l-Aliyyi'l-Azîm." Ve eyitti: "İlâhî, bu şeyâtînin şerrini bizden baîd eyle." Ben eyittim: "Şimden sonra bir re'y lâzımdır ki edeviz, tâ bunların şerrinden emin olavuz." Eyitti: "Ne kılalım?" Ben eyittim: "Vakt-i duhâdır. Nâfilede ictimâ tecvîz olunmuştur. Ben tekaddüm edip imâm olayım. Sizler iktidâ edip salâta şürû' edelim. Ola ki inşâallâhü Teâlâ bu kavim geçip gider." Ol bedevi eyitti: "Yâ Ebû Zeyd, bunlardan muhtecib olmaya muhtaç olduk gibi." Ben eyittim: "Sen a'lemsin." Ol hinde elin kaldırdı ve iki parmakları ile onlara işâret edip "Durun" dedi. Gördüm onlar duravardılar. Birinin harekete mecâli kalmadı. Biz ol mahalden geçip gittik ve ol bedevî hiç söylenmez idi. Önümüzce gider idi. Bir zaman gittik. Bir mekâna vardık. Bir ağaçlık içine girdik ki ol eşirrâ yerden âciz olacak mertebeye. Sâlih bedevî eyitti: "Ol şeyâtîni görün. Dahi hâlleri üzere dururlar. Vallâhi eğer havfî olmasa onları durdukları yerde bu hal üzere ölünceye değin terkederdim." Ondan eyitti: "İlâhî, bunların bu cürmlerinden geç, velî eyle." İşâret eyledi ki varıp gideler. [290b] İşâret edince hemen şol zincirden boşanmış dağ canavarı gibi birbirlerin kovarak firâr eylediler.

Şeyh Ebû Abbâs Arîf buyurmuşlar ki: Evliyâullâhdan bir kimseye mülâkî oldum. Bir mescidde kayyım idi. İttifâkan bir gün bir sirâc yakıp kendi hâli ile

otururdu. Ben dahi mescidin bir cânibinde idim. Ol racül-i salihîn gözüne uyku galebe etti. Gördüm bir fâre gelip sirâcın fitiline yapıştı. Racül-i mezbûr müntebih olup, fâreye hitâb edip eyitti: “Yâ fâsık, ol memlekette ki ben onun sebebi olam, sen onda bir amel mi ihdâs edersin?” Şeyh eydür: Gördüm fâre yine amel ile mu’ted oldu. Racül-i mezbûr gazap edip üç kere eyitti: “İmdi ateşe düş.” Gördüm ol fe’r hortumun nâra vaz’ edip, yanıp helâk oldu. Ondan taaccüb ettim ve sırrından suâl ettim. Eyitti: “Bu ne taaccüb edecek hâldir? Bu hod ol fe’rin üzerine taslît-i şer’dir.”

Sâhib-i kitâb eydür: Taslît-i şer’ ile murâdı ol ola ki, Hazret-i Resûl Sallallâhu aleyhi ve sellem buyurmuşlardır: “Beş nesne Hill ve Harem’de katlolunur.”²⁴⁹ Cümleden biri fe’ri zikir buyurmuşlardır ve fâreye “Füveysika” diye isim buyurmuşlardır. العلم عند من له العلم [İlim, ilimle beraber olanın yanındadır.]

487. Hikâyet

Şeyh Ebû Abdullâh Kureşî’den rivâyet olunur: “Dünya bana bir nice kere mutasavver olup nice türlü muâmeleler [290a] eylemiş idi. Cümleden sonra mutasavver olduğu görürüm. Oturduğum mescidde bir âdem-i hüsnâ-i şâbbe sûretinde mütemessil oldu. Elinde bir süpürge ol mescidi süpürür. Ben eyittim: “Ne haber?” Eyitti: “Sana hizmet için geldim.” Ben eyittim: “Lâ vallâhi.” Elimde asâmı ona gösterip vurmak murâd edindim. Bu kere bir acûz heyetine girdi ve yine mescid süpürür idi. Bu defa ona azîmet eyledim ki taşra çıkaram. Bu kere bir mertebe izhâr-ı zaaf eyledi ki derûnumdan terahhum geldi. Sonra ondan bir miktar gaflet ettim. Gördüm yine bir mer’e-i şâbbe oldu. Yine benden tegayyür-i hâl zuhûr edip ona hücum edince eyitti: “Her ne edersen et. Ben senin hizmetkârınım. Hizmet ederim ve cümle ihvânına hizmet edegelmıştır” dedi. Ve ol günden beri esbâbdan bir sebep bana müteazzir olmadı” buyurdular. Radıyallâhü anh.

²⁴⁹ Hadîsin tam metni şöyledir: Hayvanlardan beş tanesi vardır ki bunların her biri fâsıktır. Harem bölgesinde olsun, Hill (harem dışı) bölgesinde olsun bunlar öldürülür: Karga, çaylak, akrep, fâre, kelb-i akur (yırtıcılar). Bkz. Buhari, *Bed’u’l-Halk* 16, *Cezâu’s-Sayd* 7; Müslim, *Hacc*, 66-67, (1198).

Ve yine şeyh-i mezkûr buyururlar ki: “Bir gün Mina’da idim. Gâyet susadım. Su dahi bulamadım. Bir şeyim dahi yok idi ki satıp onun ile su iştirâ edem. Bir kuyu yanına vardım. Yanında birkaç eâcim var. Rikvemi birinin eline verip su ricâ ettim. Beni darp edip rikvemi yabana attı. Ben dahi münkesirü’l-hâtır rikvemi almaya seğırttim. Rikve yanında gördüm, bir berike var. İçinde mâ-i hulv dolup durur. Rikveyi doldurdum. İçtim ve yine doldurup ashâbıma getirdim. İçtiler ve ahvâli hikâyet eyledim. Cümlemiz kalkıp ol mahalle geldik. Ne berike var ve ne su var. Bildik ki âyâtullâhtan [291b] bir âyetmiş. Allâh’a hamd ü senâ eyledik” buyurdular.

Ve şeyh-i mezbûrdan naklolunan ahbârdandır, buyurmuşlar ki: “Bir gün Bedir’den Mekke’ye gider idim. Ol arada bir racül hurma semenini Mekke’de vermek üzere hurma satar idi. Bana “Ol hurmadan bir miktar al” diye azîm ilhâh eyledi ve semenini Kâbe’de almaya tevakkuf edecek oldu. Ben eyittim: “Mekke kande? İhtimâldir oradan mukaddem mevt erişe.” Eyitti: “Öyle olursa sana helâl olsun.” El-hâsıl bir miktar hurmasın aldım. Ondan bana sefer ârız oldu. Herif tuttu benden semeni talep etti. Ben eyittim: “Sen semeni Kâbe’de isterim dedin. Ben ol tarîk ile mağrûr olup aldım. Semenî şimdi şeyim yoktur.” Eyitti: “Elbette bana semen lâzımdır.” Pes azîm-i tazyîk edip bana havf ü îzâ etti ve vâfir şetmeyledi. Ben dahi sabır edip Mescid-i Bedir’e girdim. İki rekat namaz kılıp Hakk’a tazarru’ ve niyâz eyledim. Ondan taşra çıktım. Bana bir Arabî mülâkî oldu. Arkasında siyâb-ı ihram. Bana birkaç derâhim verdi. Varıp sâhib-i deyne verdim. Biraz dahi ziyâde geldi. Sâhib-i deyn der idi ki: “İşte, buncılayın adamlarsız ki, akçe saklayıp şeyim yoktur diye yemin edersin. Hâlbuki derâhim senin ile bile.” Ben sükût edip cevap vermez idim” buyurdular.

Ve şeyh-i mezbûrun kelîmât-ı tayyibelerinde biri budur ki, buyururlar idi: “Bir kimse ki, evâil-i hâlinde gâyât [291a] talep ede, tarîkinde hatâ eder” buyurdular. Ve buyururlar idi ki: Sen edebe mülâzim ol ve ubûdiyyette cidd eyle. Bir şeye taarruz eyleme. Eğer Hak Sübhânehû dilerse seni dileğine yetiştirir.

Ve dahi buyurmuşlar ki: Bir zamanda Endülüs’e küffâr galebe etti ve kurâsından birin yağma edip ehlin esir eylediler. Ehl-i Endülüs bundan gâyet vehme düştüler ve müteellim oldular. Ve işittik ki, üsârâya hayvânâta verdikleri otlak ve

saman döküp ağızları ile yerden yedirirler imiş. Ol haberi istimâ ettik. Gece Şeyh Ebû İshak huzûruna vardım. Önümüze taâm getirdi. “Bismillâh” dedikten sonra bir miktar teneffüs edip eyitti: “Yâ Muhammed, Müslümanlara târî olan ahvâl mesmûun oldu mu?” Eyittim: “Neam.” Başladı haberi hikâyet edip ağlamaya başladı. Ondan eyitti: “Vallâhi’l-Azîm taâm yemem ve şerâb içmem, tâ Hak Sübhânehû ol Mü’minleri âzâd ede.” Ondan bir saat taâmdan gön yere çekildi. Ba’dehû iki kere “Elhamdülillâh” deyip eyitti: “Yâ Muhammed, ekl eyle.” Ben dahi yedim ve kendi dahi ekl eyledi. Ve bunun sözünden ve fiilinden taaccüp ettim. Ba’dehû haber erişti ki: “Küffâr ansızdan bir asker sadâsı işittiler. Kıyâs ettiler ki, konup oturdukları yerde asâkir-i İslâm onları basmış olalar. Tez atlarına binip, ancak başların alıp kaçabildiler. Ganîmeti ve esîrleri terkettiler. Pes üsârâ cümle ganâimi alıp bilâd-ı İslâm’a geldiler.” Rıdvânullâhi aleyhim ecmaîn.

[292b] 488. Hikâyet

Şeyh Ebû Abdullâh Kureşî hazretinden rivâyet olunur, buyurmuşlar ki: Bir gün Cidde deryâsında idim ve benim ile bir kimse bile yoldaş olmuş idi. Bize gâyet susuzluk târî oldu ve hiç dünyâlıktan şeyimiz yok idi. Bir şemlem bulundu. Başımdan çıkarıp eyittim: “Şol şemle ile bize sucağız bey’ eder var mı ola?” Hiç gemi içinde olanların birinden cevap gelmedi. Sâhibime eyittim: “Gel, bu şemleyi al. Geminin reisine varıp su iste. Ola ki bize terahhum, ya şemleye tama’ edip bize su vere.” Ol dahi öyle etti. Hemen reis şemleyi alıp, götürüp attı ve biraz şeyim itti. Hele şemle deryâyaya düşmeyip gemi içine düştü. Baktım sâhibimin bir inkisârı var ki tâbir olunmaz. Ben eyittim: “ای علام الغیوب و رزاق البرایا” [Ey gaybı bilen ve mahlûkâta rızık veren!] Zannederim ki bizi terkeylemeyesin.” Hemen ol hulûs ile su kabın elime aldım ve deryâyaya daldırıp doldurdum. Sâhibime sunuverdim. Safâ ile içti. Ben eyittim: “Derd-mend şöyle susamış ki deryânın acı suyun içti.” Ondan elinden alıp ben dahi içtim. Gördüm bir lezzeti var ki ömrümde öyle tatlı su içmemiş idim. Bu kere karîbimizde muhtaç olanlardan birkaç kimseye verdim. İçtiler ve kandılar. Su kalmadı. Bir dahi doldurduk. Onun ile hamir edip pişirdik ve yedik. Ba’dehû bir dahi

doldurdum. Parmağım ile ta'mın gördüm, deryâ suyu gibi tuzlu. Bildim ki, hâcet muhakkak olunca [292a] lütf-ı Hak ile a'yân munkalib olur.

Ve bâzı şüyûh buyurmuşlar ki: Fukarâdan bir cemâat bâzı seferimizde deryâya girdik. Deryâ ortasında giderken gördüm, bir tâze yiğit avucu ile deryâ suyundan alıp iştihâ ile içti. Ben eyittim: “Bu mahallin suyu tatlı mı ola?” Avucum ısladım ve lisânımla ta'mın gördüm, tuzlu. Ol şâbba: “Ey oğul, biz dahi iskâ etsek olmaz mı?” Eyitti: “Yâ ammî, sen dahi al ve iç.” Ben eyittim: “Bu su harâret-i şemsten ısınmış. Şol toprak bardağın içine koy, dahi soğusun.” Bundan murâdım ol idi ki, onun kerâmetin gemi halkından saklayam. Tâ kıyâs edeler ki ol mahallin suyu hulvdür. Nihâyet soğumak için bardağa koydular diye mânâ vereler. Pes elimden bardağı aldı ve deryâ suyundan doldurdu. Alıp içtim ve gemi halkı dahi içtiler. Ol mertebe mâ-i hulv idi ki tâbir olunmaz. Ol bâzı şüyûh tâbir ettiğimiz azîz nâkil Ebû Zeyd Kurtubî'dir. قدس الله اسراره ورضى الله عنه [Allâh sırlarımı değerli kılsın ve ondan râzı olsun.]

489. Hikâyet

Ebû Rebî' Mâlikî'den rivâyet oldu: Bir gece gördüm, önümde bir hüdhüd öter ve bana bir kelâm ile tekellüm eyler, ben onu fehmedemem. Ondan uçup sol omzuma kondu. Yine söyledi, anlamadım. Ondan uçup sağ omzuma kondu ve tekellüm etti, ammâ anlamadım. Ondan minkârın ağzıma vaz' eyledi, güyâ bana bir nesne tattırdı ve benim derûnuma doldu. Ve derûnumdan bir ayak sadâsı işittim. Tecessüs edince görürüm, iki kimse zâhir oldu. Ve biri ileri geldi ve benim sadrım yardı ve kalbim taşra çıkardı ve bir taş içine koydu. Ol biri der [293b] idi ki: “Şecere-i ilmi bir hoş hıfzeye.” Ondan kalbimi yuyup yerine vaz' eyledi. Ondan yardığı mahalli birbirine yapıştırdı. Ol hinde nefsimе murâkıb oldum. Bir nidâ gelir ki: “Suâl eyle yâ Ebû Süleymân!” Ben eyittim: “Rızân isterim.” Yine nidâ geldi ki: “Râzı oldum.” Nâkil eydür: “Ol zamandan beri kalbim ile görürüm ve sağ tarafımdan Kur'ân tilâvetin işitirim” buyurdular.

Bâzı mükâşifîn buyurmuş ki: Ben şeytânımı hâl-i riyâzetimde esvee-i hâl üzere görür idim, şa's ve uryân ve lâğar ve zaîf. Üzerine hüçûm eylesem benden firâr eder idi. Vaktâkim tezevvüc ettim. Hakk-ı zevcte nefsimе müsâmaha kıldım. Bâzı eyyâmда görürüm, şeytânım bana âdet-i kadîme üzere zâhir oldu. Ona hüçûm edince kaçmadı ve bana iltifât dahi etmedi ve uryân dahi değıl, müktesî. Ben eyittim: “Hâli ne zaman tebdil ettin?” Eyitti: “Sen tezevvüc edip hâlin tağyîr ettiğın zaman ben dahi tağyîr eyledim.”

Sâhibü'l-kitâb eydür: İşte böylece evliyâullâhı Hak Sübhânehû ziyâde ve noksana muttali kılar. Tâ ki efâl-i hayrâta sa'y edeler ve tevfiğe şükredeler ve esbâb-ı noksandan rücû' edeler ve Cenâb-ı Rabbü'l-erbâba tazarru' edeler. Tâ onlardan sıfât-ı mezmûmeyi izâle ve sıfât-ı mahmûdeye tevfiğ kesb edeler. Ve fazl u rahmeti ile nefislerin tezkiye ve derûnların tasfiye edeler.

490. Hikâyet

Şeyh Ebü'l-Abbâs İbn-i Arîf'den rivâyet olunur, buyurmuşlar ki: Bir gün oturur idim. [293a] Bir racül-i garîb çıkageldi. Eyitti: “Yâ seyyidî, sen Ebü'l-Abbâs değıl misin?” Eyittim: “Neam.” Eyitti: Bir vâkıam zuhûr eyledi. Tâbir eder misin?” Eyittim: “Edelim inşâallâhü Teâlâ.” Eyitti: “Güyâ görürüm, arşın etrafında bir alay çadırlar var. İçlerinde bir büyük çadır var. Halk ona teveccüh ederler ve bir kimse der ki: “Bu Ebü'l-Abbâs b. Arîf'in çadırıdır.” Ben eydürüm: “Ya bu küçük çadırlar kimindir?” Eyittiler: “Bu ashâbının çadırlarıdır.” Ebü'l-Abbâs eydür: Bu sözden müteğayyir olup eyittim: “Benim gibi müznibe böyle vâkıayı niçin getirdin?” Benim tegayyürüm görüp eyitti: “Yâ şeyh, ne müteğayyir olursun? Sen Allâh'dan az rızka kanâat eylemişsin. Ol dahi senden az amel ile rif'at vermiş” deyip gözümden gâip oldu. Ashâbıma eyittim: “Bu kimse size fakrınızı bildirmeye gelmiştir. Allâh'a hamd ü senâda olun” dedim.

Ve Şeyh Şihâbüddîn Sühreverdî huzûrunda bâzı büldânda olan sâlihîn tezekkür olundu. Ol hinde şeyh bâzı cânibe işâret eder gibi oldu. Ol orada kimse yok idi. İttifâk iki kimse zâhir oladıştı, ol işâret ettiğı cihetten meş'aleciler zeyyinde. Ve

eyittiler: “Yâ seyyidî, ricâ ederiz ki bizi hizmetine kabul edesin.” Şeyh dahi kabul edip gider oldukda “Bize meş’al getiriverin” diye tâyin eylediler. Ol zaman şeyh Mekke-i Mükerrime’de idiler, hacc-ı şerîf için varmışlar idi. Çün [294b] menâsik tamam oldu ve kendi bilâdına mürâcean sefer eylediler. Gâhî derler idi ki: “Bizim meş’alecilerden râyiha-i fakr şemmederim.” İttifâk bir gün bâzı tarîkte ulûmü’l-meârif ve esrârdan bir mesele suâl olundu. Şeyh onun cevâbında te’cîl etti ve azîm im’ân-ı nazar ve biraz tefekkürden sonra izhâr-ı tahayyür gösterdi. Gördüm ol meş’ale hizmetinde olan ol iki şahıs tekaddüm edip eyittiler: “Yâ seyyidinâ, destûr versen, huzûr-ı şerîfnde cevaptan bir neş’ecik izhâr edelim.” Şeyh eyitti: “Nola.” Eyittiler: “Bu suâlin cevâbı Allâhü a’lem şöyle ola” diye cevap verdiler ve mehâsin-i esrâr vechinden keşf-i estâr ile huzzâr u nazzâra dürer ü gurer letâif-i bî-şümâr izhâr eylediler. Şeyh başın açıp, istiğfâr edip ve sâbıkan ol beled ki onda olan sülehâ şeyh huzûrunda anılmış idi. Şeyhin kalbinden onların hâllerine inkâra benzer bâzı şey sudûr etmiş imiş. Ondandır nedâmet gösterip ol iki kimseye eyitti: “Esselâmü aleykümâ ve alâ ehl-i beledikümâ.” Meğer ol iki kişiler ol bilâdın ricâlinden olup, şeyh cenâbının ol cânib meşâyihin selb ettiğın men için ol hinde tayy-ı mekân tarîki üzere hazır olmuşlar idi. Şeyhin elin öpüp ve duâsın alıp yine bilâdlarına rücû’ eylediler. Kuddise esrârahüm.

491. Hikâyet

Şeyh-i kebîr Ebü’l-Hasen-i Şâzelî’den naklolunur, buyururlar ki: Zamân-ı seyâhatimde bir beyâbanda geceledim. [294a] Gecenin bazında bir alay sibâ’ gelip beni tavâf ettiler ve benim etrafımda sabâha değin kıyâm ettiler. Ol gece el-hâsıl ettiğım ünsü bir zamanda görmüş değil idim. Hâtırına geldi ki: “Üns-i billâh makâmından bir miktar hissedâr olmuş olam.” Ol mekâna yakın bir vâdi var imiş, onda vardım. Meğer onda biraz kuşçağızlar var imiş. Benim ayağım sadâsın işitince bir uğrudan, sibâ’dan ürker gibi ürküp kaçtılar. Kalbime bana bir hicâb geldi ki tâbir olunmaz. Ol hinde bir hâtif hitâb eyledi ki: “Yâ hâzâ, gece sibâ’ onların bir uğrudan uçtuklarından bir korku gelip belinledin ve ol fiilinden öyle me’nûs idin. Sana noldukim bu kadar üns ile birkaç kuşun kanadı sadâsından havf edersin? Aslı oldur

ki, gece bizim ile idin. Sibâ' senin ile teberrük ettiler. Şimdi nefsin ilesin, kuşlar bile senden nefret eyledi, değil ki sibâ'!"

Yine buyurmuşlar ki: Bir gün bana gayet cû' galebe eyledi. Tamam seksen gün cû' üzere oldum. Hâtırıma geldi ki: "Bana bu cihetten bir nasip hâsıl olmuş ola." Gördüm bir mağaradan yüzü ziyâ-i şemse benzer bir hüsnâ-i mer'e çıkageldi. Eyitti: "Yâ menhûs, seksen günde açtın ve Allâh üzere amelini addeylemeye başladın. İşbu câriye-i zaîfe altı aydır taâm zevk eylemedim. الحمد لله على كل حال [Her hâlimiz için Allâh'a hamdolsun.]" diyerek geçip gitti.

Ve yine seyâhatte gezerken bir mağaraya düştüm. Gördüm gider idim. Eyittim: "İlâhî, acaba ben ne zamâna abd-i şekûr olam?" Hitâb işittim ki: "Ol zaman şekûr olursun, hiç kendinden gayrı bir in'âm olunmuş kimse görmeyesin." [295b] Ben eyittim: "Bu nite ola? Zîrâ enbiyâya in'âm eyledin, ulemâyâya in'âm eyledin, mülûke in'âm eyledin." Yine sem'ime bu nidâ geldi ki: "Enbiyâ olmasa nite hidâyet bulurdun ve ulemâ olmasa kime iktidâ edeydin ve mülûk olmasa nice emin olur idin? Bu cümleye in'âm sana in'âm değil midir ki küllîsi furâdı senin için nîmet-i azîme düşer" buyuruldu. Radıyallâhü anh.

Ve yine buyurmuşlar ki: "Bir kimse ile musâhib olup gezer idim. Ve bir mağarada olur idik ve der idik: "Bugün Allâh'a vâsıl oluruz ve yarın oluruz" der idik. Bir gün bir racül mağara içine dâhil oldu. Biz eyittik: "Kimsin?" Eyitti: "Abdülmelik." Bildik evliyâdandır. Biz eyittik: "Hâlin nedir?" Eyitti: "Sizin hâliniz nitedir?" Ol kişinin hâli ne ola ki, bugün fetholur, yarın fetholur ve benim ile kimselere ne fetholur ne velâyet ve ne felâh. "Yâ nefis, niçin Allâh'a Allâh için ibâdet eylemezsin" dedi. Ondan ol hâlden müteyakkız olup istiğfâr eyledik ve tâib olduk" buyurdular.

492. Hikâyet

Rivâyette gelmiştir ki: Şeyh-i celîl Ebü'l-Abbâs cenâbına bir kimse geldi. Şeyhe bir miktar taâm getirdi. Şeyh cenâbın maksûdu imtihan idi. Şeyh onun taâmından îrâz eyledi ve eyitti: "Hâris b. Esed'in parmağında bir damarı var idi,

şüpheli taâma el uzatsa ol damar hareket eder idi. Benim elimde altmış damar vardır. Bana ol mekûle [295a] şüpheli şeyde işâret ederler. Sâhib-i taâm istiğfâr edip şeyh hazretinden istihlâl eyledi. Radıyallâhü anh.

Hâris b. Esed hikâyesi âhar mahalde beyân olunmuştur ve bunun misli Bişr b. Hâris'den dahi menkûldür. Onlar dahi her taâma el uzatmazlar idi.

Ve haberde vâridir ki: Bâzı selâtîn bâzı şüyûhu imtihân edip önüne birkaç türlü lühûm, kimi müzekkâ, kimi meyte ihzâr ettikde şeyh kuşağın pekçe çekip fukarâya eyitti: “Bugün bu taâmda ben sizin hâdiminizim.” Ondan müzekkâ olanı meyte olandan ayırıp, fukarânın önüne koyup içinde meyte olan evânîyi ecnâd-ı sultân önüne koydular ve buyurdular ki: “Tayyib tayyibine ve habîs habîsine münâsıptır.” Sultan dahi ol mekânda hâzır ve ahvâl ne olacağına muntazır idi. İstiğfar edip îtikâdın cenâb-ı şeyhe muhkem kıldı. Kuddise esrârahüm.

Ve haberde gelmiştir ki: Bâzı selâtîn-i küffâr bilâd-ı İslâm'dan bazına müstevlî olup, çok kanlar döküp nehb ve gâret eylediler. Bâzı meşâyihin fukarâsından birkaç kimse tutulup sultânın önüne getirdiler. Katl ile emredince şeyh mâbeyne girip “Etmen” diye nehyetti. Sultan eyitti: “Eğer hak üzere isen bir âyet göster.” Ol mekânda birkaç deve necâseti var idi, şeyh ona işâret etti, sultan gördü ki kıymeti cevâhir olup ziyâ verirler. Ve önünde birkaç tâne boş bardaklar var idi, şeyh işâret eyledi, bardaklar muallak kalkıp, havadan su alıp [296b] dopdolu oldular. Halbuki başları aşağı havada dururlar idi ve suları dökülmez idi. Sultâna dehşet geldi. Bâzı cülesâsı eyittiler: “Bu sana çok görünmesin, sihirdir.” Sultan eyitti: “Bundan gayrı dahi nesnen var mı?” Şeyh eyitti: “Siz kendiniz ateş yakın.” Hem öyle ettiler. Ve şeyh fukarâya semâ ile emretti. Semâ ettiler. Vaktâkim onlara vecd erişti. Ateş dahi tamam kerem oldu. Şeyh hemen fukarâsıyla ateşin içine girdi. Ol hinde şeyh sultân-ı şerîrin oğlunu önünden kapıp ateş içine yürüyüverdi ve gözlerinden gâip oldu. Sultan oğlu için zâr ü hayrân iken biraz zamandan sonra ateşin bir cânibinden şeyh zâhir oldu. Bir elinde sultanzâde ve elinde bir elma dahi ve bir elinde bir enâr var. Ol sabîye eyittiler: “Kande idin?” Eyitti: “Bir bostana vardık, işte bu iki meyveyi aldım” dedi. Ondan taaccüp oldular. Yine cülesâ-i sù' eyittiler: “Bu dahi evvelki gibi sihirdir.” Sultan eyitti: “Eyyühe's-şeyh, senin hak üzere idüğün

tasdîke çâre oldur ki, işbu kâseyi zehr-i kâtil ile dolduram içesin. Sana tesir etmeye ve illâ bunları katledeyim” dedi. Şeyh eyitti: “Öyle ola inşaallâhü Teâlâ.” Pes bir kâse zehir getirdiler ki bir katresi sâat-ı vâhidede kâtil idi. Şeyhe verdiler. [296a] Yine fukarâya semâ ile emretti. Şeyhe vaktâkim hal gâlip oldu. Hemen kâseyi bî-tamâm nûş eyledi. Ol hinde arkasında olan siyâbı pâre pâre oldu. Gayrı esbâb giydirdiler. Ol dahi arkasında rîze rîze olup döküldü. Yine giydirdiler, yine öyle oldu. Ondan şeyh soğuk terler döktü. Yine giydirdiler. Bu defa sevbine dahi zarar olmadı. Ondan sultan insâfa gelip onları ıtlâk eyledi ve çok ihsânlar eyledi. Gâlibâ hal oldur ki İslâm’a dahi gelmiş ola. Nihâyet küffâr-ı bed-girdârdan ihfâ eylemiş ola. Allâhü a’lem.

Bunun gibi ahvâl sultân-ı Moğol Bağdat’ı aldığı zaman Seyyid Ahmed Rifâî’den dahi naklolunmuştur. Radıyallâhü anh.

Ve şeyh, imâm, üstâdü’l-ekâbir, câmi-i ilm-i bâtın ve zâhir, sâhib-i haseb ve neseb-i fâhir, es-seyyid, el-celîl Şeyh Abdülkâdir el-Gîlânî kuddise rûhahû ve nüvvira darîhahû hazretinden bâzı nâs ol vedîayı istediler ki, bâzı kimseler ona emânet vaz’ edip gitmiş idi. Vermeden imtinâ edip eyitti: “Sizden vedîa hakkında istiftâ eylesem fetvâ verir idiniz ki, vedîa sâhibinden gayra verilmeye. Benden yine talep edersiz.” Ba’de zamânin sâhib-i vedîa gelip şeyhe eyitti: “Vedîa sizin oldu. Zîrâ ben onu fukarânıza nezreyledim. Nice dilerseniz tasarruf eylen.” Şeyh eyittiler: “Bizi halk beyninde müttehem eyledin. “Vedîayı evvel onun için vermedi” derler. Zîrâ akılları ol mertebeye erişir” buyurdular. Radıyallâhü anh.

Sahibü’l-kitâb eydür: Şüyûh-i Yemen’in ekseri Abdülkâdir cenâbına [297b] intisâb ederler ve bâzısı dahi şeyh-i kebîr, ârif-i şehîr Ebû Medyen cenâbına müntesiblerdir. Ve denilmiştir ki: Bu şeyh-i mağrip ve evvelki meşrik ola. Kuddise esrârahümâ.

Hazret-i Abdülkâdir’in radıyallâhü anh kelimât-ı tayyibelerinden bâzıdır ki, tercüme olundu:

Dünyada bir mâ-i azb olmaz ki tâ ondan

Elezz ondan atyeb vermeye bana İlâh-ı zü’l-minen

Bir zaman bir mekân olmaz ki menziline hemen
Ondan a'lâ ve azîz olmaya bizim def'aten
Eylemiştir revnâk eyyâmı ben kula hibe
Menhel ve meşreb-i safâyı benden alır cümleten
Reyn olur ranûnuna(?) havf etmez celîsi onların
Reyb ü rehb onlara sârî olmaya lev-merreten
Onlar onlardır ki mülküdür ulüvv-i mertebe
Sâhib-i ceşş oldular görmez oluruz cerr ü mihen
Ben o gülşen bülbülüym doludur zevk ü safâ
Bâz-ı eşheb olurum ulyâda tuttukça vatan
Kâniî gavs-ı velâyet nazmettin
Mütercime iltimâs lütfedip bu zümreden ayrılmasın

493. Hikâyet

Bâzı sülehâ buyurmuşlar ki: Bâzı sâlihîn ile hâric-i Bağdat'ta gezer idim. Bir cenâzeye rast geldik, yanınca gâyet çok kimseler var. Ol cenâzeden suâl ettim. Eyittiler: “Bir racül-i sâlihtir.” Benim yanınca olan kimselerden bir sâlih kimse eyitti: “Sübhânallâh, işte sülehâ böyle vefât ederler.” Ben eyittim: “Nice?” Eyitti: “Yani mezâbilde olurlar ve bedenin kelbler yer” dedi. Sırrından suâl etmeyip, “Acaba murâdı ne ola” deyip [297a] sükût ettim. Üç günden sonra Bağdat'ın mezâbili yanından geçtim. Gördüm ol kimse mezbelede vefât etmiş ve bedenini birkaç kelb durmayıp ekl eder. Onun levâzımın görüp bir kabre defneyledim. Rahmetullâhi aleyh.

Müellif-i kitâb İmâm Yâfî rahmetullâh eydür: Evliyâ-i muhibbîn ve mahbûbînden çok kimse bu hâli ihtiyâr eylemişlerdir ki onların dünyada hiç garazları ve emelleri yoktur. Ammâ ehl-i rağbetin hikâyâtı ve emel-i tavîllerinin rivâyeti vâfire ve mütekâsiredir. Cümleden biri ki ibretmümâ-i ukalâdır:

Süleymân Nebî alâ nebiyyinâ ve aleyhisselâm cenâbına bir hoca gelip ilhâh-ı azîm eyledi ki rüzgâra emir ede, ol hinde onu Hind'e ilet. Süleymân Nebî dahi "Nola" deyip rüzgâra emredecek hinde melekü'l-mevt salavâtullâhi aleyh hazretin gördü, tebessüm eder. Hazret-i Nebî eyitti: "Ey karındaş, ne gülersin?" Eyitti: "Ona gülerin ki, el-ân ben emrolundum ki bu racülün rûhun Hind'de kabzedem. Ammâ senin meclisinde hâtıra ederdim ki: "Bunun Hind'e varması nice mümkün ola ki emri Hak yerine gele?" Gördüm senden ricâ eder ki, ol menfûru olan vakte ve mev'id olan mekâna ulaşa. Cenâb-ı Hakk'ın esrârına müteacciben tebessüm ederim" buyurdular.

Sâhibü'l-kitâb buyurlar ki rahmetullâhi aleyh: Hemen bize lâzım olan Hak Sübhânehû ve Teâlâ'nın emrine ve kaderine îman ve ilm-i gâmizinde mahzûn olan eğerçi gözde nihân ve ukûle bâîd ise de lâbüd vakti gelince zuhûr eder. Hikmet-i bâliğası ve meşîyyet-i sâbıkası emri hâtîme lâhika, [298b] ona râciadır. Onun üzerine bâzı esbâb sebebi ile abdden ihtiyâr ile ve ihtiyârsız vücûd bulur. Allâh Sübhânehû ve Teâlâ cenâbından recâ ederiz ki, cemî makdûrunda lütfun müyesser ve hasen-i tedbîri ile ahvâl-i pür-melâlimiz tedbîr eyleye. Âmîn, yâ âmîn! Ve Cenâb-ı Hakk'ın eltâf-ı acîbesindendir ki, bâzı eceli gelmemiş kullarının belâsın ibâd-ı hullâsı hürmetine defeder. Bu cümledendir. Hikâyetullâhta beyân olunacak inşâallâhü Teâlâ.

494. Hikâyet

Bâzı şüyûh-i kibârdan rivâyet olunmuş ki: Şeyh-i mezbûr bir tâcirin evine varır, görür ki onun hânesinde iki tâne zî-kıymet bisât-ı Rûmî döşenmiş. Onları tâcirden ricâ eder. Tâcirin dahi bisâtlara taalluku var imiş, eydür: "Gâyet lâzımımdır. Bisâtı vermek olmaz, illâ akçesin vereyim." Şeyh eydür: "Bana dahi akçe lâzım değil, bisât lâzım." Âhir tâcir eydür: "İmdi bâri birisin al, birini bana terk et." Şeyh ol

iki bisâtın birini aldı ve çıkıp gitti. Ol hinde tâcir-i mezbûrun bilâd-ı Hind’de iki oğlu var idi. Gelir oldukda her biri bir gemiye bindiler. Ba’de zamânin işitildi ki, ol iki oğlun birisi cemî gemisinde olan bile helâk oldu. İbn-i âhar mâmeleki ile Aden’e gelip vâsıl oldu. Vaktâkim gelip İskenderiyye’ye pederine vâsıl oldu. Tâcir gördü, şeyhin aldığı bisât gelen oğlunun bir yükü üzerinde örtülü. Bisâtın ahvâlinde suâl edince oğlu eyitti: “Ey baba, bu bisâtın kıssa-i acîbesi vardır.” [298a] Babası eyitti: “Nite kıssa ola?” Eyitti: “Ben ve karındaşım bir gemiye girdik. Yana yan gider idik, ittifâk deryâ müşted oldu. Her birimiz kendi hâline meşgûl oldu ve işimiz Allâh’a tefvîz edip mütehayyir durur idik. Gördük bir şeyh zuhûr eyledi, elinde bir bisât. Bizim gemimiz bu bisâtla bağladı. Selâmetle birkaç eyyâm gittik. Selâmet yakasına çıktık. Ve-emmâ karındaşımın bindiği gemi içinde olan ile gark oldu” dedi. Tâcir eyitti: “Ey oğul, sen ol şeyhi görünce bilir misin?” Eyitti: “Neam.” Pes kalkıp şeyhin zâviyesine vardılar. Vaktâkim tâcirin oğlu şeyhi gördü. Ayağına düştü ve eyitti: “Yâ baba, vallâhi’l-Azîm işte şeyh-i mahkî bunlardır” dedi ve aklı gidip yıkıldı. Şeyh hazreti mübârek elin mezbûrun sadrına koyup yine ifâkat bulunca tâcir eyitti: “Yâ seyyidî, hakîkât-ı hâli bana niçin tafsîl eylemedin? Tâ ki bisâtların ikisin dahi verip olaydı ki ol bir oğlum dahi halâs olaydı.” Şeyh eyitti: Emr-i Hak bugüne vârid olmuş idi ki eyledim.” رضى الله عنه وقدس سره [Allâh ondan râzı olsun ve sırrını yüceltsin.]

495. Hikâyet

Hikâyette gelmiştir ki: Bâzı sülehâ Allâh ile ahdeyledi ki, müstahsenât-ı dünyaya hiç nazar eylemeye. Bir gün sûkta gezer iken bir dükkânda kuşağa nazarı taalluk etti, ziyâdece nazar eyledi. İttifâk dükkân sâhibi dahi kuşağa baktı, yerinde göremedi. Racül-i sâlihe eyitti: “Sen sûfî olasın, dahi sirkat edesin, mâkûl mudur?” Sûfî eyitti: “Ben senin neni sirkat ettim?” Eyitti: “Şimdi şu mahalde duran kuşağı almışsın.” Sûfî eyitti: “Vallâhi ben senden ve gayrıdan sirkat eylemiş değilim.” Hâsıl-ı kelâm söz çoğalıp [299b] ol diyârın emîrine vardılar. Emîr eyitti: “Ey racül, bu senin fiilin sülehâya düşer mi?” Sûfî yine feryâd edip “Haberim yoktur” deyince ol orada sâkin olanlardan biri eyitti: “Sûfîyi esvâbdan mücerred edin. Hal mütebeyyin ola.” Pes sûfî-i derd-mendi soydular. İttifâk kuşak beline kuşanılmış

bulundu. Sûfi şöyle hayret ile haykırdı ki dünyadan müfârik olayazdı. Emîr eyitti: “Değnek getirin. Ben bu sûfiye sirkat ne idüğün tâlim edeyim.” Ol hinde bir hâtif işitildi ki: “Yâ abdullâh, veliyyullâhı darbeyleme. Bu hal ona te’dîb için olmuştur. Sirkattan haberi yoktur.” Emîr ol sadâyı işitince aklı gidip yıkıldı. Vaktâkim sûfinin aklı başına geldi. Der idi ki: “Yâ mevlây, zenbimi ve cürmümü bildim, hatâ benden sudûr eyledi. Beni muâheze eyleme el-emân, yâ Cebbâru’l-kevni ve’l-mekân ve’l-insi ve’l-cân” der idi. Vaktâkim emîrin dahi aklı geldi. Kalkıp sûfinin elin öpüp helâllik diledi ve hâli suâl etti. Ol dahi ahvâlin hikâyet edip, cânibînden istihlâl edip müfârik oldular ve bu beyti diyerek sûfi kendi mekânına vardı.

Beyt:

Ey şiddetimde uddetim

Vey kürbetimde vuslatım

Lütfun erişmese bana

Kim defederdi hayretim

496. Hikâyet

Zünnûn-ı Mısri’den mervî, buyurmuşlar ki: Cibâl-i Lükâm’da gezer idim. Bir racül gördüm, salâta durmuş. Kendi kıyâmda, sibâ’ etrafın alıp dururlar. Beni görünce müteferrik oldular. Racül dahi salâtın îcâz eyledi ve bana eyitti: “Yâ Ebü’l-Feyz, eğer sâfi kalp olsan vuhûş [299a] sana tâlip olalar idi, değil ki firâr etmek. Ve cibâl senin ile bile enîn ede idi.” Ben eyittim: “Sâfi kalp olmak ne mânâyâ buyurursun?” Eyitti: “Hâlisân lillâhi olası.” Ben eyittim: “Ol mertebeye ne ile nâil olunur?” Eyitti: “Halkı kalbinden çıkarasın, nitekim şirki ihraç ettiğin gibi.” Ben eyittim: “Vallâhi bu gâyet sa’bdır.” Eyitti: “Âriflerin gâyet kolay ameli budur.”

497. Hikâyet

Hikâyet yine Zünnûn'dan naklolunur, buyurmuşlar ki: Bir zamanda bana bir câriye-i müteabbide vasfolundu. “Kande ola?” diye tecessüs eyledim. Bir deyr-i harâbda haberin aldım. Pes varıp gördüm, bir câriye-i nahîfetü'l-cism. Gece uykusuzluğu beşeresinin levnin tağyîr eylemiş. Selâm verdim, selâmım aldı. Eyittim: “Bu mesken-i Nasârâ'da ne durursun?” Eyitti: “Yâ hâzâ, başın kaldır, im'ân-ı nazar kıl. Dâreynde Allâh'dan gayrı görür müsün? Gör.” Ben eyittim: “Ey câriye, vahdette sana vahşet gelmez mi?” Eyitti: “Yürü hâline var. Ol Allâh ki, benim kalbimi hikmet ve muhabbeti letâifi ile bürüdü ve hâtırımı rü'yetine şevk ile tevkîr eyledi. Ben gönlümde onun gayrı için mevzi bilmem.” Ben eyittim: “Mer'e-i hakîmeye benzersin. Beni dıykdan kurtarıp tarîk-i hakîka irşâd eylesen olmaz mı?” Eyitti: “Ey fetâ, zâdın takvâ ve mehaccetin zühd ve matıyyetin vera' olsun ve havf edenler tarîkine sülûk [300b] eyle. Hattâ bir bâba vâsıl olasın ki, öte yanında ne hicâb ola ne bevâb. Ol vakit haznedâr emroluna ki, senin emrine bir emirde muhâlefet etmeyeler” dedi.

498. Hikâyet

Ma'rûf-ı Kerhî'den rivâyet olunur, eydür: Bâdiyede gezer iken bir şâbb-ı hasenü'l-veche mülâkî oldum. İki tarafında iki kisveleri var ve başında ridâ ve üzerinde kettân kamîsi ve ayağında na'li var. Onun bu zeyyile bâdiyede gezdiğine taaccüp eyledim. Selâm verdim. “Ve aleykesselâm yâ ammî!” dedi. Ben eyittim: “Ey yiğit, neredensin?” Eyitti: “Medîne-i Dımaşk'tan.” Ben eyittim: “Ne zaman çıktın?” Eyitti: “Bugün sabah çıktım.” Dımaşk'tan ol mahalle çok günlük mesâfe idi. Eyittim: “Ya kastın ne cânibedir?” Eyitti: “Mekke-i Mükerrreme'ye inşâallâhü Teâlâ.” Hal ne idüğün bildim, vedâ ettim. Üç sene ol yiğidi görmedim. Bir gün hâtırına geldi. Kendi menzirimde ahvâlin tefekkür edip oturur idim. Dakk-ı bâb oldu. Taşra çıktım, gördüm ol yiğittir. Selâmlaşıp menzilime idhâl eyledim. Gördüm yalın ayak ve baş açık ve eyninde bir kıldan müderreası var. Ben eyittim: “Haberin ne güne oldu?” Eyitti: “Yâ üstâd, benimle muâmelesin hiç suâl eyleme. Merreten benim ile mülâtafe ede, merreten ihânet sûretin gösterir. Merreten cû' galebe ettirir, merreten it'âm ede.

O mertebe ki, beni evliyâsı esrârının bâzı üzere îkâf ede, dahi ne dilerse işleye” dedi ve gâyet ızdırâb ile ağladı. Ma’rûf eydür: Ben dahi ağladım ve eyittim: “Bana görüştüğümüz zamandan beri olan, zuhûr eden [300a] ahvâlinden bâzın hikâyet eyle.” Eyitti: “Heyhat, ol ahvâl ki, ol ihfâsın murâd ede, dahi izhâr edem. Lâkin ibtidâ-i zuhûrdan haber versem olur, seyyidim ve mevlâm bana ne işledi.” Ben eyittim: “Söyle.” Eyitti: “Beni efendim otuz gün acıktırdı. Ol esnâda bir karyeye uğradım. Onda bir hıyar bostanı gördüm. Bir cânibinde vâfir hıyar bulup yabana atmışlar. Ondan varıp yemeğe başladım. İttifâk bostancı yetişip, gelip: “Bre hıyar uğrusu, ben seni katı çok zamandır gözetirim. Sen bostana ne fenâlar verdin” deyip başıma ve arkama vâfir dövdü. Ol hâlde iken bir atlı kimse çıkageldi. “Bre zâlim, bu veliyyullâhı niçin döversin?” diye men edince hemen bostânî elim eline alıp, beni tâzim edip, evine alıp, gidip yedirdi ve içirdi ve ol kadar riâyet etti ki tâbir olunmaz. İşte kalan muâmelesi dahi bunun gibi” derken kapı dakk oldu. Çıkıp gördük ol bostânî dediği kimse imiş. Nice zamandan beri onu tecessüs eder imiş. Hemen ol şâbbı görünce ayağına düşüp meğer cemî malın bile getirmiş imiş. Fukarâyâ infâk eyledi ve tecdîd-i ahd edip, hacc-ı şerîfe niyet ile çıkıp gittiler. Ba’dehû işittim, ikisi dahi tarîk-i hacda vefât eylemişler. Rahmetullâhi aleyhimâ.

499. Hikâyet

Hikâyet olunmuştur ki: Hazret-i Yahyâ ve Âsâ Salavâtullâhi alâ nebiyyinâ ve aleyhimâ ecmaîn bir seferde musâhib oldular. Bir gün Yahya aleyhisselâm mescidde uyudu. Âsâ aleyhisselâm onu uyandırmak dileyince vahyoldu ki: “Yâ Âsâ, Yahyâ’yı hâli [301b] üzere terkeyle. Onun rûhu benim hazret-i kudsümedir, cesedi arzımda, benim huzûrumdadır. Melâikemin kirâmına ben onun ile mübâhât eyledim” buyuruldu. Bu mânâda denilmiştir ki:

Dur kapıda kıl vesîle zikrini gece gündüz ile

Nefsini zelîl gör mutî isen sana hizlân yok bil mutîindir şerâb-ı selsebîl

Nefsin it’âb eyle az ömür içrekim ehl-i nîmet olası dehr-i tavîl

Şeyh Ebû Yezîd'den rivâyet olunmuş, buyurmuşlar ki: Fikrimi cem eyledim, zamîrimi ihzâr eyledim ve nefsimi beyne-yedeyillâh temsil eyledim. Bana eyitti: “Yâ Ebû Yezîd, bana ne ile geldin?” Eyittim: “Zühd fi'd-dünyâyla.” Eyitti: “Yâ Ebû Yezîd, dünya katımda cenâh-ı beûza değildir. Sen neden zühd eylemiş oldun?” Eyittim: “Îlâhî, ol hâletten sana istiğfâr ederim, tevekkül ile geldim.” Eyitti: “Yâ Ebû Yezîd, benim senin için zâmin olduğum şeyde sebâtım yok mu idi ki tevekkül eyledin?” Eyittim: “Îlâhî, ondan dahi sana istiğfâr ederim. Sana senin ile ve sana iftikar ile geldim.” Hitâb geldi ki: “Kabul eyledik.”

500. Hikâyet

Bâzı zühhâddan rivâyet, ol eydür: Zühhâddan bir cemâat ile bir beriyyede gider idik. Vakt-i salât erişti. Vuzû için su bulamayıp Allâh'dan su recâsına duâ eyledik. Söz tamam olmadan gözümüze uzaktan bir binâ göründü. Ona doğru gittik. Hak Teâlâ arzı ayağımız altında tayy eyledi. Ona yetiştik. Gördük bir kasr-ı müşeyyed, âli'l-binâ, hasenü'l-finâ, etrafında enhâr ve uyûn. Allâh'a [301a] şükrettik. Abdest aldık ve namazı edâ ettik. Ba'dehû ol kasra tekaddüm eyledik. Hâitinde yazılmış ki:

Nazm:

Bu bir kavme menzil idi sâbıkâ

Ki hoşlığla geçer idi günü

Erip anveten onlara emr-i Hak

Kamu rihlet etti görünce onu

Kubûr içre ecsâdı oldu nihân

İşitilmez ondan ötenin önü

Nazar ettik. Ol orada bir harâbe bostan var. Orta yerinde bir mermer levh üzere bu ebyât kazılmış ki tercümesi budur:

El-ebyât:

Bu kasrın sâhibinin devletine

Cihân halkı ederdî gıpta ey yâr

Erecek baġteten âsârı mevtin

Koyup tâc ü kîbâbı gitti nâçar

Çıkıp kasra nazar kıl nite olmuş

Ne yârı var ne dârı var ne deyyâr

Bu ebyâtı istihsân edip kasra çıktık. Gördük orta yerinde bir kabir, başı ucunda bir mermer amud, üzerinde yazılmış:

Rubâî:

Beni yalnız lahde vaz' eyleyip

Koydular başım altına topraġı

Türâb oldu örtüm dahi döseġim

Döşenirken altıma gül yapraġı

Ali İbni Ebû Tâlib radiyallâhü anhdan rivâyet olunmuş ki, buyurmuşlar: “Bir gün mekâbir-i Bakîa bâzı ahbâbı ziyârete vardım. Vâhiden ba'de vâhidin ehîbbâ-i râhilîne selâm verdim. Ondan döndüm. Bu beyteyni tekrar ederdim ki tercümesi budur:

Rubâî:

Verdim selâm kabr-i habîbe velîki ol

Noldu cevâbıyla beni kılmadı tesliye
Yoksa melel mi geldi bula diye yârini
Ey kabr-i yâr işbu sükûtun dahi niye

[302b] Bir savt-ı âlî ile bana cevap erişti, eydür:

Rubâî:

Söyle habîbe nite olıser cevâbkim
Toz toprak altına beni rehin etti rüzgar
Ekl eyledi mehâsinimi cümleten tûrâb
Ahbâb ve ehli bana unutturdu işbu kâr
Beş yüz hikâye bu söz ile olması tamâm
Pestir nasîhat ehline arta îtibâr
Âh ü firâk işbu benim kara gönlüme
Yüz bin hikâye dinlesen etmez birisi kâr
Gufrân-ı Hakk'a yüz tutup öyle ricâ müdâm
Kılmaya Kāniî seni mahşerde şerr ü mesâr

Müellif-i kitâb İmâm Yâfiî hazretleri buyururlar ki: Evvel-i kitâbda med'uv olan beş yüz hikâye bu mahalde hayır ile itmâm oldu. Elhamdülillâhi Teâlâ. Ve ol hikâyât akabinde iki faslı müştemil hâtîme ve bir fasıl dahi hitâmü'l-hâtîme tahrîrine vâdolunmuş idi. Şimdi Hak Sübhânehû ve Teâlâ tevfiği olursa ona şürû' oluna. والله الموفق والمعين [Başarı ve yardım Allâh'dandır.]

El-Faslu'l-Evvel Mine'l-Hâtime

Bâzı fukahâ-i musannifinden, bu tâife-i aliyyeden sudûr eden ahvâli inkâr eden kimselere cevaptır. Bu cümleden biri Ebû'l-Ferec Cevzî'dir ki inkârda mübâlağa eylemiştir. İnkâr ettiği hikâyâtın biri Ebû Hamza-i Horasânî hikâyesidir. Gerçi mukaddemâ zikrolunmuş idi, ammâ şimdi îrâd-ı cevap için îade edelim:

Ebû Hamza rahimehû buyururlar ki: Sinînden bâzında hacc-ı şerîfe kastettim. **[302a]** İttifâk yolda bir kuyudan su çıkarır iken içine düştüm. Hâtırıma geldi ki: “Gelip gidenlerden istigâse edem.” Ben eyittim: “Ef’âli Hak’dan bilir iken âhardan istigâse nice kâbil ola” diye kalbimi Cenâb-ı Rabbü'l-erbâba tâlik edip sâkit oldum. Hâtıram tamam olmadan kuyu başına iki kimse geldi. Birisi birine eydür: “Bu meküle tenhâ yerde kuyu münâsip değildir. Bunun içine adam düşmek olur, meyyit bırakılmak olur. Evlâ oldur ki ağzın sed edeviz.” Ol bir refiki “Mâkûl dersin” deyip bir vâfir kamış getirdiler ve kuyunun ağzın muhkem örttüler. Bir hâtıra ettim ki: “Sayha edem.” Yine derûnumdan bu zuhûr etti ki: “Hazret-i Mâliki'l-mülk’ten yakına mı nidâ edersin? Evlâsı tefvîz ilellâh” diye yine sükût ettim. Bir saat geçtikde kuyu ağzına bir kimse gelip acele ile açtı ve elin uzatıp bir mehib sadâyla sadâ etti. Arslan sesine benzer, ammâ ol sadâ arasından birkaç kelimât anladım. Güyâ der ki: “Elime yapış.” Ben dahi “Bismillâh” deyip eline yapıştım. Gördüm bir arslan pençesidir. Beni ol mahalden çekip taşra çıkardı, bıraktı. Gördüm bir mehib arslan ki tâbir olunmaz. Başım aşağı salıp durdum. Ol dahi bir cânibe alıp yürüyüverdi. Ol hînde bir sadâ işittim, eydür: “Yâ Ebû Hamza, bu evlâ değil midir? Seni teleften âlet-i telef ile incâ ettik.” Bu mahalde olan ebyât sâbıkan tercüme olunmuştur.

Mezkûrun bu hikâyede inkârı oldur ki, eydür: “Şeyh-i mezkûrun **[303b]** bu ettiği fiil câiz değildir.” Biz eydürüz: Bu inkâr sahih değildir. Ne sahih ve ne gayr-i sahih bunda kat’â inkâr yoktur. Belki ikrâr-ı sahih ve tevekkül ilallâhtır. Zîrâ Ebû Hamza kuddise sırruhû hazretlerinden bu fiil sâdır olduğu vakitte yakîn-i kâmil ve kalb-i şâhid sâhibi idi. Ve hâli gâlip ve hayâsı onu mevlâ-yı hakîkîden gayra mürâcaattan zâcir ve hâciz idi. Nitekim Şeyh Şâzelî cenâbından menkûdür. Buyurmuşlar ki: “Biz halktan bir ahadî Hak’la bile görmeziz. Eğer lâzım gelse onları

müşâhedemiz havada hebâ müşâhededesi gibi ola ki, dikkat olursa hiç şey ziyâdedir demek kâbil olmaya.”

Yine sâhibü'l-kitâb eydür: Ben derim ki; Eğer münkir-i mezbûra ricâlden bâzına hâsıl olan hâsıl olsa onları inkâr etmez idi. Ammâ acep budur ki, münkir-i mezbûr bu hâl-i mezkûru inkâr eder ammâ yine kelâmın onların hikâyesi ile tezyîn eder ve kavm-i mâhûda îtikad eder. Ya bu mekûle kişide bu nice inkâr olunur ki, sivâ-i Hak'dan fânî olup mülk ve melekûtta nefsine mâlik olmaktan karîb görmeye. Kâşifü'd-durri ve'l-beliyyât, İlâhu'l-halk vâhibü'l-atıyyâtta gayrı bulmaya. Hâlbuki münker-i mezbûrun şer'de nazîri naklolunmuştur ki, İbrâhim Halîlullâh Salavâtullâhi alâ nebiyyinâ ve aleyh cenâbına nâr-ı Nemrûd'a ilkâ mahallinde emr-i İlâh ile Cibrîl-i Emîn “Yâ Halîl, hiç hâcetin var mı?” hitâbın arzettiğinde “Senden hâcetim yok” cevâbın verip “Emri Rabbinden ricâ eyle” dedikde “Hâlimi bildiği suâlimden kâfîdir” buyurdu ki, mütercim-i fakîr²⁵⁰ eydür: “Suâl olunursa ki, Hazret-i İbrâhim aleyhisselâm halîl-i Hazret-i Rahîm olacak, gayrın hâli ona nice kıyâs oluna ki [303a] bu hikâye ile tanzir sahih ola?” Cevap oldur ki: Sadr-ı kitâbda İbn-i Mes'ûd rivâyetinden, Hazret-i Resûl'den Sallallâhu aleyhi ve sellem rivâyet olunmuştur: “Ricâlullâhtan üç yüz kimse vardır ki kalb-i Âdem üzere ve kırk dahi kalb-i Mûsâ üzere ve yedi dahi vardır ki onların kulûbü kalb-i İbrâhim üzeredir.”²⁵¹ Âhir-i hadîse varınca, öyle olsa onların ahvâllerinden bazısı evliyâullâhta dahi zuhûr eylese baîd olur mu? Husûsan mezheb-i hakda kerâmât-ı evliyâyâ lâzım olan ikrârdır, ne keyfiyet ile olursa olsun. Ve ulemâ-i izâm, zevi'l-ihirâm, eyyedehümüllâhu ilâ yevmi'l-kıyâm ve hamâhüm yevme'l-kıyâm [Allâh diriliş gününe kadar onları desteklesin ve korusun] nâsı tevekkülde üç kısma münkasim kılmışlar:

Biri ol kim nefislerini Allâh'a teslim edip ne celb-i nef' ve ne def-i zar eylemişler ve adülden ve seb'den mütehaffız olmayıp esbâbdan bir sebep ile müsebbeb olmamışlar. Hattâ onlardan bâzı bir şecere yanından geçerken onun bir dikenini sevbine geçip onu yürümeden alıkoyacak “Sem'an ve tâaten” deyip duravarrı. Tahlîsi için bir sebebe mürâcaat etmez. Bir zamandan sonra rüzgar zuhûr edip onun eteğin şevkeden halâs eder. Ondandır murâdı olan yere gider.

²⁵⁰ Bkz. Mütercim, Müezzinzâde Ahmed Çelebi'dir.

²⁵¹ Aclunî, *Keşfu'l-hafâ*, 1/26; Suyutî, *el-Havî li'l-fetavî*, 2/298.

Kutb, makāmatü'l-yakîn, hüccetullâh ale'l-ârifin Ebû Muhammed Sehl b. Abdullâh cenâbı buyurlar ki: Tevekkülde ol makām, kul beyne yedeyillâh gassal önünde meyyit nice makām-ı teslîmde durursa öyle dura. Dilerse tahrîk, dilerse teskîn ede.

Ve kısm-ı sâni oldur ki, zarûrâtta esbâb ile tesebbüb ederler, gayrıda değil. Bu tarîk edeldir ki, cumhûr-ı enbiyâ ve evliyâ bu yol üzere, [304b] bu kavil üzeredir. Münkîr-i mezbûrun ihticâcı ki, Hazret-i Fahr-i Resûl küffârdan hicrette ve gâr-ı mâhudda ihtifâ etmelerinden bu münkîr-i mezbûra hüccet olmaz. Câizdir ki ümmete tâlim için olmuş ola. Zîrâ evliyâdan sebebi terkeylemiş hadden bîrûndur. Kangısının hâli inkâr olunmak kâbildir. Onlardan bâzı hal sudûr eder ki, ol hal onlara gâlip olup cânib-i beşeriyetten tasarruf koymaz ve sebebi terkeden terketmeyeninden efdal denilmez, belki emir bir aks ola. Ve Hazret-i Nebî Sallallâhu aleyhi ve sellem cemî eşyâda ihtirâz etmediler. Gâh oldu ki bâzı mehâvife kendileri yalnız vardılar, kezâlik Ashâb-ı güzîn rıdvânullâhi aleyhim ecmaîn. Ve bu bâbta naklolunan ehâdis ve ahbâr ketb olunsa yalnız bir kitap olmak kâbildir. Öyle olsa evliyâdan ferîkayn dahi Hazret-i Resûl Sallallâhu aleyhi ve sellem cenâbının fazl-ı feyzinden müstemidlerdir ve intisâbları kavil ve fiilde onların cenâb-ı müstetâblarınadır. Ve bu mukarrerdir ki Hazret-i Nebî aleyhisselâm tarîk-i sehl üzere müşerri' idiler, tâ ki âm ve hâssın sülûku üzere mukavvâ olalar. Eğer mukaddem-i rekb ve delîl-i kavâfil tarîk-i sa'ba sâlik olsa kâr yanında çoğu yolda kalır. Raûfîyyet ve rahîmiyyet sıfatı ile ol Habîb-i kerîm tavsif olunmaya idi. Hâlbuki Kur'ân-ı Azîm buna raûf ve rahîm idüğün musaddaktır. [Allâh فجزا الله محمدًا صلى الله عليه وسلم خير الجزاء عَنَّا وبمن سائر المسلمين] [Allâh Muhammedi ve bütün Müslümanları en güzel mükâfatla mükâfatlandırın.] Öyle olsa bâzı akviyâ kavâfil içinde tarîk-i sa'ba li-eclin sülûk eyleseler baîd olmaz.

Tevekkülde kısm-ı sâlis onlardır ki, zarûrâtta ve gayrıda esbâba mübâşeret ederler. Lâkin îtimatları [304a] müsebbibedir, sebebe değildir.

Ve yine münkîr-i mezbûrun inkâr ettiğî hikâyettendir ki bâzı sülehâdan rivâyet olunmuş: Havf-ı şöhetten bir şehirde durmak olmaz idi. Yine bâzı şehre dâhil oldular. Birkaç gün durunca yine şöhet bulup, ol iştiyhârî izâle için hamama girip, melik-i beldenin oğlunun esbâbın giyip gidip, ardından a'vân-ı melikzâde

erişip, döğüp ve söğüp ve esbâbı alıp ol diyârda Lıss-ı hamam diye ad verdiler. Azîz eyitti: “İşte sâkin olacak şehir budur.”

Derler ki: Bu menkıbenin sâhibi İbrâhim Havvâs hazreti ola radiyallâhü anh. Münkir-i mezbûr zu'm eyledi ki bu fiil câiz olmaya. Zîrâ nefsin mahall-i töhmete arzeyledi ve ukûbete müstehak eyledi ve fi'l-i muharrem irtikâb etti. Husûsan vücûh-ı kesîre ile bu inkâr ve îtirâzın cevâbını bâzı fukahâ fukarâdan bazına suâl edip eyitmişler ki: “Ey, cevâbı öyle isterim ki zâhir-i fıkha muvâfık ola. Fukarânın tevcîhâtı üzere olmaya.” Şeyh eyitmiş: “Bunun cevâbı halk beyninde meşhûrdur.” Fakih eyitmiş: “Ne ola?” Eyitmiş ki: “Zâhir fıkıhta inde'z-zarûre isti'mâl-i ba'z-ı muharrem câiz değil midir?” Fakih eyitmiş: “Neam.” Şeyh eyitmiş: “İşte İbrâhîm Havvâs kudde sırrohû bu merhem ile kalbine müdâvât eylemişler.” Fakih teslim edip hadd-i nefsenden “Bu kelam muvâfık-ı fıkıhtır” demiş.

Sahibül-kitâb eydür: Cevâbın dahi ziyâde îzah maksûd olacak denilmek mümkündür ki: Eskâm-ı ecsâm şey'i harâm ile müdâvât [305b] câiz olunca müdâvât-ı kulûbde câiz olması tarîk-i evlâ ile sâbit olur. Zîrâ ecsâma dahi câiz olduğu hâmil-i kalp olduğu içindir. Maraz-ı ecsâm sâhibine rahmet-i Rahmân ve maraz-ı kulûb sebeb-i hizlân-ı Bârî naks ve hüsrân idüğünde iştibâh yoktur. Kande helâk-ı ebdân, kande helâk-ı edyân. Mütercim-i fakîr eydür: “Bu zikrolunan mazmûnda biraz kelâmet dahi buyurmuşlar. Cümlelerin meâlî bir olmağın tercüme olunmadı.” Nebiyy-i Mükerrrem Sallallâhu aleyhi ve sellem buyurmuşlardır ki: “Âgâh olun ki cesette bir mudğâ vardır. Ol sâlih olunca ceset sâlih olur. Ol fâsid olunca ceset dahi fâsid olur. Âgâh olun, ol zikrolunan mudğâ kalptir”²⁵² buyurdular. Müslim ve Buhârî aleyhimâ rahmetü'l-Bârî *Sahîhayn*'da ihrâc ettikleri ehâdisdendir.

Ve yine inkâr ettikleri hikâyâtandır. Şeyh Ebû Bekir Şibli hikâyesi ki esnâ-i hikâyâtta tahrîr olunmuştur, lâkin cevap için îade olundu. Şeyh-i mezkûr eydür: Hâtıram bana eyitti: “Sen bahîlsin.” Ben dahi niyet eyledim ki: “Ol fetholan şeyi ol mülâkî olduğum fakîre vereyim.” Hatırâm dahi tamam olmadan bir kimse bana elli dînar verdi. Aldım, taşra çıktım. Evvel mülâkî olduğum bir fakir gördüm, bir berber önünde durup başın tıraş ettirir. Ona ol altınları verdim. Eyitti: “Berbere ver.” Ben

²⁵² Buhârî, *Îmân*, 39.

eyittim: “Bu vereceğim denânîrdir.” Başın kaldırıp eyitti: “Biz seni bahîlsin demedik. Altın olsun müzeyyene ver.” Ben dahi verdim. Berber [305/a] eyitti: “Bu fakir benim dükkânıma gelince akçe almamaya niyet ettim idi. Alamam” dedi. Ben dahi altınları varıp deryâya attım.

Mu’teriz eydür: “Şeyh-i mezkûrdan zikrolunan mânâ izâadır.” Bunun cevâbı üç vecihledir: Bir bu ki, ol fiil ondan sudûr ettikde hal gâlip ve zü’l-hal gâibtir. Öyle olsa mükellef olmaz ki, tahsîl ve izâa onun hakkında mutasavver ola. Vech-i sâni oldur ki, onu ol semm-i mühlik idüğün müşâhede etti, itlâf eyledi. Nitekim ef’â-i mühlik idüğün bilen elde tutmaz. Üçüncü oldur ki, belki ol fiil bir izin ile ola ki, akçe itlâf etmeden muztar ola. Şöyle ki, itlâf etmedikçe ahd-i fermândan çıkamaya.

Ve yine münkirînin inkâr ettikleri hikâyâtândır ki: Ahmed-i Ebü’l-Havârî cenâbına kendi şeyhi Ebû Süleymân Dârânî ona tennûra girmek ile emir buyurmuşlar. Ol zamanda ki tennûru yakıp tamam kızdığı vakit ona hal gâlib oldu. Ekser kelâmı “Yâ üstâd, tennûr kızdı” demek oldu. Şeyh dahi buyurmuşlar ki: “Kızdı ise var içine gir.” Mezbûr ise azîzin sözüne muhâlefet eylememeye ahdi var idi. Derhâl varıp tennûra girdi. Biraz zaman durduktan sonra şeyh cenâbına götürdüler.

Bunun cevâbı oldur ki: Sâlik-i mezbûr kuvvet-i yakîn ile bildi ki, ahdine riâyet sebep-i izzet olup onu sâhibü’n-nâr ihrâk etmeye ve cemî mehûf ve mahzûr onda ref’ oluna. Ve Cenâb-ı İzzet’ten ona bir hal müstevlî oldu ki onun elemi [306b] harâret-i nârda mestûr ola.

Bâzı âriflerden menkûldür ki: “Sâdik sıdkının taht-ı himâyetindedir. Yani mehâlik irtikâb eylemiş buluna, ammâ irtikâbı sıdkında zuhûr eylese sıdkı onu helâktan hâmî olup helâkı necâte münkalib olur, Hazret-i Halîl’e olan berd-i nâr gibi.”

Velhâsıl evliyâullâhdan zâhire muhâlif şey zuhûr etse onun birkaç mihmâli olup biri bu ki menkûl olanın ona nisbeti adem-i teslîm. İkinci ilm-i zâhire mutâbık te’vîl mümkün ise te’vîl ola. Mümkün olmazsa denile ki: Mümkündür ki bunun bir te’vîli ola ki ulemâ-i bâtın onu bileler. Hazret-i Mûsâ ile Hızır hikâyesi gibi ol

tezekkür oluna. Tâ ki kalp inkârdan berî ve vebâlden ârî ola. Üçüncü denile ki, ol sudûr eden ne ise ondan hal-i sekrde ve kendinden gâib olduğu zamanda sudûr etmiştir denile. Sekr-i mübâh ile sekrân olan mükellef olmaz. Öyle olsa bu tâife-i aliyyeye sû'î zan adem-i tevfikten nâşîdir. نعوذ بالله من الخذلان وسوء القضاء ومن جميع انواع البلاء [Yüz üstü kalmaktan, kötü hükümden, çeşitli bütün belâlardan Allâh'a sığınırım.]

Sahibü'l-kitâb buyururlar ki: Ol kimse ki, fukarâ-i sâdikîn ve gurebâ-i siddîkîn ahvâline iman ve onlara muhabbet ile ve ol gürûh-ı fütûhun sîretlerini ilim ile derûnu mümtelî ola. Onlardan işittiğin teslim edip, zâhire haml mümkün olmayanı bir mahall-i sahîhe hamledip, onların hâllerine lâyık bir te'vîl-i sâbık ile te'vîl edip ta'n ve vebâlden kendözön tahlîs ede, cümle te'vîlden bu [306a] fakir sâbıkan zikrettiğim te'vilât-ı selâse gibi. Ammâ onlar ki, onların ahvâllerin bilmeye ve onların meşrûbundan içmeye ve onların mezûkundan tatmaya ve ulûmlarına ve sâlik oldukları semte vukûfu olmaya ve hüsn-i zannı kâmil olmaya, lâbüd onların akvâl ve ef'âllerin inkâr eder. العياذ بالله فى الانكار والاصرار [İnkâr ve ısrârdan Allâh'a sığınırım.] Şâir-i zü'l-mefâhir ne güzel buyurmuştur ki tercümesi budur:

Onu kadh etmekim Hak ede teşrîf

Evlâdır dâim olan medhe mahsûs

Bularçün Hak'la var sırr-ı sâdik

Sen ve ben bilmemek ol sırrı mensûs

Ammâ ol hikâyekim sâbıkan bâzı meşâyihden naklolunmuş idi, buyurmuşlar ki: “Mekke-i Mükerreme'de fülân senede gavsı gördüm, bir altın araba üzere berhavâ oturmuş, melekler onu çekerler” der. Bâzı kimsenin fehmi bunu inkâra mübâdere eylemiş. Ben derim ki: Bu inkâr olunmaz. Zîrâ Hazret-i gavs onu kendi ihtiyârı ile etmez. Belki Mâlikü'l-mülk sübhânehû ammâ şânehû hazreti onu âlem-i melekûtta ol fiiline mazhâr eylemiştir. Yoksa bu âlem-i teklîfte değildir. Eğer Allâh Sübhânehû bâzı ibâdına harîr giymeye izin verse farazan ve ol kavli dahi ol izni yakînen bilse ve memûr olduğun giyse müntehik-i şer' [307b] olmaz demişler. Bu hâricte bir temsil-i farazîdir, yoksa böyle olmuş demek değildir. Eğer denilirse: “Ol

kul izn-i mezkûru ne tarîk ile tahsîl-i hâsıl edebilir?” Ben eydürüm: Ol tarîk-i sedîd ile ki, Hızır aleyhisselâm katl-i gulâmın hâsıl kılmış idi. Kavlı-i sahîhte Hızır aleyhisselâm hod velîdir, nebî değıldir. Nitekim kavlı-i sahîh oldur ki el-ân hay ola. Ekser-i fukahâ ve usûliyyûn ve evliyâ-i zû-fünûn bu kavlı-i sıdk üzere sâbitlerdir. Şeyh Muhyiddîn Nevâvî, İmâm Ebû Amr b. es-Salâh’dan rivâyet buyurmuşlardır ki: Fukahâdan bir cemâat şeyh-i celîlü’l-kadr İzzüddîn b. Abdüsselâm’a suâl eylemişler ki: “Hızır aleyhisselâm hakkında ne dersiz? Hay mıdır, meyyit midir?” demişler. Cevapta buyurmuşlar ki: “Bu suâlin cevâbında Şeyh İbnü’d-Dakîk cevap verse ki “Onu gözüm ile gördüm ve musâhabet ettim” dese tasdîk eder miydiniz?” İbn-i Dakîk’ten murâdı fakih, el-imâm Takiyyüddîn b. Dakîku’l-İd dedikleri azîzdir ki beynennâs her kelâmı müsellemler idi. Eyittiler: “Tasdîk ederdik.” Eyitti: “Vallâhi Hızır aleyhisselâmdan yetmiş miktârı sadîk haber verdi ki, onlar onu gözleri ile görüp, sözün işitip müntefî olmuşlar. Ol dediğim kimselerin her biri İbn-i Dakîk’ten efdal idüğünde şüphe yoktur.” Ve ulemâ-i muhakkikîn ve urefâ-i muvaffakîn indinde sahîh oldur ki, ârif-i billâh âlim-i bi-ahkâmillâhtan efdaldir. Radıyallâhü ani’l-cemî. Ve Şeyh Takiyyüddîn-i mezkûrdan menkûldür ki bâzı evliyâ meclîslerinde zikrolundukda buyurmuşlar ki: “Ol benim katımda fülân kadar fakîhten hayırlıdır.” Ve bana bâzı ahbâr ihbâr eyledi ki, Mekke-i Mükerrreme’ye haber geldi ki, es-seyyid, el-imâm, ârif-i billâh İsmâil b. Muhammed el-Hadramî vefât eylemiş. Es-seyyid, el-imâm Ahmed b. Mûsâ el-Uceyl ol mahalde [307a] hazır idi. Buyurdular ki: “Cenâb-ı İzzet’ten ricâ ederim ki ona yüz tâne fakîhi fedâ edip onu bir zaman dahi muammer ede.” Sonra işitildi ki: “Makâm-ı ihtizâra varmış idi. Yine ifâkat buldu” dediler. Ve nice zaman dahi ömür sürüp ba’de müddetin tavîletin vefât ettiler. Kuddise esrârahüm. Ve bu mukarrardır ki evliyâ-i izâma ve onlardan naklolunan ahbâra îtikadı olan tasdîk eder ki Hızır aleyhisselâm hayıdır. Sıddîkûn onunla ictimâların cemâaten ba’de cemâatin ihbâr ederler. Bu meşhûr u müstefîzdir ve ulemâ ve sikât kitâpları meşhûndur. Ve bu fakir dahi bu kitâpta hikâyât-ı müteferrikâda onunla bâzı şüyûhun ictimâların zikredip nihâyetü’l-emr kat’-ı mesâfe için esânîd-i hikâyâtı tayy eyledim.

Ve haberde gelmiştir ki: Şeyh-i kebîr Sehl b. Abdullâh kuddise sırruhû bir gün halkı ikbâl edip kelâm-ı hasen ile tekellüm eylediler. Ona eyittiler: “Bu lütfu her

zaman muhtâcına bezl etseniz?” Buyurdular ki: “Karındaşım Hızır aleyhisselâm gelip, ihbâr edip eyitti: “Karındaşın Zünnûn intikâl etti. Ben seni onun makâmına ikâmet eyledim. Dur, halkı ikbâl edip tekellüm eyle.” Eğer üstâdü’l-üstâdın emreylemeşe nite ola idikim ben sizin beyninizde tekellüm edebile idim.”

Ve şeyh-i celîl Ebü’l-Hasen-i Şâzelî’den rivâyet olunur, eydür: Karye-i Ayzâb’ta Hızır’ı gördüm, eyitti: “Yâ Ebü’l-Hasen, Allâh Sübhânehû ve Teâlâ sana lütf-ı cemîlin musâhib kıldı ve sana ikâmet ve rahîlde sâhip oldu.”

Ve ben bâzı şüyûh-i Yemen’den işittim: “Hızır aleyhisselâm inde’ş-şedâyid ona gelip def-i müzâyaka eder idi.”

[308b] Ve meşâyihden bu bâbta menkûl olan hasra kâbil değıldir. Ve ol hadîskim bâzı muhaddisîn mevt-i Hızır’da nakleylemişlerdir. Onunla ihticâc mümkün değıldir. Zîrâ ulemâ-i muhakkikînden cumhûr katında ol hadîs müevveldir.

Ammâ ol hikâyetkim Şeyh Ali el-Kürdî’den menkuldür, buyurmuşlar ki: “Ehlullâhtan nicesi tesettür için veleh ile tahrîbi cem eylemiştir. Halka îham ederler ki namaz kılmazlar ve sâim olmazlar ve keşf-i avret ederler diye. Tâ ki kendilerine sû’i zan edenleri salâha nispet etmeyeler. Onlar bâtınlarında salât ederler ve sâim olurlar. Ve nicesi görülmüştür, tenhâlarında salât ederler, beyne’n-nâs etmezler.” Bu söz sahîhtir. Bunlar için bir mezheb-i ma’rûf vardır ki mehâsin-i ameli ihfâ ve mesâvîyi i’lân ederler. Beyne’n-nâs zındık anılmadan kaçmazlar. Hemen Hak katında sıddîk olsunlar, râzılardır. Kemâl-i ihlâsı ictilâb ve şevâib-i şirk-i hafiden nefislerini istibrâ için rû’yet-i mahlûku nefyde ve kulûb-ı nâsdan iskâtta mübâlağa ederler ve halkın medh ü zemmine îtibâr etmezler. Ve bunlardan bâzı var ki, beyne’n-nâs ibâdet katında nâsdan muhtecib olup görünmezler ve bunlarçün nice tavır vardır ki verâ-i akıldadır. Onun için onu ukûl idrak edemez, illâ ârif-i zü’l-meârif yine nûr-ı Hak ile görür ve bilir. Ve işittim ki: Bâzı ulemâ-i zâhir buyurdular: “Fukahâdan bâzı gürûh bâzın inkâr ederler. Fakir sûfî eydür: “Ey fakih, bu yolda verâ-i akılda bâzı nesne vardır, nazar et, tâ ki nice görürsen gör” dedi. Fakih nazar edince gördü, sûfî havada durur ve mekânında dahi kezâlik.” Ve yine bâzı ehl-i ilm haber verdiler ki: Onlardan [308a] bâzını namaz kılmaz görmezler idi. Bâzı eyyâmde salâta ikâmet olundu. Ol namaz kıldığı görmeyen kişi oturur idi. Bir fakih ona eyitti

ki: “Kalk, namaz kıl!” Ol dahi fakih ile namaza durdu. Vaktâkim rekat-ı sâniyeye kalktılar. Fakih gördü, yanında namaz kılan gayrı kimse. Taaccüp etti. Üçüncü rekat olunca bir kimse gördü ki ikincide gördüğü değil. Dördüncüde dahi gördü ki üçüncüde gördüğü değil. Vaktâkim namazı aklınca tamam eyledi. Nazar eyledi. Yine ol gördüğü kimsedir. Ol gördüğü kimselerden bir fert yok. Fakîr-i müvelleh fakîh-i vâlihe nazar edip eyitti: “Ey fakih, kanı senin ile namaz kılan kimseler, kande gittiler?” Fakih istiğfâr edip ondan istihlâl eyledi.” Bunun aynı Kadîbü’l-Bân cenâb-ı âlîşânlarından dahi menkûdür.

Ve şeyh-i azîmü’ş-şân, ehl-i saîdden eş-Şeyh Müferrec cenâbından naklolunmuş ki: Ashâbından bâzı şeyhi Arefe günü Cebel-i Arafât’ta gördüler. Âhar dahi kendi mekânında gördü. Ve Arefe günü ondan ayrılmayıp musâhabetleri ile muğtenim olmuş idi. Bâde zamânin ol iki kimse mülâkî oldukda her biri şeyh ile hâlden müzakere edip birbirin tekzip ettiler. Her biri sıdk-ı kelâmına talâka yemin ettiler. Âhirü’l-emr şeyh cenâbına varıp muhâsame eylediler. Şeyh dahi her birinin dâvâsını musaddak ikrâr edip “Her birinin talâkı vâki değildir” buyurdular. Şeyh Safiyyüddîn İbnü’l-Mansûr eydür: [309b] Kıssa-i mezkûrun hükmün bi-aynihî Şeyh Müferrec’e suâl ettim. Ve ben suâl ettikde benim ile bir cemâat var idi ki ilim ve mârifette her bir ferîd idi. Şeyh eyitti: “Ey tâife-i aliyye, bildiğiniz kadar bu mesele cevâbında dikkat ile cevap verin.” Pes her biri cevâba ilmi miktârınca tasaddî eylediler, ammâ kifâyet mertebesi değil idi. Benim kalbime ol hinde lütf-ı İlâhî nâzil olup, sadrım münşerih olup cevap tulû’ eyledi. Şeyh nazar edip: “Yâ Safiyyüddîn söyle” buyurdular. Fakir eyitti: “Velî velâyette mütehakkık olsa ve rûhâniyetinde tasavvurdan mekân bulsa, ona sûret-i adîdeden tasavvurda kudret îta olunur. Vakt-i vâhidde cihâd-ı müteaddidede kendi irâdeti üzere görünmek olur. Ol Arafâ’da gören ve mekânınızda gören ikisi dahi kelâmında sâdıktır” dedi. Şeyh buyurdular ki: “İşte cevâb-ı sahîh budur.” Bu cevap aynı ile sâbıkan zikrolunan salât-ı vâhitte dört kimse görünmek sırrına cevap olsa olur. Ve ol racül-i vâhidin kazıyyesi ki, fakîhe hem havada hem yerde kendin göstermiş idi. Bundan anlanır, ol hikâye ki sâbıkan zikrolunmuş idi: Bir şahıs sûret-i Sehl’den tekellüm edip, Sehl ise ol zamanda saâdet-hânelerinde idüğü mukarrer idi. Bu cevapta ol dahi bilinir. Ârif hakâyık-ı esrâr olmayıp ammâ îtikâd-ı tâmmı olanlara bu kadar cevap kâfidir. Ammâ ârifûn-ı zû-

fünûna veleh ve tahrîbten gördükleri şey hasen-i îtikadlarına hâlel vermez. Nitekim imâmü't-tarîka, el-câmiu beyne's-şerîati ve'l-hakîka Şihâbüddîn Sühreverdi ve Şeyh Ali el-Kürdî cenâbın ziyârete vardıkları sâbıkan bâb-ı hikâyâtta zikrolunmuştur. Bunun biri ile ki, vahîd-i dehr ve ferîd-i asr idi ki, Şeyh Ali Kürdî'den zuhûr [309a] eden ef'âl-i gayr-i meşrûa ki ona nispet olurdu, terk-i salât gibi ve keşf-i avret gibi. Sühreverdi cenâbın ziyâretten men eylemedi; zîrâ onun sırrı olan ahvâli mâlûm edinmişler idi. Kuddise esrârahümâ. Ey nâzır-ı hakikat-i beyyin, Hak Sübhânehû sana ve bana rahmet eylesin. İmdi Sühreverdi cenâbının âdâbın ve tevâzuun gör ki, kendi ol tüccâr-ı bî-kârdan idi ki, hakkı ziyâret olunmak idi, ziyâret etmek değil. Yine Şeyh Ali Kürdî'nin kaddesellâhü esrârahû ziyâretine müsâraat edip gördüğü ef'âl-i münkireden mücânebet kılmadı. Ve ol zaman halkın hâllerin gör ki, Şeyh Alî-i mezbûru zındıka ve fücûra nispet ederler idi, illâ içlerinde muvaffak olanlar eğerçi hâlden bilmek dahi hâlleri değil ise yine îtikad edip, evlâ olan kibâr hakkında “İhtiyâr sükûttur” deyip, sâmit olup kendilerini günâhtan halâs ederler idi.

Bilâd-ı Yemen'de bâzı kibâr-ı fukahâdan işittim ki, Aden'de meşhûr olan Şeyh Reyhân cenâb-ı saâdet-ünvândan ki, evsâf-ı hamîyyetleri bâb-ı hikâyette kitâbet olunmuş idi. Cihâran bâzı ef'âl-i münkire zuhûr edip fakîh-i nâkil eydür: “Hâtırına geldi ki: “Göre şol gâfil-i târiki. Beyne'n-nâs salâhı şâyî”, kendi ise münkirâtı câmi’.” İttifâk ol gece evime ihrâk olup cemî mâmelekim fenâ buldu” buyurdular.

Yine Sâhibü'l-kitâb eydür: Ehl-i veleh ve tahrîb hadd ü adden bîrûn ve kerâmât-ı menkûleleri mertebe-i ta'dâddan efzûndur. Lâkin onlardan olmayandan niceler onlara teşebbüh edip nefsinin onlar ile tezvîre idhâl eder. Zîrâ bu emr-i mukarrerdir ki, nâs kimi sâdık ise kimi kâzibtir ve kimi tâi' ise kimi dahi fâsık, kimi sadîk ise kimi zındık. [310b] Suâl: Eğer suâl olunursa böyle olunca sıfât-ı nefsiyye ile halkın beyninde iştibâh lâzım gelip, ahvâl-i ferîkayne vukûfu olmayan tefrîk-i ferîkaynden hayrân ve kabîleyninden kangısına mürâcaat olunmak lâzım idüğünde sergerdân olmaz mı?

El-cevap: Ben eydürüm: Hak Sübhânehû ve Teâlâ bu abd-i fakîre izhâr ettiği lütfundan iki türlü cevap vermek mümkündür; biri muhtasar-ı müfid ve bir dahi mebsût-ı sedîd. Ammâ bu tafsîlde kemâl-i suûbet ve gumûz mukarrerdir. Lâkin lütf-ı

Hak ile bana zâhir olan cevâb-ı bi's-savâb budur ki, بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ وَبِاللّٰهِ التَّوْفِیْکِ [Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla. Ondan yardım isteriz. Başarı sadece Allâh'dandır.]

Nâs iki kısımdır: Biri mu'tekid kesr-i kâf ile ve biri mu'tekad feth-i kâf ile. Mu'tekid dahi iki kısımdır: Biri nâzır bi-nûrillâh, birisi değil. Kısım-ı sâni ki mu'tekaddir. Ol dahi iki kısımdır: Biri zâhir-i şer'de münker olanı mürtektibtir ve ona musırdır ve münker idüğün ve eğer mürtektib idüğün bilir. Ve bir kısım dahi gayr-i mürtektibtir. Ve kısım-ı evvel dahi iki kısımdır: Biri hâkim-i gayr-i mahkûmdur. Zîrâ kime îtikad olunur ve kime olmaz nûrullâh ile nazar eder, bilir. Allâh Resûlü onlar hakkında buyurmuşlardır: اِتَّقُوا مِنْ فِرَاسَةِ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ [Mü'minin ferâsetinden korkun. Çünkü o Allâh'ın nûruyla bakar]²⁵³ buyurmuşlardır. Ve şikk-ı evvelin kısım-ı sâni mu'tekid min gayr-i nûrillâh idi. Onlar işte bizim gibi görürler. Hazret-i Hak'dan recâ olunur ki câh-ı kirâm hürmetine bize dahi keremi ile muamele ede. Emir ve söz dahi bu mu'tekid min gayr-i nûrillâh kısmındandır ve bunların hükmü bi-fethi'l-kâf mu'tekad olan kısmın hükmü hilâfına göre muhtelif olur. Mu'tekad ki, kısım-ı sâni ki mürtektib-i münker olmayandır. Onlara lâbüd mutlaka hüsn-i zan olunur. Kısım-ı evveli ki mürtektib-i münkerdir. [310a] Üç kısım üzeredir: Biri onlardır ki, onları ârifûn ilm-i bâtın kuvveti ile ve nûrullâh ile görüp, bilip îtikad ederler. Ve ikinci oldur ki, ârifûn onlara îtikad etmezler. Onlara biz dahi iki vecihle îtikad eylemeziz. Onunçün ki irtikâb-ı münker ettiler. Ve bir bu ki ârifûn dahi mu'tekid değildir. Üçüncü onlardır ki hâlleri mâlûm değil. Yani onlara ârifînin îtikadı var mı, yok mu gayr-i ma'lûmdur. Bu kısım dahi iki kısımdır: Biri oldur ki ondan bir hârik-i âde şey zuhûr etmiş değil. O meküleye hüsn-i zan olmaz. Zîrâ münkerde ısrârı var ve bir muâraza-i kerâmet dahi yok. Ve ârifînin îtikadı dahi munazzam olmamış. İmdi lâzım olan ona adem-i îtikaddir. İkinci kısmı oldur ki ondan hârik-i âde bir şey zuhûr etmiş, ammâ irtikâb-ı münker dahi kılar. Bu kısım dahi üç kısım üzere olmak kâbildir: Biri oldur ki diyânet ve tâat ve mârifet ile ma'rûf ola. Velhâsıl bir zann-ı kavî mûcib nesne buluna. Ona îtikad ederiz, kerâmet ve din ol şahısta bulunduğu için. Ve münker-i mezbûrdan ona nispet olunanları muhtemeldir ki bir emr-i hafî ile kendinden ihrâc eder ola. Nitekim Hızır ile Mûsâ kıssası

²⁵³ Tirmizi, *Tefsîr*, 48.

zikrolunmuş idi. Ve ikinci kısım oldur ki sihir ile ve kehânet ile ma'rûf ola. Ona sûtî zan olur ve inkâr ve kadh olunur. Zîrâ din ve kerâmet bulunmayınca cemî hâli münker olur. İzhâr ettiği kerâmet [311b] kehânet ve sihir olur. Ol her şeytân-ı laîne velî olandan olsa olur. Kerâmet ise veliyy-i Rahmân olandan olur. Ve bâzı sihir küfürdür ve ol mekûle sihri mürtekib kâfir olur. Kezâlik ol müneccim dahi nücûmu bizâtihi müessiredir diye ve ol tabîb ki tabâi' müessiredir bizâtihi diye kâfirlerdir. نسال الله الكريم العفية فى الدين والدنيا والآخرة لنا ولجميع المسلمين [Kerim olan Allâh'dan bizim için ve bütün Müslümanlar için dinde, dünyada ve ahirette âfiyet dileriz.] Ve kısım-ı sâlis onlardır ki hayatında meçhûlü'l-hâl ola. Bunun biri ki hârik-i âde ahvâli olur ve kimse onu kehânet ve sihre dahi nispet eylemeye, lâkin irtikâb-ı münker görüle. Onda tevakkuf edip in'âm-ı nazar ve tecrübe ve ihtiyâr lâzımdır. Ve onun ile ahvâlini bilmek murâd edende mübâhase edip aksâmdan birine haml mümkün ise fe-bihâ, değil ise emri sâhibü'l-emre tefvîz olur.

Mütercim-i fakîr âmelehullâhu bi-keremihi'l-hatîr eydür: Gerçi bu kitâb-ı müstetâbda tahrîr olunan aynı ile asl-ı kitâba mutâbık ve Arabîsine muvâfık olmak iltizâm olunmuştur. Ammâ cevâb-ı tavîlde bir kıssa ile tesâhül olunmayıp tahte'l-lafz mânâ ne ise lisân-ı Türkî üzere tertîb ve tasvîr olunmuştur. Zîrâ İmâm Yâfîî hazretleri radiyallâhü anh meşâyih-i Şâfiyye'den idüğü meşhûr ve mukarrerdir. Ahvâl-i Hanefiyye kelâmının ba'zı muvâfık ve ba'zı muhtemel ve ba'zı mahall-i cedel olmağın ziyâde ve tağyîrden riâyeten li'l-edeb taharrüz olunup hemen aynı ile nakl bi'l-mânâ olmuştur. عصمن الله عن شرور انفسنا [Allâh bizi nefislerimizin şerrinden korusun.]

Sâhibü'l-kitâb eydür: Bu zikrolunan mütekerrir olanı takayyüdden sonra on kısım olur. Bu aksâm-ı aşere [311a] den hâriç bir kısım dahi vardır. Ol kısım oldur ki, bir kimsenin hâli meçhul ve irtikâb-ı münker etmez ve hârik-i âde bâzı nesne dahi ondan sudûr eder. Ona hüsn-i zan oluna. Mâdemki hüsn-i zannı kâdîh olur nesne zuhûr eylemeye. Bu mezkûr olan cümlesi havâriku'l-âde bi-gayr-i tehadî dâvâ zuhûr edince. Nitekim fasl-ı keramât-ı evliyâda şart ve tafsîl ve istisnâ beyân olunmuş idi. Ve her kimse ki müceb-i medh ve kadhî câmi' ola ve mücebâtı müsâvî ola, ehadühümâ âhar tercih olunmaya ve hâli bize hafî ola. Onda tevakkuf olunup, salâh ve fesâtta biri ile hüküm eylemeyip, medh ve kadhten ve îtikad ve inkârdan

birini onun hakkında izhâr eylemeziz. Belki onun hâlini Hazret-i Alîm ve Habîr'e havâle ederiz, sükût ederiz. Cevâb-ı basît bu mahalde tamam oldu.

Ammâ cevâb-ı muhtasar oldur ki nâs mümkündür ki üç kısma taksîm oluna. Bir kısmına îtikad ederiz, bir kısmına etmeziz ve birinden tevakkuf ederiz. Kısm-ı evvel ki ona îtikad ederiz. Onlara îtikad üç şeyle olur: Biri oldur ki münkere musır olmaya. Üçüncü ol ki diyânet ile ma'rûf ve kerâmet ile mevsûf ola, ammâ irtikâb-ı bâzı münkerât ede. Ve îtikad olunmayan kısm-ı sâni'den dahi üç şey cem olmak lâzımdır ki ona îtikad olunmaya. Biri münkere ısrârı olmak, münker idüğün bilirken. İkinci onda hârik-i âde zuhûr eylememek. Üçüncü ehl-i bâtının ona îtikadı var idüğün bilmemek. Kısm-ı sâlis ki onun [312b] hakkında tevakkuf olunur. Yine üç şey ictimâi ile tevakkuf olunur. Biri ol ki ondan hârik-i âde zuhûr ede ve ikinci hâlini bilmeye ve üçüncü münkerâtı mürtekeb ola, münker idüğün bilirken. Pes onun hâlinden suâl ve bahsedip, eğer salâhı ve talâhından birini iktizâ eder şey zuhûr ederse muktezâsıyla amel edip, eğer irtikâb ettiği fâhiş ise ondan mücânebe ederiz, gayr-i fâhiş ise muhâlata ederiz. Yine hâli keşfolunca bu cevâb-ı bi's-savâb cevâb-ı evvelden muhtasar, velâkin cemî ahkâmın müstev'ibdir. Ammâ bu tevakkuf alâ hasebi'l-âde münkirin fâhiş ve gayr-i fâhiş olması üzere tertîb eyledik. Alâ ciheti'l-ihdiyâtıdır. Yoksa veliyy-i sadîk ve sâlih, sâhir ve zındîk ve kâhin ve fâsıktan hafî değildir. Ednâ muhâlatası olan onları birbirinden temyîz eder, belki mücerred rü'yet ile bilinir. Zîrâ esmâ-i mukarrebîn-i ebrâr esmâ-i zenâdıkâ-i füccâr gibi olur mu? [Nefsimizin şerrinden ve kötü amellerimizden Allâh'a sığınırız ve Rabbimiz dünyada ve âhirette amellerimizi hayırlı ve bereketli kılsın.]

Sâhibü'l-kitâb eydür: Şol taksîm ki mu'tekid ile mu'tekad beyninde bu abd-i fakîr tahrîr ve tastîr eylemiştir. Kimse bu üslûp ile tahrîri ettiğine mülâkî olmadım. Ammâ zann-ı gâlibim oldur ki her muvaffak li-hüsni'z-zan fukahâdan ve gayrı ehl-i irşâddan bu husûsta fakîre muvâfakat göstere. Meğer şol bâzı bilâdda tecsim ile ma'rûf olan mezheb-i bâtil ehli muhâlefet ede. Onlardan muvâfakat mercüv değildir. Onlar lâbüd evliyâ ve sâlihîn-i sûfiyyeden ve eğer gayrıdan inkâr ederler. Zîrâ ârifün-ı zû-fünûn ve ulemâ-i ehl-i ihtidâ onların îtikâd-ı bâtıllarına kendi îtikâd-ı hâkkaları muktezâsınca inkârları mukarrerdir. Onlar dahi me'seme garîk olup [312a] muâraza

ve inkâr ile kendilere lâyük olan dârin medârını ihtiyâr ve îsâr ederler. Meselâ, hibr-i muazzam ki, Hazret-i Fahr-i âlem Sallallâhu aleyhi ve sellem onun Mûsâ ve Îsâ b. Meryem Salavâtü aleyhimâya mübâhât eylediği imâm-ı mükerrerdir. Onu inkâr edip hakkında şe'nlerine lâyük sözler söylerler. Ol imâm-ı zû-ihirâm Ebû Hâmid-i Gazzâlî cenâbıdır ki, şeyh-i kebîr, ârif-i billâh Ebû Hasen eş-Şâzelî buyurmuşlardır: Hazret-i Habîb der ki: “Sizin ümmetinizden bunun gibi hibr var mıdır?” Onlar eyittiler: “Lâ yâ Resûlallâh!” Kezâlik siddîkînden siddîkiyyet-i kübrâ ve makâm-ı âlî-i baîdü'l-mermâsına çok kimse şehâdet eylemişlerdir. Ve bu ebyât-ı Yâfî-i aliyyilden ol imâm-ı celîl hakkında zuhûr eden ebyâtandır. Tercümetü'l-asl:

Ebû Hâmid o Gazzâlî dururkim

Onun gazli gibi gazl edemez il

Onunla Mustafâ edip mübâhat

Demiş Îsâ ve Mûsâ'ya onu bil

Sizin kavminiz içre bulunur mu

Ebû Hâmid gibi bir hibr-i kâmil

Demişler ey güzîn-i halk-ı âlem

Sana mahsûstur fahr-i müessel

Dedim bu abd-i âsî de düşümde

O fahr-i ümmete ey merd-i kâmil

Denir mi hüccetü'l-İslâm özüne

Dedi var nice der sana öyle değil

Ve şeyh-i kebîr Ebû'l-Abbâs-ı Yemenî aynı cânibte isnâd-ı sahîh ile izbâr olunmuştur. Ebû'l-Abbâs buyurdular ki: “Bir gün ebvâb-ı semâyı meftûha gördüm. Ol hinde görürüm, melâikeden bir bölük nüzûl edip, bir kabirden bir şahsı çıkarıp,

nice türlü hil'a ile giydirip, ba'dehû bir burağa bindirip semâya suûd eylediler. Nazar ettim, semâen ba'de-semâin suûd edip semâvât-ı seb'adan sonra yetmiş hicâb geçtiler. Onu bilmek murâd ettim. Bana eyittiler: "Ebû Hâmid Gazzâlî'dir." Ondan sonra kande gitti ve kande karar kıldı bilemedim" buyurdular.

Ve sâhib-i sîret-i hamîde ve menâkib-i adîde Muhyiddîn Nevâvî hazreti gibi ve bunlardan gayrı gibi, adetleri ihsâ olunmaz ulemâ-i muhakkikîn ve nüzzâr-ı müdekkikîn gibi kebâir-i [313b] kibârı inkâr ederler ve tâinûn-ı mezkûrîn kendilerinin zelevâ addeylediklerine müterabbıs olmadan zâil olmazlar. Onunçün ki onları hâşâ tekfir ve tefsîkadan fırsat bulmaya zerfa kılalar ve kemâl üzere garazlarına icrâda ihtimâm edeler. Ammâ kâdir olmayıp, gayzları ile dünyada muazzeb ve azâb-ı elîm-i cahîme murakkaben, muaccelen hayrân ve sergerdân kaldılar. Sözleri ona bâliğ olmuştur ki, bir alay istiârât ve mecâzât ve biraz dahi mübâlağât cem edip izhâr-ı fezâil-i zâhirî ile mübâhât-ı rızâ gösterdiler. Ondan haberleri olmadı ki, çok kelâm-ı fasîh nice mânâ-i melîha menba' ve nice berâat ve istihlâle mecma' olur, ammâ ehl-i fazl onu ulûmda rüsûm addedip kelâmın fazladır derler. Onların mesâvî addettikleri ekser-i ahyândan mehâsin olup bevâtın-ı fukarâdan câhil, belki zevâhirden dahi inde't-tahkîk zâil ve gâfil oldular. Her kim halktan mün'azil ve beyne'n-nâs müşâhede ettikleri libâstan mütecerred olup, ya hâfî ya hâsirü'r-re's olsa onu inkâr edip bu kitap ve sünnetten hâriç ve icmâ' ve kıyâsa muhâlifdir diye ta'n ve teşnî' ederler. Bilmezler ki tarîkat-ı ulyâ kitâb-ı esnâya ve azâim-i sünnete ve Habîb-i Hüdâ ve icmâ-i ukalâ ve kıyâs-ı fitanâ. Ancak rafz-ı dünyâ dahi i'râz ammâ sive'l-mevlâ celle şânuhû ve teâlâdır. Yoksa mücerred-i ruhsa ve mütâkabat-ı hevâ-yı nefis değildir. Ke-enne bu gürûh kavlı Hazret-i Rabbi'l-İzzet'ten gâfillerdir ki: ²⁵⁴ وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ [Rab'lerine duâ edenleri yanından kovma.] buyrulmuştur ve sâir âyât-ı kerîmeden kezâlik sem'leri zâil ve derûnları gâfil ve Hazret-i Fahr-i âlem fukarâ-i ümmet hakkında buyurdıkları ehâdis-i sahîhadan habîr değillerdir. Terk-i zînette ve bir hey'et-i mahsûsa ile adem-i takayyüdde ne kadar ehâdis-i sahîha vârid olmuştur. Kezâlik sahâbe ve tâbînin ve ubbâd-ı sâlikînin hikâyâtları [313a] ve sîretleri ile kitaplar memlû ve kulûb-ı tâlibîn doludur ki, nice ihtiyâr-ı tecerrüd ve terk-i dünyâ ve iştiğâl bi'l-uhrâ eylemişlerdir.

²⁵⁴ En'âm, 6/52.

Ve nice verâdan in'izâl ve zikr-i mevlâ ile tehallî-i ahvâl ve ehl-i evtânından müfârakat ve seyâhatte felevât içre vuhûş ile muvâneset etmişlerdir.

Li-nâfia:

Ey acep nice ta'n eder âdem

Ona kim ola kendiden a'lem

Bâ-husûs ola cümlesi sâdât

Olup ki nicesi zevi'd-derecât

Görmez nûr-ı bâhiri huffâş

Atlıya muk'ad olamaz yoldâş

Hal ehlini ehl-i hâl anlar

Şemsi a'mâ olan muhâl anlar

Kıt'a:

Kâniî sen de ehl-i hâl ola gör

Kâli terkeyle bî-mekâl ola gör

Söylemek fizza ise samt altın

İmdi hâl et sükût-ı kâl ola gör

Tercümetü'l-asl:

Sen ki hasen-i yâri dikkatle temâşâ kılmadın

Şevkile esrâr-ı elfâzını ısgâ kılmadın

Nispet etme nefsinı imdi semâ' ve rü'yete

Zulmet içinde kalıp havlinde nûru görmedin

Hubb-ı yâri sen bu inkâr ile zevk etmek muhâl

Gelmedin ikrâra çün semt-i necâtı bilmedin

Fasl-ı sâni: Akîde-i meşâyih-i ârifîn ve ulemâ-i muhakkikîn, müdekkikîn rıdvânuhû aleyhim ecmaîn beyânındadır.

Kutb-i ulûm-i ledünniyye, seyyidü't-tâifetü's-sûfiyye, üstâd Ebü'l-Kâsım el-Cüneyd kuddise sırruhû buyurmuşlar ki: “Ol eşyâ ki lâbüd ona ihtiyaç mukarrer ola, masnû' sâniî bilmek ve muhdes keyfiyet-i ihdâsın anlamaktır. Sıfât-ı Hâliki mahlûktan ve sıfât-ı Kadîmi muhdesten temyîz eyleye. Tâ ki dâvette zelîl ve vücûb-ı mu'terif ola. Zîrâ ol ki mâliki bilmeye mülk kimin idüğün nite bilir ve Mâlikü'l-mülkü bilmeyen ona nite yol bulur.”

Ve kutb-i makâmât ve ma'den-i kerâmât Ebû Muhammed Sehl b. Abdullâh-ı Tüsterî cenâbından, Zâtullâh'dan suâl olundukda buyurmuşlar ki: “İlim ile mevsûf, tarîk-i ihâta ile idrak olunmaz [314b] ve dünyada göz ile görülmez. Hakâik-i îmân için min gayr-i haddin ve lâ-hulûl mevcûd ve ukbâda uyûn onu mülkünde ve kudretinde zâhir olduğu hâlde görürler. Ve onun kendi zâtın mârifetten halk-ı âlem mahcûb olup âyâtından istidlâl ederler. Kulûb ve ukûl kemâl ve rubûbiyyet ile bilir. Ve Mü'minîn-ı kâmilîn ona ebsârıyla min gayr-i ihâtatın ve lâ-idrâk nazar eder” buyurdular. Radıyallâhü anh.

Ve şeyh, ârif-i billâh, lisânü'l-hikme ve sâhibü'l-ulûm ve'l-kerâmâti'l-hamiyye Ebü'l-Feyz Zünnûn el-Mısrî tevhîdden suâl olundukda buyurmuşlar ki: “Tevhîd oldur ki kudret-i İlâhî her şeyde bilâ-mizâc ve sun'unu cemî eşyâ için bilâ-ilâc bilesin. Ve her şeyin illeti onun sun'u olup ve hiç onun sun'una bir illet yok idüğüne îtikad edesin. Ve semâvât-ı ûlâda ve arazîn-i süflâda Allâh'dan gayrı müdebbir yok. Ve cemî senin vehminde tasavvur ettiğinin ol hilâfidir. İşte tevhîd budur” buyurdular. Sâhibü'l-kitâb buyururlar ki: “Bu cevap hasen ve tahkîk beynini câmi' ve muhtasar, veciz bir cevâb-ı azîzdur.” Ve Zünnûn-ı mezbûra bir kimse gelip

eyitti: “Allâh’a benim için duâ eyle.” Eyitti: “Eğer sen ilm-i gaybda sıdk-ı tevhîd ile müeyyed isen senin için nice dâvet-i mücâbe sebk etmiştir ve illâ garîk-i bahra nidâ müfîd olmaz.”

Ve şeyh-i kebîrû’ş-şân, zü’l-kerâmâti ve’l-burhân Ebü’l-Hüseyn en-Nûrî cenâbı buyurmuşlar ki: “Kurb-ı zâtîden Hak Sübhânehû müteâlîdir ve hudûd u aktâr ve nihâyet ve miktârdan mütekaddestir. Ve ne bir mahlûk ona muttasıl ve ne bir hâdis-i mesbûk ondan munfasıldır. Samediyeti kabûl-i fasl ve vasıldan celîldir. Ve bir kurb var ki onun ol kurb ile tavsîfi muhâl, ol kurb-ı zâtîdir. Ve bir kurb var ki onun ile tavsif vâciptir, kurb-ı ilm ve rü’yet gibi. Ve bir kurb var ki onun ile tavsîfi câiz, lâkin dilediğin ona tahsîs eder. Ol kurb, kurbu’l-fi’l bi’l-lütuftur.” İmâm Yâfî eydür: “Bu kelâm-ı bedû’ n-nizâm dahi hasen ve tahkîktir, sebîl-i enîktir.”

Ve yine üstâdü’l-kavm Ebü’l-Hasan Cüneyd’den menkûldür: İbn-i Şâhin onlara suâl edip eyitti: “Mea [314a] lafzının mânâsı nedir?” Buyurdular ki: “Meanın mânâsı ikidir: Enbiyâ ile olunca nusret ve himâye mânâsına olur. Nitekim Kur’ân-ı Azîm’de buyurur: *إِنِّي مَعَكُمْ أَسْمَعُ وَأَرَى* [Ben sizinle beraberim. İşitirim ve görürüm.]²⁵⁵ Avâm ile oldukda ilim ve ihâtadır. Nitekim Kur’ân-ı Mübîn’de: *مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ* [Üç kişi gizlice konuşmaz ki, dördüncüleri O olmasın.]²⁵⁶ dedi. İbn-i Şâhin eyitti: “Ehvâ ve lâyıktır ki senin gibi fâik sebîl-i Hakk’a ümmet-i dâl ola.” Ve yine Cüneyd cenâbı buyurmuşlar ki: “Lâ-şebîh ve lâ-nazîr olan şebîh ve nazîri olana nite muttasıl ola? Heyhâte heyhât olur. Zannolunmak zann-ı acîbtir. İllâ onlar ki, Hazret-i Latîf ve Habîr lütfuna mazhar olalar. Onlar içindir ki vehm ve ihâta olmaya, illâ işâret-i yakîn ve tahkîk-i îmân.” Ve yine buyurmuşlar ki: “Hak Teâlâ olmuşun ve olmayanın ilminde müteferridir. Öyle olacak nice olacağın bilir ve mahalli zamanı geldikde alâ mâ yeşâ’ îcad kılar.” Ve yine buyurdular ki: “Mecâlisin eşref ve a’lâsı meydân-ı tevhîd-i Hazret-i Vahîd’de tefekkür ve tedebbür ile cülûstur.” Ve buyurdular ki: “Tevekkül amel-i kalptir, tevhîd kavlı kalptir.”

Ve suâl olunmuştur ki: “Tevhîd nedir?” Buyurmuşlar ki: “Muvahhid ikrâr ede ki, muvahhad kemâl-i ehadiyyette tahkîk-i vahdâniyyet ile muvahhiddir ve ol vâhid

²⁵⁵ Tâhâ, 20/46.

²⁵⁶ Mücâdele, 58/7.

vâhiddir ki, velâdet ü tevellüdden münezzehe ve mukaddestir. Endâd ve ezdâd ve eşbâhtan müberrâ ve teşbîh ve tekyîf ve tasvîr ü temsîlden muarrâdır. لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ [O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.]²⁵⁷ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ [O, her şeye hakkıyla gücü yetendir.]²⁵⁸

Ve şeyh-i kebîr, ârif-i billâh Ebü'l-Abbâs b. Atâ hazretinden mervîdir: “Hak Sübhânehû ahruhu halk ettikde ol ahruhu için sır halk etti. Vaktâkim Âdem Nebî aleyhisselâmı halk eyledi. Ol sırrı Âdem'e aleyhisselâm bildirdi. Melâikeye ve sâir mahlûka bildirmedir. Pes ol ahruhu lisân-ı Âdem aleyhisselâm fûnûn-ı cereyânı ile cârî, ol fûnûna hurûf u suver düştü” buyurdular. Sâhibü'l-kitâb eydür: “Bu kelimât İbn-i Atâ'dan hurûf mahlûk idüğün tasrîhtir.”

Ve şeyh-i kebîr Ebü Bekir Şiblî'den²⁵⁹ rivâyet olunur, eydür: “Vâhid-i ma'rûf kable'l-hudûd ve kable'l-hurûf yine [315b] ehadiyyet ile mevsûf idi.” Ve yine şeyh-i mezbûradan الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى [Rahmân, arş'a kurulmuştur.]²⁶⁰ suâl olundu. Eyittiler: “Hazret-i Rahmân lem-yezel ve lâ-yezâldir. Arş ise muhdestir. Belki arş Hazret-i Rahmân ile müstevîdir, buyurdular.

Ve imâm-ı celîlü'l-menâkıb, sülâletü'n-nübüvve, ma'denü'l-fezâil Ca'fer-i Sâdık cenâbından menkûldür, buyurmuşlar ki: “Ol kişi kim “Allâh Celle zikruhû hazretin bir şeyden ya bir şey üzerinde ya bir şeydedir” dese işrâk-billâh etmiş olur. Zîrâ bir şey üzerinde olsa mahmûl olur idi, eğer bir şeyde olsa mahsûr olurdu, eğer bir şeyden olsa muhdes olurdu.”

Ve imâm, ârif Ca'fer b. Nusayr istivâdan suâl olundukda buyurmuşlar ki: “İlmi ile cemî şeye müstevî oldu, hattâ arşa. Ve bir şey yoktur ki, ona şey'i âhardan akreb ola.”

Eğer meşâyih-i kibâr ve ârifin-i ehl-i envâr ve usûliyyîn-i nüzzâr istivâ lafzın istevlâ mânâsına almışlardır. Nitekim kelâm-ı bülegâda gelmişti:

²⁵⁷ Şûrâ, 42/11.

²⁵⁸ Mülk, 67/1.

²⁵⁹ Müzzinzâde Ahmed Çelebi'nin tercümesinde yazım hatası yaptığı görülmüştür. Şeyh Şâzelî diye ifade edilen kimse aslında Şeyh Şiblî'dir. Bu yanlış tarafımızdan düzeltilmiştir. Yâfî, *a.g.e.*, s. 515.

²⁶⁰ Tâhâ, 20/5.

قد استوى بشر على العراق من غير سيف و دم مہراق

[İnsan Irak'ı ele geçirdi, kılıcsız ve kan dökülmeden.] İstivâda dahi nice te'vîl eylemişlerdir. Zikir tavîl ola diye tayy olunup evlâ ve ahsen olan ihtiyâr olunmuştur.

Ve Şeyh Şâzelî hazretine eyittiler: “Arşa mı mensûbiyet, yoksa kürsiye mi?” Eyitti: “Tıynet arzîdir, nefis semâvîdir, kalp arşîdir ve ruh kürsîdir, bilâ-eyne ve lâ-keyfe Allâh iledir.” Sâhibü'l-kitâb eydür: “Kavl-i sahih, Hazret-i Hâliku'l-cihâd, müteâlî-i ani'l-harekât ve's-sekenât ve sâir-i semâvât-ı mahlûkât cenâbından nefy-i cihette sarîhtir.”

Ve lisânü'l-hikme, kâşifü'l-gumme Yahyâ b. Muâz er-Râzî'ye denildi ki: “Bize Allâh'dan haber ver.” Eyitti: “El-Vâhid'dir.” Eyittiler: “Ne keyfiyyet ile?” Eyitti: “Melikün, kâdirdir.” Eyittiler: “Nerededir?” Eyitti: “إِنَّ رَبَّكَ لِبِالْمُرْصَادِ [Şüphesiz Rabbin, gözetlemededir.]”²⁶¹ Ve sâil eyitti: “Ben bu sıfattan suâl etmezem.” Eyitti: “Bundan gayrı sıfât-ı mahlûktur, ammâ sıfat-ı Hâlik işte sana haber verdiğimdir.” Ebû Ali Dekkâk hazretine bir sûfî eyitti: “Allâh nerededir?” Eyitti: Eshakakâllâh, ayn ile eyneden mi suâl mi edersin?” Ve Şeyh Ebû Osman el-Mağribî'nin hâdimi Muhammed b. Mahbûb eydür: “Bana azîzim eyitti: “Yâ Muhammed, sana [315a] bir kimse dese ki: “Ma'bûdun kandedir?” Sen ona ne cevap ederdin?” Ben eyittim: “Der idim ki: Mekânı halk etmezden evveliden kande ise yine ondadır.” Eyitti: “Ya mekânı halk etmezden evvel kande idi? Derse.” Ben eyittim: “Şimdi kande ise evvelde onda idi. Yani onun için mekân tutmak olmaz. Hâliku'l-mekândır. Ezelen nice ise ebeden dahi öyledir. El-ân ve müstakbelen yine öyledir. Tegayyür kabul eylemez” der idim. Pes şeyh benden bu cevâbı kabul eyleyip, arkasından çıkarıp kamîsin bana hibe eyledi.”

Ve yine şeyh-i mezkûr Ebû Osmân'dan rivâyet olunmuş ki, buyurmuşlar: “Ben sâbıkan hadîs-i cihetten bir şeye mu'tekid idim.²⁶² Bağdat'a varınca ol îtikaddan kalbim zâil oldu. Mekke'de olan ashâbıma yazıp gönderdim. Ben şimdi yeniden İslâm'a geldim ve ahvâli kitâbımda beyân ettim.”

²⁶¹ Fecr, 89/14.

²⁶² Osman el-Mağribî'nin Cehmiyye'ye ait olan bir görüşe îtikad ettiği söylenmiştir. Fakat bu görüşün ne olduğuna dair herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Bkz. Yâfîfî, *a.g.e.*, s. 416.

Ve imâm, üstâd Ebû İshâk İsferyâinî buyurmuşlar ki: “Bağdat’a geldikde Câmi-i Nîşâbur’da ders verir idim. Mesele-i rûhun şerhinde idim. “Mahlûka ola tahkîk” eydürken Şeyh Ebü’l-Kâsım Nasrâbâzî benden oracık oturur idi, kelâmım işitir idi. Birkaç günden sonra onunla mülâkat müyesser oldu. Muhammed Ferrâ’ya eyitti: “Yâ imâm, tahkîk bu racülün elinde müslim oldum. Seni işhâd ederim” diye beni işâret etti.” Celâlet-i kadrları ile böyle sâhib-i insâf idiler. Halbuki Ebü’l-Kâsım-ı mezkûr ol vaktin şeyhi idi. Bu ricâl-i kümmel-i mutekaddimîn huzûz-ı nefsiyyeden mutahhar ve sıfât-ı zekiyye ile muttasıf idiler. Rıdvânullâhi aleyhim ecmaîn.

Ve şeyh-i celîlü’l-kadr Ebû Bekir el-Vâsîfî buyurmuşlar ki: “Allâh Sübhânehû ve Teâlâ rûhtan ekrem bir şey halk etmedi.” Bu söz dahi rûhun mahlûkiyyetinde sarîhtir. Ve şeyh-i kebîr-i rabbânî Ebü’l-Kâsım Nasrâbâzî buyurmuşlar ki: “Cennet Hak Teâlâ’nın ibkâsıyla ve seni zikri ile ve rahmeti ile ve muhabbeti ile bâkîdir. Öyle olacak kande bekâsıyla bâkî olan ve kande ibkâsıyla bâkî olan.” Ve bu kavil dahi gâyet tahakkuktandır. Zîrâ mezheb-i ehl-i hak oldur ki sıfât-ı zât-ı kadîm bekâ-yı zât ile bâkîlerdir. [316b] Ef’âl ibkâsıyla bâkîlerdir. Allâh Sübhânehû ilim ile âlim, kudret ile kâdir, irâde ile mürîd, kelâm ile mütekellim, sem’ ile semî’, basar ile basîr, hayat ile hayy, bekâ ile bâkî. Pes bu zikrolunan sıfat ve sâir sıfat cümlesi ezelen ve ebeden bâkîlerdir. Ve ammâ ef’âl meselâ, cennet ve nâr ve gayrılar bâkiyâttır onun ibkâsıyla. Mu’tezile hazelehünullâh bu îtikada, Ehl-i Sünnet-i Seniyye’ye muhâlefet ettiler ve dediler ki: “Allâh Sübhânehû âlimün bi-gayr-i ilmin ve kâdirun bi-gayr-i kudretin, bâkiyün bi-gayr-i bekâdır. Sâir sıfat dahi kezâlik.” Ve felâsife taht-ı kudrette olan ef’âlde muhâlefet edip dediler ki: “Ef’âl kadîmedir.” Ve bunların akvâl-i zânialarına göre kıdem-i âlem ile hüküm lâzım gelir. *تعالى الله عن قولهم علوا كبيرا* [Allâhü Teâlâ onların söylediklerinden daha büyük ve yücedir.]

Ve şeyh, ârif, zü’l-kerâmât ve’l-meârif Ebû İshâk İbrâhim b. Ahmed el-Havvâs’dan naklolunur, buyurmuşlar ki: “Bir kimseye mülâkî oldum. Onu şeytan sar’ etmiş. Kulağına ezan okudum. Cevfinden şeytan bana nidâ edip eyitti: “Ko beni hâlîme. Terkeyle bu herifi, katledeyim. Zîrâ bu Kur’ân-ı bâhirü’l-burhânı mahlûktur” der.”

Hazret-i Cüneyd eydür: “Bâzı ulemâ tevhîdden suâl olundukda dedi ki: “Tevhîd yakîndir.” Sâil eyitti: “Bana tevhîdin ne idüğün beyân eyle.” Eyitti: “Tevhîd oldur ki harekât ve sekenât-ı mahlûkât cümle fi’lullâhtır. Hiç onun bir husûsta şerîki yoktur bilesin. Kaçan bu dediğim üzere bildin, tahkîk-i tevhîdi bildin” buyurdular.”

Ve ârif-i rabbânî Ebû Ali Rûzbârî radiyallâhü anh tevhîdden suâl olundukda buyurdular ki: “Tevhîd oldur ki müfârat-ı ta’tîli isbât ile kalbin istikâmetidir ve inkâr-ı teşbîhtir. Ve kelime-i vâhidede tevhîd oldur ki her evhâm u efkâr tasavvur ettiğî eşyâdan Hak Sübhânehû cenâbın tenzîh ve takdîs edesin. Zîrâ Kur’ân-ı Azîm’de: لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ [O’nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.]²⁶³ buyurmuştur.”

Sâhibü’l-kitâb eydür: Bu zikrolunan akvâl şeyh, imâm Ebü’l-Kâsım Kuşeyrî *Risâle*-i meşhûrasında rivâyet ettiğidir. İçinde bâzı elfâz-ı yesîre ondan gayrı **[316a]** olan meşâyıha mensûbtur.

Ve kendilerden dahi mervîdir, buyururlar ki: “Eyyühe’l-ihvân, mâlûmunuz olsun ki, bu tâife-i aliyyenin şüyûhu kavâid-i emirlerin tevhîdde usûl-i sahîha üzere binâ edip, akâidlerin bid’attan sıyânet edip, selef-i kirâm ne üzere ise bunlar onun üzerinde sâbit ve kâim, Ehl-i Sünnet ve’l-cemâat mezhebi üzere karar eylemişlerdir. Hakk-ı kıdem nedir bildiler ve ademden vücûda gelenin na’tın tahkîk kıldılar. Onun için seyyidü’t-tâife Hazret-i Cüneyd buyurmuşlar ki: Tevhîd, hadesten kıdemi ifrâddır ve usûl-i akâidi vâzıh-ı delâil ve lâihu-ş şevâhid ile ihkâmdır. Nitekim Ebû Muhammed Cerîrî cenâbı buyurmuşlardır: Ol kimse ki ilm-i tevhîd üzerine şevâhidden bir şâhid ile vâkif olmaya, kadem-i gurûru mehvât-ı teleften zâil olur. Yani ol kişi ki kalbi taklîde meylede, delâil-i tevhîde teemmül etmeye, tahkîk sünen-i necâttan sâkit ve mefâviz-i helâktan sergerdân kalır.

Üstâd-ı kavim Ebü’l-Kâsım Kuşeyrî buyurmuşlar ki: Fukarâ-i sûfiyyenin elfâzların teemmül edip kelâm-ı bedû’ n-nizâmların tasaffuh eden mecmû-ı ekâvîl-i meşâyıhta, tahkîkte taksîr ve ulemâ-i ümmet kelimâtına muhâlif bir tâbir bulunmaz. Bu tarîkat-ı enîka şüyûhunun müteferrikât kelâmları ve mecmûât ve

²⁶³ Şûrâ, 42/11.

musannefâtlarından müstefâd olan elfâzın tevhîd-i Bârî’de meâli budur ki beyân ve tahrîri olunur: Allâh Sübhânehû ve Teâlâ mevcûd ve kadîm ve Vâhid, Hakîm ve Kâdir, Alîm, Kâhir, Rahîm, Mürîd, Semî’, Mecîd, Raff’, Mütেকellim, Basîr, Mütেকেbbir, Kadîr, Hayy, Ehad, Bâkî, Samed, ilim ile âlim, ve kudret ile kâdir, irâdeti ile mürîd, sem’ ile semî’, basar ile basîr, kelâm ile mütেকellim, hayat ile hayy, bekâ ile bâkî. Ve O’nun için yedân var. Lâkin ol yedân ile mücebbir olan onunçün iki sıfât-ı kadîmedir, ne dilerse halk eder. Ve O’nunçün vech var, sen ve ben bildiğimiz **[317b]** vech değil. Ve O’nun sıfât-ı zâtî mahsûs. Ol sıfâtı oldur ve onun gayrıdır denilmez. Belki onun sıfât-ı ezeliyye ve nuût-ı sermediyyedir. Ve tahkîk ol zıddu’z-zâttır. Bir şeye benzemez, bir şey dahi ona benzemez. Ve cevher değil ve sıfât-ı a’râz değil. Evhâmda tasavvur olunmaz ve bir söz ile bilinmez ve ciheti mekândan ârî ve üzerine vakt u zaman gayr-i cârî ve vasfında ziyâde ve noksan câiz değildir. Ve hey’et ve kadr ile tahsîs olunmaz ve nihâyet ve had onu kat’ eylemez. Ve ona bir hades hulûl etmez ve fiil üzerine bir bâis onu hamleylemez. Ne üzerine levn ü kevn câiz ve ne medet ve avn lâzım. Makdûr kudretinden hâriç olmaz ve hikmetinden maksûdu münfek olmaz. Ve ilminde mâlûmu gâip ve âzib değil. Her ne sun’u dilerse eder ve sun’unda levn olunmaz. Ve ona “Eyne ve haysü ve keyfe?” ile tekavvül olunmaz. Ve onun meydânı yok ki “Ne zaman oldu?” denile. Ve onun bekâsı müntehî değil ki ecel ve zaman takdîr oluna. Ve işlediği ef’âline “Niçin etti?” denilmez. Zîrâ ef’âli bilâ-illet. Ve “Nedir?” denilmez. Zîrâ cinsi yoktur ki eşkâlden biri ile mütemeyyiz ola. Görür bi-gayr-i mukâbeletin ve görölür lâ an-mümâseletin. Ve sun’un izhâr bilâ-mübâşeretin ve müzâveletin. O’nunçün Esmâ-i Hüsnâ ve sıfât-ı ulyâ var ve dilediği zuhûr eder. Abîdi hükmünde zelillerdir. Sultânında cârî olmaz, illâ kendi dilediği olan olur. Mülkünde hâsıl olmaz, illâ kazâsı sebk ettiği. İbâdının hayır ve şer eksâbını Hâlik. A’yân ve âsârdan avâlimde mevcûd olanı Mübdi’ ve Râzık. Ve üzerine lâzım ve vâcip değil iken ibâdına terahhumen mürsil-i rusûl ve ol rusûl aleyhimüsselâm lisânları üzere müteabbed-i enâm. Bir tarîk ile ki levn ve i’tirâza sebîl olmaz. Ve bizim Resûlümüz hazretin Sallallâhu aleyhi ve sellem mu’cizât-ı bâhire ve âyât-ı zâhire ile müeyyid. Bir tarîk ile ki özrü müzîh ve yakîni muvazzah. Ve ol şems-i **[317a]** bâhirin gurûbundan sonra yine beyza-i İslâm’ı hulefâsı ile hâfız ve onlardan sonra elsine-i evliyâ ve asfiyâ üzerine dîni îzah eder. Eşyâ ile hâris ve nâsır ve millet-i İslâmiyye dalâlet üzere ictimâdan âsım ve madde-i

bâtılı delâlet ve beyyinâttan nasbettiği edille ile hâsim ve vaad eylediği üzere Dîn-i Muhammediyye ve âyîn-i Ahmediyye'ye nusrette münciz. Nitekim Kur'ân-ı Mübîn'de buyurmuştur: لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ [O, Allâh'a ortak koşanlar hoşlanmasalar bile dînini, bütün dinlere üstün kılmak için ortaya çıkarır.]²⁶⁴

İmâm Kuşeyri *Risâle*'sinde buyurmuşlardır ki: Bu makâlât hakka delâlet eder ki, meşâyih-i sûfiyenin îtikadları mesâil-i usûlde kavl-i ehl-i hakka muvâfık ve sünnet-i seniyye-i Ahmediyye'ye mutâbıktır.

Ve Şeyh Abdullâh Muhammed b. İbrâhim el-Habrî buyurmuşlar ki: “Eimme-i tarîkat ve sâdât-ı şüyûh-i sûfiyye tevhidde ve te'sîs-i kavâid-i akâidde şöyle ictimâ eylemişlerdir ki, esahh-ı usûle muvâfık ve teşbîh ve temsîlden ve nefy ve ta'tîlden masûn olan evzah-ı sebîle mutâbık ola.” Ve buyurmuşlardır ki: “Âlem, bi-esrihî cevâhir ve a'râzı ve ecsâm-ı latîfe ve kesîfesi hâdistir. Ve hadd-i nefsinde bu avâlim bir muhdis ve muhassisa muhtaç ve müftekir. Ve ol muhdis ve muhassıs Hazret-i Zât-ı Kâdir'dir ki ondan gayrı İlâh yok. Ezelen ve ebeden sıfât-ı vâcibe ile mevsûftur.” Ve ol sıfâtı dahi üç mertebe üzere tertîb ve taksîm buyurmuşlardır: Mertebe-i ûlâ: Sıfât-ı nefsiyye ile müsemmâdır ki, Allâh Celle mevcûd ve kadîm, Vâhid, Kayyûm, Ehâd, ferd bi-nefsihî kâim. Bir şeye benzemez ve bir şey O'na benzemez denile. Mertebe-i sâniye: Sıfât-ı ma'neviyyedir. Meselâ denile ki: Allâh Sübhânehû hayât ile haydır. İlmi ile âlimdir. Kudreti ile kâdirdir. İrâdeti ile mürîd, kelâmı ile mütekellim, sem'i ile semî', basarı ile basîr, bekâ ile bâkî, lem yezel velâ yezâldir. Sıfât-ı meânî kadîmedir ki zât-ı vâcibî ile kâimlerdir. Bu sıfât oldur denilmez ve ondan gayrı durur denilmez. Bunlardan biri mâsivâ sıfâtından birine benzemez ve benzer denilmez. Mertebe-i sâlise: Sıfât-ı fi'liyedir ki sıfât-ı mâneviyyeye [318b] müsnededir, kütüb-i münezzelede vâride ve sünnet-i seniyye-i Ahmediyye'de cârî olduğu üzere. Kelâm-ı Habrî bu mahalde tamam oldu.

Bu mezkûr olan kelimât-ı kesîrû'l-berekât akabinde imâm-ı muhakkik ve sâlik ve nâsik ve ârif-i billâh, eş-Şeyh Şihâbüddîn Sühreverdî cenâbından ve şeyh-i celîl ve imâm-ı hafîl, şerefü'l-ârifîn ve imâmü'l muarriifîn ve kıdvetü'l-muhakkikîn ve âli'l-makâmât ve âli'l-kerâmât ve Habîb-i nesîb Ebû Abdullâh Muhammed b.

²⁶⁴ Tevbe, 9/33.

Ahmed el-Kureşî hazretinden menkûl, îtikâd-ı reşâdlarına müteallik, kelâm-ı tavîlü'z-zeyl zikrolunmuştur. Lâkin meâlleri yine bundan mukaddem tahrîr olunan eşyâya mutâbık olmağın, fakîr pür-taksîr tercümede tastîr etmeyip rûh-ı pür-fütûhlarından müstemid olmak için ilm-i şerîflerin zikir ile kitâbım tenvîr ve tezyîn eyledim. Ümittir ki, Hazret-i Vâhibü'l-atâyâ ve Settâru'l-hatâyâ bu tâife-i aliyenin âlemleri katında haşreyleyip dünyada muhabbet ve mütâbaatları ve ukbâda himâyet ve şefâatları ile muğtenim eyleye. Âmîn.

Sâhibü'l-kitâb buyururlar ki: Bu zikrolunan menkûlat meşâyih-i ârifin ve evliyâ-i mücerrebîn-i kâmilîn, ehl-i ulûm-i ledünniyye olan kibârın mu'tekadlarıdır. Kezâlik eimme-i âlemîn ve nüzzâr-ı muhakkikin, ehlü'l-huceci'l-kaviyye ve'l-berâhîni'l-kâtiâtü's-seniyyenin dahi mu'tekadları budur. Ferîk-i evvel, evvelâ zikrolunan hikâyât ve mu'tekadât esirinde zikrolunmuş idi. Ferîk-i sâninin mu'tekadâtı kendi musannefâtlarında mezkûr ve bir ferde gayr-i meçhûl olmağın bu kitâpta mezkûr olmaya hâcet yoktur. Lâkin teberrüken bi-zikrihim bâzı isimleri ile zikredelim: Cümleden biri İmâm Ebü'l-Hasan el-Eş'arî ve İmâm Ebû İshâk el-İsferâyinî ve İmâm Ebû Bekir el-Bâkîllânî ve İmâm Ebû Bekir b. Fûrek ve İmâm Ebü'l-Meâlî imâmü'l-hameyn ve imâm, hucetü'l-İslâm Muhammed el-Gazzâlî ve İmâm Fahrüddîn er-Râzî ve İmâm Nâsîrüddîn el-Beyzâvî ve İmâm İzzüddîn b. Abdüsselâm ve İmâm Muhyiddîn en-Nevâvî ve bunlardan gayrı selef ve haleften [318a] geçen ulemâ-i ehli's-sünnet rıdvânullâhi aleyhim ecmaîn. Lâkin bâzı zevâhirin te'vîlinde tekellüm eyledi ve bâzı hilâf-ı zâhirde îtikad edip te'vîlde tekellüm eylemedi, meselâ Muhyiddîn Nevâvî gibi. *Sahîh-i Şerh-i Müslim*'de hikâyet olunmuştur. Hazret-i Nebî aleyhisselâm buyurmuşlar ki: ينزل ربنا الي السماء الدنيا حين يبقي [Son gecede اللیل الاخير فيقول من يدعوني فاستجب له من يسئلي فاعطيه من يستغفري فاغفر له الي اه Rabbimiz her gece dünya semâsına iner ve bana kim duâ eder ki onun duâsına icâbet edeyim. Benden kim bir hâcet ister ki ona dileğini vereyim. Benden kim mağfîret diler ki onun için mağfîret edeyim.]²⁶⁵ Muhyiddîn-i mezkûr buyurmuşlar ki: Bu hadîs-i şerîf ehâdîs-i sıfâtandır. Bunda iki mezhep vardır. İhtisâr bu iki mezhepten tâbir oldur ki: Mezheb-i evvel ki cumhûr-ı Selef ve Mütেকellimîn'den ba'zı buna zâhiblerdir. Meselâ denile ki: Bu hadîs-i şerîfin medlûlü olan cümlesi haktır, şol vech

²⁶⁵ Müslim, *Sahîh*, 1/521.

üzere ki Hak Sübhânehû şânına lâayık ola. Zâhir-i müteâref murâd değildir. Ve harekât ve intikâlden ve sâir simât-ı halktan ve sıfât-ı mahlûktan Zât-ı Bârî celle zikruhû hazretin takdîs ve tenzîhimiz ile bu hadîs-i şerîfin te'vîlinde tekellüm eylemeziz. Ve mezheb-i sâni oldur ki, Seleften bir cemâat ve mütekellimînden ekserî ona zâhiblerdir. Mâlik ve Evzâî'den dahi mahkîdir. Bu meküle ehâdis iktizâ-yı mevâtına göre te'vîl oluna. Bu takdirce bu hadîs-i şerîfi iki tarîk ile te'vîl eylediler: Biri oldur ki, Mâlik b. Enes te'vîlidir. Denile ki: Hak Tebâreke hazretinin rahmeti ve emri ve melâike rahmeti nüzûl eder demek ola. Nitekim örf-i Arap'ta "Sultân şöyle eyledi, etti" diyeler etbâna emredip işleseler. İkinci te'vîl tarîk-i istiâre ola. Mânâsı "Dâi olanlara icâbet ve lütuf ile ikbâl eder" demek olur. Burada İmâm Muhyiddîn kelâmı tamam oldu.

İmâm, hüccetü'l-İslâm Ebû Muhammed Gazzâlî buyurmuşlar ki: "Ârife irşâd-ı câhilden ne acep sehldir! Diye ki: "Semâya ve dünyaya nüzûlden murâd bize ismâ' ise biz hod işitmedik. Öyle olsa nüzûlden fâide olmaz." İmdi Zât-ı vâcibe lâayık ve münâsip bir te'vîl lâzım oldu. Ve yine buyurmuşlar ki: "İstivâ ale'l-arş, bi-tarîki'l-kahr ve'l-galebe demektir." İmâm-ı mezbûrdan gayrı bâzı meşâyih buyurmuşlar ki: Ehl-i hak bu te'vîlden muztar oldular, ehl-i bâtin مَا كُنْتُمْ أَيْنَ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيَّنَ [Nerede olsanız, O sizinle beraberdir.]²⁶⁶ [319b] kavlı-i şerîfinin te'vîlinde muztar oldukları gibi. Ve bi'l-ittifâk "İhâta ve ilim sizin ile bilebilir demek olur" diye te'vîl ettiler. Ve Habîb-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem hazretinin "قلب المؤمن بين اصبعين من اصابع الرحمن" [Mü'minin kalbi Allah'ın iki parmağı arasındadır]²⁶⁷ buyurdıkları dahi kudret ve kahra hamlolundu. "والحجر الأسود يمين الله في أرضه" [Hacerü'l-esved Allâh'ın yeryüzündeki sağ elidir.]²⁶⁸ buyurdıkları teşrîf ve ikrâma hamlolunur. Zîrâ zâhiri üzere terkolunsa bu mezkûrlardan muhâl ihtiyârı lâzım gelir. Kezâlik mânâ-yı istivâ eğer istikrâr ve temekkün mânâsına terkolunsa mütemekkin-i cisim olmak lâzım gelir ve cisim dahi arşın kebîr ve sağırde mümâsili ya ziyâde ya nâkıs olmak lâzım olur [Allâh Teâlâ verilen bu örneklerden daha büyük ve yücedir.]

²⁶⁶ Hadîd, 57/4.

²⁶⁷ Tirmizi, *Daavât*, 89.

²⁶⁸ Câbir b. Abdullâh, *Târîh-u Bağdât li'l-Hatîbi'l-Bağdâdî*, 2147, 7/334.

Ve imâm-ı muhakkik ve fâik-i müdakkik, necîb b. necîb, Ebü'l-Meâlî, imâmü'l-haremeyn²⁶⁹ hazretini dahi kelâmın bu üslûb-ı mergûb üzere tertîb edip ba'dehû buyurmuşlar ki: “Bizi te'vîle ilcâ eden oldur ki, zîrâ te'vîl olunmasa ukalâ zâhir-i kelâm, Hazret-i Hâlik-i avâlim ve ecsâm hakkında müstehîldir. Zîrâ hades ve tecessüm şân-ı Hazret-i Kerîm'e lâyük olmaz. Eşyâ lâzım gelir ki, Kuddûs mevsûfün bi'l-kemâl ve'l-celâl, müteâlîyün ani'n-nazîri ve'l-misâl.” Bu mekûle Meâlî isnâdı halel ve zeleden hâlî olmaz.

Ve imâm-ı bâri', sâhibü'l-burhâni'l-kâtı', imâmü'l-haremeyn, Bağdâdî'ye²⁷⁰ suâl olunmuş: “Hazret-i Bârî Cellet azametühû arş üzerinde midir?” Buyurmuşlar ki: “Arşı bir zerreden halk etti ki kendi kudretine nispet ile ol zerre zerre değildir. Ya ol zerre O'na nice müstekar ola.” Ve müftî'l-enâm İzzüddîn b. Abdüsselâm kendi îtikadlarını beyân ve mâkûl, menkûl ile tafsîl ve ayân eyledikten sonra buyurmuşlar ki: “Bu tafsîl-i mezkûr İmâm Eş'arî'den bir icmâl-i meysûrdur ve îtikâd-ı Selef-i Sâlihîn ve Ehl-i tarîkat ve hakikat, muhakkikîn bu tafsîl-i vâzıha nispet olursa bahr-ı tâfihîn bir katreye nisbeti gibi ola” buyurmuşlardır. Ve bu rubâîyi inşâ buyurmuşlar ki tercümesi budur:

[319a] Bildi irfânı kadar bâhis olan

Sâir nâs oldu onun münkiri

Lütf-ı zâhir ârife olmaz hafî

Görmez ekmeğ yeni şems-i zâhiri

Ve bu mahalde sâhib-i kitâb İmâm Yâfîî kendi îtikâd-ı hâkkaların ale't-tafsîl nakl buyurmuşlardır. Lâkin fi'l-hakîka akâid-i meşâyih-i mezkûreye mutâbık mesâfe için tahrîri olunmadı. Sâhibü'l-kitâb bu fasl-ı şerîfi'l-aslı bu ebyât ile itmâm buyurmuşlar ki, kendi hâlleri ve ol tâife-i aliyyeye intisâbları onunla mütebeyyin ola:

²⁶⁹ Tam adı, İmâmü'l-Haremeyn Ebü'l-Meâlî Rüknuddîn Abdülmelik b. Abdillâh b. Yûsuf el-Cüveynî et-Tâî en-Nîsâbü'rî'dir. Eş'arî kelâmcısı ve Şâfîî fakîhidir. 18 (veya 10) Muharrem 419 (17 [veya 9] Şubat 1028) târihinde Nişâbur civarındaki Ezâzvâr (veya Büštenikân) köyünde doğdu. 25 Rebûlâhir 478 (20 Ağustos 1085) târihinde Nişâbur civarındaki Büštenikân köyünde vefat etti ve kendi evine defnedildi. Ölümünden birkaç yıl sonra cesedinin Hüseyin Kabristanı'na nakledilerek babasının yanına defnedildiği söylenir. Bkz. Abdülazîm ed-Dîb, “Cüveynî, İmâmü'l-Haremeyn”, *DİA*, c. VIII, s. 141.

²⁷⁰ Bu sıfatların sahibi Ebü'l Meâlî'dir. Bkz. Abdullâh el-Yâfîî, *a.g.e.*, s. 423.

Şeref bana yeter size izâfet

Olam tâ şânınıza er'â ve a'ref

Mülûke intisâb ile niceler

Geçinir gayrıdan a'lâ ve eşref

Benim size olunca intisâbım

Ya olmaz mı benim de şânım eşref

Bu abd-i hakîr, mütercim-i fakîr Ahmed b. Yûsuf el-ma'rûf bi-İbni'l-Müezzin şöhreten, ve'l-Bursevî mevliden ve'l-Kâniî mahlasan, hal-i pür-melâlimden ihbâr ve cürm ü taksîrimden i'tizârı bu birkaç beytle i'lâm ü izhâr eyledim. İhvân-ı zevi'l-ebşârdan teşeffü-i mağfîret-i Hazret-i Gaffâr ile dedim ki:

Ebyât:

İlâhî bu garîk-i bahr-i isyân

Kalıp tîh-i velehte teng ü hayrân

Edip sermâye-i ömrü izâa

Hevâ ile geçirdim bunca ezmân

[320b] Ne bîlim var ne zevkim var ne dilim

Ne kâliyle olur hâlim nümâyân

Ne mensûbum gürûh-ı asfîyâya

Onunla iftihârım ola her ân

Şeref kande şerîfe nisbetim yok

Serî kârıma olmadım pişmân

İzâfette velî takrîb min vech

Demişler mu'teberdir ehl-i iz'ân
Bu mânâya olup ben dahi mağrûr
Sürüp rahşımı kıldım azm-i meydân
Beyân edip kibârın bâzı hâlin
Edem Türkî lisân üzere nümâyân
Velî nakli ola gâyet musahhah
Telakkî-i bi'l-kabûl eyleye merdân
Bu yüz ettim isbât-ı izâfet
Bulup Ravzü'r-Reyyâhîn muvâfik
Pes ettim tercüme emrine itkân
Ne ise onda tahte'l-lafz ve mânâ
Yazıp eylemedim iksâr ve noksân
Ümîdim budürür ol ceş-i rahmet
Şefî' ola olunca yevm-i mîzân
Muhibb-i evliyâ olan gürûha
Katılıp görmeyem hizlân ü hüsrân
Hüdâyâ kıl rızân üzere ricâmı
Enîsim eyle yarın onda Rıdvân

[Aslı] تمت الكتاب المسمى اصله بالروض الرياحين للامام اليافعي رحمه الله تعالى رحمة واسعة
Ravzü'r-Reyyâhîn olarak bilinen kitap tamamlandı. Allâh İmâm Yâfî'ye bolca
rahmet eylesin].

SONUÇ

Dînî ilimlerin yanı sıra fen ilimlerine de vâkıf olan İmâm Yâfî'nin tasavvufla ilgili olan eserleri tasavvufî ahlak, hal ve makamlar, sûfî ve kerâmetlerin savunulmasına dâir konular hakkında derin ve orijinal bilgiler içermektedir.

Yâfî'nin sûfîleri ve kerâmetlerini savunduğu eserlerinden birisi olan *Ravzü'r-reyyâhîn fî hikâyâti's-sâlihîn*'nin farklı târihli birçok yazma ve matbu nüshaları kütüphanelerde mevcuttur. Bu durum eserin uzun bir zaman diliminde ilgi gördüğünü ve okunduğunu göstermektedir. Bu sebeple bulabildiğimiz nüshaları, târihleri ve müstensihleri ile birlikte aktardık. Sûfîlerin kerâmetle alakalı göstermiş oldukları hârikulâde olaylar hakkında detaylı bilgileri muhtevî eser, hacimli olmakla birlikte, müellifin tasavvuf ve kerâmetle ilgili diğer eseri olan "*Neşrü'l-mehâsini'l-gâliye fî fazli meşâyihî's-sûfiyye ashâbi'l makâmâti'l-âliye*" ile birlikte okunduğunda daha geniş bir bakış açısına sahip olunabilir.

Bu çalışmamızda *Ravzü'r-Reyyâhîn*'in menâkıb yazma geleneğindeki yerini tespit etmeye çalıştık. XIV. yüzyılda kaleme alınan eserin kendisinden önce ve sonra yazılmış olan menâkıb kitaplarını taradık. Araştırmalarımız sonucunda eseri diğer menâkıb eserlerinden ayıran farklı özelliklere sahip olduğunu gördük. Kitap bir şeyhi veya bir tarîkate mensup velîleri ya da bir bölgede yaşayan sûfîlerin hal tercemelerini anlatmak yerine tâbiûn döneminden başlayarak farklı zaman ve mekânlarda yaşamış olan kerâmet ehli velîlerin menkıbelerine yer vermektedir. Ayrıca menkıbelerde geçen kerâmet örnekleri şatahât türünden olmak yerine daha çok su üzerinde yürümek, havada uçmak gibi imtihan sebebi olan maddî kerâmetlerden ya da insanları sâlih amele ve güzel ahlâka özendirici, kötü söz ve davranışlardan uzaklaştırıcı mesajlar veren mânevî kerâmetlerden oluşmaktadır.

Eserde İmâm Yâfî'nin tasavvuf ve kerâmet savunuculuğu yaptığı görülmüştür. O, eserinde Kuşeyrî ve Hücivî çizgisinde Sünnî İslâm ile uyumlu bir tasavvufu savunmaktadır. Müellif kerâmet ehli sûfîlerin Kur'ân'da ve hadislerde zikri geçen üstün özelliklerinden örnekler vermektedir. Mu'tezile ve Cehmiyye gibi mezheplerin görüşlerini eleştirerek sûfîlerin Ehl-i Sünnet îtikadı üzerine olduklarını

ifade etmektedir. Bunun yanı sıra Yâfiî'nin eserinde kerâmet bahsini âyet-i kerîmeler ve hadîs-i şeriflerin delâletiyle özgün bir yaklaşımla ele aldığına şahit olduk. Müellif kerâmet ehli sûffilerin Kur'ân'da ve hadislerde zikri geçen üstün özelliklerinden örnekler verdikten sonra kerâmeti ispat etmeye çalışmıştır. Kerâmetin aklen câiz ve naklen vâki olduğunu, mûcizede olduğu gibi meydan okuma dışında mûcizeyle aynı şey olduğunu ve nübüvvet davasında bulunmamak kaydıyla velînin kerâmetinin câiz olduğunu söylemektedir. Ayrıca bir zarûret veya izin ya da kendisine seçme hakkı verilmeyen bir durumun dışında izhârının câiz olmadığını ifade etmiştir. Buna ilâveten kerâmetin sihirle aynı şey olmadığını, sihirin zındık ve kâfir gibi kimselerden sâdır olacağını beyan etmiştir.

Bu çalışma Yâfiî'nin bütün eserlerinden hareketle tasavvuf ve kerâmetle ilgili görüşleri üzerinde yeni araştırmalar yapılması gerektiğini göstermektedir. Çalışmamızın Yâfiî'nin eserleri ve görüşleri hakkında yapılacak çalışmalara bir katkı sağlamasını ümit ediyoruz.

BİBLİYOGRAFYA

- Atlansoy, Kadir: Ravza-i Evliyâ'da İki Şâir: Kani'î ve Va'dî, **Millî Folklor: Uluslararası Kültür Araştırma Dergisi**, 2011, say: 89, ss. 193-199.
- Attar, Ferîdüddîn: **Tezkiretü'l-Evliyâ**, haz. M. Zahit Kotku, Seha Neşriyat, İstanbul 1983.
- Ayverdi, İlhan: **Misâlli Büyük Türkçe Sözlük**, Kubbealtı, İstanbul 2011.
- Azizova, Elnure: "Tihâme", **DİA**, XLI.
- Baş, Derya: "Yâfîf", **DİA**, XLIII.
- Bostan, İdris: "Asvan", **DİA**, III.
- Cebecioğlu, Ethem: **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Ankara Yay., İstanbul 2005.
- Ceyhan, Semih: "Tilimsânî, Afifüddin", **DİA**, XLI.
- Cirit, Hasan: "Sâbit el-Bünânî", **DİA**, XXXV.
- Cürçânî, Ali b. Muhammed: **Tarifât (Arapça-Türkçe Terimler Sözlüğü)**, trc. Arif Erkan, Bahar Yay., İstanbul 1997.
- Çelebi, Müezzinzâde Ahmed: **Ravzü'r-Reyâhîn Fî Hikâyâti's-Sâlihîn Tercümesi**, Slm. Ktp. Hacı Mahmud Efendi, nr. 04534, t.y.
- Demirci, Mehmet: "Ebû Türâb en-Nahşebî", **DİA**, X.
- Devellioğlu, Ferit: **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara 1962.
- el-Bağdâdî, İsmâil Paşa: **Hediyetü'l-Ârifîn Esmâü'l-Müellifîn ve Âsârü'l-Musannifîn**, trc. Kilisli Rifat Bilge, tsh. İbnülemin Mahmûd Kemal İnal, Avni Aktuç, MEB, İstanbul 1951.
- el-Bağdâdî, Abdülmü'min İbn Abdülhak: **Merâsidü'l-İttilâ' Alâ Esmâi'l-Emkine ve'l-Bikâ'**, thk. Ali Muhammed Bicâvî, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut 1954.
- Eraydın, Selçuk: **Tasavvuf ve Tarikatlar**, İFAV, İstanbul 2011.

- Fâsî, Takıyyüddîn **el-İkdü's-Semîn Fî Târihi'l-Beledi'l-Emîn**, thk. Fuad Seyyid, Kâhire 1966.
- Fayda, Mustafa: “Askalân”, **DİA**, III.
- _____, “Cennetü'l Muallâ”, **DİA**, VII.
- Gündoğdu, Cengiz: Doğuş Dönemi Zühd Ekolleri ve Tasavvuf Mektepleri, **EKEV Akademi Dergisi**, Erzurum 1997, say: 1, ss. 41-64.
- _____, Tarikatların Doğuşu, **EKEV Akademi Dergisi**, Erzurum 1998, say: 2 ss. 97-106.
- Harekât, İbrahim: “Bicâye”, **DİA**, VI.
- Heyet**, Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, ed. Zafer Erginli, Kalem Yay., İstanbul 2006.
- Heyet**, Türkiye’de Tarikatlar: Tarih ve Kültür, ed. Semih Ceylan, İSAM Yay., İstanbul 2015.
- Hücvîrî, Ali b. Osman b. Ali: **Keşfü'l Mahcûb (Hakikat Bilgisi)**, haz. Süleyman Uludağ, Dergah Yay., İstanbul 2010.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî: **ed-Dürerü'l-Kâmine Fî A'yâni'l-Mieti's-Sâmine**, Dârü'l-Cil, Beyrut 1993.
- İbnü'l-İmâd, Ahmed b. Muhammed: **Şezerâtü'z-Zeheb Fî Ahbâri Men Zeheb**, thk. Abdülkadir Arnaut, Mahmûd Arnaut, Dâru İbn Kesîr, Beyrut 1991.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ İsmâil b. Ömer: **Büyük İslam Tarihi**, trc. Mehmet Keskin, Çağrı Yay., İstanbul 1994.
- İbn Râfi’, Ebü'l-Meali Muhammed: **el-Vefeyât**, thk. Salih Mehdi Abbas, Beşşâr Avvâd Ma’ruf, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1982.
- İsnevî, Abdürrahim b. el-Hasan: **Tabakâtü's-Şâfiyye**, thk. Abdullah Muhammed el-Cüburî, Dârü'l-Ulum, Riyad 1981.
- Kanar, Mehmet: **Farsça-Türkçe Sözlük**, Say Yay., İstanbul 2015.
- Kara, Mustafa: “İbn Teymiyye”, **DİA**, XX.
- _____, “Dârânî”, **DİA**, c. IX.

- Kartal, Abdullah: Tasavvufun Bir İlim Olarak İnşâ Süreci ve Şer'î ve Metafizik Bir ilim Olarak Tasavvuf, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Bursa 2015, say: 24 ss. 149-175.
- Kaya, Önder: “el-Melikü'l-Eşref, Mûsâ”, **DİA**, XXIX.
- Kelâbâzî, Muhammed b. İbrâhim: **Ta'arruf (Doğuş Devrinde Tasavvuf)**, haz. Süleyman Uludağ, Dergah Yay., İstanbul 1992.
- Kök, Bahattin: “Nûreddin Zengî, Mahmud”, **DİA**, XXXIII.
- Kubat, Mehmet: İslamî Öğretide Kerâmet, **Milel ve Nihal inanç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi**, c. X, say. I, 2013, ss. 41-70.
- Kuşeyri, Abdülkerim: **Kuşeyrî Risâlesi: Sufilerin İnanç Ve Ahlakı**, trc. Dilaver Selvi, Semerkand Yay., İstanbul 2007.
- Kutluer, İlhan: “Sühreverdî, Maktûl”, **DİA**, XXXVIII.
- Makhafi, İbrâhim Ahmed: **Mu'cemü'l-Büldân ve'l-Kabâili'l-Yemeniyye**, el-Müessesetü'l-Câmiyye, Beyrut 2002.
- Nebhânî, Yusuf b. İsmâil b. Yusuf Şâfiî: **Câmiu Kerâmâtî'l-Evliyâ**, thk. İbrâhim Atve İvaz, Dârü'l-Fikr, Beyrut 1989.
- Öğüt, Salim: “Ebtah”, **DİA**, X.
- Öngören, Reşat: “Tasavvuf”, **DİA**, XXXX.
- Öngör, Sami: **Coğrafya sözlüğü**, MEB, Ankara 1961.
- Özgüdenli, Osman Gazi: “Merâğa”, **DİA**, XXIX.
- Öztürk, Eyüp: İbnü's-Serrâc ve Müvelleh Dervişler (Teşvîku'l-Ervâh ve'l-Kulûb ilâ Zikri Allâmi'l-Guyûb İsimli Eseri Bağlamında), Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2011.
- Öztürk, Ufuk: Tasavvufa Giriş (2) – Tasavvufun Tarihi (Bölüm 1), **Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi**, 2013, say: 7, ss. 1-20.
- Remzi, Muhammed: **el-Kâmûsü'l-Coğrâfi Li'l-Bilâdi'l-Mısriyye Min Ahdi Kudemâi'l-Mısriyyîn İlâ Sene 1945**, Dârü'l-Kütübi'l-Mısri, Kâhire 1953.

- Sakkâr, Sâmi: “Remle”, **DİA**, c. XXXIV.
- Seksekî, Abbas b. Mansûr: **el-Burhân Fî Mârifeti Akâidi Ehli'l-Edyân**, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2004.
- Serrâc, Ebu Nasr et-Tusi: **el-Lüma': İslam Tasavvufu**, Hasan Kamil Yılmaz, Erkam Yay., İstanbul 2012.
- Söylemez, Mehmet Mahfuz: “Vâsıt”, **DİA**, XLII.
- Surûrî, Mustafa b. Şaban el-Gelibolî: **Ravzü'r-reyyâhîn fî hikâyâti's-sâlihîn Tercümesi**, Slm. Ktp. Yazma Bağışlar, nr. 00850, t.y.
- Şahin, Haşim: **Dervişler ve Sufi Çevreler**, Kitap Yay., İstanbul 2017.
- Şeşen, Ramazan: “Selâhaddîn-i Eyyûbî”, **DİA**, XXXVI.
- _____, “el-Melikü'l-Âdil I”, **DİA**, XXIX.
- Şevkânî, Ali b. Muhammed Havlânî: **el-Bedrü't-Tâli' Bi-Mehâsin Men Ba'de'l-Karni's-Sâbi'**, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut t.y.
- Tosun, Necdet: “Yûsuf el-Hemedânî”, **DİA**, XLI.
- Türer, Osman: **Anahatlarıyla tasavvuf Tarihi**, Ataç Yay., İstanbul 2017.
- Uludağ, Süleyman: “er-Risâle”, **DİA**, XXXV.
- _____, “Kerâmet”, **DİA**, XXV.
- _____, **Tasavvuf Kültüründe Keşif ve Kerâmet**, Sufi Kitap Yay., İstanbul 2008.
- _____, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Marifet Yay., İstanbul 1991.
- Yâfîî, Abdullah b. Es'ad: **ed-Dürü'n-Nazîm Fî Havâssi'l-Kur'âni'l-Azîm**, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2000.
- _____, **el-İrşâd ve't-Tatrîz Fî Fazli Zikrillâh Teâlâ ve Tilâveti Kitâbihi'l-Azîz**, thk. Abdülvehhab Abdüllatif, Mektebetü'l-Kâhire, Kâhire, t.y.

- _____, **et-Terğîb ve't-Terhîb, thk. Ebû Abdurrahmân el-Mısırî el-Eserî, Dârü's-Sahâbe li't-Türâs, Tanta 1994.**
- _____, **Hülâsatü'l-Mefâhir Fî Menâkibi's-Şeyh Abdülkâdir, Dârü'l-Âsârî'l-İslâmiyye, Berbilî 2006.**
- _____, **Hülâsatü'l-Mefâhir Fî Menakibi's-Şeyh Abdülkâdir: Menkıbeler, thk. Ahmed Ferid Mezîdî, trc. Seyfullah Kılınç, Rehber Yay., Ankara t.y.**
- _____, **Kur'an-ı Kerim'in Havas ve Esrarı, çev. Hami Erin, Pamuk yay., İstanbul 1980.**
- _____, **Merhemü'l-İleli'l-Mu'dile Fi'r-Red Alâ Eimmeti'l-Mu'tezile, thk. Mahmûd Muhammed Mahmûd Hasan Nessâr, Dârü'l-Cil, Beyrut 1992.**
- _____, **Mirâtü'l-Cenân ve İbretü'l-Yakzân Fî Mârifeti Havâdisi'z-Zamân, Abdullah Muhammed el-Cüburî, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1984.**
- _____, **Neşrü'l-Mehâsini'l-Gâliye Fî Fazli Meşâyihî's-Sûfiyye, thk. İbrâhim Atve İvaz, Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Kâhire 1961.**
- _____, **Ravzü'r-Reyâhîn fî Hikâyâti's- Sâlihîn, thk. Muhammed İzzet, El- Mektebetü'l- Tevfikiyye, Kâhire t.y.**
- Yavuz, Yusuf Şevki: “Kerâmet”, **DİA**, c. XXV.
- Yediyıldız, Mehmet Asım: Bursa Ulucâmi İmâmı ve İmâmları, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2008, say: 2, ss. 121-145.
- Yılmaz, H. Kamil: **Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar**, Ensar Neşriyat, İstanbul 2016.
- Zebîdî, Şehâbeddîn Ahmed b. Abdüllatîf: **Tabakâtü'l Havas Ehlü's-Sıdk ve'l-İhlâs**, Dârü'l-Yemeniyye, Beyrut 1986.
- Zehebî, Muhammed b. Ahmed b. Osman: **Târîhü'l-İslâm ve Vefeyatü'l-Meşahir ve'l-A'lâm**, thk. Ömer Abdüsselâm Tedmürî, Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut 1988.